

เล่าเรื่อง

มือหนัง

ชีวิตดั่งมายาของมหาเศรษฐี
ผู้หนีไม่พ้นคำสาป

ดร.ไสว บุญมา
อดีตเศรษฐกรอาวุโส

เล่าเรื่องเมืองน้ำมัน

ดร.ไสว บุญมา

อดีตเศรษฐกรอาวุโส ธนาคารโลก

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School

ผู้แต่ง ดร. ไสว บุญมา
ชื่อเรื่อง เล่าเรื่องเมืองน้ำมัน
พิมพ์ครั้งแรก มกราคม 2545
บรรณาธิการ ทศนีย์ กระต่ายอินทร์
รูปเล่ม ญัฐฐา นนททอง
ปก อนันตเศรษฐ์ เศรษฐีธร
ผู้จัดจำหน่าย บริษัทเคล็ดไทย จำกัด 117 - 119
ถ.เฟื่องนคร พระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทร. 0-2255-9536 - 3 โทรสาร 0-2255-5188
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด
4 ซอยสิรินธร 7 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700
โทร. 0-2881-9890 โทรสาร 0-2424-3165

ราคา 120 บาท

e-mail : SAWAIB@HOTMAIL.COM

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 974-90140-7-3

33.82728 ไสว บุญมา.

ส 996 ล เล่าเรื่องเมืองน้ำมัน / ไสว บุญมา. --

กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2545.

176 หน้า : ภาพประกอบ : 21 ซม.

ISBN 974-90140-7-3

1. โอเปค 2. น้ำมัน -- ผู้ผลิต

พัฒน์เดี่ยวพัฒนา

ชาวประชาที่ไ้ไปไ้ฉนวนไ้ฝ่ฝ่
เศรษฐกิจการเมื่องรุ่งเรืองครัน
ประกอบกันกับสังคมที่กลมเกลียว
สามเส้ามีปัจจัยหนุนให้เกิด
ยังผลเลิศทางยึดมั่นหมั่นแน่วเทเดียว
รู้วิชาแต่อย่ารู้อยู่อย่างเดียว
มีธรรมเหนือใจไว้มั่นเอย

คำนำ

ยังพัฒนาอีกจน

เป็นคำพูดที่ผกผันและเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่น่าเกิดขึ้น ในยุคที่โลกมนุษย์เจริญก้าวหน้าจนมีเครือข่ายโยงใยทั่วกันในทุกวันนี้ แต่ก็เกิดแล้วเกิดขึ้นจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่หากจะพิจารณากันในเชิงตรรกะแล้ว ไม่ควรที่จะเป็นไปได้

ดร.ไสว บุญมา เป็นผู้พิสูจน์คำกล่าวนี้ใน “เล่าเรื่องเมืองน้ำมัน” ด้วยการนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจและปัจจัยแวดล้อมรอบด้าน ยังคงมุ่งมั่นแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ การสังสมประสบการณ์มีความสำคัญและมีความจำเป็นยิ่งต่อชีวิต ทั้งยังแสดงเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ที่จะนำเสนอได้ส่วนหนึ่งจากการจำหน่ายหนังสือนี้เป็นทุนการศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้พัฒนาชีวิตบนรากฐานที่แข็งแกร่งทางการศึกษา เหมือนผลงาน 7 เรื่องที่ผ่านมา

จากประสบการณ์ตรงในชีวิตการทำงานที่ธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) และธนาคารโลก (The World Bank) กว่า 30 ปี จากการที่มีโอกาสคลุกคลีดูแล “โตะ” เพื่อให้การช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนาหลายสิบประเทศ และจากการเป็นนักคิดวิเคราะห์ จนตกผลึกทางความคิด ทำให้ ดร.ไสว บุญมา สามารถ “ย่อ” ประเทศที่คนเกือบทั้งโลกอิจฉาเพราะเป็นมหาเศรษฐีน้ำมันได้อย่างน่าสนใจ และอดไม่ได้ที่จะแบ่งปันให้อ่านได้ซึมซับทั้งในมุมกว้างและมุมลึกอย่างง่ายดาย

เป็นความง่ายที่มีจากหลังนำเศร้าใจ

เพราะแต่ละบท แต่ละตอน ล้วนเป็นบทเรียนที่ต้องกลั่นผ่านชีวิตและจิตวิญญาณของประชาชนในแต่ละประเทศจำนวนมากมายมหาศาล

อะไร? เป็นปัจจัยสำคัญ

เล่าเรื่องเมืองน้ำมัน มีคำตอบ

เล่าเรื่องเมืองน้ำมัน จึงเปรียบเสมือนบทเรียนสำเร็จรูปที่โยโลกให้
เด็กลอง ช่วยผู้อ่านให้เห็นภาพ “เศรษฐกิจน้ำมัน” ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ดร. ไสว บุญมา ย้ำให้เห็นว่า “โชค” ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอย่าง
เหลือเฟือ ไม่อาจช่วยให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีชีวิตอย่างมีคุณภาพ หาก...

ไม่รู้จักรวางแผน บริหารจัดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ไม่รู้จักรกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง

ผู้นำหลงอำนาจ ใช้อำนาจหน้าที่เบียดบังทรัพย์แผ่นดิน เพื่อบำรุง
บำเรอตนเองและพวกพ้อง

ประชาชน “คิดไม่เป็น” หลงใหลความสะดวกสบายและฟุ้งเฟ้อ

ฯลฯ

ภาพที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง
วัฒนธรรม ตลอดจนกรอบความคิดของทุกชีวิตในเมืองน้ำมัน จึงสามารถ
บอกเราได้ว่า “น้ำมัน” เป็นพรจากสวรรค์หรือคำสาปจากนรก

ที่สำคัญภาพสะท้อนดังกล่าวจะช่วยให้เราเห็นภาพของสังคมไทย
ชัดเจนขึ้น และเราคงได้คำตอบร่วมกันว่า เราจะช่วยกันทำอะไร จึงจะ
ทำให้การพัฒนาหมายถึงสิ่งที่ดีขึ้น

เล่าเรื่องเมืองน้ำมัน จึงเป็นสื่อสะกิดความคิดของคนไทยให้สัง
สอคิดเพื่อปัจจุบันและอนาคตที่ดีกว่า

ขอขอบพระคุณผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ที่ช่วยสานความคิด ความฝัน
อันเป็นเจตนาดีร่วมกัน

ทัศนีย์ กระต่ายอินทร์

25 ธันวาคม 2544

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

บทนำ	1
น้ำมันปิโตรเลียม : เลือดของโลก	5
องค์การของประเทศส่งน้ำมันออก (OPEC)	11
กลุ่มก่อตั้งองค์การผู้ส่งน้ำมันออก	17
เวเนซุเอลา	17
อิหร่าน	33
อิรัก	45
คูเวต	59
ซาอุดีอาระเบีย	75
กลุ่มเข้าร่วมองค์การผู้ส่งน้ำมันออก	88
สหรัฐอาหรับ	89
กาตาร์	101
ลิเบีย	109
แอลจีเรีย	123
อินโดนีเซีย	135
ไนจีเรีย	149
บทส่งท้าย	163
แนะนำผู้เขียน	170

บทนำ

ที่บ้าน ณ ซานกรังวอชิงตัน

21 กันยายน 2544

เต๋อเน่ ที่รัก

ดีใจมากที่ได้พบกันอีก การมา บ้านนา อีกครั้งเมื่อกลางปีและได้พบคุณ ทำให้ผมอดนึกถึงบทกวีง่าย ๆ ที่เขียนไว้ในสมัยเป็นหนุ่มรุ่นกระทรงไม่ได้ ถึงแม้จะไม่หนุ่มแล้ว แต่บอกตรง ๆ ว่า บ้านนา ยังมีมนต์อาถรรพ์ต่อความรู้สึกส่วนลึกของผมไม่น้อยกว่าในสมัยก่อน คุณจะรู้สึกต่อ บ้านนา อย่างไร ไม่ทราบ แต่สำหรับผมยังมีความรู้สึกตามบทกวีนี้อยู่

ยามเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า

กลิ่นโคลนเคล้าสาบควาย

กลับบ้านนาแล้วก็หาย

ซบทั้งกายและวิญญาณ

จริงดังฝรั่งว่า “ของดีย่อมมีวันหมด” ผมสุขอยู่กับบ้านนาไม่นานก็ต้องกลับไปเผชิญความจริงที่บ้านในสหรัฐ ฯ ความจริงนั้นไม่ใช่ภรรยาขี้นะ อย่าเข้าใจผิด หากเป็นปัญหาราคาน้ำมันเพราะทุกวันต้องใช้รถตามปกติ ราคาน้ำมันในสหรัฐ ฯ จะขึ้นลงตามตลาดโลก เพราะสหรัฐ ฯ ผลิตน้ำมันเอง ไม่พอใช้ ต้องซื้อจากตลาดโลกเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นน้ำมันมักขึ้นราคาในตอนกลางปีในสหรัฐ ฯ เพราะเป็นช่วงเวลาที่ชาวอเมริกันหยุดพักผ่อนและนิยมขับรถไปเที่ยวไกล ๆ หรือไปตากอากาศ ทำให้ต้องใช้น้ำมันมากเกินปกติอยู่ระยะหนึ่ง (ฤดูพักผ่อนของเขาเริ่มต้นจากเดือนมิถุนายนไปถึงสิ้นเดือน

สิงหาคม) เมื่อความต้องการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นในขณะที่โรงกลั่นน้ำมันผลิตน้ำมันออกมาในระดับเดิม ราคาย่อมถีบตัวสูงขึ้นเพราะในระบบตลาดเสรี การขึ้นลงของราคาเป็นกลไกสำคัญในการก่อให้เกิดความสมดุลในตลาดแน่ละ น้ำมันราคาสูงมีผลกระทบต่อกันทุกคน ไม่จำกัดอยู่ในบรรดาผู้ขับรถไปเที่ยว หรือไปตากอากาศเท่านั้น แต่ไม่มีชาวอเมริกันรวมตัวกันโวยวายเดินขบวนเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลเป็นกรณีพิเศษ ไม่เหมือนในเมืองไทยของเราซึ่งทุกครั้งที่น้ำมันขึ้นราคาคุณจะมีผู้ประกอบอาชีพกลุ่มต่าง ๆ รวมตัวกันกดดันรัฐบาลให้ช่วยเหลือ บางทีผมรู้สึกสงสารรัฐบาลเหมือนกันเพราะราคาน้ำมันขึ้นอยู่กับภาวะตลาดโลกและปัจจัยภายนอก รัฐบาลไม่มีอำนาจที่จะทำให้น้ำมันถูกหรือแพงได้ตามใจชอบ ทั้ง ๆ ที่คงอยากทำให้น้ำมันถูกเพราะจะได้รับความนิยมจากประชาชนมากขึ้น แต่เมื่อถูกกดดันมาก ๆ บางทีรัฐบาลทนไม่ได้ ต้องช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ คุณรู้อยู่แล้วว่าการช่วยเหลือต้องใช้เงินซึ่งรัฐจะต้องดึงมาจากที่ใดที่หนึ่ง

นั่นคือ ในขณะที่กลุ่มหนึ่งได้รับประโยชน์ ต้องมีอีกกลุ่มหนึ่งเสียประโยชน์ หรือพูดตามหลักเศรษฐศาสตร์ได้ง่าย ๆ ว่า “ไม่มีอะไรได้เปล่า”

อันที่จริงถ้าเปรียบเทียบกับประเทศซึ่งต้องซื้อน้ำมันใช้เป็นจำนวนมากแล้ว ราคาน้ำมันในประเทศไทยไม่แพงเลย เช่น เมื่อราคาน้ำมันเบนซินขึ้นดีในเมืองไทยราคาดีตรละ 16.5 บาท น้ำมันอย่างเดียวกันราคาดีตรละประมาณ 51 บาทในประเทศอังกฤษ 44 บาทในฝรั่งเศส 42 บาทในเยอรมนี และญี่ปุ่น และ 18 บาทในสหรัฐอเมริกา ประเทศเหล่านี้ซื้อน้ำมันดิบได้ราคาถูกใกล้เคียงกันกับเรา ความแตกต่างของราคาขายปลีกให้แก่ผู้บริโภคมาจากระดับของภาษี ประเทศในยุโรปเก็บภาษีน้ำมันสูงมากเมื่อเทียบกับสหรัฐ ฯ และประเทศไทย ฉะนั้นคุณซื้อน้ำมันได้ถูกกว่าผมทั้ง ๆ ที่ตามสัดส่วนแล้วประเทศไทยต้องพึ่งน้ำมันจากต่างประเทศมากกว่าสหรัฐอเมริกา

เสียอีก ในระหว่างที่อยู่ในเมืองไทย ผมได้ยินพรรคพวกคนไทยของเราพูดเป็นประจำว่าถ้าประเทศไทยผลิตน้ำมันได้เอง เราคงร่ำรวยและเจริญรุ่งเรืองกว่าในปัจจุบันมาก เรื่องนี้ไม่ใช่ของใหม่เพราะคุณคงได้ยินมาเป็นประจำเช่นกัน

สำหรับผม อุดอะใจไม่ได้ว่า ถ้าหากเมืองไทยผลิตน้ำมันได้พอใช้จริง ๆ เราจะเจริญทัดเทียมกับประเทศตะวันตกไหมหนอ ?

สาเหตุที่ผมอะใจเพราะผมมีโอกาสคลุกคลีกับประเทศด้อยพัฒนาเป็นจำนวนมาก ทั้งผู้ผลิตน้ำมันและผู้ต้องซื้อน้ำมันใช้ ผมไม่แน่ใจว่าการมีน้ำมันเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ประเทศเจริญจริงหรือไม่ เรื่องนี้ติดอยู่ในใจผมมาเรื่อย ๆ คล้าย ๆ กับเรื่องที่ว่าถ้าหากมีเงินเมื่อไรเมื่อนั้นจะหมดทุกซ์แต่ไม่มีโอกาสได้รวบรวมให้เป็นเรื่องเป็นราวสักที พอติดอนั้นพอมีเวลว่าง (ความแก่ก็มีประโยชน์ตรงนี้แหละ) ผมเลยลองเก็บเล็กผสมน้อยเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศผู้ผลิตน้ำมันเพื่อนำมาเขียนเล่าให้คุณอ่านเป็นที่ระลึกในการพบกันอีกครั้งหลังจาก 33 ปี

ถึงอย่างไรก็ตาม คงจะเล่าเกี่ยวกับน้ำมันทุกแง่มุมไม่ได้ เพราะเรื่องน้ำมันเล่า 7 วันก็ไม่จบ จึงขอจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มของประเทศผู้ส่งออกซึ่งรู้จักกันทั่วไปว่า “โอเปค” หรือ OPEC ซึ่งย่อมาจาก Organization of Petroleum Exporting Countries เมื่อปี พ. ศ. 2516 ประเทศสมาชิก “โอเปค” มีฐานะต่างกันมาก ก่อนที่น้ำมันจะขึ้นราคาครั้งใหญ่เมื่อตอนสิ้นปีนั้น คุณเวตเป็นประเทศที่มีรายได้ต่อหัวคนสูงที่สุดในโลก ส่วนอินโดนีเซียอยู่ในกลุ่มประเทศที่จนสุด ๆ เมื่อน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ ฐานะของประเทศเหล่านี้เปลี่ยนไปทันที เปลี่ยนอย่างไร ? กรุณาอ่านต่อไป

ก่อนจะเล่าขออกตัวไว้ก่อนว่า เรื่องที่จะเล่านี้ไม่ได้มาจากผลของการวิจัยที่ลึกซึ้งอะไรมากนัก การวิจัยชนิดนั้นเก็บไว้เป็นงานของนักวิจัยซึ่งมีความเชี่ยวชาญมากกว่าผม ข้อมูลส่วนมากเป็นตัวเลขซึ่งได้จากการประมาณของสถาบันต่าง ๆ เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศและ “โอเปค” ฉะนั้นต้องถือว่าบทสรุปต่าง ๆ ข้างบนของสิ่งที่น่าจะเป็นและยังอาจดันได้

มากกว่าเป็นผลสรุปที่แน่นอนตายตัว

ขอเกริ่นไว้เสียเลย ผมไม่แน่ใจนักว่าการมีน้ำมันมาก ๆ นั้นเป็น
พรสวรรค์หรือคำสาปกันแน่ ทั้งนี้เพราะการมีน้ำมันดูจะช่วยให้บาง
ประเทศเจริญขึ้น มีความอยู่ดีกินดีอย่างรวดเร็วหลังจากน้ำมันขึ้นราคา
ครั้งใหญ่ ๆ แต่ความอยู่ดีกินดีดูจะไม่ยั่งยืนและในที่สุดมีหลายประเทศ
ยากจนลงอย่างเห็นได้ชัด มองอีกแง่หนึ่ง การขายน้ำมันได้เงินมาก ๆ
ดูจะสาปให้ประเทศเหล่านั้นประสบปัญหามากกว่าเป็นสวรรค์มาโปรด

ก่อนเล่าเกี่ยวกับวิวัฒนาการของแต่ละประเทศ ขออนุญาตกล่าวถึง
เรื่องของน้ำมันปิโตรเลียมและเรื่องการรวมหัวกันของประเทศในกลุ่ม
“โอเปค” เพื่อปูทางสักเล็กน้อย

ตกลงนะ

น้ำมันปิโตรเลียม : เลือดของโลก

เมื่อเอ่ยถึงน้ำมัน คนทั่วไปมักนึกถึงรถยนต์เพราะบทบาทของน้ำมันในการขับเคลื่อนรถดู จะเด่นชัดที่สุด จริงอยู่รถยนต์น้ำมันไม่ได้ แต่น้ำมันกับการเดินทางนั้นยังห่างตัวเรามากนักเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทอย่างอื่นของน้ำมัน เราอาจจะไม่รู้ลึกเลยว่าน้ำมันอยู่กับเราตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเวลานอน เวลาตื่น เวลากิน เวลาทำงาน หรือเวลาเล่น เราสัมผัสผลผลิตจากน้ำมันปิโตรเลียมอยู่ทุกขณะ จนอาจพูดได้ว่ามันอยู่ติดกับตัวเราเกือบทุกลมหายใจก็ได้ ลองสำรวจจิตชีวิตประจำวันของเราดูก็ได้

เวลานอน – ที่นอนหมอนมุ้งของเราส่วนหนึ่งทำด้วยใยสังเคราะห์ ชุตนอนหรือโสร่งที่สวมนอนก็ทำด้วยใยสังเคราะห์เสียเป็นส่วนมากเช่นกัน (คนแก่ผ่านอนไม่เกี่ยว !) ใยสังเคราะห์ทำจากน้ำมันโดยผ่านทางอุตสาหกรรมเคมีปิโตรเลียม

เวลาตื่น – ในการแปรงฟัน ล้างหน้าและอาบน้ำ (คนไม่ชอบแปรงฟัน และชอบซักแห้งไม่เกี่ยว !) เราใช้แปรงสีฟัน ยาสีฟันและสบู่ซึ่งเป็นผลผลิต

ของอุตสาหกรรมเคมีอีกเช่นกัน แน่ละ เสื้อผ้าที่คุณสวมส่วนมากทำจากใยสังเคราะห์ แม้บางคนจะนุ่งแต่ผ้าขาวม้าผืนเดียวทั้งวัน (รวมทั้งผ้าขาวม้าแดงด้วย !) ผ้าขาวม้าในสมัยนี้ก็มิใช่สังเคราะห์ปนอยู่ส่วนหนึ่ง ไม่ทำจากฝ้ายอย่างเดียวเหมือนในสมัยโบราณแล้ว แม้แต่เวลาก่าย คุณอาจต้องสัมผัสกับผลผลิตของน้ำมันอย่างแนบเนื้อทีเดียว อะไรรึหรือ ? ... ก็กระดาษชำระไงละ !

เวลากิน – ถ้วยชามและเครื่องใช้ส่วนหนึ่งเป็นผลผลิตของอุตสาหกรรมเคมีปิโตรเลียม โดยเฉพาะของที่มาจากพลาสติก ผมคิดว่าคนส่วนมากเลิกล้มข้าวด้วยฟันและถ่าน หันมาใช้หม้อหุงข้าวไฟฟ้าบ้าง เตาแก๊สบ้าง แนนอนน้ำมันมีบทบาททั้งในการผลิตหม้อและผลิตไฟฟ้า ข้าว ผัก กาแฟ โซ นีโอปลา และส่วนประกอบอาหารอื่น ๆ ล้วนต้องอาศัยน้ำมันในรูปต่าง ๆ กัน เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาปราบวัชพืช ยาป้องกันและรักษาโรคสัตว์ ฯลฯ

เวลาทำงาน – คนที่ทำงานในสำนักงานเช่นคุณย่อมเลี่ยงการใช้น้ำมันไม่ได้เพราะทุกอย่างรอบตัวคุณเป็นผลผลิตของน้ำมันเกือบทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นกระดาษ ปากกา โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ โตะ แก้ว หรือพรมที่ปูพื้น นี่เรายังไม่ได้พูดถึงเวลาเดินทางไปทำงาน ในสมัยนี้เราใช้รถยนต์จึงมองเห็นบทบาทของน้ำมันได้ง่าย ถนนที่เราขับรถไปก็ต้องใช้น้ำมันเพราะยางมะตอยที่ราดถนนนั้นเป็นกากของน้ำมัน ดูซิ ! น้ำมันมีค่ามากเสียจนแม้แต่กากของมันก็ยังมีประโยชน์ได้มหาศาล

เวลาเล่น – แม้แต่การเตะตะกร้อซึ่งทำด้วยหวายเราก็ต้องใช้ผลผลิตของน้ำมัน เช่น รองเท้า (คนไม่มีรองเท้าใส่เหมือนสมัยผมเป็นเด็กไม่เกี่ยว !) การฟังเพลงหรือดูโทรทัศน์ก็ขึ้นอยู่กับน้ำมันเช่นกัน เพราะไม่ว่าจะเป็นเครื่องเล่นเสียง เครื่องขยายเสียง แผ่นเสียงชนิดต่าง ๆ เครื่องดนตรี หรือโทรทัศน์มีส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งผลิตมาจากน้ำมันทั้งนั้น

ที่กล่าวมานี้เกี่ยวกับสิ่งที่เรามองเห็นและจับต้องได้ เป็นผลผลิตที่มีน้ำมันเป็นส่วนประกอบอยู่ในเนื้อโดยตรง นอกจากนั้นการผลิตสิ่งต่าง ๆ ต้อง

ใช้พลังงานซึ่งเรามองไม่เห็นและจับต้องไม่ได้ เป็นสิ่งที่ไม่ได้ฝังอยู่ในเนื้อของสิ่งเหล่านั้นโดยตรง แต่การผลิตสิ่งต่าง ๆ ขาดพลังงานไม่ได้ พลังงานซึ่งมนุษย์เราทั่วโลกใช้อยู่ในปัจจุบันนี้มาจากน้ำมันเป็นส่วนมาก ฉะนั้นไม่มีใครเห็นน้ำมันพื้น แม้แต่คนป่าในสมัยนี้ก็เริ่มสัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีน้ำมันเป็นส่วนประกอบแล้ว คงจะเหลือแต่พวกโยคีในอินเดียซึ่งยังเดินแก้ผ้าโทง ๆ อยู่ตามป่าเท่านั้นที่ยังดำเนินชีวิตโดยไม่ต้องสัมผัสน้ำมัน

ดังที่เราู้กันดีอยู่แล้ว น้ำมันปิโตรเลียมเกิดจากพืชและสัตว์จำนวนมากซึ่งตายทับถมกันมาเป็นเวลาร้อย ๆ ล้านปี และเปลี่ยนแปลงไปในรูปต่าง ๆ อันมีสมบัติหนึ่งร่วมกัน นั่นคือ ติดไฟ เพราะส่วนผสมเบื้องต้นของมันเป็นสองอย่างซึ่งได้แก่ ถ่าน (carbon) และไฮโดรเจน (hydrogen) คำว่า *ปิโตรเลียม* (petroleum) เป็นคำสนธิจากรากภาษาละติน 2 คำได้แก่ *petra* ซึ่งแปลว่า “หิน” และ *oleum* ซึ่งแปลว่า “น้ำมัน” เมื่อรวมกันจึงมีความหมายว่า “น้ำมันในหิน” เนื่องจากน้ำมันปิโตรเลียมเกิดอยู่ในซอกหินหรืออาจแปลว่า “หินน้ำมัน” ก็คงได้เพราะหินจำพวกหนึ่งมีสมบัติติดไฟเช่นกัน ฉะนั้นถ้าจะพูดให้กว้าง น้ำมันในที่นี้จึงรวมทั้งน้ำมันดิบในสภาพของเหลว (crude oil) ก๊าซธรรมชาติ (natural gas) ถ่านหิน (coal) หินน้ำมัน (oil shale) และทรายน้ำมัน (oil sand) ด้วย ในจำนวนนี้เราใช้น้ำมันดิบในสภาพของเหลวมากที่สุด

มนุษย์เรารู้จักใช้น้ำมันมาหลายพันปีแล้ว ชาวอียิปต์โบราณซึ่งเก็บรักษาศพโดยใช้ผ้าพันไว้ หรือที่เราได้ยินชาวตะวันตกเรียกว่า มัมมี่ (Mummies) ใช้น้ำมันดิบยาผ้าห่อศพ อาณาจักรบาบิโลน (ดินแดนในย่านที่เป็นประเทศอิรักในปัจจุบัน) ใช้น้ำมันดิบในสภาพหนึ่งราดถนนในทำนองเดียวกันกับเราราดยางมะตอยในปัจจุบัน ชาวตะวันตกมารู้จักใช้น้ำมันทีหลัง บางพวกเมื่อพบน้ำมันดิบครั้งแรก ๆ ไม่รู้ว่ามันเป็นของมีค่าด้วยซ้ำ เช่น ย้อนไปราว 500 ปี ชาวสเปนที่ไปบุกเบิกผืนแผ่นดินใหม่ในอเมริกา พบน้ำมันดิบ

จำนวนมากไหลเอ่อขึ้นมาในดินแดนซึ่งกลายมาเป็นประเทศเวเนซุเอลา ในปัจจุบัน เห็นว่ามันเป็นของเหม็นเลยตั้งชื่อให้มันว่า ซีเปรต (*Devil's Excrement*) พวกเขาเป็นไก่ได้พลอยอยู่นานกว่าจะฉลาดขึ้น คนโบราณใช้น้ำมันในสภาพเดิมที่พบ ไม่ได้เปลี่ยนสภาพก่อน เขาเผาน้ำมันดิบหรือถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงโดยตรง เหตุการณ์สำคัญยิ่ง ซึ่งนำไปสู่การใช้ น้ำมันในสภาพแปรรูปและทำให้ความต้องการน้ำมันพุ่งพรวดขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้แก่ การค้นพบน้ำมันก๊าด น้ำมันที่เราใช้จุดตะเกียงเมื่อสมัยเรา เป็นเด็กนั่นแหละ ชาวแคนาดาชื่อนาย เอบราฮัม เกสเนอร์ ค้นพบวิธีการ กลั่นน้ำมันก๊าดจากน้ำมันดิบและถ่านหินในราวปี พ. ศ. 2383 ความสะดวก ทำให้การใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดแพร่หลายอย่างรวดเร็วในทวีปอเมริกาเหนือ

ในสมัยนั้นยังไม่มีบ่อน้ำมันดิบดังที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน น้ำมันที่ได้ไหลขึ้นมาจากพื้นดินด้วยตัวของมันเอง จนถึงปี พ. ศ. 2402 ชาวอเมริกัน จึงเจาะบ่อน้ำมันสำเร็จเป็นครั้งแรกในมลรัฐเพนซิลเวเนีย ซึ่งอยู่ทางทิศ ตะวันออกของประเทศสหรัฐอเมริกา อีก 13 ปีต่อมา ชาวอเมริกันค้นพบการทำและการใช้กากน้ำมันซึ่งเผาไหม้ไม่หมดในการทำหมึก และการผสม ยางพาราให้ทนทานขึ้น นับเป็นจุดเริ่มต้นของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี หลังจากนั้นไม่นาน การค้นหา การเจาะบ่อน้ำมันและการกลั่นน้ำมันดิบออกเป็น ผลผลิตต่าง ๆ กระจายไปทั่วสหรัฐ ฯ และทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ในเวลาไล่เลี่ย กันนั้นมีการสร้างรถยนต์ ซึ่งใช้น้ำมันเบนซินเป็นเชื้อเพลิง และการผลิตกระแส ไฟฟ้าโดยใช้น้ำมันเป็นวัตถุดิบขึ้น ทำให้การใช้น้ำมันในรูปของเบนซินเพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็ว ในขณะที่การใช้น้ำมันก๊าดลดลงไปพร้อม ๆ กันด้วย

ในปัจจุบันนี้ การสำรวจน้ำมันครอบคลุมไปเกือบทั่วทุกห้วงแห่งใน โลก น้ำมันมีอยู่ทั่วไปทั้งที่อยู่ใต้ดินและใต้พื้นน้ำ ถึงอย่างไรก็ตาม น้ำมันที่ พบในบางแห่งอาจมีน้อยเกินไปที่จะคุ้มแก่การลงทุนเพื่อสูบขึ้นมาใช้ และ ส่วนมากมีอยู่ในที่หรือในสภาพซึ่งไม่สามารถนำขึ้นมาใช้ได้ ฉะนั้นเวลาเรา ได้ยินว่าที่นั้นมีน้ำมันเท่านั้น ที่นี้มีน้ำมันเท่านั้น จึงเป็นน้ำมันที่อยู่ในขายที่จะ

ถูกสูบขึ้นมาใช้ได้เท่านั้น

ดังที่คุณรู้แล้ว ในปัจจุบันน้ำมันปิโตรเลียมมีอยู่มากที่สุดในย่านตะวันออกกลาง นอกนั้นกระจายกระจายไปทั่วโลกดังนี้

- ตะวันออกกลาง - 67% เฉพาะในซาอุดีอาระเบียประเทศเดียวมีถึง 25%

- ลาตินอเมริกา - 12% ส่วนมากอยู่ในเวเนซุเอลาและเม็กซิโก

- ยุโรป - 7% ส่วนมากอยู่ในรัสเซีย

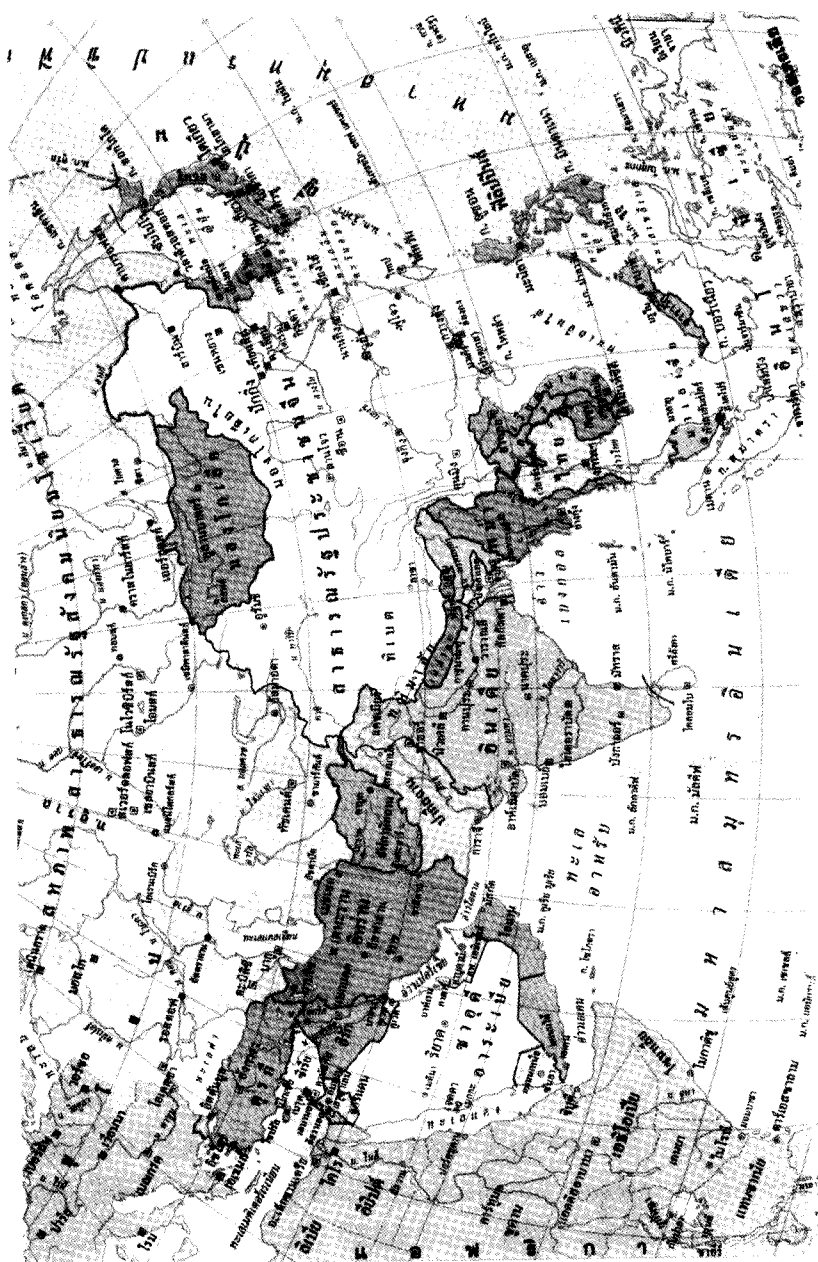
- แอฟริกา - 6% ส่วนมากอยู่ในลิเบีย แอลจีเรียและไนจีเรีย

- เอเชีย - 5% ส่วนมากอยู่ในจีน และรองลงมาในอินโดนีเซีย

- สหรัฐฯ กับแคนาดา - 3%

จะเห็นว่าสหรัฐฯ ฯ และแคนาดามีน้ำมันน้อยมากเมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศอื่น แต่เขาใช้น้ำมันมากกว่าคนอื่นเพราะความเจริญทางเศรษฐกิจของเขาขึ้นอยู่กับน้ำมัน ยิ่งไปกว่านั้น บ้านเมืองของเขาหลังจากการคิดทำรถยนต์ได้นี้สร้างขึ้นบนสมมุติฐานที่ว่า ต้องใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นยานพาหนะหลัก แทบทุกบ้านมีรถหลาย ๆ คัน ถ้าไม่มีน้ำมันทุกสิ่งทุกอย่างจะหยุดชะงักหมด น้ำมันมีค่าสำหรับเขามากจนเขาให้สมญานามมันว่า “ทองคำ” หรือ Black Gold ซึ่งมีค่าปานทองคำ ถึงอย่างไรก็ตามถ้าดูกันให้ถ่องแท้และเป็นธรรมจริง ๆ แล้ว น้ำมันมีค่ามากกว่าทองคำหลายเท่าตัว ในชีวิตประจำวันของคนทั่วโลกแทบไม่ต้องใช้ทองคำเลยก็อยู่ได้ แต่ขาดน้ำมันไม่ได้ ฉะนั้นผมคิดว่าน้ำมันปิโตรเลียมมีค่ามากกว่าทองคำแน่ ๆ

น้ำมันปิโตรเลียมเป็นวัตถุดิบสำคัญที่สุดและสร้างพลังงานให้ชาวโลกมากที่สุด มันหล่อเลี้ยงให้โลกอยู่ได้เสมือนกับว่ามันเป็นเลือดของโลก

องค์การของประเทศส่งน้ำมันออก (OPEC)

การรวมกลุ่มกันเพื่อแสวงหาและรักษาผลประโยชน์เป็นของธรรมดาไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล หรือในระดับประเทศ ผู้ผลิตน้ำมันปิโตรเลียมรายใหญ่ ๆ ในกลุ่มของประเทศด้อยพัฒนามองเห็นความสำคัญข้อนี้ จึงเริ่มรวมตัวกันตั้งองค์การถาวรขึ้นมาเมื่อปี พ. ศ. 2503 และให้ชื่อว่า Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC) หัวเรือใหญ่ในการก่อตั้งได้แก่ เวเนซุเอลา อิหร่าน อิรัก คูเวต และซาอุดีอาระเบีย ประเทศอื่นเข้าร่วมในเวลาต่อมาได้แก่ กาตาร์ (2504) อินโดนีเซีย และลิเบีย (2505) สหรัฐอาหรับ (2510) แอลจีเรีย (2512) ไนจีเรีย (2514) เอกวาดอร์ (2516) และกาบอง (2518) เอกวาดอร์ลาออกในปี พ. ศ. 2535 ตามด้วยกาบองในปี พ. ศ. 2537 ในปัจจุบัน องค์การนี้จึงมีสมาชิก 11 ประเทศ (กรุณาดูข้อมูลเบื้องต้นในตาราง 1 ที่แนบมา)

ตาราง 1: ข้อมูลบางอย่างในประเทศสมาชิกกลุ่ม "โอเปค"

ประเทศ	ประชากร (ล้านคน)	น้ำมันดิบ (ล้านบาร์เรล)	ก๊าซธรรมชาติ (พันล้านลูกบาศก์เมตร)	รายได้ต่อคนปี 2516 (ดอลลาร์สหรัฐ)
คูเวต	2.1	96,500	1,480	12,080
สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์	2.9	97,800	5,993	11,630
กาตาร์	0.59	3,700	10,900	6,040
ลิเบีย	6.2	29,500	1,315	3,530
เวเนซุเอลา	24.0	76,848	4,152	1,630
ซาอุดีอาระเบีย	20.6	262,784	6,146	1,610
อิหร่าน	63.0	93,100	22,370	870
อิรัก	22.4	112,500	3,188	850
แอลจีเรีย	30.3	11,314	4,523	570
ไนจีเรีย	125.2	22,500	3,510	210
อินโดนีเซีย	207.7	4,980	4,480	130

ที่มา : Organization of Petroleum Exporting Countries, April 2001; ธนาคารโลก

เมื่อเริ่มก่อตั้ง สำนักงานใหญ่ขององค์การอยู่ที่กรุงเยนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จนปี พ. ศ. 2508 จึงย้ายไปอยู่ที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย

ประเทศในกลุ่ม "โอเปค" มีบทบาทสำคัญต่อการกีดกันดุลย์ของโลก เพราะมีน้ำมันดิบรวมกันถึง 75% ของน้ำมันที่ค้นพบแล้วในโลก และสูงขึ้นมาเป็นจำนวน 40% ของน้ำมันที่ผลิตทั่วโลก

หน้าที่ใหญ่ของ "โอเปค" ในการรักษาค่าผลประโยชน์ของสมาชิก ได้แก่ การประสานนโยบายในการผลิตและการตั้งราคาน้ำมันดิบ และการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคแก่กันและกัน ตามปกติสมาชิกจะ

ร่วมประชุมกันปีละสองครั้ง ตอนก่อตั้งใหม่ ๆ งานใหญ่ขององค์กรนี้ ได้แก่ การต่อรองกับบริษัทผลิตน้ำมันข้ามชาติใหญ่ ๆ ซึ่งมีอยู่ 7 บริษัทในขณะนั้น¹ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก ต่อมาเมื่อประเทศสมาชิก “โอเปค” ยึดบ่อน้ำมันและยึดสาขาบริษัทซึ่งผลิตน้ำมันในประเทศของตนมาเป็นของรัฐ องค์กรนี้มีบทบาทในการตั้งราคาน้ำมันมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในช่วงเวลา 10 ปีกว่า ๆ หลังจากก่อตั้งองค์กร น้ำมันดิบในตลาดโลกมีเหลือเพื่อ องค์กรนี้จึงไม่สามารถขึ้นราคาน้ำมันดิบได้ จนมาในปลายปี พ. ศ. 2516 เมื่อน้ำมันเริ่มขาดตลาด ประเทศเหล่านี้จึงขึ้นราคาน้ำมันดิบ 70% ในเดือนตุลาคม หลังจากนั้นไม่นานประเทศผู้ผลิตน้ำมันรายใหญ่ เช่น ซาอุดีอาระเบียประกาศงดขายน้ำมันให้สหรัฐ ฯ และเนเธอร์แลนด์ ตามข้อกล่าวหาว่าสองประเทศนั้นสนับสนุนอิสราเอลในสงครามกับฝ่ายอาหรับในปีนั้น ทำให้เกิดภาวะน้ำมันขาดตลาดอย่างร้ายแรง สมาชิกขององค์กรนี้จึงขึ้นราคาน้ำมันดิบอีก 130% ในเดือนธันวาคม (กรุณาดูตาราง 2 ที่แนบมานี้)

ราคาน้ำมันทรงตัวอยู่ในระดับใหม่มาจนถึงปี พ. ศ. 2522 เมื่อการปฏิวัติล้มล้างบัลลังก์พระเจ้าชาห์ของอิหร่าน และในปีต่อมาเมื่ออิรักโจมตีอิหร่าน ก่อให้เกิดภาวะน้ำมันขาดตลาดครั้งใหญ่อีกหน ผู้ผลิตน้ำมันจึงสามารถขึ้นราคาน้ำมันได้อีกราวสามเท่าตัว

แฉะ การขึ้นราคาน้ำมันครั้งละมาก ๆ เช่นนี้สร้างความรำววยให้ประเทศผู้ผลิตน้ำมันอย่างมหาศาล และในขณะเดียวกันมันก็สร้างความ

¹ ในสมัยนั้นฝรั่งให้สมญานามบริษัทใหญ่นี้ว่า Seven Sisters ซึ่งคงแปลได้ว่า รจนาทองเจ็ด เป็นบริษัทอเมริกันเสีย 5 ได้แก่ Standard Oil of New York (ต่อมาเป็น Exxon) Standard Oil of New Jersey (ต่อมาเป็น Mobil) Gulf, the Texas Company (ต่อมาเป็น Texaco) Sinclair, Atlantic Oil Company (ต่อมาเป็นส่วนหนึ่งของ Atlantic-Richfield หรือ ARCO) Pan American Petroleum (ต่อมาเป็น Standard Oil of Indiana) บริษัทอังกฤษหนึ่งได้แก่ Anglo-Persian Oil Company (ต่อมาเป็น British Petroleum) และของเนเธอร์แลนด์หนึ่งได้แก่ Royal Dutch Shell

ตาราง 2 : ราคาน้ำมันดิบคุณภาพปานกลางโดยเฉลี่ย
ระหว่างปี 2513 - 2543

ปี พ. ศ. เจริญสทรรฐ ๙	ต่อหนึ่งบาร์เรล*	ปี พ. ศ. เจริญสทรรฐ ๙	ต่อหนึ่งบาร์เรล*	ปี พ. ศ. เจริญสทรรฐ ๙	ต่อหนึ่งบาร์เรล*
2513	2.10	2523	36.01	2533	22.26
2514	2.57	2524	34.17	2534	18.62
2515	2.80	2525	31.71	2535	18.44
2516	3.14	2526	30.05	2536	16.33
2517	10.41	2527	28.06	2537	15.54
2518	10.43	2528	27.52	2538	16.86
2519	11.63	2529	12.97	2539	20.23
2520	12.60	2530	17.73	2540	18.68
2521	12.91	2531	14.24	2541	12.28
2522	29.19	2532	17.31	2542	17.47
				2543	15.75 (สิ้นปี)

*1 บาร์เรล = 158.98 ลิตร หรือ 42 แกลลอน

ที่มา : Organization of Arab Petroleum Exporting Countries และ Organization of Petroleum of Exporting Countries

เดือดร้อนไปทั่วทุกหวัระแห่งในโลก น้ำมันราคาแพงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสำคัญหลายอย่างในประเทศที่ต้องซื้อน้ำมันใช้ ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบแก่ประเทศผู้ผลิตเองในที่สุด จะเรียกว่ากรรมตามสนองก็คงได้ ผลกระทบอาจแยกคร่าว ๆ ได้ ดังนี้

- น้ำมันราคาแพงทำให้เศรษฐกิจถดถอยทั่วโลก เศรษฐกิจถดถอยทำให้ความต้องการน้ำมันน้อยลง
- น้ำมันราคาแพงทำให้ผู้บริโภคประหยัด ทำให้ความต้องการน้ำมันลดลง
- น้ำมันราคาแพงทำให้ผู้บริโภคพยายามใช้เชื้อเพลิงอย่างอื่นแทน เช่น ถ่านหิน และพลังงานนิวเคลียร์ ทำให้ความต้องการน้ำมันลดลง
- น้ำมันราคาแพงในกลุ่มประเทศ “โอเปค” ทำให้ผู้บริโภคหันไปซื้อจากแหล่งที่ถูกกว่า เช่น เม็กซิโกและสหภาพโซเวียต กระตุ้นให้ประเทศเหล่านั้นเร่งลงทุนผลิตน้ำมันมากขึ้น
- น้ำมันราคาแพงทำให้บริษัทผู้ผลิตน้ำมันเร่งหาแหล่งน้ำมันใหม่ ๆ ทำให้น้ำมันในตลาดโลกมีมากขึ้น
- น้ำมันราคาแพงทำให้อ้ำมันบางแห่ง ที่ต้องปิดไปเพราะมีต้นทุนการผลิตสูง กลับมาผลิตน้ำมันอีก เป็นการเพิ่มน้ำมันในตลาดโลก

ภาวะเช่นนี้ก่อให้เกิดน้ำมันล้นตลาด สร้างความกดดันให้ผู้ผลิตต้องลดราคาเพื่อแข่งขันขาย ฉะนั้นหลังจากน้ำมันดิบขึ้นราคาไม่นาน เมื่อเกิดปฏิวัติในอิหร่านและเกิดสงครามระหว่างอิรักกับอิหร่าน ราคาน้ำมันในตลาดโลกก็เริ่มตก ในภาวะเช่นนี้ กลุ่มประเทศ “โอเปค” ไม่สามารถจะคุมราคาได้ ตรงกันข้าม สมาชิกเริ่มทะเลาะกันเอง การทะเลาะกันนี้นอกเหนือไปจากสงครามระหว่างอิหร่านและอิรัก และต่อมาระหว่างอิรักกับคูเวต การทะเลาะกันเกิดจากการหักหลังกันเอง หลังจากสมาชิกตกลงลดการผลิตของตนเพื่อจะพยุงราคาให้สูงไว้ แต่สมาชิกบางประเทศมีค่าใช้จ่ายมากจึงลักลอบผลิตน้ำมันเกินพิภพที่ได้รับจากสมาคม เมื่อหลายประเทศทำเช่นนั้น น้ำมันดิบในตลาดโลกจึงไม่ลดลงเท่าที่สมาคมผู้ส่งออกต้องการ ทำให้ราคาคงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การผลิตน้ำมันเกินพิกัดของควเวตเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ถูกอิรักโจมตีในปี พ. ศ. 2533 เพราะอิรักอ้างว่าควเวตต้องการให้ราคาน้ำมันตกเพื่อบ่อนทำลายอิรักซึ่งต้องการเงินเป็นจำนวนมากเพื่อรื้อฟื้นเศรษฐกิจของตนหลังจากสงคราม 8 ปีกับอิหร่านยุติลงในปี พ.ศ. 2531

นอกจากจะหักหลังกันเองแล้ว ความขัดแย้งในกลุ่มประเทศ “โอเปค” ยังเกิดจากความพยายามใช้น้ำมันเป็นอาวุธทางการเมืองของประเทศผู้ผลิตในกลุ่มอาหรับอีกด้วย การใช้น้ำมันเป็นอาวุธทางการเมืองครั้งสำคัญได้แก่เมื่อผู้ผลิตในกลุ่มอาหรับ นำโดยซาอุดีอาระเบีย งดขายน้ำมันให้สหรัฐอเมริกาและเนเธอร์แลนด์ในปี พ. ศ. 2516-17 เพื่อจะทำโทษสองประเทศนั้นที่ช่วยเหลืออิสราเอลในระหว่างสงครามตะวันออกกลางในปี พ. ศ. 2516 ฉะนั้นประเทศอาหรับจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มย่อยขึ้นมาอีกเรียกว่า องค์การของประเทศอาหรับส่งออกน้ำมัน หรือ Organization of Arab Petroleum Exporting Countries (OAPEC)

ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกขึ้นสูงอยู่ไม่นาน และประเทศในกลุ่ม “โอเปค” ไม่สามารถที่จะสั่งให้ราคาลงได้ตามใจชอบอีกต่อไป จริงอยู่ถ้าดูตามตัวเลขแล้ว ราคาน้ำมันในปัจจุบันอาจดูสูง แต่ถ้าคิดตามค่าของเงินที่แท้จริงแล้ว ราคาน้ำมันปัจจุบันไม่สูงกว่าเมื่อ 27 ปีก่อนมากนัก ทั้งนี้เพราะค่าของเงินตกอยู่ตลอดเวลา ยกตัวอย่าง เมื่อตอนสิ้นปี พ. ศ. 2543 น้ำมันดิบในตลาดโลกอยู่ในระดับ 15.75 เหรียญสหรัฐ ฯ ต่อหนึ่งบาร์เรล ถ้าคิดตามค่าจริงของเงินเหรียญในปี พ. ศ. 2516 แล้ว เงินนี้มีค่าเพียง 3.8 เหรียญซึ่งสูงกว่าราคาน้ำมันในปี พ. ศ. 2516 (3.14 เหรียญ) เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

กลุ่มก่อตั้งองค์การผู้ส่งน้ำมันออก

เวเนซุเอลา

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- ตอนเหนือของทวีปอเมริกาใต้
ขนาด	- 912,000 ตารางกิโลเมตร (1.8 เท่าของเมืองไทย)
ประชากร	- 24 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 76,848 ล้านบาร์เรล (3,202 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 2.8 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 75 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 4.2 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (173,000 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ฯ	- 26.8 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 425 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 1,630 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2542 = 3,670 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าของเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 920 เหรียญ)

คำขวัญของจังหวัดนครนายกคือน้ำตกสาริกา ผมจำได้ว่าในครั้งกระโน้น ชวนนครนายกมักพูดอย่างภูมิใจว่า น้ำตกสาริกาสูงที่สุดในเมืองไทย และยังจำได้อีกว่าน้ำตกแองเจิล (Angel Falls) ในประเทศเวเนซุเอลาได้รับการยกย่องว่าสูงที่สุดในโลก สิ่งที่ผมได้ยินเกี่ยวกับประเทศเวเนซุเอลาในสมัยโน้นมีเท่านั้น ผมมาได้ยินเรื่องประเทศนี้อีกครั้งเมื่อน้ำมันดิบขึ้นราคาครั้งใหญ่ในปี พ. ศ. 2516 ต่อกับ 2517 เพราะเป็นช่วงเวลาที่ผมกำลังเรียนปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ ราคาน้ำมันมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลกจึงเป็นเรื่องที่อาจารย์และนักศึกษาเศรษฐศาสตร์นำมาพูดคุยกันมาก เวเนซุเอลาเป็นผู้ผลิตน้ำมันรายใหญ่ เป็นผู้นำในการก่อตั้งองค์การของประเทศส่งออกน้ำมัน (OPEC) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขึ้นราคาน้ำมันหลายเท่าตัว และเป็นผู้ได้ लाभลอยจำนวนมหาศาลในระหว่างนั้น

เวเนซุเอลามาถึงความสนใจของผมอีกครั้งหลังจากผมเข้าทำงานในธนาคารโลกไม่นาน แต่เรื่องที่ดึงดูดความสนใจของผมไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจหรือเรื่องราคาน้ำมัน หากเป็นเรื่องความสวยงามของโลกของสาวชาวเวเนซุเอลา

ใช้แล้ว เรื่องความสวยของผู้หญิง ! ในเวลานั้น นอกจากสาวเวเนซุเอลา พิชิตตำแหน่งนางงามจักรวาลได้ดีด ๆ กันแล้ว ในปี พ. ศ. 2524 ยังได้ทั้งตำแหน่งนางงามจักรวาลและนางงามโลกอีกด้วย สร้างความสนใจให้ผู้ชาย ออกสวามิภักดิ์กันไปไม่น้อย ผมไม่โชคดีพอที่จะได้ชมความสวยของเขาโดยตรง แต่ภาพจากจอโทรทัศน์ก็พอจะทำให้เข้าใจว่าสตรีสูงโปร่ง ทรวดทรงสมส่วน มีรอยยิ้มเย้ายวน ผิวฉวฉวปานอาบนม ผมสีทองและตาสีมรกตนั้นน่าจะมีเสน่ห์สมกับคำเล่าลือ แน่ละ เมื่อแนะนำเวเนซุเอลา โฆษกมักกล่าวถึงน้ำตกที่สูงที่สุดในโลกของเขาด้วย บอกตรง ๆ ว่าเมื่อผมได้ยินยิตความสูงของน้ำตกแอนเจลแล้ว ผมรู้สึกมีปมด้อยนิดหน่อยเพราะของเขาสูงถึง 979 เมตร ส่วนสาริกาของเราสูงเพียง 200 เมตรเท่านั้น

อีกนานต่อมาผมจึงรู้ว่านอกจากเรื่องน้ำตกแล้ว เวเนซุเอลามีอะไร ๆ คล้ายไทยหลายอย่าง แน่นนอน เขามีนางงามจักรวาลมากกว่าหนึ่งคนคล้ายเรา นอกจากนั้น ชื่อของประเทศยังมีส่วนคล้ายกรุงเทพ ฯ อีกด้วย ประวัติมีว่าเมื่อนักสำรวจชาวอิตาลีชื่อ อเมริโก เวสปุชชี (ชื่อของเขากลายมาเป็นชื่อทวีป “อเมริกา” ดังที่รู้จัก) ไปพบดินแดนและความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมืองในแถบนั้น ทำให้เขานึกถึงเมืองเวนิสซึ่งมีลักษณะพิเศษในแง่ที่มีดีกรามบ้านช่องตั้งอยู่ริมน้ำและบนเกาะในทะเลสาบอยู่ทั่วไป (เมืองเวนิสประกอบด้วยเกาะในทะเลสาบ 118 เกาะ) เพราะรอบ ๆ และบนเกาะในทะเลสาบใหญ่แห่งหนึ่งมีชุมชนชาวพื้นเมืองปลูกบ้านอยู่ทั่วไป เขาเลยตั้งชื่อพื้นที่แถบนั้นว่า เวเนซุเอลา (Venezuela) ซึ่งมีความหมายว่า เวนิสน้อย ๆ (Little Venice) คุณคงยังจำได้ว่าในสมัยหนึ่ง กรุงเทพ ฯ ของเรามีคลองมากมายจนฝรั่งให้สมญานามว่า “เวนิสตะวันออก” (Venice of the East)

ในด้านการเมืองการปกครอง เขาคคล้ายเราในแง่ที่ว่าในสมัยหนึ่งทหารปฏิวัติล้มรัฐบาลและเขียนรัฐธรรมนูญใหม่อยู่บ่อย ๆ จนนักประวัติศาสตร์ของเขาเสนอข้อคิดไว้ว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะประเทศมีนายทหารมากเกินไป โดยเฉพาะระดับนายพล เขาไม่ได้พูดเฉย ๆ หากนำเอาข้อมูลของทางราชการ

มาอ้างด้วยว่า ในรัฐหนึ่งของเวเนซุเอลามีผู้ชายอายุ 21 ปีขึ้นไปอยู่ 22,952 คน ในจำนวนนั้น 15% หรือ 3,450 คน เป็นนายทหารสัญญาบัตร ได้แก่ นายพล 449 คน นายพัน 1,594 คน และนายร้อย 1,407 คน¹ เขาบอกว่าพวกนี้ไม่ค่อยมีงานทำมากนักจึงมักมีเวลาคิดทำรัฐประหาร เป็นข้อคิดที่แปลกดี ในฐานะนักพัฒนาเศรษฐกิจ ผมไม่ได้คิดในแง่ นั้น แต่คิดว่า การเป็นทหารจำนวนมากของชายวัยฉกรรจ์ คงทำให้ต้องใช้งบประมาณของรัฐมากมายเพื่อเป็นเงินเดือนและสวัสดิการ. นอกจากนั้นเขายังสูญเสียเวลาทำงานด้านเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสูญเสียถึงสองต่อของประเทศ ถ้ารวมความสูญเสียซึ่งมักเกิดจากการปฏิวัติเข้าไปด้วยแล้ว ข้อสังเกตของนักประวัติศาสตร์คนนั้นยิ่งดูจะน่าคิดยิ่งขึ้น

เวเนซุเอลาอยู่ทางตอนเหนือสุดของทวีปอเมริกาใต้ มีเนื้อที่เกือบสองเท่าแต่มีประชากรไม่ถึงครึ่งของเมืองไทย เนื้อที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรมากมาย นอกจากน้ำมันปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติแล้ว ยังมีแร่ธาตุจำนวนมาก เช่น เหล็ก อะลูมิเนียม และทองคำ อยู่ในเขตร้อนที่มีฝนตกชุก มีที่ดินเหมาะแก่การเกษตร มีแม่น้ำและหุบเขาเหมาะแก่การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำอยู่ทั่วไป ในสมัยที่เป็นเมืองขึ้นของสเปน ดินแดนแถบนั้นมีบทบาทสูงมากในการก่อกวนรักทั้งโลก นั่นคือ เขามีชื่อเสียงโด่งดังในการผลิตโกโก้ ฝรั่งนำโกโก้ไปทำช็อกโกแลต (Chocolate) ซึ่งวัฒนธรรมตะวันตกถือว่าเป็นสื่อความรักชั้นเยี่ยม หนุ่มมักนำช็อกโกแลตไปฝากสาวรัก แต่ฝรั่งส่วนมากหาว่าสื่อรักคัมภีร์นั้นเกิดจากน้ำตาของคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพราะไร่โกโก้ใช้แรงงานทาส ซึ่งถูกต้อนมาจากทวีปแอฟริกาบ้างและเจ้าของที่ดินดั้งเดิมบ้าง (ทำให้ชวนคิดใหม่ว่า ความรักกับน้ำตามักเป็นของคู่กันเสมอ ?)

¹ ยังมีรายละเอียดอีกในหนังสือของ Geoffrey Fox ชื่อ The Land and the People of Venezuela (New York: HarperCollins Publishers, 1991)

ในระหว่างสงครามเพื่อปลดแอกจากสเปน ไร่โกโก้ถูกละเลยจึงเสื่อมลง หลังจากได้เอกราชในปี พ. ศ. 2373 ชาวเวเนซุเอลาใช้ที่ดินอันอุดมสมบูรณ์นั้นปลูกกาแฟแทน เพราะกาแฟได้ราคาสูงกว่า ไร่กาแฟใช้ทาสอยู่ไม่นาน รัฐบาลก็ประกาศเลิกทาสในปี พ. ศ. 2397 นอกจากกาแฟแล้ว เศรษฐกิจของเวเนซุเอลาเป็นการกสิกรรมแบบพอมมีพอกิน มาจนประเทศเริ่มส่งน้ำมันปิโตรเลียมออกอย่างเป็นล่ำเป็นสันในปี พ. ศ. 2460 และส่งออกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นผู้ส่งออกใหญ่ที่สุดในโลกเมื่อปี พ. ศ. 2472 ก่อนที่ประเทศในตะวันออกกลางจะพบน้ำมันจำนวนมหาศาล

การมีน้ำมันส่งออกจำนวนมากในตอนนั้นเป็นเสมือนสวรรค์มาโปรด ชาวเวเนซุเอลา เพราะมันเป็นเกราะป้องกันผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจโลกที่รู้จักกันในวงการว่า The Great Depression วิกฤติครั้งนั้นร้ายแรงจนทำให้ชาวโลกเป็นจำนวนมาก รวมทั้งชาวอเมริกัน ต้องกลายเป็นขอทาน ถึงอย่างไรก็ตาม นักเศรษฐศาสตร์มักพูดเสมอว่า “ไม่มีอะไรได้เปล่า” ได้อย่างมักเสียอย่าง พรสวรรค์มักมาพร้อมกันกับคำสาป ในบางครั้ง คำสาปอาจแฝงมา เห็นได้ยาก และในกรณีของเวเนซุเอลาก็เช่นเดียวกัน ผมจะไม่เฉลยละว่าคำสาปสำหรับเวเนซุเอลาจะมาในรูปไหนเพราะแน่ใจว่าเมื่อคุณอ่านจบคุณจะได้ถึงบางอ้อ

หลังจากพบน้ำมันแล้ว เวเนซุเอลาปกครองด้วยระบบเผด็จการเป็นเวลานาน เงินกับเผด็จการ คุณคงพอเดาได้ว่าเมื่อผสมกันแล้วจะได้อะไรแน่นอน ประธานาธิบดีเผด็จการใช้เงินส่วนหนึ่งเพื่อบำรุงบำเรอตัวเองและพรรคพวก อีกส่วนหนึ่งเพื่อเอาใจบรรดานายทหารในกองทัพด้วยการให้เงินเดือนสูง ซื้ออาวุธชั้นเยี่ยมให้และให้สวัสดิการอย่างดี เช่น สร้างสโมสรนายทหารใหญ่ที่สุดในโลกให้ อีกส่วนหนึ่งใช้ก่อตั้งกองตำรวจลับเพื่อช่วยคงอำนาจของตัวเอง และอีกส่วนหนึ่งเพื่อการก่อสร้างสิ่งใหญ่ ๆ ไว้รอดชาวโลก เช่น โรงแรมชั้นหนึ่งบนยอดเขา และศูนย์วัฒนธรรมโอโงเลียนแบบของนคร

นิวยอร์ก การกระทำเช่นนั้นเพาะปลูกนิสัยไม่พึงปรารถนาให้แก่คนในสังคมส่วนหนึ่งพร้อม ๆ กับสร้างความไม่พอใจให้แก่ประชาชนอีกส่วนหนึ่ง เมื่อส่วนหลังนี้ประท้วงก็มักถูกปราบปรามจากทหารและตำรวจลับ ฉะนั้นประเทศจึงมักมีกฎสลับกับการปราบปรามอย่างรุนแรงอยู่เรื่อย ๆ ไม่เป็นอันพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง

เวเนซุเอลาต้องเวียนว่ายอยู่ในวงจรอุบาทว์ของสังคมและการเมืองชนิดนั้นมาจนปี พ. ศ. 2471 เมื่อนักศึกษาออกประท้วงอย่างกว้างขวางและถูกปราบอย่างรุนแรงชนิดสุด ๆ เหตุการณ์ครั้งนั้นคล้ายกับที่เกิดขึ้นในเมืองไทยอีก 45 ปีต่อมา นั่นคือ ผู้นำนักศึกษาถูกจับเพราะแสดงปาฐกถาต่อต้านรัฐบาล นักศึกษาอื่นออกประท้วงและถูกจับเข้าคุกอีก ทำให้ประชาชนรวมตัวกันออกประท้วงด้วย ตำรวจตอบโต้ด้วยอาวุธและฆ่าประชาชนไปหลายคน ทำให้ทั้งนักศึกษาและประชชนรวมกลุ่มกันออกประท้วงอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น รัฐบาลเผด็จการใช้ทหารเข้าตอบโต้อย่างรุนแรง ปิดมหาวิทยาลัย จับนักศึกษาจำนวนมากขังคุกและใช้ทำงานกรรมกรอย่างหนัก พวกหัวหน้านักศึกษาถูกทรมานตายบ้าง อดตายในคุกบ้าง แต่มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งหนีเข้าป่าและออกนอกประเทศได้ ต่อมาพวกนี้กลับมามีบทบาทสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยให้บ้านเกิด บางคนได้เป็นถึงประธานาธิบดี หลังการเลือกตั้งในปี พ. ศ. 2501 แล้ว เวเนซุเอลาไม่มีรัฐบาลเผด็จการอีก แต่ก็ยังมีความพยายามที่จะทำรัฐประหารเป็นครั้งคราว

การพัฒนาประเทศต้องใช้เงิน พอเวเนซุเอลาเป็นประชาธิปไตยและจะเริ่มพัฒนาประเทศอย่างจริงจังก็พอดีกับน้ำมันดิบในตะวันออกกลางเป็นจำนวนมากออกสู่ตลาดโลก ทำให้ราคาตกต่ำ ภาวะนี้เองที่เป็นแรงผลักดันให้เวเนซุเอลา ในฐานะผู้ส่งออกสำคัญเก่าแก่ชักชวนผู้ส่งออกใหม่รวมหัวกันเพื่อหวังจะจำกัดจำนวนน้ำมันในตลาดโลกและพยุงราคาให้สูงไว้ ผลลัพธ์ได้แก่ การจัดตั้งองค์การผู้ส่งออกที่ชื่อว่า Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC) ขึ้นในปี พ. ศ. 2502 อิหร่าน อิรัก คูเวต และ

ซาอุดีอาระเบียเข้าร่วมก่อตั้งด้วย

จริงอยู่เวเนซุเอลามีได้เป็นผู้ส่งออกน้ำมันหมายเลขหนึ่งในโลกอีกแล้ว แต่จำนวนน้ำมันที่ส่งออกยังอยู่ในระดับต้น ๆ ของโลกและยังมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติให้สูบออกมาใช้ได้อีกนาน ตามอัตราสูบปัจจุบัน เวเนซุเอลายังผลิตน้ำมันได้อีก 75 ปีและก๊าซธรรมชาติได้อีกกว่า 400 ปี แล่น้ำมันขึ้นราคาแต่ละครั้งนำผลลดยจำนวนมาทำให้เวเนซุเอลา ทำให้ชาวเวเนซุเอลาร่ำรวยขึ้นทันทีทันใด แต่ตัวเลขบ่งอย่างแจ่มชัดว่าความร่ำรวยนั้นเป็นสิ่งที่ชั่วแล่นเพราะ 26 ปีหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ในปี พ. ศ. 2516 ต่อกับ 2517 และอีกครั้งหนึ่งในปี พ. ศ. 2522-23 แทนที่ชาวเวเนซุเอลาจะร่ำรวยขึ้น กลับจนลงกว่าเมื่อก่อนสมัยน้ำมันขึ้นราคาเสียอีก

กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเวเนซุเอลายิ่งพัฒนายิ่งจนทั้ง ๆ ที่ขายน้ำมันได้เงินเป็นจำนวนมหาศาล

ผมสรุปเช่นนี้เพราะตัวเลขมันฟ้อง

ตาราง 1: ประชากรและรายได้ประชาชาติของเวเนซุเอลาและสิงคโปร์

	2516	2542	เพิ่ม/ลด
เวเนซุเอลา			
ประชากร (ล้านคน)	11	24	111%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	18,340	21,805	19%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	1,630	920	-44%
สิงคโปร์			
ประชากร (ล้านคน)	2.2	3	37%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	3,990	23,910	499%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	1,830	7,421	306%

*คิดตามค่าเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

จากตัวเลขในตาราง 1 คุณจะเห็นว่าในปี พ. ศ. 2516 ชาวเวเนซุเอลามีรายได้ต่อคนถึง 1,630 เหรียญสหรัฐ ฯ ซึ่งจัดว่าอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาด้วยกัน (ไทยมีรายได้ต่อคน 270 เหรียญสหรัฐ ฯ ในปีนั้น) อีก 26 ปีต่อมา และหลังจากใช้เงินจำนวนมหาศาลจากการขายน้ำมัน ชาวเวเนซุเอลามีรายได้ต่อคน 3,670 เหรียญสหรัฐ ฯ เนื่องจากในระหว่างเวลา 26 ปีนั้นค่าของเงินได้ลดลงเพราะของราคาแพงขึ้น หรือที่เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเงินเฟ้อ ฉะนั้นถ้าเราจะเปรียบเทียบค่าของเงินในระหว่างปี พ. ศ. 2516 และ 2542 เราจะต้องหักส่วนที่เป็นเงินเฟ้อออกจาก 3,670 เหรียญสหรัฐ ฯ เมื่อผมทำเช่นนั้นแล้ว เงิน 3,670 เหรียญในปี พ. ศ. 2542 มีค่าเท่ากับ 920 เหรียญในปี พ. ศ. 2516 นั่นหมายความว่ารายได้ต่อคนของชาวเวเนซุเอลาลดลงถึง 44% ในช่วงเวลา 26 ปี

คุณจะเห็นว่าในช่วงเวลาเดียวกัน สิงคโปร์ซึ่งมีรายได้ต่อคนใกล้เคียงกับเวเนซุเอลาในปี พ.ศ. 2516 แต่ไม่มีน้ำมัน ได้วิ่งหนีเวเนซุเอลาไปชนิดไม่เห็นฝุ่นแล้ว เพราะในปี พ. ศ. 2542 สิงคโปร์มีรายได้ต่อหัวคนถึง 8 เท่าของเวเนซุเอลา

ทำไมเวเนซุเอลาจึงยิ่งพัฒนายิ่งจนทั้ง ๆ ที่ขายน้ำมันได้มากมาย ?

คำตอบคงมีมากมายคล้ายกับความยากจนโดยทั่วไปซึ่งมีสารพัดสาเหตุ ตัวเลขในตาราง 1 ที่เห็นง่าย ๆ ได้แก่การขยายตัวของเศรษฐกิจเพียง 19% ในระยะเวลา 26 ปี ในขณะที่ประชากรเพิ่มขึ้นถึง 111% หรือราว 2.7% ต่อปี ตรงข้ามกับสิงคโปร์ซึ่งเศรษฐกิจขยายตัวถึงเกือบ 500% ในขณะที่ประชากรเพิ่มเพียง 37% เท่านั้น เรื่องนี้เข้าตำราโบราณที่ว่า “ลูกมากยากนาน” ได้เป็นอย่างดี

อะไรเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจของเวเนซุเอลาขยายตัวในระดับต่ำมากทั้ง ๆ ที่มีเงินจากการขายน้ำมัน ? ผมอยากให้คุณดูตัวเลขใน

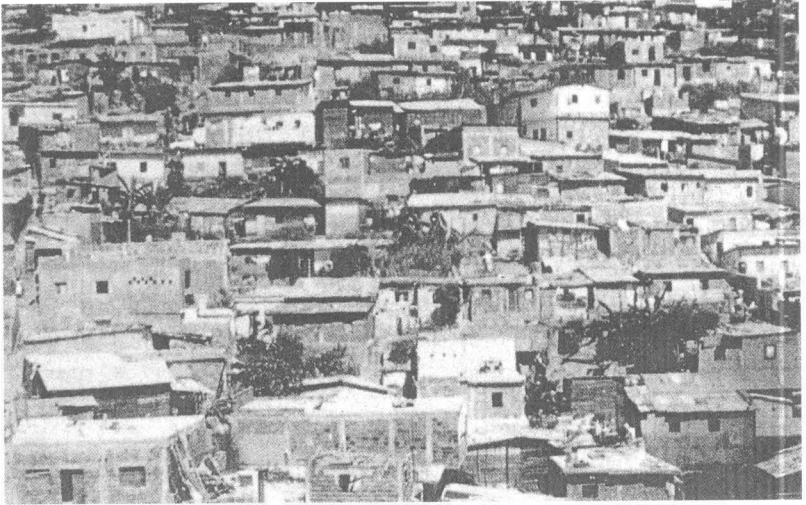
ตาราง 2 ประกอบ (อย่าเพิ่งหลับเสียล่ะ)

ตาราง 2 : อัตราการลงทุนและการออมทรัพย์ของเวเนซุเอลา
และสิงคโปร์ (% ของรายได้ของประเทศ)

	2508	2519	2523	2528	2533	2538	2542
การลงทุน							
เวเนซุเอลา	24	32	26	15	10	16	15
สิงคโปร์	22	41	46	43	37	33	33
การออมทรัพย์							
เวเนซุเอลา	34	37	33	24	29	21	17
สิงคโปร์	10	29	38	42	44	(...)	52

คุณจะเห็นว่ก่อนน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ เวเนซุเอลามีอัตราการลงทุนไม่น้อยกว่าสิงคโปร์ แต่หลังจากนั้นอัตราการลงทุนของเวเนซุเอลามีแนวโน้มต่ำลง และอยู่ในระดับต่ำกว่าของสิงคโปร์ตลอดมา แม้ละ การลงทุนต่ำย่อมทำให้อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจต่ำด้วยเป็นธรรมดา สิ่งที่น่าถามต่อไปอีกได้แก่สาเหตุของการลงทุนต่ำอย่างหนึ่ง และประสิทธิภาพของการลงทุนอีกอย่างหนึ่ง ขอสารภาพว่าเรื่องนี้ผมคงไม่สามารถหาตัวเลขมาแสดงจนได้ข้อสรุปที่แน่นอนชนิดดินไม่หลุดได้ ถึงอย่างไรก็ตามผมมีข้อสังเกตดังนี้

ด้านเหตุปัจจัยของการลงทุนในอัตราต่ำ สิ่งหนึ่งที่พรรคพวกนักเศรษฐศาสตร์ของผมมองเห็น ได้แก่ อัตราการออมทรัพย์ นั่นคือ การออมทรัพย์ต่ำมักนำไปสู่การลงทุนต่ำด้วยเพราะไม่มีเงินสำหรับลงทุน ในกรณีของเวเนซุเอลา ตัวเลขบ่งว่าอัตราการออมทรัพย์มีแนวโน้มต่ำลง เรื่องนี้คงอธิบายได้ว่า ชาวเวเนซุเอลาไม่ยอมลดการบริโภคเมื่อน้ำมันลงราคาและรายได้ตกต่ำ ซึ่งน่าจะเป็นของธรรมดาเกือบทั่วไป คนเราเมื่อคุ้นเคยกับความเป็นอยู่และ

ความเป็นอยู่ของชาวเวเนซุเอลา

การใช้จ่ายระดับหนึ่งแล้ว ยากที่จะลดมาตรฐานการครองชีพของตัวเองเมื่อ รายได้ตก คุณรู้จักคนจำพวกนี้บ้างไหม ? ผมรู้จักหลายคน กล่าวได้ว่า การ “จมไม่ลง” มีอยู่ในมนุษย์ทุกเชื้อชาติทุกวัฒนธรรม

ในกรณีของชาวเวเนซุเอลา ความคุ้นเคยกับการบริโภคระดับสูงส่วน หนึ่งมีสาเหตุมาจากนโยบายของรัฐบาล ซึ่งสนับสนุนการบริโภคสินค้า พุ่มเพื่อয়จากภายนอกประเทศโดยทางอ้อม นั่นคือ รัฐบาลตั้งค่าเงินของ ประเทศไว้สูงกว่าค่าจริงของเงินมาก (ค่าจริงของเงินได้จากอัตราแลกเปลี่ยน ในตลาดเสรีซึ่งรัฐไม่บังคับให้แลกตามอัตราที่รัฐตั้งขึ้นและไม่เข้าแทรกแซง) นอกจากนั้น ชาวเวเนซุเอลาที่เต็มใจติดสินบนข้าราชการ ยังสามารถแลกเงิน ตราต่างประเทศได้ในราคาพิเศษอีกด้วย การตั้งค่าเงินสูงและการคดโกงของ ข้าราชการทำให้สินค้าจากภายนอกราคาต่ำกว่าปกติมาก ชาวเวเนซุเอลา ได้โอกาสจึงซื้อของจากต่างประเทศกันสนุกมือ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์และ เครื่องเล่นเสียงจากญี่ปุ่น รถราคาแพงและกล้องถ่ายรูปจากเยอรมนี เสื้อผ้า ชั้นดีและสินค้าสำเร็จรูปจากสหรัฐอเมริกา หรือเหล้าชั้นเยี่ยมจากยุโรป มี

ตัวเลขบ่งว่าชาวเวเนซุเอลาตี้มเหล้าสก๊อตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากน้ำมันขึ้นราคา และภายในไม่กี่ปี กลายเป็นนักตี้มเหล้าราคาแพงในระดับเดียวกับยอดนักตี้มทั่วโลก²

นอกจากประชาชนไม่ค่อยออมทรัพย์แล้ว รัฐยังไม่ค่อยออมอีกด้วยเกี่ยวกับเรื่องนี้ผมจะไม่แยกอธิบายละ คุณอ่านตอนต่อไปแล้วจะเห็นเอง

จากตัวเลขในตาราง 2 คุณจะเห็นว่า จริงอยู่อัตราการออมทรัพย์ของเวเนซุเอลาลดลง แต่ก็ยังสูงกว่าอัตราการลงทุน นั่นหมายความว่าเวเนซุเอลามีเงินเหลือพอจะลงทุนได้อีก คำถามจึงเป็นว่า ทำไมเขาไม่ทำ ? เรื่องนี้ค่อนข้างแปลกสำหรับประเทศด้อยพัฒนา แต่มีคำอธิบายง่าย ๆ สองประการคือ ชาวเวเนซุเอลาซึ่งร่ำรวยบางพวกไม่มีความเชื่อมั่นในอนาคตของประเทศนัก จึงขนเงินออกไปไว้เสียนอกประเทศประการหนึ่ง และเวเนซุเอลาเป็นหนี้ชาวต่างประเทศมากจึงจำเป็นต้องออมเงินไว้ใช้หนี้อีกประการหนึ่ง³

สำหรับสาเหตุของความไม่เชื่อมั่นในอนาคตของประเทศของตัวเอง ผมคงเดาใจของชาวเวเนซุเอลาไม่ออก จึงขอยกสิ่งที่คิดว่าน่าจะเป็นเหตุปัจจัยสำคัญมาเล่าสักเรื่อง

² Federal Research Division, Library of Congress. Venezuela. A Country Study. Washington, D. C.: Government Printing Office, 1993, p. 32.

³ เรื่องนี้ประเทศไทยก็กำลังทำอยู่เช่นกันเพราะในปี พ. ศ. 2542 ไทยออมทรัพย์ในอัตรา 32% ของรายได้ของประเทศ แต่ลงทุนในอัตราเพียง 21% นั่นคือ มีรายได้เหลือเท่ากับ 11% ซึ่งส่วนหนึ่งนำไปใช้หนี้ต่างประเทศ ต่างกับเมื่อปี พ. ศ. 2533 ชนิดหน้ามือเป็นหลังมือเพราะในช่วงปี พ. ศ. 2533 นั้น ไทยออมทรัพย์ในอัตรา 34% แต่ลงทุนถึง 41% ตอนนั้นเป็นระหว่างเวลาที่เรายืมเงินจำนวนมากจากต่างประเทศมาลงทุน และการลงทุนส่วนหนึ่ง เช่น ในอสังหาริมทรัพย์ เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ที่เราได้ยินใครต่อใครพูดถึง เมื่อฟองสบู่แตก หนี้สินมิได้ลดลง เราจึงจำเป็นต้องอดออมเพื่อนำเงินส่วนหนึ่งไปให้เจ้าหนี้ต่างประเทศ

เรื่องแรกได้แก่ความไม่ค้อยสงบภายในประเทศอันเกิดจากการประท้วงบ่อย ๆ สาเหตุหนึ่งของการประท้วงมักมีที่มาจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคม จริงอยู่ถ้าเราดูจากตัวเลขแล้ว ชาวเวเนซุเอลามีรายได้สูงกว่าไทยเกือบสองเท่าในปี พ. ศ. 2542 (3,670 เหรียญสหรัฐ ๔ เทียบกับ 1,960 เหรียญสหรัฐ ๔ ของไทย) แต่เนื่องจากค่าครองชีพในเวเนซุเอลาสูงกว่าในเมืองไทยมาก เมื่อธนาคารโลกนำเอาค่าครองชีพมาคิดหักลบคุณหารด้วยแล้ว ชาวเวเนซุเอลามีรายได้ต่ำกว่าชาวไทยราว 6% ⁴ นอกจากนั้นตัวเลขของธนาคารโลกยังบ่งอีกว่า รายได้ส่วนมากไปตกอยู่ในมือคนรวย และคนรวยส่วนหนึ่งเป็นชนผิวขาวซึ่งมีอยู่ราว 20% ของประชากรทั้งหมด กลุ่มนี้เองที่มีสวามเป็นเลิศดังที่กล่าวถึงข้างต้น พวกนี้มักมีความสัมพันธ์และเครือข่ายในต่างประเทศมากกว่ากลุ่มอื่น ทำให้มีช่องทางนำเงินออกนอกประเทศได้สะดวก

ถ้าคุณคิดว่าเมืองไทยเรามีปัญหาเรื่องช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ลองจินตนาการว่าปัญหาของเวเนซุเอลาจะร้ายแรงกว่าของเราขนาดไหน เพราะอัตราคนจนสุด ๆ ของเขามีมากกว่าของเราเกิน 7 เท่า ความยากจนและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงชนิดสุด ๆ นี้ก่อปัญหาสังคมซึ่งคุกรุ่นเป็นไฟลุ่มนอนมาตลอด นาน ๆ จะปะทุขึ้นมาในรูปของการประท้วงสักครั้ง การประท้วงและการปราบปรามอาจนำไปสู่การสูญเสียทรัพย์สินและความไม่มั่นคงทางการเมืองเมื่อไรก็ได้ เมื่อไม่นานมานี้การประท้วงทำให้ประชาชนเสียชีวิตไป 3 คน และหลังจากนั้นมากลุ่มนายทหารหนุ่มระดับนายพันได้พยายามทำรัฐประหารถึงสองครั้งและมีคนเสียชีวิตอีก 50 คน ความไม่สงบทางสังคมและการเมืองเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งผลักดันให้คนรวยขนเงินออกนอกประเทศ

⁴ ตามรายงานของธนาคารโลกใน World Development Report 2000/2001 หน้า

อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับนโยบายแรงงานของรัฐ เนื่องจากประเทศมีคนใช้แรงงานและคนจนเป็นจำนวนมาก รัฐบาลในระบบประชาธิปไตยพยายามเอาใจพวกนี้เพื่อหวังเสียงเลือกตั้ง วิธีการเอาใจกรรมกรอย่างหนึ่งได้แก่การออกกฎหมายแรงงานซึ่งปกป้องคนงานมิให้ถูกนายจ้างสั่งพักงานหรือไล่ออกจากงานได้ง่าย ๆ ถ้าจะทำให้ต้องมีค่าตอบแทนสูงมาก เรื่องนี้ถ้ามองกันในแง่ของมนุษยธรรมแล้วเป็นเรื่องที่รัฐบาลควรจะทำอย่างยิ่ง แต่นายจ้างย่อมมองอย่างนั้นไม่ได้เพราะในยุคโลกาภิวัตน์นี้การแข่งขันเข้มข้นมาก นักธุรกิจจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนกิจการได้อย่างรวดเร็วจึงจะอยู่รอด การปรับเปลี่ยนสำคัญอย่างหนึ่งได้แก่ การสั่งพักงานหรือเลิกจ้างคนงานได้อย่างรวดเร็ว กฎหมายมัดมือชกของนายจ้าง มิให้เขาสามารถจ้างคนงานและเลิกจ้างได้ตามภาวะเศรษฐกิจมักมีผลทางลบต่อการลงทุน

อีกเรื่องหนึ่งผมกล่าวถึงบ้างแล้ว นั่นคือ การฉ้อราษฎร์บังหลวง เรื่องนี้ถูกกล่าวถึงมาก ไม่ว่าผมจะอ่านหนังสือเล่มไหนเกี่ยวกับประเทศเวเนซุเอลา ถ้ามองกันตามหลักเศรษฐกิจแล้ว การคดโกงของผู้มีอำนาจเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต ฉะนั้นธุรกิจในประเทศที่มีการคดโกงสูงมักจะแข่งขันสู้ธุรกิจชนิดเดียวกันในประเทศที่มีการคดโกงต่ำไม่ได้ ปัจจุบันนี้มีกลุ่มฝรั่งที่สนใจด้านนี้และได้ออกแบบสอบถามนักธุรกิจ นักวิชาการและนักวิเคราะห์ความเสี่ยงในการลงทุนว่า เห็นอย่างไรเกี่ยวกับการคดโกงในประเทศต่าง ๆ กลุ่มนี้มีชื่อว่า Transparency International (คงแปลได้ว่ากลุ่ม “ความโปร่งใสระหว่างประเทศ” หรืออะไรทำนองนั้น) เขาออกแบบสอบถามทุกปีและนำข้อมูลมาวิเคราะห์และเผยแพร่ทางสื่อหลายอย่าง รวมทั้งทาง เครือข่ายข้อมูล (Internet) ด้วย ผมได้นำเรื่องนี้มาเสนอครั้งหนึ่งแล้วในบท “ต้นแค/เสาเข็ม” ในหนังสือของผมชื่อ ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ (พิมพ์เมื่อ กรกฎาคม 2543 บริษัทเคล็ดไทยจัดจำหน่าย)

Transparency International ตั้งหลักเกณฑ์ไว้ว่าประเทศที่มีการคดโกงน้อยที่สุดจะให้คะแนน 10 ส่วนประเทศที่มีการคดโกงมากจะให้คะแนนลด

หล่นลงมาจนใกล้เลข 0 เมื่อปีที่แล้วเขาสำรวจ 96 ประเทศ ประเทศเดนมาร์กได้คะแนนเต็ม 10 ส่วนไทยได้คะแนน 3.2 ซึ่งเป็นลำดับที่ 68 ของทั้งหมดนั้นหมายความว่าฝรั่งมองไทยว่ามีการคดโกงมากที่สุด ผมว่าเรื่องนี้คุณคงไม่แปลกใจอะไร เพราะคนไทยดูจะยอมรับอยู่แล้วว่าสังคมของเราเป็นอย่างไร แต่ที่น่าสนใจคือ จากการสำรวจครั้งนั้น Transparency International ให้คะแนนเวเนซุเอลาเพียง 2.6 ซึ่งเป็นลำดับที่ 73 และหมายความว่าเขาคดโกงกันมากกว่าเมืองไทยเสียอีก **การฉ้อราษฎร์บังหลวงระดับสูงมีผลกระทบทางลบต่อการลงทุน**⁵

สำหรับเรื่องการใช้หนี้ต่างประเทศ มีที่มาจากการใช้เงินชนิดไม่อันของรัฐบาลหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่เมื่อปี พ. ศ. 2516 ต่อกับปี 2517 หลังจากได้ลาภลอยในช่วงนั้น รัฐบาลเริ่มใช้เงินเพิ่มขึ้นในหลายๆ ด้านพร้อมกัน เริ่มจากการยกหนี้จำนวนมากให้ชาวนา จ้างข้าราชการเพิ่มจำนวนมากพร้อมกับขึ้นเงินเดือนให้งาม ๆ ให้เงินสนับสนุนเพื่อช่วยให้ประชาชนซื้ออาหารได้ในราคาถูกและต่ำกว่าต้นทุน ลงทุนในโครงการใหญ่ ๆ ทั้งในด้านสาธารณูปโภค ถนนหนทาง เขื่อนเก็บน้ำ และในด้านอุตสาหกรรมหนัก เช่น โรงงานถลุงเหล็ก ถลุงแร่อลูมิเนียม และโรงงานปิโตรเคมี พร้อม ๆ กับตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นถึง 163 หน่วยในเวลา 4 ปี ให้ประชาชนได้รับการศึกษาแบบได้เปล่าทุกระดับ จากชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย โครงการเหล่านี้สร้างภาระทางการเงินเพิ่มขึ้นให้รัฐอย่างรวดเร็ว ตัวเลขบ่งว่าเงินที่รัฐใช้เวลา 5 ปีหลังจากน้ำมันขึ้นราคานั้น มากกว่าจำนวนเงินที่รัฐใช้เวลา 143 ปีรวมกันหลังจากได้เอกราช⁶ เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นไม่ทันรัฐก็หันไปยืมจากต่างประเทศ

⁵ สำหรับปี พ. ศ. 2544 Transparency International ได้สอบถามเกี่ยวกับ 91 ประเทศ ไทยยังคงได้ 3.2 คะแนนเหมือนเดิม และเป็นลำดับที่ 61 ส่วนเวเนซุเอลาได้คะแนน 2.8 และเป็นอันดับที่ 69

⁶ Federal Research Division, อ้างแล้ว, หน้า 35.

นอกจากจะยืมเองโดยตรงแล้ว รัฐยังอนุญาตให้องค์กรของรัฐและรัฐวิสาหกิจยืมจากต่างประเทศได้ตามอำเภอใจ ไม่ต้องอยู่ในความดูแลของรัฐ ไม่ต้องมีการตรวจบัญชีอย่างเข้มงวด ฉะนั้นองค์กรและรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ใช้เงินกันอุตลุด ไม่ว่าจะเป็นในรูปของเงินเดือนและสวัสดิการของผู้บริหาร หรือการจ้างงานเกินความจำเป็น บางแห่งโกงกันถึงขนาดมีบัญชีคนงานฝ่องค์กรเหล่านี้มักยืมเงินในระยะสั้นเพื่อจะได้เงินทันที ทั้ง ๆ ที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยสูงขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นพวกนี้ยังยืมกันมากกว่าควรจะมีอีก เพราะผู้บริหารปล่อยให้ผู้รับเหมาดั้งราคาอะไร ๆ ได้สูงลิ่วเพื่อตัวเองจะได้ค่าตอบแทนและสินบนสูงขึ้นอีก

เมื่อทั้งรัฐบาลและองค์กรของรัฐใช้เงินกันแบบไม่รัดกุม แ่นละ การออมทรัพย์และประสิทธิภาพในการลงทุนของภาครัฐย่อมจะต่ำมาก ผลพวงสำคัญสุดอย่างหนึ่งของการใช้เงินตามแบบบัญญัติไตรยางศ์ โดยคิดว่ารายได้จะเพิ่มขึ้นเพราะราคาน้ำมันจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุดนี้ ทำให้หนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อราคาน้ำมันไม่ขึ้นต่อไป แต่กลับตก ประเทศประสบปัญหาเรื่องมีหนี้สินล้นพ้นตัวทันที

เรื่องภาระหนี้สินนี้ ผมขอขยายนิพนธ์หนึ่งของเขานักเพียงไร เมื่อประเทศไทยประสบวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ. ศ. 2540 นั้น คนไทยมีหนี้สินต่างประเทศคิดได้คนละประมาณ 69,900 บาท เป็นภาระหนักซึ่งไทยเราไม่สามารถจ่ายได้และเป็นชนวนให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้น แต่ชาวเวเนซุเอลามีภาระมากกว่าคนไทยหลายเท่า เพราะหลังจากน้ำมันขึ้นราคา 10 ปี รัฐ องค์กรของรัฐและเอกชนยืมเงินกันสนุกจนทำให้ชาวเวเนซุเอลาเป็นหนี้ต่างประเทศถึงคนละประมาณ 245,800 บาท คิดตามค่าเงินของปี พ. ศ. 2540 (ได้ข่าวว่าคนไทยมีหนี้กันคนละใกล้ ๆ จำนวนนี้เช่นกัน)

พอราคาน้ำมันเริ่มตกในปี พ. ศ. 2524 รัฐประสบปัญหาหนี้ล้นพ้นตัวทันที แต่ตอนนั้นโชคยังเข้าข้างรัฐบาลเพราะบริษัทน้ำมันของรัฐยังมีเงินสำรองอยู่มาก ฉะนั้นรัฐบาลจึงใช้วิธี "ปล้น" บริษัทของรัฐเองเพื่อเอาเงินไป

ใช้หนี้ เมื่อประธานอำนวยการของบริษัทขุดขึ้นก็ถูกไล่ออก แต่นั่นเป็นการแก้ปัญหาแบบชั่วคราวกรอกหม้อ เป็นการซื้อเวลาเพียงชั่วคราว ในที่สุดเมื่อแก้ปัญหาไม่ตก เวเนซุเอลาต้องคลานไปขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือไอเอ็มเอฟ ดังที่ประเทศไทยต้องทำเมื่อไม่นานมานี้ ดังที่คุณได้ยินอยู่ประจำ การไปขอความช่วยเหลือจากไอเอ็มเอฟ รัฐจะต้องมีมาตรการหลายอย่างเพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจ เช่น การลดค่าเงิน การลดเงินสนับสนุนราคาอาหาร การขึ้นดอกเบี้ย การขึ้นราคาน้ำมันซึ่งถูกที่สุดในโลกของเขา การขายรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ แนนอน มาตรการเหล่านี้มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะคนจน ทำให้เกิดการจลาจลขึ้นในปี พ. ศ. 2532 การจลาจลครั้งนั้นคร่าชีวิตชาวเวเนซุเอลาไปราว 300 คน บาดเจ็บนับหมื่นและทำให้ทรัพย์สินเสียหายอีกนับไม่ถ้วน

ปัจจุบันนี้ เวเนซุเอลายังปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย แต่อนาคตของประเทศดูจะไม่สดใสนักถึงแม้จะยังมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติอีกจำนวนมาก ประเทศยังมีภาระหนี้สินหนักอึ้ง ยังมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ ยังมีความสูญเสียเลวระดับสูง ยังมีช่องว่างกว้างใหญ่ระหว่างคนรวยกับคนจน และความยากจนแบบสุด ๆ อยู่ทั่วไป นอกจากนั้นยังมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ชนิดเข้ากระดูกดำ เมื่อไม่นานมานี้ผู้พิพากษาศาลฎีกาหลายคนถูกปลดด้วยข้อหาไม่บริสุทธิ์ และประธานาธิบดีเองถูกขับไล่เพราะคดโกง ในภาวะเช่นนี้ คุณเห็นด้วยไหมว่าการมีหรือไม่มีน้ำมันคงไม่ต่างกันมากนักสำหรับประเทศเวเนซุเอลา และการพัฒนาของเขาคงจะล้มลุกคลุกคลาน ต่อไปอีก?

อิหร่าน

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- เอเชียตะวันตก
ขนาด	- 1,633,000 ตารางกิโลเมตร (3.2 เท่าของเมืองไทย)
ประชากร	- 63 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 93,100 ล้านบาร์เรล (1,478 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 3.4 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 75 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 22.3 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (355,100 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซฯ	- 56.8 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 1,080 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 870 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2542 = 1,760 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 440 เหรียญ

จำได้ว่าเคยฝาก **จดหมายจากบ้านนา ฉบับพิมพ์ครั้งแรก** (มกราคม 2542) ไว้ให้คุณอ่าน ถ้าคุณเปิดหน้า 262 คุณจะพบเรื่องความสวยของสาวอิหร่านซึ่งทำให้ผมเคลิ้มไปชั่วขณะหนึ่ง ขอสารภาพว่าในสมัยยังหนุ่มแน่น (2504) ความรู้เรื่องประเทศอิหร่านของผมมีเท่าที่เกิดจากความประทับใจในความสวยของหญิงสาวชาวอิหร่านเท่านั้น

ผมไม่ได้สนใจเรื่องประเทศอิหร่านมากนักจนถึงตอนเกือบสิ้นปี พ. ศ. 2516 เมื่อน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่และอิหร่าน ในฐานะผู้ร่วมก่อตั้ง "โอเปค" ได้ลาภลอยจำนวนมหาศาล และเป็นที่พักกล่าวขวัญถึงของคนทั่วไป ต่อมาในปี พ. ศ. 2522 ซึ่งผมเพิ่งกลับไปอยู่สหรัฐฯ ฯ และเข้าทำงานที่ธนาคารโลกไม่นาน อิหร่านเป็นข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์และทางโทรทัศน์ติดต่อกันทุกวัน เป็นเวลานาน เริ่มจากการโค่นบัลลังก์พระเจ้าชาห์ของคณะปฏิวัติ ซึ่งนำโดยนักบวชหรือศาสนจารย์มุสลิม จากนั้นฝูงชนชาวอิหร่าน ซึ่งคนไทยชอบเรียกโก้ ๆ ตามศัพท์ฝรั่งว่า **ม็อบ (mob)** ก็บุกเข้ายึดสถานทูตของสหรัฐฯ ฯ ในกรุงเตหะรานเมืองหลวงของอิหร่าน และจับชาวอเมริกันขังไว้ในสถานทูต การกระทำเช่นนั้นละเมิดข้อตกลงระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง ประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ ส่งทหารหน่วยกล้าตายของสหรัฐฯ ฯ เข้าไปในอิหร่านเพื่อจะปลดปล่อยชาวอเมริกัน แต่ทำไม่สำเร็จเพราะเกิดอุบัติเหตุเสียก่อน ความล้มเหลวครั้งนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งทำให้ประธานาธิบดีคาร์เตอร์แพ้การเลือกตั้งต่อโรนัลด์ เรแกน ในปีต่อมา

เมื่อศึกษาเรื่องประเทศอิหร่านมากขึ้นผมจึงรู้ว่า อิหร่าน "มีพร้อมทุกอย่าง" คล้ายสาวชาวอิหร่านซึ่งเดินทางไปสหรัฐฯ ฯ ในเครื่องบินลำเดียวกับผมในปี พ. ศ. 2504 นอกจากจะเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญระหว่างตะวันออกไกลและซีกโลกตะวันตกแล้ว อิหร่านมีทรัพยากรธรรมชาติเกือบทุกชนิด โดยเฉพาะแร่ธาตุเศรษฐกิจ เช่น ทองคำ ทองแดง เหล็ก สังกะสี ตะกั่ว ดีบุก แร่กานีส ยูเรเนียม ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีน้ำมันปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติจำนวนมหาศาลอีกด้วย ในเนื้อที่มากกว่าเมืองไทยเกิน 3 เท่าและ

การเลี้ยงแกะของชาวอิหร่าน

การบรรจุ "คาร์เวีย" เพื่อส่งออก

ประชากรเท่า ๆ เมืองไทยนั้น มีพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรมากพอที่จะเลี้ยงตัวได้อย่างสบาย มีทะเลสาบแคสเปียนซึ่งเป็นแหล่งสำคัญของปลาพันธุ์สเตอร์เจน ปลาชนิดนี้ให้ไขอันโด่งดังบนโลกที่เรียกว่าคาร์เวีย¹

ยิ่งไปกว่านั้นอิหร่านเป็นเพียงไม่กี่ประเทศซึ่งมีสินค้าชนิดมะพร้าวห้าว นั่นคือ "ยี่งักยี่งมัน" คุณคงได้ยินเรื่องพรมเปอร์เซียแล้ว พรมอย่างดีของเขายิ่งใช้ให้เก่า ยิ่งราคาแพง แทนจะราคาตก บางทีผืนเล็กเก่า ๆ แพงยิ่งกว่าทองคำเสียอีก

การมีพร้อมทุกอย่าง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ดินแดนอิหร่านในปัจจุบันพัฒนาเป็นอารยธรรมเปอร์เซียแห่งกาลสมัย

¹ ฝรั่งเศสกินไข่ปลาชนิดนี้ดิบ ๆ คลุกกับเกลือ โรยด้วยหัวหอมใหญ่และไข่ต้มซอยให้ละเอียดแล้วบีบน้ำมะนาวพร้อม ๆ กับดื่มเหล้าขาวอดก้าซึ่งทำจากมันฝรั่ง ขอสารภาพว่าผมคงคงไม่ถึงเพราะคิดว่ามันเหม็นคาวระมัด เคยกินดิบ ๆ ตามฝรั่งหลายครั้งเพราะคนส่วนหนึ่งเชื่อว่ามันดีกว่ายาไวอากร้าเสียอีก ได้ข่าวว่าดาราดาวหวานซึ่ง อลิซาเบธ เทย์เลอร์ ชอบกินไข่ปลานี้เป็นพิเศษ และมันคงให้ผลพอสมควรเพราะเธอมีเสน่ห์และแต่งงานมาแล้วอย่างน้อย 9 ครั้ง แต่สำหรับผมบอกตรง ๆ ว่าไม่แน่ใจว่ามันจริงหรือเปล่า ฉะนั้นถ้าใครคิดจะไปซื้อไข่ปลาแสนแพงนี้กินละก็ซื้อยาไวอากร้าเสียดีกว่าเพราะทาง การแพทย์ได้พิสูจน์แล้วว่ายาไวอากร้าเชื่อถือได้

อารยธรรมเปอร์เซียมีความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะในด้านการปกครองและกฎหมาย ได้แผ่อำนาจไปปกครองท้องถิ่นอื่น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นที่ต้องการของมหาอำนาจอื่นเช่นกัน จักรพรรดิถัง ๆ แต่โบราณกาล เช่น อเล็กซานเดอร์มหาราชและเจงกิสข่าน เคยยatraทัพไปย่ำยีดินแดนแคว้นนั้น อิหร่านได้รับการรอบความคิดสำคัญยิ่งเมื่ออารยธรรมมุสลิมแผ่ขยายออกจากตะวันออกกลาง และอิหร่านตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรมุสลิมเมื่อประมาณ 400 ปีมาแล้ว กรอบความคิดนี้มีบทบาทสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน

ล่าสุดอังกฤษซึ่งเป็นหัวหอกของวัฒนธรรมตะวันตกเข้าไปมีอิทธิพลตามด้วยอภิมหาอำนาจปัจจุบันคือสหรัฐอเมริกา ความต้องการน้ำมันดิบจากอิหร่าน และความต้องการจะสกัดกั้นการแผ่ขยายของระบบคอมมิวนิสต์เป็นปัจจัยทำให้มหาอำนาจตะวันตกสนใจอิหร่านเป็นพิเศษ การขาดเทคโนโลยีและความกลัวคอมมิวนิสต์มีส่วนทำให้ฝ่ายอิหร่านอัดแน่นรับเกือบทุกสิ่งทุกอย่างจากตะวันตก

กรอบความคิดตะวันตกปะทะกับกรอบความคิดมุสลิมอย่างรุนแรง เป็นชนวนจุดให้สังคมอิหร่านระเบิดขึ้นเมื่อปี พ. ศ. 2522 และส่งผลต่อการพัฒนาของอิหร่านอย่างใหญ่หลวงในปัจจุบัน

ชาวอังกฤษค้นพบน้ำมันปิโตรเลียมในอิหร่านเมื่อปี พ. ศ. 2451 ทำให้อิหร่านเป็นประเทศแรกในย่านนั้นที่พบน้ำมันจำนวนมาก และหลังจากนั้นไม่นานอิหร่านก็กลายเป็นผู้ผลิตน้ำมันระดับแนวหน้าของโลก ในปัจจุบันอิหร่านมีน้ำมันดิบที่พบแล้วราว 93,100 ล้านบาร์เรล ซึ่งถ้าสูบขึ้นมาใช้ตามอัตราที่กำลังกระทำอยู่ก็จะมีน้ำมันใช้ไปอีกราว 75 ปี นอกจากนั้นอิหร่านยังมีก๊าซธรรมชาติอีกจำนวนมหาศาล อาจใช้ได้ยิ่งกว่า 1,000 ปี ถ้านำออกมาใช้ในอัตราปัจจุบัน

รัฐบาลอิหร่านทุกสมัยส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง

ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมเบา เช่น สิ่งทอ และอุตสาหกรรมหนัก เช่น โรงกลั่นน้ำมัน ซีเมนต์ เหล็กกล้า เครื่องมือสื่อสาร ตู้เย็น โทรทัศน์ รถยนต์ ปุ๋ยและอุตสาหกรรมปิโตรเคมีอื่น ๆ จนทำให้อิหร่านมีฐานเศรษฐกิจกว้างและมั่นคงพอสมควร รายได้จากน้ำมันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้รัฐบาลเร่งรัดพัฒนาประเทศรอบด้าน รวมทั้งด้านอุตสาหกรรมด้วย ถึงอย่างไรก็ตามตัวเลขในตาราง 1 ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชาวอิหร่านยากจนลงอย่างเห็นได้ชัดในเวลา 26 ปีหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติของอิหร่านและชีลี

	2516	2542	เพิ่ม/ลด
อิหร่าน			
ประชากร (ล้านคน)	32	63	96%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	27,830	27,694	- 0.5%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	870	440	- 49%
ชีลี			
ประชากร (ล้านคน)	10.2	15	47%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	7,360	17,820	142%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	720	1,188	65%

*คิดตามค่าของเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

ข้อมูลในตาราง 1 บ่งว่าประชากรของอิหร่านเพิ่มขึ้นสูงถึง 96% หรือปีละประมาณ 2.6% ต่อปี แต่ปัจจัยที่ทำให้ชาวอิหร่านยากจนลงยิ่งกว่าการเพิ่มจำนวนประชากร ได้แก่ เศรษฐกิจซึ่งไม่ขยายตัวเลยในระยะเวลา 26 ปีหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ ทำให้รายได้ต่อคนลดลงเกือบครึ่ง ตรงข้ามประเทศชีลี ซึ่งขาดน้ำมันและเป็นประเทศด้อยพัฒนาที่มีรายได้ต่อคนใกล้เคียง

เคียงกับอิหร่านเมื่อก่อนน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ ในเวลาเดียวกันนั้นซีลีได้พัฒนาลำนํ้าหนิอิหร่านไปไกลมากจนในปัจจุบันมีรายได้ต่อคนเกือบ 3 เท่าของอิหร่าน

ทำไมอิหร่านจึงยังพัฒนาถึงจนทั้ง ๆ ที่ขายน้ำมันได้เงินจำนวนมหาศาลมาเป็นเวลานาน ?

ปัจจัยคงมีหลากหลาย แต่ผมคิดว่าถ้าเราพลิกดูประวัติศาสตร์ของอิหร่านหลังจากค้นพบน้ำมันแล้ว ปัจจัยสำคัญที่สุดน่าจะเกี่ยวกับระบบสังคมและการเมือง และแนวความคิด ซึ่งยังไม่พร้อมที่จะอำนวยให้เศรษฐกิจของอิหร่านพัฒนาต่อไปได้

เมื่ออิหร่านเริ่มผลิตน้ำมันในปี พ. ศ. 2452 ประเทศปกครองด้วยกษัตริย์ราชวงศ์คาจาร์ ถึงแม้กษัตริย์ในราชวงศ์นี้จะเริ่มใช้เงินที่ได้จากการขายน้ำมันพัฒนาประเทศพอสมควร แต่การปกครองไม่ได้พัฒนาไปพร้อม ๆ กันด้วย ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจไปตกอยู่ในมือของคนกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ได้กระจายไปทั่วประเทศ นอกจากนั้น พระมหากษัตริย์เองยังกั้นเงินของประเทศจำนวนมากไปใช้เพื่อความสำเริงสำราญส่วนพระองค์และพระญาติวงศ์ ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ประชาชนชาวอิหร่านขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดเกิดการปฏิวัติโค่นบัลลังก์ในปี พ. ศ. 2468

ผู้นำในการปฏิวัติได้แก่ พระบิดาของพระเจ้าชาห์ซึ่งถูกโค่นบัลลังก์ในปี พ. ศ. 2522 ดังที่กล่าวถึงข้างต้น หลังจากการปฏิวัติ พระบิดาของพระเจ้าชาห์สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ปาห์ลาวี และหันไปใส่ใจการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจังขึ้นอีก พร้อมกันนั้นก็เริ่มนำแนวความคิดของสังคมตะวันตก ซึ่งมีอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นตัวชูโรง มาใช้ในด้านต่าง ๆ ด้วย ตอนนั้นเป็นช่วงเวลาที่การปกครองระบอบคอมมิวนิสต์เริ่มฝังรากลึกลงในรัสเซีย ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านทางเหนือของอิหร่าน และกำลังจะแผ่ขยายไปทั่วโลก สร้างความหวาดกลัวให้ผู้นำของอิหร่านอย่างยิ่ง การ

คบหาสมาคมกับชาติตะวันตก และการนำความคิดตะวันตกไปใช้ในการพัฒนาประเทศ เป็นทางออกทางเดียวที่ผู้นำอิหร่านเห็นว่าจะปกป้องตัวเองจากอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ได้ ค่ายตะวันตกสนับสนุนอิหร่านเต็มที่

ในตอนต้น ประชาชนชาวอิหร่านเห็นด้วยกับนโยบายของกษัตริย์ราชวงศ์ปาห์ลาวี แต่เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าประชาชนเริ่มมองเห็นว่าการพัฒนาและการปกครองของราชวงศ์นี้ไม่ต่างจากราชวงศ์คاجาร์มากนัก นั่นคือ ความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมดูเป็นไปอย่างรวดเร็ว จริงๆมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ด มีถนนหนทางทันสมัย มีดีกรามหรูหระ มีแสงสีคล้ายประเทศตะวันตกที่เจริญแล้ว แต่ว่าผลของการพัฒนายังไปตกอยู่ในมือของคนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มเดียวเช่นเคย การเกษตร ซึ่งยังเป็นหัวใจในการดำรงชีวิตของชาวอิหร่านเป็นจำนวนมาก ถูกทะเลเย็บกินเชิง ความเป็นอยู่ของคนทั่วไปไม่ได้ดีขึ้นตามความคาดหวัง นอกจากนั้น รัฐยังใช้เงินเป็นจำนวนมากซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์และการขยายกองทัพเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ ยิ่งไปกว่านั้น สมาชิกราชวงศ์ปาห์ลาวีก็จะใช้เงินของรัฐแบบไม่อันโป้ในการบำรุงบำเรอตนเองอย่างฟุ้งเฟ้อ และเพื่อการไถ่อดชาวโลกถึงความมั่งมีของอิหร่าน ข้าราชการเลื่องใหญ่โตชนิดมีโซ่ปลาคาร์เวียดีเยี่ยมเป็นถึง ๆ และเหล่าพ่อค้าเป็นตม ๆ มีอยู่เป็นประจำ

นโยบายและพฤติกรรมของราชวงศ์ปาห์ลาวีเพาะการต่อต้านขึ้นในประชาชนชาวอิหร่านสองกลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกได้แก่ประชาชน ซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากเงินขายน้ำมันและผลของการพัฒนาเศรษฐกิจตามที่เขาคาดว่าควรจะได้ นอกจากนั้นยังต้องรับกรรมจากผลพวงของเงินเพื่อซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ อีกด้วย กลุ่มที่สองได้แก่ศาสนาจารย์มุสลิมและประชาชนที่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอิสลาม กลุ่มนี้มองว่ารัฐบาลละทิ้งคำสอนของศาสนาอิสลามอย่างสิ้นเชิง และกำลังปล่อยให้แนวคิดแบบตะวันตกทำลายสังคมอิหร่าน เนื่องจากชาวอิหร่านส่วนมากกลัวระบบคอมมิวนิสต์ ฉะนั้นรัฐบาลอิหร่านทำอะไรต่อมิอะไรได้ยากเลยในนามของ

การต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อถึงจุดหนึ่ง ความกลัวแนวคิดแบบตะวันตก และความยากจนเริ่มมีน้ำหนักมากกว่าความกลัวระบบคอมมิวนิสต์ ฉะนั้น ชาวอิหร่านเริ่มออกต่อต้านการปกครองของราชวงศ์ปาห์ลาวีอย่างออกหน้า ออกตาและกว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ

แทนที่จะรับฟังเสียงของประชาชนและนำไปแก้ไขปัญหาของประเทศ พระเจ้าชาห์ซึ่งขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดาในปี พ. ศ. 2484 กลับใช้อำนาจของรัฐ โดยเฉพาะตำรวจลับ เข้าปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง พร้อมกันนั้นก็รวบอำนาจไปเป็นของกษัตริย์มากขึ้นจนเกือบจะกลายเป็นการปกครองระบบเผด็จการสมบูรณ์แบบ ชาวอิหร่านเป็นจำนวนมากต้องหนีออกนอกประเทศเพื่อเอาชีวิตรอด ในจำนวนนี้มีนักบวชหรือศาสนาจารย์มุสลิมระดับแนวหน้าอยู่ด้วย รวมทั้งศาสนาจารย์ผู้หนึ่งซึ่งคุณอาจคุ้นหูอยู่บ้างแล้วชื่อ อายะโทะเลาะห์ รูโฮลเลาะห์ โคไมนี

การต่อต้านและปราบปรามประชาชนรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดนำไปสู่การลุกฮือของชาวอิหร่านขึ้นโค่นบัลลังก์ของพระเจ้าชาห์ในปี พ. ศ. 2522 อายะโทะเลาะห์ โคไมนี กลับจากต่างประเทศและขึ้นเป็นผู้นำรัฐบาลในการปฏิรูปสังคมและการเมืองของอิหร่าน หลักใหญ่ของการปฏิรูปคือการละทิ้งแนวความคิดแบบตะวันตก ซึ่งพระเจ้าชาห์นำมาใช้ พร้อมกับพยายามพัฒนาประเทศทุกด้านตามกรอบความคิดของศาสนาอิสลาม แม้แต่ชื่อประเทศเองก็เปลี่ยนเป็น **สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน** หรือ Islamic Republic of Iran

อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นความพยายามที่นำประเทศอิหร่าน ซึ่งปกครองเป็นเวลาหลายทศวรรษด้วยซ้ำของความคิดหนึ่ง ไปสู่ซ้ำของอีกความคิดหนึ่ง สองซ้ำความคิดนี้แทบจะไม่มีอะไรร่วมกันเลย เพราะฝ่ายหนึ่งมองอีกฝ่ายหนึ่งว่าตกขอบสุด ๆ และไม่เหมาะกับการพัฒนาประเทศอิหร่านในทุก ๆ ด้าน ผมจะไม่เล่ารายละเอียดเรื่องกรอบความคิดของแต่ละซ้ำละ เพราะผมไม่มีความเชี่ยวชาญและอาจทำให้คุณง่วงนอนเปล่า ๆ นอก

จากนั้นคุณอาจหาอ่านได้จากตำราตำราในห้องสมุด ผมจะกล่าวถึงผลพวงที่อิหร่านได้รับจากการต่อสู้กันของสองขั้วความคิด ซึ่งทำให้รัฐบาลอิหร่านต้องทำศึกสองด้านพร้อม ๆ กัน นั่นคือ ศิกภายนอกและศิกภายใน

ทางด้านศิกภายนอก ผลพวงหนึ่งได้มาจากการประกาศตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อแนวความคิดตะวันตกทุกอย่างของรัฐบาลอาเยะโหตะละห์ โคไมนี โดยถือว่าสหรัฐ ฯ เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่ง เพราะนอกจากจะเป็นผู้นำฝ่ายตะวันตกแล้วยังสนับสนุนพระเจ้าชาห์มาตลอด เขาโทษสหรัฐ ฯ ว่าเป็นผู้ก่อปัญหาทั้งหมดพร้อมกับขนานนามสหรัฐ ฯ ว่า **หัวหน้าพญายม (Great Satan)** รัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนบุกเข้ายึดสถานทูตสหรัฐ ฯ และจับตัวชาวอเมริกันเป็นเชลยดังที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น แลละ การกระทำเช่นนั้นนำไปสู่การแก้แค้นและการคว่ำบาตรของสหรัฐ ฯ และประเทศในกลุ่มตะวันตก ซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจทั่วโลก

สหรัฐ ฯ กล่าวหาว่ารัฐบาลอิหร่านสนับสนุนผู้ก่อการร้ายข้ามชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม ผมไม่สามารถหาข้อมูลพิสูจน์ได้ว่าเรื่องนี้จริงเท็จแค่ไหน ส่วนหนึ่งคงมีมูลความจริงและอีกส่วนหนึ่งอาจเป็นการโฆษณาชวนเชื่อของสหรัฐ ฯ แต่นั่นคงไม่สำคัญอะไร สิ่งที่เกิดขึ้นคือ สหรัฐ ฯ ประกาศให้อิหร่านเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศก่อการร้ายหรืออันธพาลข้ามชาติ (International terrorists) ประเทศเหล่านี้ไม่สามารถติดต่การค้าขายตามปกติกับประเทศต่าง ๆ ในค่ายตะวันตกได้ นอกจากนั้น ประเทศตะวันตกยังแนะนำประชาชนของตนไม่ให้ไปลงทุนและท่องเที่ยวในอิหร่านอีกด้วย

ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ การติดต่อและค้าขายกับต่างประเทศเป็นหัวหอกสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ อิหร่านเสียประโยชน์จำนวนมหาศาลเมื่อการค้าขาย การลงทุนและการท่องเที่ยวชะงักลง

อีกผลพวงหนึ่งเกิดจากความพยายามของรัฐบาลอิหร่านที่จะสนับสนุนกลุ่มชนซึ่งมีความคิดคล้ายตน ให้ลุกขึ้นล้มล้างรัฐบาลในประเทศ

ต่าง ๆ ทั่วโลก รัฐบาลอิหร่านประณามความคิดทุกอย่างที่ไม่ตรงกับของตน ไม่ว่าจะเป็นแนวทุนนิยมหรือสังคมนิยม มันใจอย่างยิ่งว่ากรอบความคิดแนวมุสลิมเท่านั้นที่ถูกต้อง ไม่ยอมรับความเห็นของใครทั้งสิ้น แม้แต่เรื่องซึ่งในสายตาคนทั่วไปในโลกตะวันตกคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น หนังสือเรื่อง **กาพย์พยานม** (Satanic Verses) ซึ่งชาวอังกฤษเชื้อสายอินเดียแต่งขึ้น อาเยะโทะเลาะห์ โคโมนี ประณามผู้แต่งว่าลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอิสลาม จึงมีบัญชาให้ลงอาญาเขาด้วยการประหารชีวิต นั่นคือ สนับสนุนให้ชาวมุสลิมทั่วโลกตามล่าเขา บอกว่าพระเจ้าจะโปรดคนที่ล่าได้อะไรทำนองนั้น นักประพันธ์ผู้นี้ต้องหนีหัวซุกหัวซุน เพียวหลบซ่อนในที่ต่าง ๆ เป็นเวลาราว 20 ปีแล้วเพราะกลัวอาญานั้น ผมไม่มีความเชี่ยวชาญในศาสนาอิสลาม ฉะนั้นไม่สามารถพูดได้ว่าคำบัญชาเช่นนั้นถูกต้องหรือไม่ แต่ผลที่ผมเห็นเกิดขึ้นในประเทศตะวันตกคือ ทำให้ชาวตะวันตกส่วนหนึ่งมองว่าการกระทำนั้นตกขอบสุด ๆ และเข้าขั้นป่าเถื่อน ก่อให้เกิดเจตคติไม่ดีต่ออิหร่านโดยรวม มีผลทำให้การท่องเที่ยวและการลงทุนเหือดแห้งไปเกือบหมด

การกระทำของรัฐบาลอิหร่านก่อให้เกิดความหวาดระแวงอย่างใหญ่หลวงในประเทศซึ่งนับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศผลิตน้ำมันใหญ่ ๆ ในตะวันออกกลาง เช่น คูเวต ซาอุดีอาระเบีย ฯลฯ ผมคงพิสูจน์ไม่ได้ว่าความหวาดระแวงนี้นำไปสู่การรวมหัวกันของบางประเทศในกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันกับกลุ่มตะวันตก ในการสนับสนุนให้อิรักโจมตีอิหร่านเพื่อจะสะกดกรอบความคิดแนวมุสลิมตกขอบที่รัฐบาลอิหร่านพยายามจะเผยแพร่ แต่นั่นคือสิ่งที่ผู้สันติตกกรณีทุกฝ่ายดูจะเห็นพ้องต้องกัน การที่รัฐบาลของประเทศเหล่านั้นให้อิรักยืมเงินเป็นจำนวนมากเป็นเครื่องชี้บ่งอย่างดีถึงการสนับสนุนนี้

อิรักส่งพลเข้าบุกอิหร่านในเดือนกันยายน พ. ศ. 2523 (กรกฎาคบทเกี่ยวกับอิรัก) สองประเทศผลัดกันรุกผลัดกันรับอยู่ถึง 8 ปี สงครามจึงยุติ ไม่มีใครรู้ว่าสงครามสร้างความเสียหายเท่าไร อิหร่านมีประชากรมากกว่าอิรัก

จึงใช้วิธีส่งคลื่นทหารอาสาเข้าบุกอิรักซึ่งมีพลังอาวุธเหนือกว่า ทหารอิหร่านจึงกลายเป็นแมลงเม่าบินเข้ากองไฟครั้งแล้วครั้งเล่า จนสิ้นคนไปหลายแสน นอกจากชีวิตและเวลาทำมาหากินของประชาชนแล้ว สงครามก่อให้เกิดความเสียหายใหญ่หลวงต่อเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย โรงเรียน ถนนหนทาง โรงงาน โรงไฟฟ้า บ่อน้ำมันและท่าเรือ มีผู้ประเมินว่าอิหร่านสูญเสียไปถึง 350,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ผมไม่แน่ใจว่าตัวเลขนี้ใกล้เคียงความจริงแค่ไหน แต่ตัวเลขที่แน่นอนคงไม่สำคัญอะไรนัก

สิ่งที่แน่นอนคือสงคราม 8 ปีระหว่างอิหร่านกับอิรักสร้างความเสียหายมหาศาลให้คู่พิพาทและทำให้การพัฒนาของอิหร่านชะงักไปเป็นเวลานาน

ในขณะที่ต้องซบเซากับศึกภายนอกอย่างเข้มข้นอยู่นั้น รัฐบาลอิหร่านต้องทำศึกภายในอย่างหนักไปพร้อม ๆ กันด้วย ศักยภาพในอาณัติแยกได้เป็นสองด้านใหญ่ ๆ ด้านแรกได้แก่การละทิ้งแนวคิดตะวันตก และพยายามนำเอากรอบความคิดของศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้กับโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ด้านที่สองได้แก่การทำให้ชาวอิหร่านยอมรับนโยบายของรัฐบาล

ผมไม่มีความเชี่ยวชาญเรื่องศาสนาอิสลาม ฉะนั้นคงไม่สามารถอธิบายถึงความเหมาะสมของกรอบความคิดของเขาต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเท่าที่ได้อ่านการวิเคราะห์ของคนอื่น ผมเข้าใจว่ารัฐบาลอิหร่านของอะยาโกละห์ โคไมนี ไม่ยอมรับแนวคิดกระแสหลักของโลกทั้งสองแนว ไม่ว่าจะเป็นแนวทางนิยมในค่ายตะวันตก หรือแนวสังคมนิยมนำโดยสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ทว่าผู้นำของอิหร่านยังตกลงกันเองไม่ได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในกรอบศาสนาอิสลามนั้นจะอย่างไร แน่ละ เรื่องนี้ไม่ใช่ของใหม่ การไม่ยอมรับสิ่งที่มีอยู่แล้วนั้นทำได้ง่ายมาก แต่จะหาอะไรมาแทนสิ่งนั้นไม่ใช่ของง่ายเลย ฉะนั้นในเวลา 20 กว่าปีที่ผ่านมารัฐบาลอิหร่านก็ยังแสวงหาสิ่งนั้นอยู่ หลังจากอะยาโกละห์ โคไมนีถึงแก่กรรมในปี พ. ศ. 2532 รัฐบาลใหม่เริ่มแสดงความยืดหยุ่นมากขึ้น ยอมรับบางส่วนของแนว

คิดแบบตะวันตก การเชิญนาครโลกให้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของอิหร่านเป็นเครื่องชี้บ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ถึงอย่างไรก็ตาม อิหร่านยังคงค้นหาแนวความคิดของตัวเองต่อไปอีก ในภาวะเช่นนี้การพัฒนาเศรษฐกิจย่อมเป็นไปได้ยาก

สำหรับด้านการชักชวนชาวอิหร่านให้ยอมรับนโยบายของรัฐนั้น เริ่มด้วยการใช้ความรุนแรงปราบปรามกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะข้าราชการผู้ใหญ่ในรัฐบาลของพระเจ้าซาร์ การปราบปรามต้องใช้ทั้งทรัพย์สินและเวลา ซึ่งตามปกติอาจนำไปใช้พัฒนาประเทศได้ นอกจากนั้นยังผลักดันให้ประชากรอิหร่านที่มีการศึกษาสูงจำนวนหนึ่งหนีออกไปอยู่ต่างประเทศ เป็นการบั่นทอนพลังสมองซึ่งมีประโยชน์ในการพัฒนา ปัจจุบันนี้อิหร่านมีระบบการเมืองซึ่งให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการปกครองแล้ว แต่ต้องอยู่ในกรอบซึ่งรัฐกำหนดให้ เช่น มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว ต้องคิดต้องทำอยู่ในกรอบ เช่น สตรีต้องคลุมร่างกายมิดชิดจากหัวถึงเท้า ฯลฯ ระบบสังคมและการเมืองชนิดนี้บ่งอย่างแจ่มชัดว่า ถึงแม้รัฐจะไม่กดขี่ประชาชนโดยตรง แต่ก็จำกัดความคิดเห็นและเสรีภาพของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน ฉะนั้นระบบจึงน่าจะยังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ยังไม่มั่นคง เพราะประวัติศาสตร์บ่งว่ามนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็นใครภาษาใด ต้องการเสรีภาพทางการเมืองแสดงออกและทางการเมืองทั้งสิ้น

กล่าวได้ว่าในปัจจุบันชาวอิหร่านยังอยู่ในระหว่างการค้นหา ระบบสังคมและการเมืองและแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจของตัวเอง แต่โลกมิได้หยุดคอยอิหร่าน ภาวะเช่นนี้ย่อมทำให้เศรษฐกิจของอิหร่านพัฒนาได้อย่างเชื่องช้า ถึงแม้อิหร่านจะค้นพบระบบใหม่ของตนเองในอนาคตอันใกล้ แต่ไม่มีใครสามารถทำนายได้ว่าระบบนั้นจะนำไปสู่การพัฒนาอันรวดเร็วและยั่งยืน ฉะนั้นอนาคตการพัฒนาของอิหร่านในช่วงนี้จึงไม่น่าจะสดใสนัก

อิรัก

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- เอเชียตะวันตก/ตะวันออกกลาง
ขนาด	- 438,300 ตารางกิโลเมตร (85%ของเมืองไทย)
ประชากร	- 22.4 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 112,500 ล้านบาร์เรล (5,022 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 2.7 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีกประมาณ 114 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 3.2 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (142,300 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ	- 3.2 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 2,730 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 850 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2543 = 588 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: OPEC) เทียบเป็นเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 140 เหรียญ

คนรุ่นใหม่ดูจะคุ้นเคยกับคำว่า **ซัดดัม** เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะในระยะ 10 กว่าปีมานี้หน้าของ**ซัดดัม ฮุสเซน** ประธานาธิบดีจอมเผด็จการของประเทศอิรักปรากฏทางจอโทรทัศน์และสื่อมวลชนอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องกัน ชื่อนี้ชวนให้จำง่ายเพราะนอกจากจะออกเสียงตรงกันกับภาษาไทยว่า “สัดว์ดำ” แล้ว เจ้าของชื่อยังมีหน้าตาโดดเด่นด้วยคิ้วและหนวดดกดำสนิท เสริมด้วยสายตาอันคมกริบ กล่าวได้ว่าลักษณะท่าทางของเขาสมกับการเล่นบทบาทผู้ร้ายซึ่งยกกองทัพเข้ายึดครองและทำลายประเทศคูเวตเสียย่อยยับ แต่ผมไม่แน่ใจว่าคนรุ่นใหม่มีโอกาสเรียนรู้เรื่องประเทศอิรักมากไปกว่าจากที่ได้เห็นในจอโทรทัศน์หรือไม่ ได้เรียนรู้ว่าแผ่นดินส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศอิรักในปัจจุบันนั้น เป็นถิ่นอุดมสมบูรณ์จากการหล่อเลี้ยงของแม่น้ำสำคัญสองสายคือ แม่น้ำไทกริส และ แม่น้ำยูเฟรติส

ความอุดมสมบูรณ์ก่อให้เกิดอารยธรรมเก่าแก่เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ถิ่นนั้นเป็นที่ตั้งของ**เมืองบาบิโลน** ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการเงินของโลกยุคโบราณ มีตึกग्रामบ้านช่องสวยงามล้อมรอบด้วยกำแพงอิฐยาว 45 กิโลเมตร ประดับประดาด้วยสวนดอกไม้้นานาชนิด กำแพงเมืองบาบิโลนและสวนดอกไม้อันงดงามซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม *The Hanging Gardens of Babylon* (คงแปลได้ว่า “สวนสวรรค์แห่งอาณาจักรบาบิโลน”) ได้รับการยกย่องให้เป็นสองในเจ็ดสิ่งมหัศจรรย์ของโลกยุคโบราณ

ความอุดมสมบูรณ์ทำให้พื้นที่ในย่านนั้นเป็นที่ต้องการของมหาอำนาจมาตั้งแต่โบราณกาล นักรบบั่นลือโลก อเล็กซานเดอร์ มหาราช แห่งมาซิโดเนีย เคยยาตราทัพไปยึดครองและในที่สุดไปจบชีวิตลงที่นั่นเมื่อ พ. ศ. 220 กองทัพของนักรบชื่อดัง เจงกิสข่าน จักรพรรดิมองโกลซึ่งมีส่วนผลักดันชาวไทยให้อพยพจากพืดเขาอัลไต ลงมาตั้งถิ่นฐานในย่านสุวรรณภูมิ ก็เคยเข้ายึดครองที่ดินย่านนี้เช่นกัน ฉะนั้นดินแดนแห่งนี้มีประวัติน่าสนใจมาเป็นเวลานาน เล่ากันเป็นสัปดาห์คงไม่จบ

มหาอำนาจล่าสุดซึ่งมีอิทธิพลเหนือแผ่นดินย่านอิรักได้แก่อาณาจักร

ออกโตมาน เมื่อออกโตมานแพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 ในปี พ. ศ. 2461 อังกฤษเข้าไปมีอำนาจในการจัดกิจการของแผ่นดินแถบนั้น จัดให้อิรักตั้งกษัตริย์ขึ้นปกครองประเทศในปี พ. ศ. 2464 และให้อิรักเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์ในปี พ. ศ. 2475 หรือปีเดียวกันกับที่ไทยเปลี่ยนการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ถ้าคุณคิดว่าเมืองไทยมีการปฏิบัติบ่อย ๆ หลังจากเปลี่ยนระบบการปกครองแล้ว คุณต้องอ่านประวัติอิรักหลังจากได้เอกราช บางปีเขาปฏิวัติซ้อนกันถึง 7 ครั้ง พระมหากษัตริย์แทบไม่มีความหมายอะไร และในปี พ. ศ. 2501 ระบบกษัตริย์ก็ถูกล้มเลิกอย่างถาวร ถึงอย่างไรก็ตามรัฐบาลของการปกครองในระบบสาธารณรัฐไม่เคยอยู่ได้นานนัก แย่งอำนาจกันด้วยวิธีรุนแรงแทบไม่หยุดหย่อน

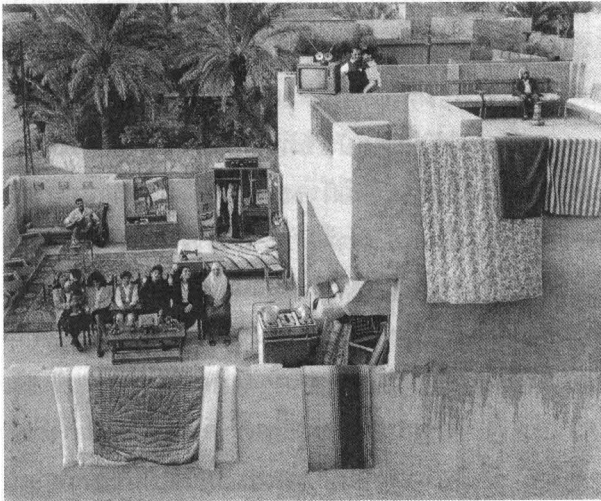
ในปี พ. ศ. 2522 ชัดดัม ยิดอานาจเบ็ดเสร็จ แต่งตั้งตัวเองเป็นประธานาธิบดีและปกครองด้วยระบบเผด็จการมา 22 ปีแล้ว

อิรักพบน้ำมันในปี พ. ศ. 2470 หลังจากอิหร่านเกือบ 20 ปี การพบน้ำมันเพิ่มความมั่งคั่งให้อิรักอีก หลังจากสูบขึ้นมาใช้และขายเป็นเวลานาน อิรักยังมีน้ำมันดิบอยู่ในดินถึงราว 112,500 ล้านบาร์เรลหรือเกินกว่า 10% ของน้ำมันในโลก และมากเป็นที่สองรองจากซาอุดีอาระเบียเท่านั้น ตามอัตราการสูบขึ้นมาใช้ในปัจจุบัน อิรักยังสามารถสูบน้ำมันได้อีกกว่า 110 ปีจึงจะหมด นอกจากนั้นอิรักยังมีก๊าซธรรมชาติอีกจำนวนมหาศาล ซึ่งอาจใช้ไปได้อีกราว 2,730 ปีตามอัตราที่สูบออกมาใช้ในปัจจุบัน ชุมน้ำมันของอิรักในบางแห่งอยู่ต้นมากจนไหลซึมขึ้นมานองพื้นดิน อารยธรรมบาบิโลนจึงนำน้ำมันดิบไปยาถนนเมื่อหลายพันปีมาแล้ว

อิรักเป็นหนึ่งใน 5 ของประเทศตัวตั้งตัวตีในการก่อตั้งองค์การของประเทศส่งออกน้ำมันออก (OPEC) เป็นผู้ตั้งความหวังที่จะคุมการผลิต การค้าการใช้และราคาน้ำมันในตลาดโลก นั่นละ เมื่อน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ในตอนสิ้นปี พ. ศ. 2516 อิรักเริ่มโยยเงินเข้าประเทศจำนวนมหาศาล แต่ถ้า

เราไปดูตัวเลขในตาราง 1 ซึ่งเปรียบเทียบรายได้ต่อคนของอิรักเมื่อปี พ. ศ. 2516 และตัวเลขล่าสุดเมื่อปี พ. ศ. 2543 แล้ว จะเห็นว่าชาวอิรักยากจนลงอย่างน่าสงสาร ในปี พ. ศ. 2516 ชาวอิรักมีรายได้เฉลี่ย 850 เหรียญสหรัฐ ต่อปี ซึ่งนับว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูงในสมัยนั้น (เทียบกับของประเทศไทย 270 เหรียญและของไต้หวัน 660 เหรียญ)

ชาวอิรักในปัจจุบันมีรายได้ต่อคนเพียง 588 เหรียญสหรัฐ ๑ ต่อปีหรือประมาณ 140 เหรียญเมื่อเทียบกับค่าเงินในปี พ. ศ. 2516 นั่นคือรายได้จริงของชาวอิรักโดยเฉลี่ยลดลงถึง 84% ในระหว่าง 26 ปีที่ผ่านมา ทั้ง ๆ ที่ขายน้ำมันได้ราคาดีและมีทรัพยากรอย่างอื่นอีกมาก เช่น ที่ดินเพื่อการเกษตรและแรฟอสเฟตซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำปุ๋ยเคมี ในทางตรงข้าม ไต้หวันซึ่งมีรายได้ใกล้เคียง ๆ กับอิรักในปี พ. ศ. 2516 แต่ไม่มีน้ำมัน พัฒนาไปจนคนของเขา มีรายได้ต่อคนไม่ต่ำกว่า 13,000 เหรียญสหรัฐ ๑ หรือกว่า 20 เท่าของชาวอิรัก จนในปัจจุบันนี้ไม่มีใครจัดไต้หวันเป็นดินแดนด้อยพัฒนาอีกต่อไปแล้ว

ความเป็นอยู่ของชาวอิรัก

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติของอิรักและไต้หวัน

	2516	2543	เพิ่ม/ลด
อิรัก			
ประชากร (ล้านคน)	10.4	22.4	115.4%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	8,880	3,181	-64%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	850	140	-84%
ไต้หวัน			
ประชากร (ล้านคน)	15.4	22.2	44%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	10,250	71,500	698%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	660	3,220	488%

*คิดตามค่าของเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

สาเหตุที่รายได้ต่อคนของชาวอิรักถดถอยลงมากขนาดนั้นเพราะในระหว่างปี 2516-2543 ผลผลิตของอิรักหลังจากหักเงินเพื่อออกแล้วหดหายไปราว 64% แต่ประชากรเพิ่มขึ้นราว 115% หรือปีละประมาณ 2.7% (อันที่จริงเมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศอาหรับแล้ว ประชากรของอิรักเพิ่มไม่เร็วนัก แต่ก็ยังมากกว่าของไทยซึ่งเพิ่มขึ้น 56% ในระหว่างนั้น)

จากตัวเลขเหล่านี้ เราอาจสรุปว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของอิรักล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงไม่ว่าจะเทียบกับระดับการพัฒนาของตัวเองเมื่อสมัยก่อนน้ำมันขึ้นราคา หรือเทียบกับบางประเทศซึ่งไม่มีน้ำมันของตัวเองเลย เช่น ไต้หวัน

เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น ?

ปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจมีมากมาย ฉะนั้นสาเหตุของความล้มเหลวย่อมมีมากเช่นกัน ถ้าคุณถามว่าอะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่นำไปสู่ความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในอิรัก ประสบการณ์จากการคุมโต๊ะอิรักอยู่สมัยหนึ่งเมื่อครั้งยังทำงานอยู่ในธนาคารโลกทำให้ผมมั่นใจว่า **ความล้มเหลวของอิรักจะเป็นอะไรไม่ได้ นอกจากผู้นำและระบบการเมืองของเขายังไม่พร้อมที่จะพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญได้**

การเมืองเป็นกรอบสำคัญยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในสมัยหนึ่งการเมืองของเขายังไม่มีเสถียรภาพพอที่จะเอื้อให้เกิดการพัฒนา เขาเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยมากอยู่ระยะหนึ่ง และไม่เปลี่ยนแปลงอย่างราบรื่น มักเปลี่ยนด้วยการปฏิวัติและการฆ่าฟันกัน ฉะนั้นหลายฝ่ายมุ่งสะสมกำลังคนและกำลังอาวุธไว้ค่อนข้างมาก แทนที่จะใช้กำลังปัญญาและกำลังทรัพย์เพื่อการพัฒนาประเทศ เมื่อรัฐบาลมีเสถียรภาพในระยะเวลากว่า 20 ปีมานี้ ชาวอิรักก็โชคร้าย ได้การเมืองระบอบเผด็จการที่มีผู้นำเช่นซัดดัม ซึ่งมุ่งควบคุมประชาชนเพื่อทรงอำนาจของตัวเอง มากกว่าจะมุ่งพัฒนาประเทศเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน

เนื่องจากชะตากรรมของประเทศอิรัก โดยเฉพาะในสมัยหลังน้ำมันขึ้นราคา ผู้ถูกอยู่กับจอมเผด็จการซัดดัมอย่างแยกไม่ออก ผมขอเล่าความเป็นไปของอิรักไปพร้อม ๆ กับเล่าเรื่องของเขาดด้วย

ตามที่กล่าวแล้ว อิรักได้เอกราชเมื่อปี พ. ศ. 2475 หลังจากเป็นเอกราชได้ 4 ปีก็เกิดการปฏิวัติขึ้นเป็นครั้งแรก ผู้นำในการปฏิวัตินั้นอยู่ในอำนาจได้ไม่ถึงปีก็ถูกสังหาร หลังจากนั้นก็มีปฏิวัติซ้อนกันกลับไปกลับมาอีก 6 ครั้ง ซัดดัม เกิดในระบายนั้นพอดี คือในปี พ. ศ. 2480 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการชุดค้นพบน้ำมันจำนวนมากด้วย เรื่องของ ซัดดัม ค่อนข้างสับสนเพราะประวัติบางตอนของเขาถูกแต่งเติมให้โดดเด่นขึ้น โดยบรรดาพวกขุนพลอยพยักเพื่อยกยอเจ้านาย และบางตอนถูกบิดเบือนโดยศัตรูคู่อริ

ซัดดัม เกิดในกระท่อมของลุงในหมู่บ้านชนบททางตอนเหนือของกรุงแบกแดด เมืองหลวงของอิรัก แม่เป็นชาวบ้านยากจน ส่วนพ่อตายหรือทิ้งแม่หายสาบสูญไปไหนไม่มีใครยืนยันแน่นอน ไม่มีหลักฐานว่าใครตั้งชื่อซัดดัมให้ แต่ดูเหมือนว่าผู้ตั้งชื่อให้เขาจะรู้อะไรสักอย่าง เพราะชื่อนั้นมีความหมายว่า “ชนดะ” หรือ “นักปะทะ” หลังจากซัดดัมเกิดไม่นาน แม่ก็หาพอเลี้ยงให้โดยแย่งสามีมาจากหญิงอื่น ซัดดัมจะรักดี ทะเยอทะยานและอยากเรียนหนังสือ แต่พ่อเลี้ยงไม่ยอมให้เรียน ซัดดัมจึงหนีออกจากบ้านเมื่ออายุ 10 ขวบไปอยู่กับลุงเพื่อเข้าโรงเรียน (และต่อมาได้ลูกสาวของลุงเป็นเมีย) เมื่ออายุ 18 ปี ซัดดัม เข้าไปเรียนต่อในกรุงแบกแดด เขาอยากเรียนทหารแต่เข้าเรียนไม่ได้เพราะคะแนนไม่ดี จึงต้องเรียนในชั้นมัธยมต่อ

ในระหว่างที่เรียนหนังสืออยู่ในกรุงแบกแดด ซัดดัมสนใจการเมืองมาก จึงสมัครเข้าเป็นสมาชิก พรรคฟื้นฟูสังคมชาตินิยมอาหรับ (Ba'ath Party) ซึ่งในขณะนั้นกำลังได้รับความนิยมสูงจากชาวอาหรับในตะวันออกกลาง พรรคการเมืองนี้พร้อมที่จะใช้วิธีรุนแรงต่อต้านรัฐบาล และสังหารพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังเริ่มมีอิทธิพลในขณะนั้น

วิธีการรุนแรงเหมาะกับสมาชิก เช่น ซัดดัม เพราะไม่นานต่อมาซัดดัมก็ฆ่าสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์คนหนึ่งในบ้านเดิมของตน และต่อจากนั้นก็มีส่วนร่วมในการพยายามสังหารประธานาธิบดีของอิรัก เมื่อการลอบสังหารล้มเหลว ซัดดัมต้องหลบหนีไปอยู่ประเทศอียิปต์ เขาพยายามเรียนกฎหมายที่นั่น แต่เรียนไม่สำเร็จเพราะเขาจะสนใจการเมืองและการทะเลาะวิวาทมากกว่าจนถึงกับถูกจับเข้าคุกสองครั้ง เมื่อพรรคฟื้นฟูสังคมชาตินิยมอาหรับของอิรักปฏิวัติและสังหารประธานาธิบดีอิรักสำเร็จในปี พ. ศ. 2506 ซัดดัม จึงเดินทางกลับประเทศ อีกไม่นานต่อมาเมื่อรัฐบาลของพรรคนั้นถูกปฏิวัติซ้อน ซัดดัม ถูกจับแต่เขาหนีออกจากคุกได้ ในระหว่างที่หลบซ่อนตัวอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศเพื่อหนีกรงเล็บของรัฐบาลนั้น ซัดดัม เริ่มสร้างเครือข่ายของพรรคการเมืองของเขาให้กว้างขึ้น และเริ่มรวมคนฝึกอาวุธเพื่อ

ต่อต้านรัฐบาล อีกห้าปีต่อมาคือในปี พ. ศ. 2511 พรรคของชัตดัมจึงโค่นรัฐบาลได้สำเร็จอีกครั้ง

ชัตดัมได้รับค่าตอบแทนอย่างงามด้วยการเลื่อนขั้นเป็นรองประธานคณะปฏิวัติและเป็นผู้มีอำนาจเป็นอันดับสองภายในประเทศ ขณะนั้นเขาอายุเพียง 29 ปี

พอเข้าเป็นรัฐบาล ชัตดัม ก็วางแผนเป็นใหญ่ขึ้นต่อไปทันที เริ่มด้วยการส่งคนของพรรคและคนที่ได้รับการฝึกอบรมเข้าไปแทรกซึมอยู่ในสำนักงานสำคัญ ๆ ของประเทศ ก่อตั้งกำลังทหารของพรรคและส่งตำรวจลับเข้าไปติดตั้งเครื่องดักฟังคู่แข่งและศัตรูทั้งในและนอกพรรค เริ่มกำจัดศัตรูทางการเมืองด้วยวิธีต่าง ๆ รวมทั้งการตั้งข้อหาเท็จและการลอบสังหาร เมื่อประธานาธิบดีเริ่มป่วยในปี พ. ศ. 2516 และฝ่ายตรงข้ามพยายามก่อการปฏิวัติ ชัตดัม จึงถือโอกาสสังหารฝ่ายตรงข้ามเสียราบคาบ และแต่งตั้งตัวเองเป็นผู้กุมอำนาจที่แท้จริงอยู่เบื้องหลังของรัฐบาล ในปีต่อมาเมื่อน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ทำให้รัฐบาลมีเงินเพิ่มขึ้นมหาศาล ชัตดัม ก็เริ่มใช้เงินเอาใจทหารและเสริมสร้างกองทัพให้ใหญ่โตขึ้น

เมื่อแน่ใจว่าไม่มีฝ่ายใดต่อต้านหรือมีกำลังพอจะสู้เขาได้ ชัตดัม ก็บังคับให้ประธานาธิบดีลาออกและยกตัวเองขึ้นเป็นประธานาธิบดีเมื่อปี พ. ศ. 2522 ขณะนั้นเขาอายุ 42 ปี

นโยบายและกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลชัตดัมมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่สองประการคือ ทำอย่างไรชัตดัมจึงจะอยู่ในตำแหน่งได้ตลอดชีพ และทำอย่างไรชัตดัมและอิรักจึงจะยิ่งใหญ่ในย่านตะวันออกกลาง จนได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำของกลุ่มประเทศอาหรับ ชัตดัมทำทุกอย่างได้ตามใจชอบเพราะอำนาจเผด็จการ ผู้ไม่เห็นด้วยถูกกำจัด จำนวนมากถูกสังหาร อีกประการหนึ่งหลังจากชัตดัมยึดอำนาจได้ไม่ถึงปี น้ำมันดิบก็ขึ้นราคาครั้งใหญ่อีก ทำให้เงินจำนวนมากไหลเข้าอิรักและรัฐบาลมีเงินใช้จ่ายใช้สอยอย่าง

เหลือเพื่อ เฉพาะในปี พ. ศ. 2523 ปีเดียว อิรักขายน้ำมันได้กว่า 21,000 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ซึ่งเป็นเงินจำนวนมหาศาลในสมัยนั้น เพราะเงินนั้นมีค่ามากกว่า 42,000 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ในสมัยนี้ (2544)

ซัดดัม ใช้เงินจำนวนมากก่อตั้งและเสริมกำลังตำรวจและหน่วยสืบราชการลับหลายหน่วยให้เข้มแข็งขึ้นอีก หน่วยงานเหล่านี้ใช้ในการควบคุมประชาชน และกำจัดการศัตรูของซัดดัมไม่ว่าศัตรูจะอยู่ในหรือนอกประเทศ อีกด้านหนึ่งได้แก่การสร้างแสนยานุภาพทางทหารเพื่อจะเป็นมหาอำนาจท้องถิ่น รวมทั้งการลงทุนจำนวนมากเพื่อพยายามสร้างอาวุธ นอกจากอาวุธธรรมดา เช่น รถถังและปืนใหญ่แล้ว ซัดดัมพยายามสร้างอาวุธร้ายแรงอันมีอาวุธนิวเคลียร์ อาวุธเคมีและอาวุธเชื้อโรค พร้อมทั้งเริ่มสร้างจรวดเพื่อนำอาวุธเหล่านี้ไปทิ้ง ณ เป้าหมายซึ่งอยู่ห่างออกไป ความพยายามสร้างอาวุธนิวเคลียร์ก่อให้เกิดความหวาดกลัวอย่างกว้างขวางในประเทศในย่านนั้น จนในที่สุดอิสราเอล ซึ่งเป็นเป้าหมายเลขหนึ่งของซัดดัม ส่งเครื่องบินไปโจมตีโรงงานนิวเคลียร์ของอิรักเมื่อกลางปี พ. ศ. 2524 ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก

ตามปกติการสร้างแสนยานุภาพนั้น นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความอยู่ดีกินดีของประชาชนแล้ว ยังจะเป็นชนวนให้เกิดสงครามอีกด้วย ทั้งนี้เพราะตามประวัติศาสตร์ ผู้กุมอำนาจมักจะใช้แสนยานุภาพนั้นเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น และนั่นก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นกับอิรักเมื่อความขัดแย้งระหว่างอิรักกับอิหร่านนำไปสู่สงคราม

ซัดดัมส่งกองทัพเข้าบุกอิหร่านในเดือนกันยายน พ. ศ. 2523 อิรักและอิหร่านผลัดกันรุกผลัดกันรับ นอกจากการรบตามชายแดนแล้ว ยังส่งจรวดเข้าระเบิดเมืองลึกเข้าไปในประเทศ และพยายามทำลายบ่อน้ำมันพร้อมกับจมเรือบรรทุกน้ำมันของกันและกันด้วย อิรักและอิหร่านทำสงครามกันยืดเยื้ออยู่เป็นเวลา 8 ปี ทำลายผู้คนและทรัพย์สินเป็นจำนวนมหาศาลโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรเลย ไม่มีใครรู้แน่นอนว่าอิรักสูญเสียคนและทรัพย์สินไปเท่าไร

ผมคิดว่าอิรักเองก็คงไม่รู้ ตัวเลขที่ผมเห็นเป็นขององค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (NATO) ซึ่งประเมินว่าอิรักเสียชีวิตไม่ต่ำกว่า 300,000 คน นอกจากนั้นยังมีทหารบาดเจ็บและทุพพลภาพอีกจำนวนหนึ่ง ไม่มีใครประเมินว่าประชาชนคนเดินถนนเสียชีวิตและบาดเจ็บอีกเป็นจำนวนเท่าไร

ชาวตะวันตกประเมินกันว่า อิรักและอิหร่านสูญเสียทรัพย์สินรวมกันเป็นเงินราว 1,000,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ตัวเลขเช่นนี้ทำให้ผมอดขนลุกไม่ได้ นอกจากการเสียชีวิตและทรัพย์สินที่พอจะมองเห็นได้แล้ว ยังมีความเสียหายที่ยังมองไม่เห็นอีกมาก พรรคพวกนักเศรษฐศาสตร์ของผมมักนำสิ่งที่มองไม่เห็นมาคิดเป็นความเสียหายด้วย เช่น การเสียเวลาทำมาหากินของชาวอิรักในระหว่างสงคราม 8 ปี ทหารที่ถูกส่งไปรบนอกจากจะเสียเวลาทำมาหากินแล้ว คนที่ตายสูญเวลาไปตลอดชีวิต ส่วนคนที่ทุพพลภาพนอกจากจะทำมาหากินไม่ได้แล้ว ยังเป็นภาระของครอบครัวและสังคมต่อไปอีกด้วย

เงินที่ใช้ซื้ออาวุธเป็นพันเป็นหมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ นั้น ถ้านำไปลงทุนทางเศรษฐกิจและสังคมจะก่อให้เกิดผลดีไม่น้อย ความอยู่ดีกินดีซึ่งชาวอิรักควรจะได้จากเงินนั้นก็สูญไปด้วย

สงครามครั้งนั้นไม่มีผู้แพ้ผู้ชนะอย่างแน่ชัด ต่างฝ่ายต่างยอมเลิก หลังจากรบกันจนเมื่อยล้าเป็นเวลา 8 ปี แต่ถ้าจะดูกันจริง ๆ เราอาจกล่าวว่สงครามนั้นมีแต่ผู้แพ้ก็ว่าได้เพราะทั้งสองฝ่ายสูญเสียทั้งทรัพย์สินและคนไปจำนวนมาก

เมื่อหมดภาระสงครามกับอิหร่าน ซัดดัม หันมาเล่นงานชนส่วนน้อยของอิรักทันที ทั้งนี้เพราะในระหว่างสงคราม ซึ่งชนส่วนน้อย เคอร์ด มีประชากรราว 20% ของประชากรอิรักทั้งหมดและเป็นพวกที่ต่อต้านรัฐบาลอิรักอยู่แล้ว ได้ถือโอกาสซ้ำเติมฝ่ายรัฐบาล เนื่องจากพวกชนกลุ่มน้อยนี้อาศัยอยู่ในภูมิลำน่านซึ่งเต็มไปด้วยภูเขา ยากแก่การติดตามทำลายของทหารซึ่งใช้อาวุธธรรมดา ซัดดัมจึงสั่งให้ใช้อาวุธเคมีซึ่งสามารถฆ่าศัตรูได้ไม่ว่าจะแอบอยู่

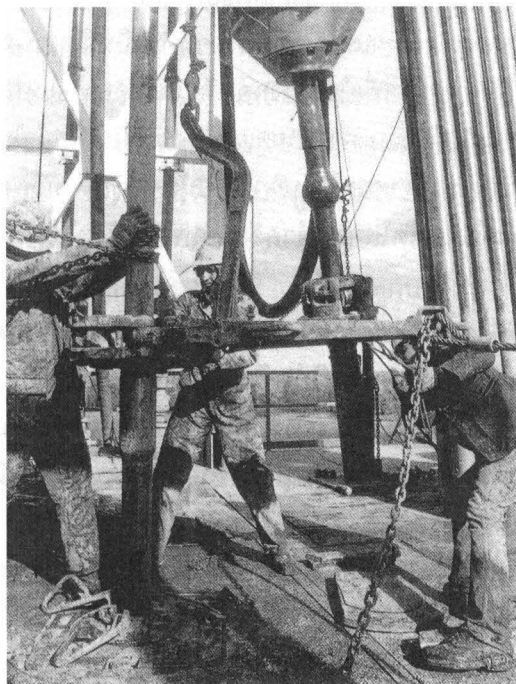
ในที่ใด บางครั้งทหารของรัฐบาลยิ่งอาวูดเคมีเข้าไปในหมู่บ้าน และสังหารชาวบ้านหมดทุกคนไม่ว่าจะเป็นลูกเล็กเด็กแดง จนเป็นที่ประณามอย่างกว้างขวางขององค์กรระหว่างประเทศ กว่าชาติตัมจะแก้แค้นจนพอใจ ชนส่วนน้อยต้องเสียชีวิตไปเป็นหมื่น

ในระหว่างสงครามกับอิหร่าน อิรักไม่สามารถขายน้ำมันได้เต็มที่ จำเป็นต้องยืมเงินส่วนหนึ่งมาจากประเทศอาหรับอื่น ๆ อีกราว 60,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ นอกจากความช่วยเหลือ เช่น ให้ใช้ท่าเรือแล้ว คูเวตให้อิรักยืมเงินไปทำสงคราม 13,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ทั้ง ๆ ที่เป็นหนี้เพื่อนบ้านจำนวนมาก ชาติตัมยังคงพยายามยืมจากประเทศอื่น โดยเฉพาะประเทศผู้ค้าอาวูด เพื่อพยายามสร้างแสนยานุภาพต่อไป ความพยายามสร้างแสนยานุภาพนี้มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดข้อพิพาทระหว่างอิรักกับคูเวตในเวลาต่อมา เนื่องจากทั้งอิรักและคูเวตต้องการเงินเป็นจำนวนมากในขณะนั้น ทางฝ่ายอิรักต้องการเงินเพื่อใช้สร้างกองทัพและซื้ออาวูดแทนส่วนที่เสียไป ในระหว่างสงครามกับอิหร่าน ทางฝ่ายคูเวตต้องการเงินเพื่อนำไปช่วยประชาชนที่สูญทรัพย์จำนวนมากไปในการเล่นหุ้น (กรุณาดูเรื่องประเทศคูเวต) แต่ราคาน้ำมันในตลาดโลกตกต่ำครั้งใหญ่ทำให้อิรักได้เงินไม่พอแก่ความต้องการ

อิรักกล่าวหาคูเวตว่าเป็นตัวการที่ทำให้ราคาน้ำมันราคาตก เพราะคูเวตสูบน้ำมันขึ้นขายเกินพิกัดที่ทางองค์การของประเทศส่งออกน้ำมันออก (OPEC) กำหนดให้ เรื่องนี้กลายเป็นข้อพิพาทรุนแรงและเป็นสาเหตุหนึ่งที่ชาติตัมส่งกองทัพอิรักเข้ายึดคูเวตเมื่อต้นเดือนสิงหาคม พ. ศ. 2533

การยึดครองคูเวตและสงครามกับฝ่ายสหประชาชาตินำโดยมหาอำนาจตะวันตกในตอนต้นปี พ. ศ. 2534 สร้างความเสียหายมหาศาลให้อิรักอีกครั้ง ผมไม่ทราบว่าคุณมีโอกาสได้ดูภาพการต่อสู้กันครั้งนั้นมากน้อยเพียงไร สำหรับผมมีโอกาสได้เห็นทางโทรทัศน์ทุกวัน เป็นภาพความเสียหาย

ที่น่าเศร้าที่สุด ทหารอิรักถูกส่งไปตายอย่างไม่มีทางต่อสู้กับอาวุธของฝ่ายตะวันตก จนทหารอเมริกันกล่าวว่าบางทีการยิงทหารอิรักง่ายเหมือนไปยิงไก่วง (Turkey Shoot) เครื่องไม้เครื่องมือทางทหารของอิรักที่ถูกเผาไว้เกลื่อนทะเลทราย และบ้านเมืองซึ่งถูกระเบิดพังพินาศ มีความหาศาด ทหารอิรักเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก ทางกรสหรัฐ ฯ ไม่ยอมเปิดเผยการประเมินของเขาว่า ทหารอิรักเสียชีวิตไปเท่าใด ตัวเลขที่ผมเห็นมาจากที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ทางการ ประเมินว่าทหารอิรักตายไประหว่าง 50,000 – 300,000 คน ไม่มีใครประเมินจำนวนที่บาดเจ็บทุพพลภาพซึ่งคงมีอีกจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีประชาชนทั่วไปซึ่งรับเคราะห์จากลูกหลงเพราะบ้านช่องและธุรกิจ ถูกทิ้งระเบิด

อุตสาหกรรมในอิรัก

ความเสียหายของอิรักจากสงครามคราวนั้นไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อสงครามยุติเมื่อต้นปี พ. ศ. 2534 เท่านั้น อิรักยังถูกมหาอำนาจตะวันตกคว่ำบาตรติดต่อกันมาจนบัดนี้ (2544) อิรักยังขายน้ำมันได้จำนวนน้อย และสามารถใช้จ่ายเงินเพื่อหาซื้อของที่จำเป็นจากต่างประเทศได้เป็นบางอย่าง เช่น อาหารและยารักษาโรค เท่านั้นทั้งนี้เพราะฝ่ายชนะสงครามไม่ต้องการให้ขัดตัมสร้างกองทัพให้เข้มแข็งขึ้นมาจนสามารถคุกคามเพื่อนบ้านได้ อีกการคว่ำบาตรอาจได้ผลทางทหารบ้าง แต่ในขณะเดียวกันมันมีผลพวงในทางลบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากอิรักไม่สามารถขายน้ำมันเพื่อนำเงินมาลงทุนได้เพียงพอ นอกจากนั้นผู้คว่ำบาตรยังไม่ยอมให้อิรักซื้อ อะไร ๆ สารพัด ถ้าสิ่งเหล่านั้นอาจถูกนำไปใช้ในทางทหารได้ ผลพวงในทางลบต่อเศรษฐกิจจะมีไปอีกนาน **ตราบดที่ขัดตัมยังปกครองอิรักอยู่**

จากที่เล่ามานี้ คุณคงพอเห็นแล้วว่า ความล้มเหลวในการพัฒนาเศรษฐกิจของอิรักเกิดจากอิรักยังไม่พร้อมที่จะพัฒนา เพราะหลังจากได้เอกราชมาเกือบ 70 ปี อิรักอยู่ในภาวะสงครามแทบตลอดเวลา สงครามที่ยืดเยื้อมาเป็นเวลานาน ได้แก่ สงครามภายในที่ชาวอิรักจ้องฆ่าฟันกันเองเพื่อต้องการเป็นใหญ่ อีกด้านหนึ่งเป็นการต่อสู้กันระหว่างชนส่วนใหญ่กับชาว *เคอร์ด* ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย ความเสียหายจากการใช้กำลังทรัพย์ กำลังคนและกำลังปัญญาไปในการทำสงครามกลางเมืองเป็นเวลานานนี้ยากแก่การประเมิน แต่ผมคิดว่ามันคงไม่น้อยกว่าความเสียหายอันเกิดจากการทำสงครามกับอิหร่านและกับมหาอำนาจตะวันตก ทั้งนี้เพราะถ้าเราเปรียบกับไต้หวันซึ่งมีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกับอิรักเมื่อราว 25 ปีที่แล้วและสามารถพัฒนาสำเร็จทั้ง ๆ ที่ขาดน้ำมัน เราจะเห็นว่ารายได้ต่อหัวของชาวอิรักน้อยกว่า 5% ของรายได้ต่อหัวของชาวไต้หวันในขณะนี้เสียอีก ความแตกต่างนี้เป็นเงินจำนวนมหาศาล

ฉะนั้นการมีน้ำมันมากมายดูจะไม่ช่วยให้อิรักพัฒนาเลย

ในทางตรงข้าม เราอาจถามว่าน้ำมันเป็นคำสาปสำหรับชาวอิรักหรือไม่ ?

คำถามนี้น่าคิดแต่ตอบยากเพราะมันขึ้นอยู่กับว่าคุณคิดว่า ถ้าอิรักไม่ร่ำรวยจากการขายน้ำมันอยู่ระยะหนึ่งและไม่มีน้ำมันจำนวนมากอยู่ในกำมือ ผู้นำของอิรักจะหลงผิดคิดอยากเป็นมหาอำนาจในท้องถิ่นหรือไม่ ประเด็นนี้ยากแก่การตัดสินเพราะจอมเผด็จการผู้หลงอำนาจและหลงตัวเองอย่าง ชัดัดัม ฮุสเซน จะมีน้ำมันหรือไม่ก็คงไม่ต่างอะไรกันนัก กิจกรรมสำคัญของเขาคงยังเป็นการใช้กำลังและอาวุธเพื่อคงอำนาจของตัวเองมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่วนเขาจะคิดเป็นมหาอำนาจในย่านนั้นหรือไม่ผมคงไม่กล้าเดา คุณคิดเป็นการบ้านก็แล้วกัน

ถ้าเรามองต่อไปข้างหน้าและให้ผมเดาว่าอนาคตของอิรักจะไปทางไหน ผมคงต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้มองโลกในแง่ร้ายเป็นแน่ เพราะผมคิดว่าตราบดีที่ชัดัดัมยังครองอำนาจอยู่ โอกาสที่อิรักจะใช้ใช้น้ำมันและทรัพยากรอื่น ๆ พัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วมีน้อยเต็มที จริงอยู่ ชัดัดัมจะไม่อยู่ค้ำฟ้า แต่ไม่มีใครบอกได้ว่า หลังจากชัดัดัมหมดอำนาจแล้ว ผู้ที่ขึ้นมาแทนจะมุ่งพัฒนาประเทศเพื่อชาวอิรักส่วนใหญ่ หรือจะมาในอีกรอบเดียวกันอีก ผมค่อนข้างแน่ใจว่าการครองอำนาจอันยาวนานของชัดัดัมได้สร้างกลุ่มผู้ได้ผลประโยชน์ขึ้นจำนวนหนึ่ง เป็นผู้คุมหัวอำนาจต่าง ๆ ผู้ได้ประโยชน์นี้แหละจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง อาจะถึงขั้นเลือดตกยางออกกันด้วย ฉะนั้น ผมจึงคิดว่าทั้ง ๆ ที่มีน้ำมันจำนวนมาก อิรักยังจะต้องล่าหลังไปอีกนานทีเดียว

ภูเก็ต

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- เอเชียตะวันตก/ตะวันออกกลาง
ขนาด	- 18,000 ตารางกิโลเมตร (3.5%ของเมืองไทย)
ประชากร	- 2.1 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 96,500 ล้านบาร์เรล (45,952 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 1.8 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีกราว 150 ปี)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 1.5 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (704,700 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ฯ	- 8.7 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีกเกือบ 500 ปี)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 12,050 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2540 = 22,110 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) เทียบเป็นเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 5,760 เหรียญ

ในสมัยเด็ก ผมมักได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่เปรียบความร่ำรวยของเศรษฐีว่า “เขาเกิดมาบนกองเงินกองทอง” (ต่างกับผมซึ่งพี่สาวมักจะหยอกว่า “เห็นกองฟางเป็นยอดปราสาท” จึงมีอาจเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเหมือนคนอื่นได้ !) ผมไม่แน่ใจว่า คนรวบใช้เวลาว่างนั่งเล่นนอนเล่นบนกองเงินกองทองจริงหรือเปล่า จึงทำให้เกิดคำพูดเปรียบเทียบนั้นขึ้น ถ้าจะหาตัวอย่างการเกิดมาบนกองทองจริง ๆ คุณต้องนึกถึงชาวคูเวต เพราะได้ผืนทรายทั้งประเทศขนาดเท่าแมวดินตายของเขานั้น เต็มไปด้วย **ทองคำ** หรือ Black Gold ในปี พ. ศ. 2516 ก่อนที่น้ำมันดิบจะขึ้นราคาขนานใหญ่ ชาวคูเวตขายน้ำมันจนร่ำรวยและได้รับการยอมรับว่าร่ำรวยที่สุดในโลกเพราะในปีนั้น ชาวคูเวตมีรายได้เฉลี่ยถึงคนละ 12,050 เหรียญสหรัฐ ฯ หรือเกือบสองเท่าของชาวอเมริกันและชาวสวิส ฯ ซึ่งร่ำรวยที่สุดในบรรดาประเทศตะวันตก ในปีนั้น ชาวอเมริกันมีรายได้เฉลี่ยต่อคน 6,200 เหรียญ ส่วนชาวสวิส ฯ มีรายได้รองลงมาคือ 6,100 เหรียญสหรัฐ ฯ (ในขณะที่คนไทยมีรายได้โดยเฉลี่ยคนละ 270 เหรียญสหรัฐ ฯ) แน่นนอน เมื่อน้ำมันขึ้นราคากว่า 3 เท่าตัวในปีต่อมา ชาวคูเวตร่ำรวยเสียจนเกือบเรียกได้ว่าจะจมอยู่ในทะเลทองมากกว่านั่งอยู่บนกองทอง

ความมั่งคั่งแบบนั่งบนกองทองของชาวคูเวตนี้เป็นที่รู้จักกันในวงแคบ ๆ มาเป็นเวลานาน ชาวโลกมารู้จักจากภาพโทรทัศน์เมื่อทหารของซัดดัมเอาไฟจุดบ่อน้ำมันของคูเวต ก่อนที่จะล่าทัพกลับไปเมื่อต้นปี พ. ศ. 2534 คุณคงจำภาพไฟไหม้บ่อน้ำมัน 700 กว่าบ่อ ซึ่งสร้างควันโขมงจนบดบังแสงอาทิตย์อยู่เป็นเดือน ๆ นั้นได้ มีข่าวว่า คูเวตต้องจ่ายเงินไปราว 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ (ประมาณ 450,000 ล้านบาท) เพื่อดับไฟบ่อน้ำมันและซ่อมแซมอุตสาหกรรมน้ำมันให้กลับสู่สภาพเดิมอีก นี่เป็นค่าใช้จ่ายเท่านั้นนะ ไม่คิดรวมค่าของน้ำมันที่กลายเป็นเหยื่อพระเพลิงไปประมาณ 2,000 ล้านดอลลาร์ หรือคิดเป็นเงินตามราคาน้ำมันดิบเฉลี่ยในปีนั้นได้ราว 44,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เท่านั้นยังไม่พอ ความเสียหายจากน้ำมันของซัดดัมนั้นยังมีอีกมาก กรุณาอ่านต่อไป

บริษัทน้ำมันตะวันตกพบน้ำมันในคูเวตเมื่อปี พ. ศ. 2481 หรือหลังอิหร่าน 30 ปี สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้การพัฒนาบ่อน้ำมันต้องชะงักลงจนปี พ. ศ. 2489 คูเวตจึงสูบน้ำมันดิบขึ้นมาขายเป็นครั้งแรก ในปัจจุบันคูเวตยังมีน้ำมันดิบอยู่ใต้ดินและได้นำทะเลอีกประมาณ 96,500 ล้านบาร์เรล นับว่ามีมากเป็นอันดับ 4 รองจากซาอุดีอาระเบีย อิรัก และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ แต่ถ้าจะคิดกันตามรายหัวคนแล้ว ประชาชนในคูเวตมีน้ำมันมากเป็นอันดับหนึ่ง นั่นคือ มีน้ำมันดิบถึงคนละกว่า 45,950 บาร์เรล เพราะทั้งประเทศมีคนเพียง 2 ล้านคนเศษ ๆ เท่านั้น นี่เราพูดถึงประชาชนทุกคนในคูเวตนะ ถ้าจะพูดถึงคนพื้นเมืองแท้ ๆ ซึ่งมีไม่ถึงครึ่งของประชากรทั้งหมดแล้ว เรียกได้ว่าชาวคูเวตเกิดมาบนกองทองจริง ๆ ทั้งนี้เพราะชาวต่างประเทศซึ่งเข้าไปหากินในคูเวตไม่มีส่วนได้ในทรัพย์สินที่ดินสินได้น้ำของเขา นอกจากค่าจ้างแรงงานและผลกำไรจากการลงทุนทำธุรกิจ

ตามอัตราการสูบขึ้นมาในปัจจุบัน คูเวตยังมีน้ำมันดิบให้สูบขายไปได้อีกราว 150 ปี ผู้นำคูเวตเข้าใจเรื่องความไม่ยั่งยืนของการ “ขายของเก่ากิน” นี้เป็นอย่างดี เขาจึงพยายามแบ่งส่วนหนึ่งไปลงทุนอย่างอื่น เพื่อว่าเมื่อถึงวันน้ำมันหมด การลงทุนนั้นจะทำรายได้เลี้ยงชาวคูเวตต่อไป ยุทธการของผู้นำคูเวตในการลงทุน หรือการเปลี่ยนทรัพย์สินในดินซึ่งลดลงทุกวัน ให้เป็นทรัพย์สินอย่างอื่นนี้มีอยู่สองด้านคือ การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศซึ่งส่วนมากเป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับน้ำมันปิโตรเลียม การที่ชาวคูเวตอนุญาตให้ชาวต่างประเทศเข้าไปทำงานเป็นจำนวนมากส่วนหนึ่งก็เพื่อช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของตน อีกด้านหนึ่งเป็นการลงทุนในต่างประเทศ ซึ่งรวมถึงการซื้อบริษัทและธนาคาร การซื้อหุ้นในบริษัทใหญ่ ๆ ในประเทศอุตสาหกรรม (คุณรู้ไหมว่าคูเวตมีหุ้นอยู่ในบริษัทรเบนท์ถึง 25%) การซื้อพันธบัตรของประเทศตะวันตกเพื่อกินดอกเบี้ย ฯลฯ

ยุทธการของคูเวตได้ผลในระดับหนึ่งเพราะหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ ๆ สองครั้ง คูเวตนำรายได้จากการขายน้ำมันไปลงทุนไว้ในต่าง

ประเทศเป็นจำนวนมาก ตัวเลขล่าสุดบ่งว่าก่อนที่จะถูกขัดตัมบูกในปี พ. ศ. 2533 คูเวตมีทรัพย์สินอยู่ในต่างประเทศถึง 100,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^๑ ฉะนั้นเมื่อราคาน้ำมันตก รายได้จากการลงทุนนี้มากกว่ารายได้จากการขายน้ำมันดิบเสียอีก ตัวอย่างเช่น ในปี พ. ศ. 2530 คูเวตขายน้ำมันดิบได้ 5,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^๒ แต่มีรายได้จากการลงทุนในต่างประเทศถึง 6,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^๓

ถึงอย่างไรก็ตาม ถ้าเราเทียบรายได้ต่อคนของคูเวตในปี พ. ศ. 2516 (12,050 เหรียญสหรัฐ^๔) และรายได้ต่อคนล่าสุดซึ่งธนาคารโลกคำนวณไว้ในปี พ. ศ. 2540 (22,110 เหรียญ)^๕ เราจะเห็นว่า รายได้ต่อคนของประชาชนในคูเวตตกไปกว่าครึ่ง ทั้งนี้เพราะเมื่อหักส่วนที่เป็นเงินเฟ้อออกแล้ว เงิน 22,110 เหรียญในปี พ. ศ. 2540 นั้น มีค่าเพียงประมาณ 5,760 เหรียญเท่านั้นเมื่อเทียบกับค่าเงินในปี พ. ศ. 2516 การหดหายไปของรายได้คนเกิดจากเหตุผลสองประการคือ ในระหว่างช่วงปี พ. ศ. 2516-2540 ประชากรของคูเวตเพิ่มขึ้นราว 78% และพร้อมกันนั้นรายได้ของประเทศทั้งหมดตกต่ำไป 14% (กรุณาดูตาราง 1)

รายได้ปีละ 22,110 เหรียญสหรัฐ^๖ ต่อคน (ถ้าแลกเป็นเงินไทยในอัตรา 45 บาทต่อหนึ่งเหรียญจะเป็นรายได้กว่า 80,000 บาทต่อเดือนต่อคน) อยู่ในขั้นร่ำรวยมากเมื่อเทียบกับของไทยในปีเดียวกัน (1,960 เหรียญ) แต่การหดหายไปของรายได้ เมื่อคิดตามค่าของเงินที่แท้จริงหลังจากน้ำมันขึ้นราคามาเป็นเวลากว่าสองทศวรรษ ทำให้ชวนคิดว่าถ้าคูเวตใช้เงินจำนวนมากมหาศาลได้ผลจริง ๆ คูเวตน่าจะร่ำรวยกว่านั้นมาก ทั้งนี้เพราะประเทศไม่มีน้ำมัน

^๑ ธนาคารโลกยังไม่ได้คำนวณรายได้ของชาวคูเวตแน่นอนหลังจากปี 2540 ตามตัวเลขของ OPEC รายได้ต่อคนของชาวคูเวตในปี 2544 คือ 14,198 เหรียญสหรัฐ^๗ ซึ่งดูต่ำมากและคงให้ฐานต่างกับกับธนาคารโลก ถ้าตัวเลขนี้เป็นจริง รายได้ของชาวคูเวตยิ่งตกต่ำมากกว่าที่กำลังนำเสนออยู่ แต่จะไม่เปลี่ยนข้อสรุป

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติ
ของคูเวตและสวิตเซอร์แลนด์

	2516	2540	เพิ่ม/ลด
คูเวต			
ประชากร (ล้านคน)	0.9	1.6	78%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	10,610	9,145	- 14%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	12,050	5,760	- 52%
สวิตเซอร์แลนด์			
ประชากร (ล้านคน)	6.4	7	9%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	39,220	81,640	108%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	6,100	11,540	89%

*คิดตามค่าของเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

เช่น สวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งมีรายได้ต่อคนเพียงประมาณครึ่งหนึ่งของคูเวตในปี พ. ศ. 2516 ร่ำรวยขึ้นอย่างเป็นล่ำเป็นสันอย่างต่อเนื่อง ไม่น้ำมันจะถูกหรือแพง จนในปี พ. ศ. 2540 มีรายได้ต่อคนถึง 44,320 เหรียญสหรัฐ ฯ หรือกว่าสองเท่าของคูเวตและเป็นรายได้ที่สูงที่สุดในโลก ในปีเดียวกัน สหรัฐ ฯ มีรายได้ต่อคน 28,740 เหรียญ เราอาจมองเรื่องรายได้ของคนอเมริกันได้สองแง่คือ สหรัฐ ฯ ซึ่งผลิตน้ำมันได้เองเป็นจำนวนมากยังพัฒนาไปเร็วสู่ออสเตรเลียไม่ได้ หรือเราอาจมองได้ว่าสหรัฐ ฯ ซึ่งต้องซื้อน้ำมันแพง ๆ จากต่างประเทศมาใช้ประมาณครึ่งหนึ่งของความต้องการในประเทศ ยังพัฒนาได้เร็วกว่าผู้ขายน้ำมันจำนวนมากมหาศาลเช่นคูเวตเสียอีก

เรื่องนี้ทำให้ชวนคิดว่า การมีน้ำมันหรือไม่มีน้ำมันไม่น่าจะเป็นตัวชี้ขาดในความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจเลย

ปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจมีมากมายหลายอย่าง ทำให้ยากแก่การชี้ลงไปให้แน่ชัดว่าอะไรสำคัญกว่าอะไร สำหรับประเทศคูเวต แนนอน การรุกรานของซัดดัมสร้างความหายนะให้อย่างใหญ่หลวง การเผาบน้ำมันถึง 700 กว่าบ่อที่เป็นภาพทางโทรทัศน์เห็นได้ชัด พร้อมกันนั้น คุณอาจเห็นภาพความพังพินาศของดีกรามบ้านช่อง โรงงาน ถนนหนทาง ฯลฯ จากอาวุธของฝ่ายอิรักและฝ่ายพันธมิตรอีกด้วย ความเสียหายนั้นยากแก่การประเมิน นอกจากตัวเลขราว 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ที่ผมอ้างเกี่ยวกับการซ่อมอุตสาหกรรมน้ำมันแล้ว มีรายงานว่าคูเวตต้องใช้เงินอีกราว 20,000 - 25,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เพื่อซ่อมแซมความเสียหายอย่างอื่น

นอกจากนั้น คูเวตยังต้องจ่ายเงินให้พันธมิตรอีกกว่า 20,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เป็นค่าใช้จ่ายในการส่งทหารไปช่วยขับไล่กองทัพซัดดัม เงินที่คูเวตให้ซัดดัมยืมไป 13,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ก็สูญเพราะซัดดัมเบี้ยว นอกจากนั้นรัฐบาลคูเวตยังยอมจ่ายหนี้ที่ประชาชนมีอยู่ในธนาคารจำนวน 20,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ยกหนี้จำนวนกว่า 4,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ซึ่งประชาชนนำไปปลูกบ้านและทำธุรกิจ ยกเลิกหนี้ค่าน้ำค่าไฟที่ค้างอยู่เป็นเวลาปีครึ่ง แถมยังให้เงินค่าทำขวัญชาวคูเวต ซึ่งทนอยู่ในประเทศให้กองทัพของซัดดัมย้ายอีกครอบครัวละ 1,750 เหรียญสหรัฐ ฯ อีกด้วย นอกจากความเสียหายที่เห็นจากตัวเลขนี้แล้ว ยังมีความเสียหายที่เรามองไม่เห็นอีกมากมาย เช่น การเสียชีวิต การสูญเสียทรัพย์สินส่วนตัว และการเสียเวลาทำมาหากิน

คุณจะเห็นว่า ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ นี้มากกว่ารายได้จากการขายน้ำมันหลายเท่าตัว เพราะปีหนึ่งคูเวตขายน้ำมันได้ในราว 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เท่านั้น มีรายงานว่ารัฐบาลต้องนำเงินที่ลงทุนไว้ในต่างประเทศมาใช้ราว 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ และยังต้องกู้จากต่างประเทศอีกราว 37,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ บอกตรง ๆ ว่าเมื่อเห็นตัวเลขความเสียหายจากน้ำมันซัดดัมนี้แล้ว ผมอดขนลุกไม่ได้

ความเลวร้ายของชุดดัมเป็นเหตุการณ์ซึ่งเกินวิสัยที่ชาวคูเวตจะควบคุมหรือกำหนดได้ ถือว่าเป็นความโชคร้ายของคูเวตที่มีเพื่อนบ้านอย่างชุดดัม ถึงอย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยอื่นที่น่าจะอยู่ในข่ายที่ชาวคูเวตจะควบคุมได้ แต่ทำไม่สำเร็จหรือไม่ทำและมีผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศอย่างใหญ่หลวง สิ่งแรกที่ผมอยากนำมาให้คุณดูได้แก่ตัวในตาราง 2 ซึ่งผมคัดมาจากธนาคารโลก (อย่าเพิ่งรีบหลับเสียก่อนนะ)

**ตาราง 2 : อัตราการลงทุนและการออมทรัพย์ของคูเวตและ
สวิตเซอร์แลนด์ (% ของรายได้ประชาชาติ)**

	2503	2508	2519	2523	2528	2533	2538	2542
อัตราการลงทุน								
คูเวต	10	16	8	11	21	(...)*	12	12
สวิตฯ	26	30	25	27	24	29	23	20
อัตราการออมทรัพย์								
คูเวต	61	60	66	63	30	(...)*	18	22
สวิตฯ	27	30	24	23	25	30	27	25

*ไม่มีตัวเลขเนื่องจากถูกอธิกใจมตี

ตัวเลขเหล่านี้ชี้ให้เห็นแนวโน้มอันน่าสนใจบางอย่าง แนวโน้มแรกได้แก่อัตราการออมทรัพย์ จะเห็นว่าชาวคูเวตออมทรัพย์ด้วยอัตราสูงมากตั้งแต่ก่อนน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ในปี 2517 แล้ว จากปี 2503 จนถึงปี 2523 โดยเฉลี่ยชาวคูเวตออมทรัพย์กว่า 60% นั่นคือ จากรายได้ทุกบาท เขาใช้จ่ายเพื่อการบริโภคไม่เกิน 40 สตางค์ อีก 60 สตางค์เก็บออมไว้ใช้ในวันหน้า เนื่องจากชาวคูเวตมีรายได้สูงมาก การใช้จ่ายเพียง 40% ของรายได้ไม่ได้ทำ

คูเวตหลังถูกถล่ม

ให้อดอยากอะไร แต่หลังจากนั้นมา ชาวคูเวตเริ่มลดอัตราการออมทรัพย์ลงอย่างเห็นได้ชัด จนถึงต่ำสุดเพียง 18% ในปี 2538

ตัวเลขนี้บ่งว่า ในระยะหลัง ๆ นี้ชาวคูเวตกลายเป็นคนหาได้ใช้ คล่องคล้ายชาวโลกที่ค่อนข้างยากจนทั่วไป ทั้ง ๆ ที่รายได้ของตนยังสูงกว่าชาวโลกเป็นส่วนมาก

แนวโน้มอีกข้อหนึ่งได้แก่ เมื่อรายได้ที่แท้จริงลดลง (หลังจากหักค่าเงินเพื่อออกแล้ว) ชาวคูเวตไม่ยอมลดการใช้จ่ายของตนตามลงด้วย ยังบริโภคในระดับเดิม เรื่องนี้ไม่ใช่ของแปลกอะไร ชาวคูเวตก็เหมือนคนทั่วไปคือบริโภคระดับสูงจนเคยตัว ในสมัยผมเรียนหนังสือผมพบนักศึกษาคูเวตอยู่เรื่อย ๆ ผมรู้สึกอิจฉาพวกเขา เพราะในขณะที่ผมต้องพยายามหาเวลาออกไปทำงานเพื่อหาเงินมาเรียนหนังสือ พวกเขามีเงินใช้อย่างฟุ่มเฟือย อยู่บ้านเช่าหรูหรา และขับรถราคาแพงพานักศึกษาสาว ๆ หน้าตาดีไปเที่ยว

พักผ่อนยามบ่าย

การได้เงินมาอย่างง่ายตายคงสร้างนิสัยการบริโภคเสียจน
ทำให้ชาวคูเวต “จมไม่ลง” เมื่อรายได้ลด แทนที่จะลดการบริโภค
เขากลับไปลดการออมทรัพย์

ผมไม่แน่ใจว่าคุณรู้จักคนไทยชนิดนี้บ้างหรือไม่ สำหรับผมรู้จัก
หลายคน

เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการออมทรัพย์ของชาวสวิตเซอร์แลนด์
จะเห็นได้ทันทีว่าชาวสวิต ๙ ออมทรัพย์ในอัตราเสมอต้นเสมอปลายอยู่ใน
ระหว่าง 23% ถึง 30% เนื่องจากในระหว่างเวลา 40 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจ
ของสวิตเซอร์แลนด์ขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง เราอาจกล่าวได้ว่าชาวสวิต ๙
บริโภคเพิ่มขึ้นตามกำลังทรัพย์พร้อม ๆ กับเพิ่มการออมทรัพย์ไปด้วย
แนวโน้มที่สามได้แก่อัตราการลงทุนภายในประเทศ คุณจะเห็นว่าชาวคูเวต

ลงทุนในประเทศน้อยมากเมื่อเทียบกับชาวสวีต ฯ ตั้งแต่สมัยที่ยังมีเงินออมมากมายถึงกว่า 60% ของรายได้ ในขณะที่ชาวสวีต ฯ ลงทุนในระดับสูงและเสมอต้นเสมอปลายมาตลอด คุณไม่จำเป็นต้องเรียนเศรษฐศาสตร์ก็รู้ว่าเศรษฐกิจจะขยายตัวโดยปราศจากการลงทุนไม่ได้

การลงทุนน้อยในประเทศมาเป็นเวลานานจึงมีส่วนทำให้เศรษฐกิจของคูเวตขาดการขยายตัวมาเป็นเวลานานเช่นกัน

การลงทุนในอัตราต่ำนี้มีสาเหตุหลายอย่าง เช่น แผ่นดินผืนเล็ก ๆ เพียง 18,000 ตารางกิโลเมตรนั้นเป็นทะเลทรายเกือบทั้งหมด ขาดน้ำเพื่อการเกษตรและการอุตสาหกรรม แม้แต่น้ำดื่มยังต้องกลั่นจากน้ำทะเล จะทำประมงให้เป็นล่ำเป็นสันก็ไม่ได้เพราะปลาในทะเลในเขตนั้นถูกจับกินจนแทบไม่มีเหลือ นอกจากน้ำมันแล้ว คูเวตไม่มีทรัพยากรอย่างอื่น ประชากรก็น้อยและไม่มีการศึกษาและความสามารถทางเทคนิคมากนัก แต่ต้องการเงินเดือนมากเพราะร่ำรวยเสียจนเคย ยิ่งไปกว่านั้นตลาดภายในประเทศยังแคบมาก ไม่มีกำลังซื้อพอที่จะคุ้มกับการลงทุน สรุปว่าโอกาสจะลงทุนทำอะไรให้เป็นล่ำเป็นสันมีน้อยมาก

นอกจากนั้น ถ้าจะคิดกันจริง ๆ แล้ว เงินที่ลงทุนไปในระดับต่ำอยู่แล้วนั้นอาจไม่ได้ผลทำให้เศรษฐกิจขยายตัวจริง ๆ นัก

เพราะอะไร ?

เรื่องนี้ถ้าจะให้รู้แน่นอนต้องศึกษากันลึกซึ้ง ผมไม่มีตัวเลขมาแสดงแต่ขอตั้งข้อสังเกตไว้เพราะรัฐช่วยเหลือผู้ลงทุนสรวัด เช่น ให้อำนาจโดยไม่คิดดอกเบี้ย ให้ไฟฟ้า ให้น้ำ ให้การขนส่งในราคาถูกเป็นพิเศษ ฯลฯ ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษนี้แล้ว การลงทุนนั้นจะไม่เกิดขึ้นเพราะผู้ลงทุนไม่มีโอกาสได้กำไร ฉะนั้นเมื่อคุณให้ลึกจริง ๆ แล้ว ความช่วยเหลือจากรัฐเป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐจะแบ่งรายได้จากการขายน้ำมันให้กับชาวคูเวตบางกลุ่ม มากกว่าเป็นการชักจูงให้ลงทุน เพราะการลงทุนนั้นจะไม่คุ้มค่าเมื่อคิดกันตามแง่เศรษฐกิจจริง ๆ

การลงทุนน้อยทำให้เศรษฐกิจไม่ขยายตัว แต่ไม่สร้างความเสียหาย สิ่งที่สร้างความเสียหายมหาศาลครั้งหนึ่งให้แก่คูเวตได้แก่การเก็งกำไรอย่างโง่หัวไม่ขึ้นของชาวคูเวต

ถึงแม้จะร่ำรวยกว่าชาวโลกเป็นส่วนมาก แต่ชาวคูเวตไม่ต่างกับชาวโลกทั่วไปนักที่อยากร่ำรวยมากขึ้นไปอีก จะว่าโลกอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเหมือนคนส่วนมากก็คงได้ นอกจากนั้นชาวคูเวตมีเวลาว่างค่อนข้างมากเพราะมีเงินจ้างชาวต่างประเทศเข้าไปทำแทนเกือบจะทุกอย่าง หลังจากนั้นน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ไม่นาน ชาวคูเวตเริ่มเก็งกำไรในตลาดหลักทรัพย์กันอย่างสนุกสนาน ดังที่คุ้นหูอยู่แล้ว การเก็งกำไรซึ่งดันให้ราคาของหุ้นในบริษัทใดบริษัทหนึ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยที่บริษัทนั้นไม่ได้ทำผลกำไรให้คุ้มกับค่าหุ้นแล้ว ไม่นานราคาหุ้นจะตกฮวบลง สร้างความเจ็บปวดให้ผู้ถือหุ้นอย่างใหญ่หลวง ส่วนคนที่ขายหุ้นก่อน ๆ นั้นได้กำไรเอาไปทำอย่างอื่นแล้ว ถ้าการเก็งกำไรชนิดนี้แพร่หลายไปทั่วทั้งตลาดหลักทรัพย์ ความเจ็บปวดก็จะแพร่หลายไปด้วยเมื่อตลาดทั้งหมดตก นั่นคือสิ่งที่เกิดขึ้นในคูเวตในปี พ. ศ. 2520 รัฐบาลยื่นมือเข้าไปช่วยผู้ขาดทุนเพื่อเอาใจประชาชนและผู้มีเสียงในการปกครองประเทศ เสียหายที่ผมไม่สามารถหาตัวเลขมาแสดงได้ว่าเป็นเงินเท่าไร แต่อย่าเพิ่งผิดหวังเพราะยังมีเรื่องประวัติศาสตร์ซ้ำรอยอีก กรุณาติดตามต่อไป

ความล่มสลายของตลาดหลักทรัพย์คูเวตจะไม่ได้สร้างบทเรียนให้ชาวคูเวตเลย เมื่อรัฐบาลเข้าช่วยเหลือ พร้อมกับตั้งกฎเกณฑ์การซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ซึ่งกฎหมายเข้มงวดมากขึ้น ชาวคูเวตผู้อยากรวยทางลัดก็หันไปเล่นหุ้นกันในตลาดหลักทรัพย์ใต้ดิน เป็นหุ้นของบริษัทซึ่งตั้งขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาลคูเวต และส่วนมากเป็นหุ้นลมของบริษัทซึ่งไม่มีธุรกิจอะไรนอกจากซื้อในทะเบีย้น การเก็งกำไรหรือการจับเสือมือเปล่าแบบนี้สร้างความร่ำรวยให้คนบางคนอย่างรวดเร็ว เมื่อมีคนอื่นมาซื้อหุ้นต่อในราคาที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เมื่อเห็นคนอื่นรวยอย่างง่ายดาย ชาวคูเวตทั่วไปจึงเข้าร่วมบ้าง บางคนมีเงินเล่น คนที่ไม่มีก็เอาบ้าน

ไปจำนองบ้าง เอาของไปจำนำบ้าง และในที่สุดก็เล่นกันด้วยเงินกู้

ในระยะเริ่มต้นของการเก็งกำไรแบบนี้ คนที่กู้เงินมาซื้อหุ้นครั้งแรก ๆ สามารถขายหุ้นได้ในราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงมีเงินไปใช้หนี้ก่อนถึงกำหนด แต่ ณ จุดหนึ่งเมื่อราคาหุ้นนั้นขึ้นไปสูงมากและไม่มีคนมาซื้อต่อ เมื่อนั้นคนที่ถือหุ้นอยู่ในมือแต่ไม่มีเงินจ่ายจะประสบปัญหาทันที ปัญหานี้เปรียบเสมือนโรคติดต่อร้ายแรง เพราะปฏิกิริยาลูกโซ่ในระบบเศรษฐกิจจะทำให้มันแพร่ไปทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว และในที่สุดจะสร้างความปั่นป่วนให้ระบบเศรษฐกิจเมื่อเจ้าหนี้ ซึ่งส่วนมากเป็นธนาคารไม่สามารถเก็บหนี้ได้ นั่นแหละคือสิ่งที่เกิดขึ้นในคิวเวตในเดือนสิงหาคม 2525 เมื่อชาวคิวเวตไม่สามารถจ่ายหนี้สินจำนวน 92,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ซึ่งยืมมาเล่นหุ้น หนี้จำนวนมหาศาลนี้เท่ากับประมาณ 3 เท่าของรายได้ทั้งหมดของชาวคิวเวตรวมกันในปีนั้น

กล่าวได้ว่าชาวคิวเวตส่วนหนึ่งมีหนี้ท่วมหัวจนล้นตัวชนิดลืมหูลืมตาไม่ขึ้น ทำให้ระบบธนาคารล้มลงจนชนิดถึงรากเหง้าและเศรษฐกิจร่อแร่ชนิดต้องหยอดน้ำเกลือ มีผู้ประเมินว่า ความเสียหายอันเกิดจากความโลภอยากรวยทางลัดของชาวคิวเวตนี้มากมายเป็นนอ่ง ๆ ของความเสียหายอันเกิดจากน้ำมือของซัดดัมทีเดียละ

ชาวคิวเวตยังโชคดีที่รัฐบาลร่ำรวยและมีเงินเก็บไว้ในต่างประเทศ เพื่อป้องกันความล่มสลายของเศรษฐกิจ รัฐบาลโดดเข้าช่วยโดยรับใช้หนี้ให้ลูกหนี้รายย่อย ๆ ซึ่งเป็นหนี้จากการเล่นหุ้นไม่เกิน 7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ทันทสำหรับลูกหนี้รายใหญ่ ๆ ให้หาทางรอมชอมกันในระยะยาว 10 ถึง 15 ปี และยกเลิกหนี้บางส่วนโดยรัฐเป็นผู้ค้ำประกันให้ ในตอนที่กองทัพซัดดัมบุกคิวเวตอีก 8 ปีต่อมานั้น การปลดเปลื้องหนี้สินจากการเล่นหุ้นนี้ยังไม่เสร็จสิ้น แต่รัฐในฐานะผู้ค้ำประกันต้องจ่ายเงินไปแล้วราว 20,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ หรือราว 900,000 ล้านบาทตามอัตราแลกเปลี่ยนในปัจจุบัน

เรื่องนี้คงไม่ใช่ของแปลกอะไร เพราะคุณเห็นการเก็งกำไรที่ดินและ

อสังหาริมทรัพย์อื่น ๆ ในเมืองไทยเมื่อไม่นานนี้มาแล้ว การเก็งกำไรนั้นเป็นสาเหตุสำคัญของวิกฤติเศรษฐกิจในเมืองไทย ถึงอย่างไรก็ตาม วิกฤติในคูเวตเมื่อปี พ. ศ. 2525 และในเมืองไทยอีก 15 ปีต่อมา แตกต่างกันอย่างยิ่งในแง่หนึ่ง นั่นคือ ชาวคูเวตไม่ได้กู้เงินจากต่างประเทศมาเล่นหุ้น รัฐบาลของเขาไม่ต้องยืมเงินใครมาช่วยแก้สถานการณ์เพราะเขาร่ำรวยและเป็นเจ้าหนี้คนอื่น ส่วนชาวไทยกู้เงินจากต่างประเทศส่วนหนึ่งมาเล่นอสังหาริมทรัพย์ รัฐบาลของเรายากจน เป็นหนี้ชาวบ้านอยู่รอบด้าน แถมยังต้องยืมเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) มาแก้สถานการณ์ ฉะนั้นคนไทยทุกคนจะต้องแบกหนี้สินนี้ไปอีกนาน จะสร้างความเจ็บปวดไปจนถึงรุ่นลูกหลานของเราทีเดียว

ความเสียหายอันเกิดจากการล่มสลายของตลาดหุ้น และความจำเป็นที่รัฐต้องใช้เงินจำนวนมากเข้าช่วยเหลือนักเก็งกำไรนี้ ผลักดันให้รัฐบาลคูเวตสูบน้ำมันดิบออกขายเกินจำนวนที่องค์การของประเทศส่งออกน้ำมันออก (OPEC) กำหนดถึง 40% การละเมิดข้อตกลงของ “โอเปค” เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกตกต่ำ และทำให้ขาดต็มกล่าวหาว่าคูเวตพยายามใช้อาวุธเศรษฐกิจทำลายอิรัก เมื่ออิรักประท้วงแต่คูเวตไม่ยอมลดการผลิตน้ำมัน ชัดต็มจึงส่งทหารเข้ายึดคูเวต

คุณอาจสังเกตเห็นแล้วว่ารัฐบาลคูเวตดูจะใจดีเสียจริง นอกจากจะช่วยเหลือประชาชนสารพัดด้านในยามปกติแล้ว ยังยื่นมือเข้าช่วยทุกครั้งเมื่อประชาชนมีปัญหา ถึงแม้ปัญหานั้นจะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง เช่น การเล่นหุ้นได้ดิน นอกจากรัฐบาลจะร่ำรวยจากการขายน้ำมันแล้ว ความใจดีมีที่มาจากระบบการเมืองของเขา เรื่องนี้เราต้องย้อนไปดูประวัติของประเทศคูเวตเพื่อความกระจ่าง

เมื่อ 200 กว่าปีมาแล้ว ผู้คนเผ่าหนึ่งได้อพยพออกจากกลางทะเลทรายในย่านซาอุดีอาระเบียในปัจจุบัน ไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ในที่ดินซึ่งต่อ

มากลายเป็นเมืองหลวงของคูเวต ในสมัยนั้นอาชีพของคนเหล่านี้ได้แก่ การทำเกษตรในทะเลทราย เช่น การเลี้ยงสัตว์ทวนร้อนได้จำพวกอูฐและแพะ การปลูกอินทผลัมและพืชผักสวนครัว การจับปลา การดำน้ำหาไข่มุกและการค้าขาย มีความเป็นอยู่พอเลี้ยงตัวได้ ในกลุ่มผู้อพยพนี้มีครอบครัวใหญ่ ๆ หลายครอบครัวซึ่งมีความสามารถในการทำมาหากินมากกว่าเพื่อน เมื่อตั้งถิ่นฐานถาวรได้แล้วพวกเขาจึงเลือกครอบครัวหนึ่งให้เป็นผู้นำของเผ่าเมื่อราว ๆ ปลายยุคของกรุงศรีอยุธยา ครอบครัวที่มีชื่อว่า ซาบาร์ รับหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการของเผ่าในด้านต่าง ๆ ในขณะที่ครอบครัวอื่น ๆ ตั้งหน้าทำมาหากินและยอมสละทรัพย์สินส่วนหนึ่งเพื่อกิจการของเผ่า ผู้ปกครองของคูเวตเป็นลูกหลานในตระกูล ซาบาร์ นี้มาจนถึงปัจจุบัน

ในเวลา 200 กว่าปี พื้นที่ในย่านนั้นมีคนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่การทำมาหากินยังคงเดิม ในระหว่างที่มหาอำนาจตะวันตกทยอยล่าเมืองขึ้น ไม่มีใครสนใจที่ดินแถบนั้นนักเพราะมีแต่ทะเลทราย แต่อย่างไรก็ตาม ชาวคูเวตตกลงยินยอมอยู่ในความคุ้มครองของอังกฤษในปี พ. ศ. 2442 เพราะไม่ต้องการให้อาณาจักรฮอดโตมานรุกราน อังกฤษเป็นผู้ดูแลคูเวตมาเรื่อยจนปี พ. ศ. 2504 คูเวตจึงเป็นประเทศเอกราชโดยสมบูรณ์ ตอนนั้นคูเวตร่ำรวยจากการขายน้ำมันมาเป็นเวลา 15 ปีเต็ม รายได้จากการขายน้ำมันนี้ ครั้งแรกได้มาในนามของผู้ปกครองคูเวต แต่เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นทรัพย์สินของชาวคูเวตทั้งประเทศ ผู้ปกครองประเทศจะทำอะไรตามอำเภอใจทุกอย่างไม่ได้ จะต้องปรึกษากับครอบครัวใหญ่ ๆ ซึ่งยินยอมให้ตระกูล ซาบาร์ เป็นผู้บริหารประเทศ ฉะนั้นจะว่าคูเวตปกครองด้วยกษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยก็ไม่เชิง อาจเรียกว่าเป็นการปกครองแบบคาบถูกคาบดอกหรือแบบพันทางก็ว่าได้ รัฐบาลซึ่งตระกูล ซาบาร์ เป็นผู้นำ จะต้องคอยเอาใจประชาชนโดยเฉพาะการใช้ทรัพย์สินของชาติซึ่งได้มาจากการขายน้ำมัน

ความใจดีของรัฐบาลจึงมีรากฐานอยู่ที่การแบ่งปันรายได้จากทรัพย์สิน

ในดินสินได้น้ำมัน ในยามปกติการแบ่งปันทรัพย์จะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ชาวคูเวตไม่ต้องเสียภาษีรายได้ ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่ารักษาพยาบาล ไม่ต้องจ่ายค่าไฟฟ้า ค่าน้ำเต็มราคา สามารถยืมเงินจากรัฐมาทำอะไร ๆ ได้ สารพัดโดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย ได้รับการสนับสนุนในการทำธุรกิจ และถ้าไม่อยากจะทำอะไรจริง ๆ รัฐก็ยอมรับให้เข้าทำงานกับรัฐบาล จะมีงานหรือไม่มีงานให้ทำก็ตามแต่ รัฐต้องรับเป็นข้าราชการและจ่ายเงินเดือนให้ตามอัตรา ในยามเข้าตาจน เช่น เมื่อตลาดหลักทรัพ์ล่มซึ่งกระทบชาวคูเวตเกือบทุกหย่อมหญ้า แลละ รัฐบาลซึ่งหมายถึงตระกูล ซาบาห์ ไม่มีทางออกอย่างอื่น ถ้าต้องการมีอำนาจต่อไป

ตามที่เล่ามาคร่าว ๆ นี้ ผมไม่แน่ใจว่าคุณคิดอย่างไร คิดว่าการมีน้ำมันดิบจำนวนมากศานั้นเป็นพรสวรรค์อย่างแท้จริงหรือไม่ สำหรับผมคิดว่า แนนอน น้ำมันเป็นพรสวรรค์ที่ชาวคูเวตได้รับ ได้เกิดมาบนกองทอง(ดำ) ชาวคูเวตกลายเป็นมหาเศรษฐีหมายเลขหนึ่งของโลกอย่างรวดเร็วหลังจากพบน้ำมัน สามารถหาซื้อทุกอย่างมาสนองความต้องการของชีวิตได้ มีความอยู่ดีกินดีขึ้นมาโดยฉับพลันไม่ต่างกับคนถูกหวย

ถึงอย่างไรก็ตาม พรสวรรค์นี้ดูจะมีข้อแม้เพราะผืนแผ่นดินเล็ก ๆ ของเขานั้นกลายเป็นที่สนใจของเพื่อนบ้านและมหาอำนาจ เป็นสาเหตุสำคัญที่ถูกกองทัพของอิรักบุกในปี พ. ศ. 2533 ถ้ามองในแง่นี้ เราอาจพูดได้ว่าน้ำมันจำนวนมากศานั้นแฝงคำสาปไว้ด้วย แต่ทว่ามองอีกแง่หนึ่ง มหาอำนาจตะวันตกคงไม่ส่งแสนยานุภาพไปช่วยกู้เอกราชให้คูเวต ถ้าคูเวตไม่มีน้ำมัน อันที่จริงอิรักเคยยกกองทัพไปประชิดคูเวตเพื่อหวังจะยึดน้ำมันครั้งหนึ่งแล้วเมื่อปี พ. ศ. 2504 ครั้งนั้นอังกฤษเป็นหัวเรือใหญ่ในการรวบรวมกองทัพของตน และของกลุ่มประเทศอาหรับ ขึ้นต่อต้านจนทำให้อิรักถอยทัพไป ก่อนที่จะสร้างความเสียหายใหญ่หลวงเหมือนเมื่อปี พ. ศ. 2533-34 ถ้าเราจะจงดูการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะเวลาดังกล่าวน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่เมื่อปี พ. ศ. 2516 ต่อกับ 2517 และเปรียบเทียบกับประเทศซึ่งไม่มี

น้ำมัน แต่สามารถพัฒนาประเทศไปได้โดยไม่หยุดยั้ง ทั้ง ๆ ที่น้ำมันราคาแพงขึ้นหลายเท่าตัวแล้ว มีสิ่งน่าคิดหลายอย่าง ๆ เช่น การได้เงินมาอย่างง่ายดายคงมีส่วนทำให้ชาวคูเวตบริโภคในระดับสูงจนเคยตัว ไม่ค่อยอยากทำงาน เพราะมีสิทธิเป็นข้าราชการโดยกำเนิดและได้รับความช่วยเหลือสารพัดจากรัฐ และมีเวลามีเงินเล่นหุ้นกันอย่างเมามั่นจนทำให้ระบบเศรษฐกิจเกือบล่มสลาย นั่นคงจะเป็นคำสาปซึ่งน้ำมันแฝงไว้

ถ้าคุณถามผมว่าในสภาพเช่นนี้คูเวตจะพัฒนาไปยั่งยืนหรือไม่ ขอสารภาพว่าผมตอบไม่ได้ เท่าที่ผ่านมา สังคมคูเวตดูเหมือนมาได้อย่างรวดเร็วพอสมควร ชาวคูเวตบางกลุ่มต้องการให้ประเทศเปลี่ยนแปลงจากการปกครองแบบพันทางไปเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ แต่ยังไม่สามารถกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้คงเป็นเพราะชาวคูเวตคงอยู่ดีกินดีพอสมควรจากระบบปัจจุบันทั้ง ๆ ที่เศรษฐกิจไม่ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเลยในระยะเวลา 25 ปีมานี้ คูเวตยังมีน้ำมันดิบให้สูบมาใช้ได้อีกเป็นร้อยปี ถ้าหากรัฐบาลยังดำเนินนโยบายเดิมคือ ออมส่วนหนึ่งไว้ในรูปของการลงทุนในต่างประเทศ และชาวคูเวตได้บทเรียนจากความล่มสลายในการเล่นหุ้นและรู้จักกินรู้จักใช้ ระบบของเขาคงอยู่ได้อีกนานทีเดียว

ข้อมูลเบื้องต้น

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- เอเชียตะวันตก/ตะวันออกกลาง
ขนาด	- 2,150,000 ตารางกิโลเมตร (4.2 เท่าของเมืองไทย)
ประชากร	- 20.6 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 262,784 ล้านบาร์เรล (12,757 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 7.6 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 95 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 6.1 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (298,300 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ๙	- 46.2 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 365 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 1,610 เหรียญสหรัฐ ๙ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2540 = 6,790 เหรียญสหรัฐ ๙ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าของเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 1,770 เหรียญ

หวังว่าคงยังไม่ลืมบท “มาเร็ว ๆ เพอร์นิเจอร์เร็ว !” ใน จดหมายจาก วอชิงตัน (หรือลิ้มแล้ว?) ในนั้นผมเล่าเรื่องประเทศซาอุดีอาระเบียไว้ละเอียดพอสมควร โดยเฉพาะทางด้านสังคม เช่น การแต่งกายและสิทธิของสตรีซึ่งผมเชื่อว่าคุณคงสนใจ การห้ามศาสนาอื่นนอกจากอิสลาม การห้ามดื่มเหล้า ซึ่งมีคนลักดื่มไม่น้อย การห้ามสถานบันเทิงนอกบ้าน และความปลอดภัยในทรัพย์สินอย่างสูงซึ่งต่างกับเมืองไทยราวฟ้ากับดิน สำหรับทางด้านเศรษฐกิจ ผมเล่าไว้หลายเรื่อง เช่น การสูบน้ำบาดาลเพื่อการทำนาในทะเลทราย การแจกจ่ายเงินของรัฐเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรม และการจ้างคนงานจากต่างประเทศจำนวนมาก ผมเล่าจากการไปประเทศนั้นสองครั้ง และจากการศึกษาปัญหาของเขาในฐานะสมาชิกของคณะผู้เชี่ยวชาญของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) สาเหตุที่เขาเชิญพวกเรา ก็เพราะเขาประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนักทั้ง ๆ ที่มีน้ำมันจำนวนมาก

สิ่งที่ผมไม่ได้กล่าวถึงมากนักในหนังสือเล่มนั้นคือ ถึงแม้รัฐจะวางกรอบอย่างเข้มงวดทางสังคมและจำกัดสิทธิของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน แต่ทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีอิสระในการประกอบอาชีพเต็มที่ จนมีนักวิจัยตะวันตกคนหนึ่งกล่าวว่าชาวซาอุฯ มีเสรีภาพทางเศรษฐกิจคล้ายชาวฮ่องกง¹ ผมไม่แน่ว่าผู้เชี่ยวชาญคนนี้ถูกเสียทุกด้าน แต่นั่นคงไม่สำคัญอะไร ที่สำคัญคือ ซาอุดีอาระเบียมีระบบเศรษฐกิจเสรีแบบสุด ๆ ก็แล้วกัน สำหรับผม สิ่งที่น่าสนใจแห่งหนึ่งคือ ซาอุดีอาระเบียและฮ่องกงมีระดับรายได้ต่อคนเกือบเท่ากันในปี พ. ศ. 2516 ถ้าดูกันเฉิน ๆ อาจกล่าวได้ว่าในช่วงนั้น ซาอุดีอาระเบียและฮ่องกงมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน

¹ กรุณาดู David Long, The Kingdom of Saudi Arabia... Gainesville, Florida: University of Florida Press, 1997.

ผมจึงถือโอกาสนำการพัฒนาของซาอุดีอาระเบียและของฮ่องกงหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่มาเปรียบเทียบ เพื่อจะดูว่าเรามีและไม่มีน้ำมันเป็นปัจจัยหรืออุปสรรคในขยายตัวของเศรษฐกิจหรือไม่

ถ้าเราคิดตามฝรั่งว่าน้ำมันมีค่าดังทองคำจนมีสมญาว่า ทองดำ (Black Gold) แล้ว แนนอนชาวซาอุดีอาระเบียเป็นอีกชนชาติหนึ่งที่ "เกิดมาบนกองเงินกองทอง" เพราะได้ผืนทรายอันเป็นแผ่นดินของเขานั้นมีน้ำมันปิโตรเลียมมากถึงประมาณ 25% ของน้ำมันทั่วโลก ปัจจุบันนี้เขาสูบขึ้นมาวันละหลายล้านบาร์เรล และตามอัตราการสูบที่สูงที่สุดในโลกนี้ เขาก็จะมีน้ำมันให้สูบได้อีกเกือบ 100 ปี เรียกได้ว่าเด็กเกิดวันนี้ยังจะมีน้ำมันใช้ไปจนตาย นอกจากนั้นเขายังมีก๊าซธรรมชาติให้สูบขึ้นใช้ได้อีกหลายร้อยปี นี่เราพูดถึงน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติที่ค้นพบแล้วนะ เขาก็อาจจะพบเพิ่มอีกในวันข้างหน้าก็ได้

ดังที่เล่าไว้ใน **จดหมายจากวอชิงตัน** ก่อนที่จะรู้ตัวว่าน้ำมันของเงินกองทอง ชาวซาอุฯ ส่วนมากมีวิถีแบบอัตคัดสนสุด ๆ นอกจากพวกที่อยู่ทางฝั่งทะเลแดง พวกนี้มียรายได้ค่อนข้างดีเพราะมีการค้าขายและธุรกิจเกี่ยวกับการแสวงบุญของชาวมุสลิม ชาวซาอุฯ ทั่วไปยากจนมากเพราะอาชีพเลี้ยงสัตว์แบบพเนจรไปในทะเลทราย และการกสิกรรมในแผ่นดินซึ่งแห้งแล้งจนไม่มีแม่น้ำและทะเลสาบ ได้ผลเพียงพอประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น การสถาปนาตัวเองขึ้นเป็นประเทศเอกราชในปี พ. ศ. 2475 มิได้ทำให้วิถีชีวิตซึ่งสืบเนื่องต่อกันมาเป็นศตวรรษนี้เปลี่ยนไปมากนัก แม้แต่การพบและสูบน้ำมันปิโตรเลียมออกขายในปี พ. ศ. 2481 ก็ไม่มีผลทันตาเห็นด้วยเหตุหลายประการด้วยกัน

ตอนนั้นทั่วโลกยังมีปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งสืบเนื่องมาจากวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ที่รู้จักกันทั่วไปว่า The Great Depression ทำให้ความต้องการน้ำมันมีไม่สูงนัก หลังจากหมดยุคฤติไม่นานสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ระเบิดขึ้น ทำให้

การค้าขายระหว่างประเทศชะงักลง เมื่อสงครามโลกสงบทั่วโลกผลิตน้ำมันได้มากเกินไปจนเกิดความจำเป็นต้องทำให้ราคาตก นอกจากนั้นรัฐบาลซาอุดีอาระเบียมาก่อน มีรายได้ไม่พอใช้มาเกือบตลอด ต้องพึ่งพาประเทศอื่นด้วยการยืมบ้าง และด้วยการขอความช่วยเหลือโดยตรงบ้าง ฉะนั้นรายได้ที่เพิ่มขึ้นไม่มากนักนั้นจึงไม่พอที่จะกระจายออกไปทั่วถึงระดับรากหญ้า

สถานภาพของชาวซาอุดีอาระเบียเปลี่ยนไปทันทีเมื่อน้ำมันขึ้นราคาหลายเท่าตัวและทำรายได้มหาศาลให้ประเทศ เริ่มจากปี พ.ศ. 2517 ในปีนั้นซาอุดีอาระเบียขายน้ำมันได้กว่า 22,600 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือกว่า 5 เท่าของรายได้ของปี พ.ศ. 2516 รายได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงจุดสูงสุดที่ 102,100 ล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2524 หลังจากนั้นจึงลดลงเพราะราคาน้ำมันเริ่มตก คุณจะคิดอย่างไรไม่ทราบ สำหรับผมเงินจำนวนนี้ยากแก่การจินตนาการ เพราะในปี พ.ศ. 2524 รายได้จากการขายน้ำมันของซาอุดีอาระเบียเป็นเกือบสามเท่าของรายได้ของคนไทยทั้งประเทศรวมกัน

เมื่อได้เงินชนิดไหลมาเทมาจนนับแทบไม่หวาดไม่ไหว รัฐบาลซาอุดีอาระเบียเริ่มใช้จ่ายใช้สอยอย่างไม้อั้น ส่วนหนึ่งเพื่อการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยและอีกส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาประเทศ รัฐลงทุนสร้างสาธารณูปโภคและปัจจัยเบื้องต้นทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างเร่งรีบ เช่น น้ำประปา โรงไฟฟ้า โรงเรียน โรงพยาบาล ถนน ท่าเรือและสนามบิน นอกจากนั้นรัฐยังร่วมลงทุนและส่งเสริมเอกชนให้ทำอุตสาหกรรมหนัก ไม่ว่าจะเป็นโรงงานปิโตรเคมีหรืออุตสาหกรรมปิโตรเลียมอื่น ๆ พร้อมกับส่งเสริมให้เอกชนลงทุนทำกิจการในทะเลทรายด้วย การจ้างคนจำนวนมากจากต่างประเทศ รวมทั้งคนไทย เข้าไปทำงาน เป็นการแก้ปัญหาการขาดคนงานทุกด้านและทุกระดับอย่างร้ายแรงของเขา ถ้าคุณถามว่าการทุ่มเทเงินจำนวนมหาศาลนั้นได้ผลคุ้มค่าหรือไม่ ผมคงตอบไม่ได้ แต่ผมอยากให้คุณดูตัวเลขที่ผมจะนำมาเสนอต่อไป (อย่าหลับเสียล่ะ !)

**ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติ
ของชาอูตีอาระเบียและฮ่องกง**

	2516	2540	เพิ่ม/ลด
ชาอูตีอาระเบีย			
ประชากร (ล้านคน)	7.7	20	158%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	12,470	33,533	169%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	1,610	1,766	9.7%
ฮ่องกง			
ประชากร (ล้านคน)	4.2	7	68%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	5,950	42,768	619%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	1,430	6,576	360%

*คิดตามค่าของเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

ตัวเลขในตาราง 1 แสดงว่าในระยะเวลา 20 กว่าปีหลังจากทุ้มเทกอย่างเพื่อพัฒนาประเทศ เศรษฐกิจของชาอูตีอาระเบียขยายตัว 169% แต่เนื่องจากชาอู ฯ ต้องจ้างคนจากภายนอกจำนวนมากพร้อมกับประชากรของตนเองก็เพิ่มอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นถึง 158% ยังผลให้รายได้ต่อคนเพิ่มขึ้นเพียงไม่ถึง 10% ในเวลา 24 ปี

คุณลองหันมาดูตัวเลขของฮ่องกงซึ่งมีรายได้ต่อคน 1,430 เหรียญสหรัฐ ฯ ในปี พ. ศ. 2516 หรือต่ำกว่าของชาอู ฯ (1,610 เหรียญ) เล็กน้อย คุณจะเห็นว่าในระยะเวลาเดียวกัน เศรษฐกิจของฮ่องกงขยายตัว 619% เนื่องจากชาวฮ่องกงเพิ่มขึ้นเพียง 68% ฉะนั้นรายได้ต่อหัวของคนของเขาเพิ่มขึ้นถึง 360% ในปี พ. ศ. 2540 ชาวฮ่องกงมีรายได้เป็นเกือบ 4 เท่าของชาอู ฯ ฮ่องกงเป็นผู้ซื้อน้ำมัน ส่วนชาอู ฯ นั้นเป็นผู้ขาย แล้วคุณจะสรุปว่าอย่างไร ?

ไหน ๆ พุดถึงเรื่องตัวเลข ผมขอนำมาเสนอเพิ่มอีกนิด สองชุดเป็นตัว เลขทางเศรษฐกิจ ส่วนอีกชุดหนึ่งเป็นทางสังคม ตัวเลขเหล่านี้ผมคัดเอามา จากธนาคารโลก

ตาราง 2 : อัตราการลงทุนในชาอุตีอาระเบียและในฮ่องกง (% ของรายได้ประชาชาติ)

	2519	2523	2528	2533	2538	2542
ชาอุตีอาระเบีย	9	22	31	20	20	21
ฮ่องกง	24	35	21	27	35	25

ตัวเลขในตาราง 2 แสดงให้เห็นว่า จริงอยู่ชาวซาอุ ฯ มีเงินจำนวน มหาศาลและใช้จ่ายอย่างไม่อั้น แต่เมื่อเทียบกับฮ่องกงทางด้านอัตราการ ลงทุนแล้ว ยังน้อยกว่าของฮ่องกงมาก (ยกเว้นในบางปี เช่น เมื่อ พ.ศ. 2528) นี่เราพุดถึงแต่เพียงอัตราการลงทุนเท่านั้น ยังไม่ได้พุดถึงประสิทธิภาพของ การลงทุนซึ่งผมไม่มีตัวเลขมาแสดง ตัวเลขชนิดนี้หายากเพราะต้องได้มา จากการวิจัยอย่างลึกซึ้งและผมยังไม่เคยเห็นใครทำเปรียบเทียบเอาไว้

ผมได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการที่ฮ่องกงในสมัยทำงานอยู่ที่ ธนาคารพัฒนาเอเชีย และที่ซาอุ ฯ เมื่อทำงานที่ธนาคารโลก ผมแน่ใจว่า ถึงแม้ผมจะไม่สามารถหาตัวเลขมาแสดงได้อย่างแน่ชัด แต่สิ่งที่ผมได้สัมผัส ทำให้ผมเชื่อมั่นว่า ประสิทธิภาพในการลงทุนของฮ่องกง ซึ่งส่วนมากเกิดใน ภาคเอกชน สูงมากกว่าของซาอุ ฯ ซึ่งส่วนมากเกิดในภาครัฐบาล ผมไม่ได้ หมายความว่าภาคเอกชนจะลงทุนหรือทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่า ภาครัฐ แต่โดยทั่วไปเป็นอย่างนั้น สาเหตุหนึ่งที่เป็นอย่างนั้นเพราะเงินของ เอกชนนั้นมีเจ้าของ ไม่มีเจ้าของคนไหนอยากขาดทุน ส่วนเงินของรัฐไม่มี เจ้าของโดยตรง ฉะนั้นไม่ค่อยมีใครเป็นเดือดเป็นเดือดร้อนเมื่อรัฐสูญเงิน แม้ แต่การลงทุนของรัฐเอง ผมก็เชื่อว่ารัฐบาลฮ่องกงทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กว่ารัฐบาลซาอุดี ๔ ยกตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ เช่น การสร้างสนามบินและถนน หลังจากน้ำมันขึ้นราคาไม่นาน ซาอุดี ๔ สร้างสนามบินและถนนชนิดทันสมัยที่สุดในโลกจำนวนมาก ทันสมัยกว่าของฮ่องกงเสียอีก แต่ซาอุดี ๔ ไม่ได้ใช้สิ่งเหล่านั้นมากนักเมื่อเทียบกับฮ่องกง เพราะความกว้างใหญ่ของประเทศทำให้คนอยู่กระจัดกระจาย ไม่ได้ใช้สิ่งเหล่านั้นเหมือนชาวฮ่องกง นอกจากนั้น ซาอุดี ๔ ยังมีธุรกิจการค้า การท่องเที่ยวและการเดินทางน้อยกว่าฮ่องกงมาก

อีกตัวอย่างหนึ่ง การร่ำรวยขึ้นอย่างทันทีทันใดทำให้ซาอุดี ๔ จ่ายเงินลงทุนอย่างรวดเร็วโดยไม่ค่อยคำนึงถึงผลตอบแทนระยะเดียนัก ในสมัยผมไปที่นั่น สิ่งที่เห็นง่าย ๆ คือการลงทุนซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดเล็กจำนวนมาก แล้วปล่อยให้ฝุ่นเกาะ เพราะไม่มีใครมาใช้บ้าง บ้างก็อย่างอื่นยังไม่พร้อมบ้าง เนื่องจากเครื่องมือจำพวกนี้ล้าสมัยเร็วมาก ทำให้ต้องทิ้งไปเมื่อมีของใหม่ขึ้นมาแทน นอกจากนั้นบางที่รัฐบาลซื้อเครื่องใช้ไม่สอยโดยไม่จำเป็นนัก เพราะผู้ขายเป็นคนอยู่ในวงการชั้นในและเป็นนายหน้าให้บริษัทต่างประเทศ ขณะที่ผู้ขายและนายหน้าร่ำรวย รัฐได้ของมาแล้วใช้ไม่คุ้มค่า สิ่งเหล่านี้ไม่ค่อยเกิดขึ้นในฮ่องกง (ไม่ทราบว่าเกิดในเมืองไทยบ้างหรือเปล่า ?)

แต่ละ การลงทุนในอัตราต่ำและด้วยประสิทธิภาพที่ต่ำย่อมนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ต่ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

งานเลี้ยงฉลองหลังคัมภีร์ราคาน้ำมันของกลุ่ม OPEC

ตาราง 3 : สินค้าออกของซาอุดีอาระเบียและฮ่องกงในปี 2518 และ 2540

	2518	2540
วัตถุดิบ		
ซาอุดีอาระเบีย	99%	91%
ฮ่องกง	3%	7%
สินค้าสำเร็จรูป		
ซาอุดีอาระเบีย	1%	9%
ฮ่องกง	97%	93%

สำหรับตัวเลขในตาราง 3 ซึ่งเกี่ยวกับการส่งสินค้าออก ซาอุดีอาระเบีย กับ ฮ่องกงต่างกันราวฟ้ากับดินเมื่อพูดถึงเรื่องสินค้าออก คุณจะเห็นว่าสินค้าออกของฮ่องกงเกือบทั้งหมดเป็นสินค้าสำเร็จรูป ในทางตรงกันข้าม สินค้าของซาอุดีอาระเบียเป็นวัตถุดิบซึ่ง ได้แก่ น้ำมันปิโตรเลียม หลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ ๆ ซาอุดีอาระเบียพยายามใช้รายได้จากการขายน้ำมันพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมหนัก แต่ความพยายามนั้นได้ผลไม่มากนักเพราะจะเห็นว่าในปี พ. ศ. 2540 สินค้าออกของซาอุดีอาระเบียก็ยังเป็น วัตถุดิบเกิน 90% พูดง่าย ๆ ว่าเศรษฐกิจของซาอุดีอาระเบียยังขึ้นอยู่กับ “ขายของเก่า” กิน มิได้แปรรูปทรัพยากรให้มีค่าเพิ่มขึ้นมากนัก

เป็นที่ทราบกันดีในบรรดานักพัฒนาว่า ประเทศที่พัฒนาอย่างรวดเร็วเป็นประเทศที่ผลิตและค้าขายสินค้าสำเร็จรูป ประเทศเหล่านี้อาจไม่มีวัตถุดิบของตัวเอง เห็นง่าย ๆ เช่นประเทศสวิตเซอร์แลนด์และญี่ปุ่น ประเทศหนึ่งไม่มีทางออกทะเล อีกประเทศหนึ่งเป็นเกาะ ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติมากนัก แต่เจริญมากทั้งคู่ ส่วนประเทศที่พึ่งแต่ขายวัตถุดิบอย่างเดียวมักพัฒนาได้

อย่างเชื่องช้า ยิ่งถ้าวัตถุดิบนั้นมีความต้องการน้อยและราคาถูกกว่าน้ำมัน โอกาสจะได้เงินมาพัฒนายิ่งน้อยลงไปอีก ผมเคยทำงานกับประเทศเหล่านี้โดยตรงในอเมริกาใต้ ยังมีประเทศในแอฟริกาอีกมากซึ่งอยู่ในฐานะเดียวกัน

ฉะนั้นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของซาอุดีอาระเบียขยายตัวได้ไม่เรื้อรังเพราะยังขึ้นอยู่กับการขายวัตถุดิบคือน้ำมันปิโตรเลียมเพียงอย่างเดียว

ชาวซาอุ ฯ เข้าใจปัญหาของชาติ เข้าใจว่าเขาจะต้องพัฒนาอย่างอื่นนอกเหนือจากการ “ขายของเก่า” แต่การจะเปลี่ยนจากการขายวัตถุดิบไปเป็นการผลิตและขายสินค้าสำเร็จรูปนั้นไม่ใช่จะทำได้ง่าย ๆ ต้องใช้เวลาและความพยายามมาก อุปสรรคมีมากมายหลายด้าน แต่ที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ หรือพูดง่าย ๆ ว่าคุณภาพของคน เรื่องนี้เป็นที่มาของสัจธรรมหนึ่ง ซึ่งคนไทยมักพูดกันลอย ๆ เป็นคำขวัญโดยไม่ค่อยได้คิดว่ามันมีความหมายลึกซึ้ง นั่นคือ คำว่า **“จะพัฒนาชาติ ต้องพัฒนาคน”**

เรื่องนี้เราไม่ได้พูดกันถึงเรื่องคุณธรรม หากพูดกันถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจ ในด้านคุณธรรมนั้น ผมแน่ใจว่าชาวซาอุ ฯ ไม่แพ้ใครในโลก เรื่องนี้ผมกล่าวถึงแล้วเมื่อเล่าเกี่ยวกับการอยู่กันอย่างสงบของชาวซาอุ ฯ ปราศจากการลักขโมยใน **จดหมายจากวอชิงตัน** แต่การพัฒนาประเทศต้องการทั้ง “คนดี” และ “คนเก่ง” นั่นคือ คนที่มีทั้งคุณธรรมและความรู้ความสามารถ ทั้งต้องเสริมด้วยความขยันขันแข็งในการทำงาน ตัวเลขที่นำมาแสดงในตาราง 4 ข้างบนอย่างชัดเจนว่า ถึงแม้ซาอุ ฯ จะมี “คนดี” มากมาย แต่มี “คนเก่ง” น้อย เมื่อเทียบกับฮ่องกง จึงทำให้ซาอุ ฯ พัฒนาสินค้าสำเร็จรูปได้อย่างเชื่องช้ากว่าฮ่องกง

ตาราง 4 : การศึกษาและคุณภาพชีวิตของชาวชาอุตีอาระเบีย
และชาวฮ็องกง

	2503	2517	2540
อัตราการอ่านหนังสือออก			
(%ของประชากรอายุ 15ปีขึ้นไป)			
ชาอุตีอาระเบีย	(...)	15	72
ฮ็องกง	71	90	92
อายุตามคาดของเด็กเกิดใหม่ (ปี)			
ชาอุตีอาระเบีย	37	45	71
ฮ็องกง	63	70	79

คุณจะเห็นว่า ถึงแม้ชาอุ ฯ จะขายน้ำมันดิบมาตั้งแต่ปี พ. ศ. 2481 ก็ตาม แต่เงินที่ได้นั้นคุณจะมีได้นำไปใช้พัฒนาคนเท่าไรเลยเพราะในปี พ. ศ. 2517 เมื่อน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ ชาวจาอุเพียง 15% เท่านั้นที่อ่านออกเขียนได้ ในปีนั้นชาวฮ็องกงถึง 90% อ่านออกเขียนได้ นอกจากชาวจาอุ ฯ จะอ่านออกเขียนได้เพียงจำนวนน้อยแล้ว ส่วนหนึ่งเรียนอ่านเขียนจากพระคัมภีร์กูระฮาน และไม่มีความรู้ทางด้านเทคนิคอย่างอื่นที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพให้มีผลทางเศรษฐกิจได้มากนัก สำหรับชาวฮ็องกง ไม่เพียงแต่อ่านออกเขียนได้ในอัตราสูงเท่านั้น แต่ยังมีระดับการศึกษาทางเทคนิคโดยทั่วไปสูงมากอีกด้วย คงไม่ต้องกล่าวถึงว่าใครพร้อมที่จะพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่ากันเมื่อออกจากเส้นเริ่มต้นพร้อมกันในปี พ. ศ. 2517

นอกจากมีการศึกษาต่ำแล้ว ชาวจาอุ ฯ ยังมีสุขภาพด้อยกว่าชาวฮ็องกงอีกด้วย เรื่องนี้นักพัฒนาดูกันที่ตัวเลขอายุตามคาดของเด็กแรกเกิด นั่นคือ ณ วันที่เด็กลืมตาดูโลกนั้น สิ่งแวดล้อมทางด้านสุขภาพของเขาน่าจะอำนวย

ให้เขามีอายุได้นานเท่าไร ในปี พ. ศ. 2517 ชาวซาอุ ฯ มีอายุตามคาดเพียง 45 ปี นั่นหมายความว่า เด็กซาอุ ฯ ซึ่งเกิดในปีนั้นจะมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 45 ปี เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นอาหาร น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย หรือ ยารักษาโรค อำนวยให้เขามีชีวิตได้เท่านั้น ในอีกนัยหนึ่งสุขภาพของเขาจะไม่ดีนัก จะตายก่อนที่จะแก่เฒ่า ผลพวงสำคัญคือ เขาจะไม่สามารถประกอบอาชีพและมีส่วนทำให้เศรษฐกิจก้าวหน้าได้นานนัก โดยเฉลี่ยประมาณ 30 ปี ส่วนชาวฮ่องกงมีสิ่งแวดล้อมดีเกือบพอ ๆ กับประเทศที่เจริญทางอุตสาหกรรมแล้ว ชาวฮ่องกงซึ่งเกิดในปี พ. ศ. 2517 มีอายุตามคาดถึง 70 ปี ซึ่งแทบไม่ต่างกับอายุตามคาดโดยเฉลี่ยของเด็กที่เกิดในประเทศที่เจริญทางอุตสาหกรรมในปีนั้น (72 ปี) ฉะนั้นชาวฮ่องกงมีโอกาสทำงานได้นานกว่าชาวซาอุ ฯ เกือบสองเท่า ถ้ามองในแง่เศรษฐกิจว่าการผลิตคนเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง แนนอน การลงทุนในซาอุ ฯ ได้ผลตอบแทนน้อยกว่าการลงทุนในฮ่องกงอย่างมากเลยทีเดียว

จริงอยู่ตัวเลขบ่งว่าการทุ่มเทเงินจำนวนมากเพื่อให้การศึกษาและการรักษาพยาบาลแบบให้เปล่าของซาอุ ฯ ได้ผลอย่างดี นั่นคือ ในปี พ. ศ. 2540 ชาวซาอุ ฯ ถึง 72% มีความรู้อย่างน้อยพออ่านออกเขียนได้แล้ว พร้อมกันนั้นเด็กที่เกิดในปีนั้นก็มีอายุตามคาดถึง 71 ปี แต่ระดับความรู้ความสามารถทางเศรษฐกิจจริง ๆ นั้นยังต่ำกว่าชาวฮ่องกงมาก

นอกจากนั้นยังมีอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งวัดยาก แต่นักพัฒนามักพูดถึงกันมาก นั่นคือ การเอาใจใส่ทำงานอย่างจริงจัง เรื่องนี้ผมมีโอกาสสัมผัสโดยตรงทั้งฮ่องกงและซาอุดีอาระเบีย จึงเห็นด้วยกับข้อสังเกตของนักพัฒนาอย่างยิ่ง และผมเชื่อว่าคุณคงเคยได้ยินมาแล้วเกี่ยวกับความขยันของชาวฮ่องกง ผมไม่ได้หมายความว่าชาวซาอุ ฯ ชี้เกียจ แต่เขายังต้องใช้เวลาปรับตัวให้เข้ากับการทำงานในโลกปัจจุบัน ต้องใช้เวลาเพราะเขาต้องกระโดดจากหลังอูฐไปขี่เครื่องบินไอพ่นอย่างทันทีทันใด เป็นการก้าวกระโดดที่ยาวมาก นอกจากนั้น ชาวซาอุ ฯ เกียงงานบางอย่างและส่วนมากต้องการเงินเดือนสูง

เพราะเขาคำนึงแค่กับระดับความเป็นอยู่และความร่ำรวย ซึ่งรัฐเป็นผู้หยิบยื่นให้ ไม่ว่าจะเป็นจากการจ้างงานด้วยเงินเดือนสูงเกินความสามารถ หรือจากการให้เปล่าในด้านต่าง ๆ

ฉะนั้นการที่ชาอูตีอาระเบียมีเงินทุนมหาศาล ไม่เพียงพอที่จะทำให้เศรษฐกิจพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อุปสรรคสำคัญของชาอู ๆ ได้แก่ การขาดทรัพยากรมนุษย์ หรือพูดง่าย ๆ ว่าขาดคนซึ่งมีความรู้ความสามารถสูงอย่างเพียงพอ

เท่าที่เล่ามานี้ คงพอสรุปได้ว่า จริงอยู่เศรษฐกิจของชาอูตีอาระเบียอาจจะขยายตัวไม่เร็วนักเมื่อเทียบกับบางประเทศซึ่งใช้ระบบตลาดเสรีคล้าย ๆ กัน แต่ชาอู ๆ สามารถพัฒนาไปได้มากทุกด้าน โดยเฉพาะทางด้านสังคม ฉะนั้นน้ำมันจำนวนมหาศาลของเขาคงถือได้ว่าเป็นพรซึ่งสวรรค์โปรดเขา ส่วนเขาจะพัฒนาไปทางไหนนั้น แ่นละ ย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายในอนาคต เท่าที่เป็นมามีสองประเด็นที่ผมคิดว่าอาจสร้างปัญหาให้เขาในอนาคต ประเด็นแรก ได้แก่ การใช้เงินจำนวนมากเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมของตนเอง ทั้ง ๆ ที่ประเทศไม่มีคนที่มีความรู้ความสามารถและไม่มีคนต้องการทำงาน ในโรงงานมากนัก ฉะนั้นเขาต้องจ้างคนอื่น นโยบายนี้ต่างกับของคูเวตซึ่งมุ่งใช้เงินนั้นลงทุนในประเทศอื่นและคอยเก็บกินดอกผล ผมคิดว่านโยบายของคูเวตเหมาะสมกว่า

ประเด็นที่สองเกี่ยวกับการสร้างนิสัยให้ประชาชนอันเกิดจากการช่วยเหลือเกือบทุกอย่างของรัฐ ประชาชน “ได้เปล่า” จนเคยตัว ทำให้เกิดความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐต่อไปโดยไม่ต้องทำงานให้คุ้มค่า นิสัยนี้เปลี่ยนยาก ถ้ารัฐยังมีทรัพยากรสินมากพอที่จะดำเนินนโยบายต่อไปก็ไม่ว่าไร นั่นคือ ถ้ามีน้ำมันขายด้วยราคาสูงตลอดไป แต่นั่นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ฉะนั้นวันหนึ่งเมื่อรัฐไม่มีเงินพอที่รักษาความพอใจตามความคาดหวังของประชาชนได้ วันนั้นอาจเกิดปัญหาความสงบในประเทศได้

ร้านค้าในซออุดีอาระเบีย

เมื่อมองในภาพรวม เนื่องจากซออุดีอาระเบียยังมีน้ำมันดิบและ
 ก๊าซธรรมชาติที่จะขายได้วันละมาก ๆ ไปอีกนาน พร้อมกับมีรัฐบาลที่
 น่าจะมีเสถียรภาพ และมีระบบสังคมที่มีความสงบ ถึงแม้การขายตัว
 ทางเศรษฐกิจอาจจะไม่สูงนัก ชาวซออุ ฯ น่าจะมีความกินดีอยู่ดีต่อไป
 อีกนาน

กลุ่มเข้าร่วมองค์การผู้ส่งน้ำมันออก

สหรัฐอเมริกา

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- เอเชียตะวันตก/ตะวันออกกลาง
ขนาด	- 83,600 ตารางกิโลเมตร (16.3% ของเมืองไทย)
ประชากร	- 2.9 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 97,800 ล้านบาร์เรล (33,724 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 2 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 134 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 5,993 พันล้านลูกบาศก์เมตร (2.1ล้านลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ๙	- 38.6 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 420 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 11,630 เหรียญสหรัฐ ๙ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2541 = 18,220 เหรียญสหรัฐ ๙ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าของเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 4,655 เหรียญ

คนไทยส่วนมากคงได้ยินเรื่องคูเวตเพราะความร่ำรวยของเขาและเมื่อเขาถูกขัดตัม สุลเซน รังแก ทำให้ประเทศตะวันตกรวมหัวกันเข้าช่วยขับไล่ ขัดตัม ออกไป แต่คงไม่ค่อยมีใครรู้เรื่องประเทศเล็ก ๆ ใกล้คูเวต ซึ่งมีน้ำมันดิบจำนวนมากและร่ำรวยเป็นอันดับสองรองจากคูเวตเมื่อ 30 ปีที่แล้ว พอน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ตอนสิ้นปี พ. ศ. 2516 เขายังร่ำรวยขึ้นอีกอย่างท่วมท้น ผมเองขอสารภาพว่า ในสมัยเป็นหนุ่มไม่เคยได้ยินเรื่องประเทศนี้เช่นกัน มารู้เรื่องของเขามือสมัยน้ำมันขึ้นราคา และมารู้อย่างลึกซึ้งขึ้นเมื่อได้ร่วมกับคณะของธนาคารโลก ซึ่งได้รับเชิญไปให้คำปรึกษาแก่ประเทศนั้นหลังจากราคาน้ำมันตกสร้างปัญหาสารพัดให้เขา ประเทศนั้นได้แก่สหรัฐอาหรับ หรือ United Arab Emirates

เนื่องจากคุณอาจไม่เคยได้ยินเรื่องเกี่ยวกับประเทศสหรัฐอาหรับมาก่อนเลย และโครงสร้างของประเทศของเขาต่างแปลกกว่าประเทศอื่นอีก จึงขอแนะนำให้คุณรู้จักประเทศนี้ดินหนึ่งก่อนที่จะเล่าเรื่องอื่นต่อไป

ประเทศสหรัฐอาหรับ รวมรัฐอิสระเล็ก ๆ จำนวน 7 รัฐทางฝั่งตะวันตกของอ่าวเปอร์เซียเข้าเป็นประเทศเดียวกัน รัฐเหล่านี้เคยอยู่ในอารักขาของอังกฤษเมื่อสมัยที่อังกฤษยังมีอาณานิคมอยู่ทั่วโลก เมื่ออังกฤษประกาศถอนตัวออกจากท้องถิ่นนั้น เพราะไม่มีเงินพอที่จะใช้จ่ายสำหรับบำรุงกองทัพของตนที่นั่นอีกต่อไป รัฐเล็ก ๆ เหล่านั้นจึงรวมตัวกันขึ้นเป็นประเทศเอกราชในปี พ.ศ. 2514 ด้วยความคิดในแนว “รวมกันเราอยู่ แยกหมู่เราตาย” ในตอนนั้นเขามีประชากรรวมกันราว 200,000 คน ในเนื้อที่ประมาณ 16% ของเมืองไทย ในจำนวนประชากรทั้งหมด 200,000 คนนั้น เป็นชาวต่างประเทศเสียเกือบครึ่งหนึ่ง ชาวต่างประเทศเข้าไปทำมาหากินที่นั่นเพราะเขาร่ำรวยจากการขายน้ำมันดิบ ประชากรส่วนมากตั้งหลักแหล่งอยู่ในสองรัฐคือ อาบูดาบี ซึ่งมีเนื้อที่ราว 87% ของเนื้อที่ทั้งหมด และใน ดูไบ ซึ่งเป็นเมืองท่าเก่าแก่ในย่านนั้น

แต่ละรัฐมีผู้ปกครองเรียกว่า อะเมียร์ (Amir) ซึ่งในสมัยก่อนเคยเป็นหัวหน้าเผ่าหนึ่งและได้รับเลือกจากหัวหน้าเผ่าต่าง ๆ ในรัฐนั้น ๆ ให้เป็นผู้นำ เมื่อรัฐเหล่านั้นรวมตัวกันเป็นประเทศเอกราชขึ้น หัวหน้าของรัฐอาบูดาบี ซึ่งใหญ่ที่สุดและร่ำรวยที่สุดเพราะมีน้ำมันกว่า 80% ของน้ำมันในประเทศ ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดี ถึงอย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองรัฐทั้งหมดยังมีความเป็นตัวของตัวเองเหมือนเดิม สามารถทำอะไร ๆ ได้อย่างอิสระรวมทั้งการใช้งบประมาณของตัวเองด้วย ประธานาธิบดีจะไปสั่งให้คนโน้นคนนี้ทำอะไรไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองของรัฐนั้น เรื่องนี้ถ้าเป็นเมืองไทยก็เหมือนปล่อยให้ข้าหลวงเป็นอิสระ สามารถทำอะไร ๆ ได้ตามอำเภอใจโดยไม่ต้องฟังนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมหาดไทย แน่นนอนในภาวะเช่นนี้ การปกครองประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ใช่ของง่ายเลย โดยเฉพาะถ้าข้าหลวงหย่อนสมรรถภาพหรือขี้ฉ้อฉล

ก่อนการพบน้ำมันดิบในปี พ. ศ. 2503 ในอาบูดาบี รัฐเหล่านั้นยากจนมากเพราะพื้นดินเกือบทั้งหมดเป็นทะเลทราย ร้อนชนิดแสบผิวหนัง และขาดน้ำอย่างร้ายแรง ประชาชนทำมาหากินด้วยการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ปลูกอินทผลัมตามแหล่งที่พอมีน้ำใต้ดินอยู่บ้าง เลี้ยงสัตว์ เช่น แพะและอูฐซึ่งถูกไถ่ร่อนเร่พเนจรไปตามทะเลทรายเพื่อหาแหล่งน้ำและหญ้าทำการประมงและการดำน้ำลงเก็บไข่มุกในอ่าวเปอร์เซีย ต่อเรือประมงเล็กๆ และค้าขายเบ็ดเตล็ด นอกจากนั้น ยังมีกิจการค้าทาสจากทวีปแอฟริกาและเป็นโจรสลัดจนถูกอังกฤษบังคับให้เลิก เมื่ออุตสาหกรรมไข่มุกธรรมชาติซบเซา เพราะญี่ปุ่นสามารถเลี้ยงไข่มุกได้และเพราะวิกฤติเศรษฐกิจทั่วโลกตอนก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ความต้องการไข่มุกลดลง ประชาชนต้องยากจนลงอีกและเริ่มพากันอพยพออกไปหากินในประเทศอื่น

การพบน้ำมันดิบเปลี่ยนฐานะของเขาจากหน้ามือเป็นหลังมือทันที

ตลาดปลาในสหรัฐอเมริกา

จากดินแดนที่ยากจนสุด ๆ เขากลายเป็นประเทศที่ร่ำรวยที่สุดป็นที่สองของโลก จากท้องถิ่นที่แทบไม่มีใครอ่านหนังสือออก กลายเป็นประเทศที่สามารถตั้งโรงเรียนขึ้นมากมายเพื่อให้ประชาชนทุกคนเรียนหนังสือโดยไม่ต้องเสียเงิน จากดินแดนซึ่งแทบไม่เคยมีแพทย์แผนใหม่ กลายเป็นประเทศที่มีโรงพยาบาลทันสมัยให้ประชาชนรักษาโรคโดยไม่ต้องเสียเงิน จากท้องถิ่นซึ่งคนหนีออก กลายเป็นประเทศที่มีคนทะลักเข้าอย่างล้นหลาม ทั้งนี้ทั้งนั้นเพราะน้ำมันโดยแท้

ผมเชื่อว่าคุณก็เหมือนคนทั่วโลกที่มองว่า สหรัฐอาหรับร่ำรวยมาก นั่นเป็นความจริงถ้าเราเทียบกับประเทศด้อยพัฒนาทั่ว ๆ ไป นอกจากนั้นในระหว่าง 25 ปีหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ เศรษฐกิจของเขาขยายตัวถึง 234% หรือปีละกว่า 6% การขยายตัวในอัตรานี้ถ้าดูเงิน ๆ แล้วย่น่าประทับใจ แต่คุณอาจคิดไม่ถึงเลยว่า ในความเป็นจริงมันเป็นสิ่งลวงตาโดยสิ้นเชิง

เพราะอะไร ?

เพราะโดยเฉลี่ยแล้วคนในประเทศนั้นยากจนลงกว่าเมื่อสมัยก่อน
น้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่เมื่อตอนปลายปี พ.ศ.2516 ต่อ 2517 เสียอีก ทั้งนี้
ทั้งนั้นเพราะรายได้ต่อคนที่แท้จริงของเขาลดลงราว 60% เมื่อเทียบกับตัวเลข
เมื่อก่อนน้ำมันขึ้นราคา (กรุณาดูตัวเลขในตาราง 1)

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติ
ของสหรัฐอเมริกาสำหรับและเดนมาร์ก

	2516	2541	เพิ่ม/ลด
สหรัฐอเมริกา			
ประชากร (ล้านคน)	0.32	2.67	734%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	3,720	12,430	234%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	11,630	4,655	-60%
เดนมาร์ก			
ประชากร (ล้านคน)	5.0	5.0	—
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	26,050	42,650	64%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	5,210	8,530	64%

*คิดตามค่าของเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

ถ้าคุณตรวจตัวเลขนี้ดูอย่างละเอียด จะเห็นว่าสาเหตุสำคัญยิ่งที่ทำให้
รายได้ต่อคนของ สหรัฐอาหรับลดลงถึง 60% ได้แก่ การเพิ่มของประชากรถึง
734% ในเวลาเดียวกัน หรือเพิ่มขึ้นถึงปีละเกือบ 9%

คุณอาจตกใจเมื่อเห็นอัตราการเพิ่มประชากรสูงถึงขนาดนั้น อาจคิด
ว่าเขาคงไม่ทำมาหากินอะไรกันนอกจากตั้งหน้าตั้งตาทำลูกกันทั้งวันทั้งคืน
ความคิดอย่างนั้นมีส่วนถูกอยู่บ้างเพราะคนพื้นเมืองของเขามีลูกกันครอบครัว
ละมาก ๆ เหมือนชาวบ้านของเราในสมัยที่เรายังเป็นเด็ก แต่สาเหตุสำคัญ

ยิ่งอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชากรของเขาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วขนาดนั้น ได้แก่ การจ้างชาวต่างประเทศเข้าไปทำงาน จนในปัจจุบันนี้ ประชากรกว่า 80% เป็นชาวต่างประเทศ เมื่อเป็นเช่นนี้ เราอาจกล่าวได้ว่าการจ้างชาวต่างประเทศเข้าไปทำงานมาก ๆ ทำให้ประเทศของเขาากจนแทนที่จะ ร่ำรวยขึ้นดังที่เขาคิด

ตัวเลขในตาราง 1 ซี่ให้เห็นอีกว่าวิวัฒนาการนั้นตรงกันข้ามกับสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศเล็ก ๆ ซึ่งไม่มีน้ำมัน เช่น เดนมาร์ก ในช่วงเวลา 25 ปีหลัง น้ำมันดิบขึ้นราคาครั้งใหญ่ ชาวเดนมาร์กมีรายได้เพิ่มขึ้นถึง 64% ผมยก เดนมาร์กมาเปรียบเทียบกับเพราะนอกจากจะเป็นประเทศเล็ก ๆ ซึ่งไม่มีน้ำมันเองแล้ว ผมอยากจะชี้ให้เห็นผลพวงของการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็วซึ่ง ก่อให้เกิดคำขวัญที่ว่า “ลูกมาก ยากนาน” เมื่อปี พ.ศ.2516 ชาวเดนมาร์กมีรายได้ต่อคนไม่ถึงครึ่งหนึ่งของชาวสหรัฐอเมริกา แต่เนื่องจากประชากรของเขาไม่เพิ่มขึ้นเลยใน 25 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันนี้เขากลับมีรายได้เป็นเกือบสอง เท่าของชาวสหรัฐอเมริกา ทั้ง ๆ ที่เศรษฐกิจของเขาขยายตัวเพียง 64% เท่านั้นในช่วงเวลาดังกล่าว

การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วเป็นผลพวงสำคัญอย่างหนึ่งของความเป็นอิสระของรัฐทั้ง 7 ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสหรัฐอเมริกา เพราะต่างคนต่าง ทำโดยขาดการประสานกัน ไม่มียุทธการในการพัฒนาร่วมกัน เนื่องจากแต่ละรัฐขาดแรงงานของตัวเอง จึงต่างคนต่างนำคนเข้าเพื่อจะสร้างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมักซ้ำซ้อนกัน นอกจากจะเพิ่มประชากรจากต่างประเทศแล้ว การกระทำเช่นนั้นยังสร้างความสูญเปล่าอีกมหาศาล ขอยกตัวอย่างบางเรื่อง

เนื่องจากสนามบินเป็นสิ่งแรกที่ผู้ไปเยือนอย่างผมได้เห็น จึงขอเล่าเรื่องการสร้างสนามบินก่อน ในประเทศซึ่งมีเนื้อที่เพียง 16% ของประเทศไทย และมีประชากรทั้งหมดไม่ถึง 3 ล้านคนนี้มีสนามบินระหว่างประเทศอันกว้างใหญ่หรูหราถึง 5 แห่ง บางแห่งอยู่ห่างกันไม่กี่สิบกิโลเมตร และมีแห่งเดียว

ที่มีเครื่องบินระหว่างประเทศขึ้นลงตลอดเวลาเพราะเป็นเมืองท่าสำคัญในย่านนั้นมาแต่โบราณ สาเหตุที่เกิดสนามบินใหญ่ถึง 5 แห่ง แทนที่จะเป็นเพียงหนึ่งหรือสองแห่งก็เพราะผู้ปกครองของแต่ละรัฐต้องการมีสนามบินของตัวเอง เพื่อให้รอดคนอื่นมากกว่าเพื่อให้ไว้ใช้สอยจริง ๆ คุณคงจะได้แล้วว่าสนามบินแต่ละแห่งต้องสร้างด้วยราคาแพง นอกจากนั้นในประเทศซึ่งอากาศร้อนชื้นแฉะผิวหนังนี้ ยังต้องให้เงินจำนวนมาก เพื่อการปรับอากาศตลอดวันตลอดคืนทั้ง ๆ ที่นาน ๆ จะมีเครื่องบินลงลำหนึ่ง

นอกจากสนามบินแล้วยังมีท่าเรือทันสมัยอีกหลายแห่งซึ่งใช้ไม่คุ้มค่าของเงินลงทุน ยิ่งไปกว่านั้น รัฐต่าง ๆ ยังสร้างถนนชั้นดีอีกมาก เป็นถนนกว้างใหญ่ซึ่งไม่ค่อยมีรถวิ่งมากนัก นอกจากเป็นความสูญเปล่าเนื่องจากใช้ไม่คุ้มค่าแล้ว ทั้งท่าเรือและถนนต้องอาศัยคนงานจากภายนอกเกือบทั้งหมด

ในทางอุตสาหกรรมการขาดการประสานกันทำให้ต่างรัฐต่างลงทุนสร้างโรงงานปูนซีเมนต์กันยกใหญ่ จนมีโรงงานปูนซีเมนต์ถึง 9 แห่ง โรงงานเหล่านั้นสามารถผลิตปูนซีเมนต์ได้ถึง 8.5 ล้านตันต่อปีทั้ง ๆ ที่ประเทศต้องการใช้ปูนซีเมนต์เพียงปีละ 2 ล้านตันเท่านั้น เจ้าของพยายามส่งออกไปขายต่างประเทศแต่ไม่ค่อยสำเร็จ เพราะประเทศต่าง ๆ มักมีโรงงานของตัวเองอยู่แล้ว นอกจากนั้นปูนซีเมนต์ยังมีน้ำหนักสูง ไม่เหมาะกับการขนส่งทางไกลซึ่งทำให้ต้นทุนสูง แข่งขันกับผู้อยู่ใกล้ ๆ ไม่ได้ โรงงานเหล่านั้นจึงขาดทุนเสียเป็นจำนวนมาก

เขาพยายามสร้างโรงงานเหล็กกล้าขึ้นมาถึง 5 แห่ง ทั้ง ๆ ที่ความต้องการในประเทศมีเพียงเล็กน้อย เมื่อหาตลาดภายนอกไม่ได้ โรงงานเหล่านั้นขาดทุนย่อยยับและในที่สุดต้องปิดไปถึง 3 แห่ง นอกจากนั้นเขายังสร้างโรงงานถลุงแร่อะลูมิเนียม ทั้ง ๆ ที่ไม่มีแร่ของตัวเองและไม่มีช่างและคนงาน สิ่งที่เขาทำได้แก่ก้าวธรรมชาติจำนวนมากซึ่งนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงงาน เขาตั้งโรงงานต่อเรือขนาดยักษ์ซึ่งเป็นที่ใหญ่ที่สุดและทันสมัยที่สุดในโลก

แห่งหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญ ช่างฝีมือและคนงานเองเลย ทุกอย่างต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ยกเว้นไฟฟ้าและน้ำ ในระหว่างที่ผมไปดูงานที่นั่น โรงงานนั้นถูกปล่อยทิ้งอยู่เฉย ๆ เพราะไม่สามารถจะว่าจ้างบริษัทต่างประเทศให้เข้าไปประกอบการได้ โรงงานราคาหลายพันล้านเหรียญสหรัฐ ๑ นั้นถูกปล่อยให้สนิมขึ้นอยู่ 4 ปี สูญเสียเงินทุนไปเป็นจำนวนมาก จนสงครามระหว่างอิรักกับอิหร่านสร้างความเสียหายให้แก่เรือเดินทะเลของประเทศคู่อริมากพอสำหรับอยู่นั้น จึงมีผู้ประกอบการเข้าไปเปิดดำเนินการ¹

ที่กล่าวมานี้เป็นโรงงานอุตสาหกรรมหนักซึ่งมองเห็นได้ง่าย ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมเบาอีกจำนวนมากซึ่งแต่ละรัฐแย่งกันส่งเสริม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสถานที่และถนน การขายสาธารณูปโภคให้ด้วยราคาถูก การให้กู้เงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย การยกเว้นภาษี ฯลฯ ในที่สุดมีโรงงานเกิดขึ้นมากมาย เนื่องจากความต้องการภายในประเทศมีไม่มากและไม่สามารถส่งไปขายต่างประเทศได้ โรงงานเหล่านั้นจึงทำการผลิตในระดับต่ำกว่าขีดความสามารถของตน สร้างความสูญเสียเปล่าอีกด้านหนึ่ง

ในด้านเกษตร แต่ละรัฐต่างสนับสนุนให้ขยายการผลิตด้วยการส่งเสริมให้เจาะบ่อบาดาลลึก ๆ และใช้เครื่องสูบน้ำพลังสูง ให้ทุนอุดหนุน ฯลฯ แต่ไม่นานขุมน้ำใต้ดินก็แห้งทำให้ต้องเลิกกิจการไปเรื่อย ๆ การเกษตรแบบนี้ นอกจากจะใช้น้ำใต้ดินซึ่งหายากและน่าจะเก็บไว้ให้คนดื่มและใช้แล้ว เมื่อมันหมดไป รัฐต้องลงทุนสร้างโรงงานกลั่นน้ำทะเลขึ้นใช้แทน นอกจากจะต้องใช้ทุนสร้างสูงมากแล้ว โรงงานกลั่นน้ำทะเลยังต้องใช้พลังงานสูงลิ่วอีกด้วย เป็นการสูญเสียอีกด้านหนึ่ง

¹ ถ้าผมพอหาเวลาได้ สักวันหนึ่งอาจจะลองหาตัวเลขให้ละเอียดเพื่อเอามาเปรียบเทียบกับโครงการทำถนนลอยฟ้าของบริษัทไฮโปเวลล์ซึ่งคุณเห็นมีแต่เสาใต้และขึ้นสนิมอยู่ทั่วกรุงเทพ ๑ ในปีปัจจุบัน (พ.ศ.2544) ผมคิดว่าคงได้ข้อสรุปที่น่าสนใจพอสมควรทีเดียว

ความขัดแย้งกันเองระหว่างผู้ปกครองรัฐทำให้เกิดบริษัทการบินระหว่างประเทศขึ้นถึงสองบริษัท การแข่งขันกันทำให้ผู้บริโภคได้ประโยชน์ แต่ในขณะเดียวกันผู้เป็นเจ้าของมักขาดทุน

ที่กล่าวมานี้เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการผลิต ยังมีกิจกรรมด้านการเงินซึ่งนอกจากจะต้องจ้างคนจากภายนอกมาทำแล้ว ยังยากแก่การควบคุมของธนาคารกลางอีกด้วย การจัดการทางการเงินให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจมีความสำคัญในการพัฒนาอย่างยิ่ง แต่สหรัฐอเมริกาไม่สามารถจัดการได้ตามหลักวิชา เนื่องจากผู้ปกครองแต่ละรัฐมีสิทธิ์ควบคุมการธนาคารของตัวเอง ฉะนั้นธนาคารเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ดหลังจากน้ำมันขึ้นราคา บางแห่งเป็นธนาคารเล็ก ๆ ไม่มีทุนรอนอะไรมากนักและมักแย่งกันออกเงินกู้ ในภาวะเช่นนี้เงินกู้จำนวนมากถูกนำไปใช้ไปในการเล่นอสังหาริมทรัพย์และการเก็งกำไร รวมทั้งการเก็งกำไรซึ่งเกิดขึ้นในประเทศคูเวตด้วย เมื่อตลาดหุ้นที่นั่นล่ม คนในประเทศสหรัฐอเมริกาพากันพลอยสูญเสียเงินไปด้วย ไม่นานนักระบบการเงินเริ่มระส่ำระสาย ธนาคารส่วนหนึ่งได้รับการช่วยเหลือจากรัฐจึงอยู่รอด แต่บางแห่งต้องล้มเลิกกิจการไป

ในปี พ.ศ.2531 ธนาคารใหญ่แห่งหนึ่งชื่อ Bank for Credit and Commerce International ถูกกล่าวหาจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาว่ารับฟอกเงินจากพ่อค้ายาเสพติด ธนาคารนี้มีผู้ปกครองรัฐอาบูดาบีถือหุ้นถึง 77% แต่ธนาคารกลางของประเทศไม่สามารถเข้าตรวจสอบหรือควบคุมได้ ต่อมาผู้ตรวจบัญชีต่างประเทศตรวจพบว่าการโกงกันธนาคารทั้งระบบ ทำให้ประเทศต่าง ๆ เกือบทั้ง 69 ประเทศซึ่งธนาคารนี้มีสาขาอยู่สั่งปิด สร้างความปั่นป่วนอย่างสุด ๆ ให้วงการการเงินทั้งภายในและภายนอกประเทศสหรัฐอเมริกาจบลงด้วยศาลต่างประเทศตัดสินให้เจ้าของชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ฝากเงินเป็นจำนวนมาก

นอกจากระบบการเงินการธนาคารแล้ว การคลังยังเป็นอีกด้านหนึ่งซึ่งรัฐมีหน้าที่ดำเนินงานให้เหมาะสมเพื่อความเจริญทางเศรษฐกิจ แต่รัฐบาล

กลางก็ไม่สามารถควบคุมได้ ผู้ปกครองของแต่ละรัฐมีอิสระที่จะทำอะไร ๆ ได้ตามใจชอบ ฉะนั้นต่างรัฐต่างใช้จ่ายกันสนุกมือ แม้แต่ผู้ปกครองรัฐซึ่งไม่มีน้ำมันเลยก็พยายามสร้างอะไรต่อมิอะไรสารพัด รวมทั้งดำเนินนโยบายโตและมีความเป็นอยู่อย่างหรูหราเหมือนผู้ปกครองรัฐซึ่งมีน้ำมัน ฉะนั้นเมื่อราคาน้ำมันตกฮวบลง รัฐบาลประสบปัญหาเรื่องเงินไม่พอใช้ทันที ต้องกู้ยืมต้องนำเงินคงคลังออกใช้ และต้องละทิ้งบางโครงการไว้กลางคันในทำนองเดียวกันกับโครงการถนนลอยฟ้าในกรุงเทพฯ ๙ ของเรา

การละทิ้งโครงการกลางคันสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจมากเพราะเงินที่ลงไปแล้วไม่มีโอกาสให้ผลตอบแทนเลย

ที่เล่ามานี้คงชี้ให้เห็นอย่างแจ่มชัดแล้วว่าการขยายตัวของเศรษฐกิจ 234% ในเวลา 25 ปีหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่นั้นเป็นเพียงภาพลวงตา ผมอยากจะกล่าวด้วยว่าประเทศนี้ยังพัฒนาอย่างจน การพัฒนาแบบนี้ปัจจัยเกือบทุกอย่างและนำคนมาจากภายนอกนั้นไม่อาจจะคุ้มค่าเลย

ผมคิดอย่างนั้นเพราะอะไร ?

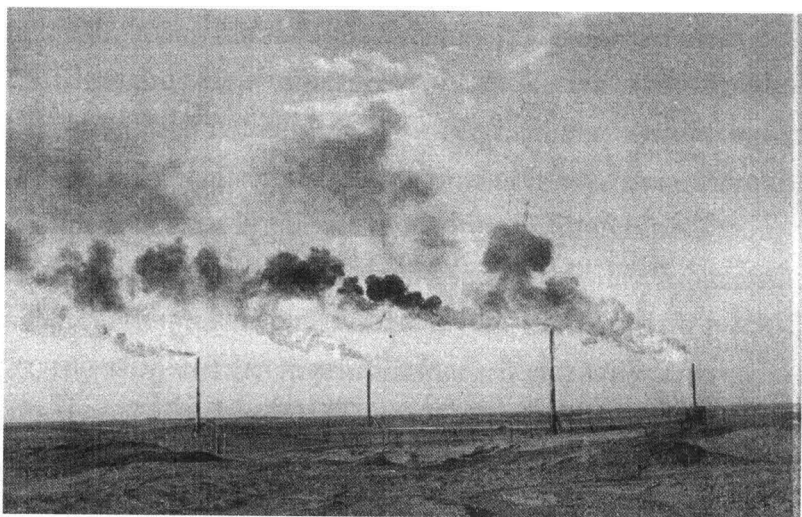
ในเบื้องต้นแรก ประเทศนี้มีทรัพยากรซึ่งสามารถขายเป็นเงินตราต่างประเทศได้ เขาสามารถใช้เงินตราต่างประเทศนั้นซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาไม่มีจากตลาดโลก จริงอยู่เขาอาจต้องการคนรับใช้ในบ้าน พนักงาน ภารโรง กรรมกรแรงงานชั้นต่ำและผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ รวมทั้งครูบาอาจารย์และแพทย์ในตอนแรก ๆ แต่ความต้องการคนเหล่านี้มีจำนวนไม่มากนัก ไม่เหมือนความต้องการคนที่เข้าไปทำงานก่อสร้างและทำงานในด้านต่าง ๆ ซึ่งจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นซ้ำซ้อนกันโดยไม่จำเป็น จนในปัจจุบันราว 95% ของคนทำงานในประเทศนี้เป็นชาวต่างประเทศ ยิ่งในภาคเอกชนด้วยแล้ว คนงานราว 99% มาจากต่างประเทศ เพราะคนของเขามุ่งเป็นข้าราชการและทำงานให้ภาครัฐเท่านั้น

ดังที่เราทราบดีอยู่แล้วว่าคนที่เข้าไปนี้ไม่ได้เข้าไปทำงานอย่างเดียว เขาจะต้องบริโภคซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรของประเทศ นอกจากนั้นการบริโภคบางอย่างของพวกเขาเหล่านี้รัฐยังต้องออกเงินให้อีก เช่น การศึกษาให้เปล่า หรือการรักษาพยาบาลซึ่งเก็บเงินพอเป็นพิธี ยิ่งไปกว่านั้น การนำคนเข้าจากภายนอกยังก่อให้เกิดปฏิกิริยาลูกโซ่คือ ประเทศนี้ต้องนำคนเข้ามาเพิ่มเพื่อให้บริการแก่คนที่เข้ามาทำงานก่อสร้างและในโรงงาน ผลสุดท้ายรัฐต้องสร้างสิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น โรงงานทำน้ำทะเลให้เป็นน้ำจืดซึ่งรัฐต้องสร้างขึ้นถึง 8 แห่งเพราะน้ำจืดหายาก ถ้าประเทศนี้ไม่มีชาวต่างประเทศสูงถึงกว่า 80% ของคนทั้งหมด เขาคงไม่ต้องเสียเงินลงทุนสร้างโรงงานกลั่นน้ำทะเลมากถึงขนาดนั้น

นอกจากการบริโภคแล้ว คุณอย่าลืมว่าคนเราต้องถ่าย

กรอุณอย่าคิดว่านี่เป็นเรื่องหยาบคายหรือเป็นเรื่องความไม่เต็มเต็งของผม การถ่ายในที่นี้มีความหมายกว้างกว่าที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไป สำหรับด้านการถ่ายประจำวันของคนซึ่งเพิ่มขึ้นถึงกว่า 700% นั้น แน่นนอนรัฐจะต้องลงทุนเป็นจำนวนมากเพื่อสร้างและดำเนินงานระบบกำจัดของเสีย นอกจากนั้นยังมีการถ่ายอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ออกมาจากร่างกายเราโดยตรง แต่มักมีพิษมากกว่าสิ่งที่ออกมาจากร่างกายเสียอีก เพราะไม่ค่อยมีใครสนใจกำจัดมัน สิ่งเหล่านี้มีมากมายหลายชนิด เช่น ของเสียจากโรงงานและเครื่องจักรทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นน้ำมันเชื้อเพลิงที่หกหล่น ควันทิ้งออกมาจากท่อไอเสียต่าง ๆ เศษของที่กลายเป็นขยะ น้ำเสีย ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มักจะสะสมอยู่ในสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และเมื่อถึงจุดหนึ่ง ก็จะทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษและเป็นอันตรายต่อเจ้าของประเทศได้

คุณอาจแย้งว่าเรื่องนี้คงไม่ต่างกับประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งพยายามผลิตสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเองโดยการนำเข้าปัจจัยการผลิตมาจากนอกประเทศ สำหรับผมคิดว่าแตกต่างกันมากเพราะประเทศด้อยพัฒนาส่วนมากมีคนอยู่แล้ว ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะสามารถผลิตอะไรได้มากหรือน้อยเพียงไร

ทุกคนต้องบริโภคน้ำมันและต้องถ่ายน้ำมันอยู่แล้ว อาจจะบริโภคน้ำมันและถ่ายน้ำมันน้อยหน่อย เพราะความมอดอยากยากจน ประเทศด้อยพัฒนาส่วนมากไม่ขาดคนแต่ขาดเงินทุน ฉะนั้นเขาจึงนำเงินทุนเข้า เงินทุนไม่มีการบริโภคน้ำมันและไม่มีการถ่ายน้ำมันจริงอยู่เมื่อคนจนมีเงินทุนและสามารถผลิตได้มากขึ้น เขาจะบริโภคน้ำมันและถ่ายน้ำมันมากขึ้น แต่นั่นยังไม่เท่ากับการเพิ่มคนทั้งคน

อีกด้านหนึ่ง ดังที่กล่าวถึงแล้ว คนของประเทศสหรัฐอเมริกาบริโภคน้ำมัน มีเงินตราต่างประเทศจำนวนมาก ถ้าเขาผลิตอะไรไม่ได้เอง เขาสามารถหาซื้อได้จากตลาดโลก เขาไม่จำเป็นต้องนำคนจำนวนมากเข้าจากต่างประเทศ เพื่อผลิตสิ่งเหล่านั้นในประเทศของเขาพร้อม ๆ กับเข้ามาถ่ายน้ำมันเขาด้วย ไม่เหมือนกับคนในประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งถ้าไม่นำปัจจัยจากต่างประเทศเข้ามาช่วยให้คนของตนผลิตได้มากขึ้น ก็จะเป็นประเทศด้อยพัฒนาต่อไปอย่างแทบไม่มีทางหลุดทางเกิด

จากที่เล่ามานี้ คุณสรุปได้หรือยังว่าในกรณีประเทศสหรัฐอเมริกาบริโภคน้ำมันเป็นพรสวรรค์หรือคำสาป และที่สำคัญที่สุด คุณมองอนาคตของเขาคือเป็นอย่างไร ?

กาตาร์

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- เอเชียตะวันตก/ริมอ่าวเปอร์เซีย
ขนาด	- 11,000 ตารางกิโลเมตร (2.1% ของเมืองไทย)
ประชากร	- 0.6 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 3,700 ล้านบาร์เรล (6,271 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 0.6 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 17 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 10.9 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (18.5 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ฯ	- 24 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีกราว 1,250 ปี)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 6,040 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2540 = 11,570 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าของเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 3,010 เหรียญ

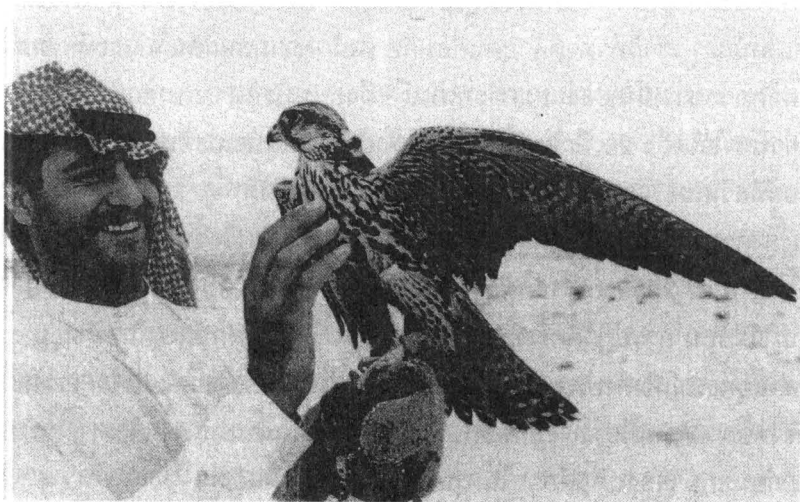
กาตาร์เป็นอีกรัฐหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของอ่าวเปอร์เซีย และเคยอยู่ในความอารักขาของอังกฤษหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อรัฐเล็ก ๆ ในย่านนั้นรวมตัวกันเป็นสหราชอาณาจักร กาตาร์ได้รับเชิญให้ร่วมด้วย แต่กาตาร์ตัดสินใจตั้งตนเป็นเอกราชโดยลำพังในปี พ. ศ. 2514 ตอนนั้นกาตาร์ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 2% ของเมืองไทย มีประชากรราว 120,000 คน ในจำนวนนี้กว่า 60% เป็นชาวต่างประเทศซึ่งถูกพลังของเงินจากน้ำมันดิบดูดเข้าไปทำงานที่นั่น กาตาร์ไม่ยอมรวมหมู่กับรัฐเพื่อนบ้านเพื่อให้แข็งแกร่งขึ้น แต่ก็สามารถเป็นเอกราชมาได้ตลอด ถึงอย่างไรก็ตามการพัฒนาของเขาไม่ต่างจากของสหราชอาณาจักรมากนัก ก่อนจะเล่าถึงการพัฒนาของเขาหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ในตอนจะสิ้นปี พ. ศ. 2516 ต่อกับปี 2517 ขอกล่าวถึงสถานที่และความเป็นมาของประเทศกระจัดนี้เล็กน้อย

ดินแดนซึ่งมีลักษณะคล้ายนิ้วโป้งอ้วน ๆ ยื่นออกไปในอ่าวเปอร์เซียนี้มีลักษณะสำคัญคล้ายพื้นที่แถวนั้นคือ ร้อนระอุและแห้งแล้งเป็นทะเลทรายเกือบทั้งหมด มีแหล่งน้ำใต้ดินเป็นหย่อม ๆ ซึ่งเรียกว่า *โอเอซิส* ตามแหล่งน้ำนี้มีชาวพื้นเมืองตั้งหลักแหล่งทำมาหากินกันตามมีตามเกิด อีกพวกหนึ่งไล่สัตว์เลี้ยงพเนจรไปในที่ต่าง ๆ และอีกพวกหนึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ตามชายฝั่งทะเล หากินจากการประมง การดำน้ำเก็บไข่มุก การต่อเรือหาปลาเล็ก ๆ และการค้าเบ็ดเตล็ด นอกจากนั้นยังมีการค้าทาสจากแอฟริกา ซึ่งมายกเลิกเอาในปี พ. ศ. 2495 นี้เอง

อาณาบริเวณนั้นยากจนเหมือนกับรัฐรอบ ๆ บ้าน เมื่อบริษัทต่างชาติสำรวจพบน้ำมันดิบเมื่อปี พ. ศ. 2482 กาตาร์ยังไม่มีโรงไฟฟ้า ไม่มีโทรศัพท์ ไม่มีโรงเรียน และไม่มีโรงพยาบาล สิ่งเหล่านี้มาเกิดขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง และกาตาร์เริ่มขายน้ำมันดิบได้ในปี พ.ศ. 2492 ถึงอย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะเงินที่ได้มาจากการขายน้ำมันส่วนมากไปตกอยู่ในมือของผู้ปกครองรัฐและถูกจับจ่ายใช้สอยไปในทางซึ่งไม่เอื้อต่อการพัฒนานัก

เรื่องนี้คงต้องอธิบายนิดหนึ่ง เพราะอาจเป็นสิ่งที่ค่อนข้างแปลกสำหรับคนไทย แต่สำหรับกาตาร์และรัฐเล็ก ๆ แลวนั้น มันเป็นเรื่องธรรมดา นั่นคือผู้ปกครองรัฐได้แก่หัวหน้าเผ่าซึ่งมีอำนาจมากที่สุดในบริเวณนั้น เมื่อบริษัทน้ำมันจากต่างประเทศต้องการเข้าไปสำรวจและเจาะน้ำมันในท้องถิ่นของเขาทางเดียวที่จะทำได้คือต้องทำสัญญาแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับหัวหน้าเผ่าซึ่งเป็นผู้ปกครองรัฐ หัวหน้าเผ่าหรือผู้ปกครองรัฐไม่เหมือนกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะทำอะไรทุกอย่างตามอำเภอใจไม่ได้ ต้องฟังความเห็นของเครือญาติและสมาชิกในเผ่า และก็ต้องนำส่วนหนึ่งของเงินนั้นมาแจกจ่ายให้สมาชิกในหมู่ญาติ ในเผ่า และให้แก่หัวหน้าเผ่าต่าง ๆ ซึ่งยอมยกให้เขาเป็นผู้นำ

ในสมัยก่อนเป็นเอกราช นอกจากจะปันรายได้ส่วนหนึ่งให้กับคนอื่นแล้ว ผู้ปกครองรัฐกาตาร์ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยเพื่อหาความสำราญ แทนที่จะสนใจปกครองและพัฒนาบ้านเมือง กลับใช้เงินไปทำอย่างอื่น ชอบไปเที่ยวล่าสัตว์ในต่างประเทศด้วยการใช้เหยี่ยวนกเขา (ชาวอาหรับในทะเลทรายนิยมการใช้เหยี่ยวนกเขาล่าสัตว์มาก เขาถือว่าเป็นศิลปะชั้นสูง) ชอบ

ไปหาความสำราญในยุโรป จนถึงกับลงทุนสร้างคฤหาสน์หรือปราสาทหรูหราไว้ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ฯลฯ พฤติกรรมเช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศ ในขณะที่เดียวกันเงินที่แจกจ่ายให้คนอื่นเพื่อซื้อความจงรักภักดีก็ถูกใช้จ่ายไปเพื่อการบริโภคเสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่เพื่อการลงทุนสำหรับการพัฒนา

ผู้ปกครองของกาดาร์มีเครือข่ายจำนวนมาก แบ่งได้เป็น 3 แขนงใหญ่ ๆ และมีสมาชิกเป็นหมื่นคนเนื่องจากเขาวนเวียนแต่งงานกันเอง เช่นตามประเพณีของเขา ลูกผู้พี่และลูกผู้น้องมักจะถูกจับแต่งงานกัน การจะปันเงินให้ทั่วถึงและให้ทุกฝ่ายพอใจเป็นการยากยิ่ง ฉะนั้นหลังจากเป็นเอกราชได้ไม่นาน ในขณะที่ผู้ปกครองรัฐกำลังใช้เงินอย่างเปลืองเฟื่องอยู่ที่คฤหาสน์หลังงามในสวิตเซอร์แลนด์ ญาติ ๆ ก็ปฏิบัติโค่นบัลลังก์และยกสมาชิกในหมู่ญาติอีกคนหนึ่งขึ้นเป็นผู้ปกครองรัฐแทน

นอกจากความขัดแย้งในหมู่ญาติซึ่งอาจนำไปสู่การล้มอำนาจอยู่ตลอดเวลาแล้ว ผู้ปกครองประเทศยังต้องระวังตัวและคอยเอาใจคนอื่นอีก บางทีญาติก็รวมหัวกับคนอื่นเพื่อจะแย่งบัลลังก์ หลังจากการปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ. 2515 ผู้ปกครองคนใหม่ดูแลงานเอการดี พยายามพัฒนาประเทศแต่นัก ๆ เขาก็ทำตัวคล้ายคนก่อนคือ สนใจความสนุกสนานและเที่ยวเตร่มากกว่าการปกครองและการพัฒนา ถึงอย่างไรก็ตามเขาสามารถรักษาอำนาจไว้ได้ถึง 23 ปีก่อนที่ลูกชายจะทนไม่ไหว ในขณะที่พ่อไปสนุกสนานอยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ วันหนึ่งลูกชายก็ลุกขึ้นมาปฏิวัติ ดู ๆ แล้วก็คล้ายเป็นเรื่องราวสมนองกรรม แต่ลูกชายเองก็ใช้จะปลอดภัยเมื่อขึ้นปกครองประเทศในปี พ.ศ. 2539 เพราะหลังจากนั้นไม่นานญาติคนหนึ่งก็นำคนอื่นเข้ามาปฏิวัติซ้อน การปฏิวัติครั้งนี้ไม่สำเร็จ ถูกจับได้และหลังการดำเนินคดีอยู่นาน ศาลอุทธรณ์เพิ่งสั่งประหารผู้นำและผู้ร่วมก่อการอีก 18 คนและสั่งจำคุกตลอดชีวิตอีก 20 คนเมื่อกลางปี พ.ศ. 2544 นี่เอง ฉะนั้นในประเทศเล็ก ๆ นี้ ดูจากภายนอกอาจสงบดีแต่ภายในกรุ่นอยู่ด้วยความขัดแย้ง

จะเพราะอะไรไม่ทราบ เกือบทุกประเทศดูจะคิดว่าความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจต้องมาจากการมีอุตสาหกรรมหนัก รวมทั้งประเทศกระจิริด เช่น กาตาร์ซึ่งแทบไม่มีอะไรเลยนอกจากน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ อันที่จริง กาตาร์มีน้ำมันไม่มากนัก ตามอัตราที่สูบขึ้นมาในปัจจุบัน อีกราว 17 ปี น้ำมันดิบก็จะหมด แต่กาตาร์มีก๊าซธรรมชาติเป็นจำนวนมหาศาล รวมทั้งขุมก๊าซที่ใหญ่ที่สุดในโลกด้วย ตามอัตราการผลิตในปัจจุบัน กาตาร์ยังมีก๊าซใช้ไปได้อีกกว่า 1,200 ปี ถึงอย่างไรก็ตาม แทนที่จะขายก๊าซเพื่อนำเงินมาซื้อของที่จำเป็น กาตาร์กลับใช้ก๊าซนั้นเป็นเชื้อเพลิงและเพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมหนัก กาตาร์จึงพยายามดึงบริษัทต่างชาติให้เข้าไปช่วยตั้งโรงงานเหล็กกล้า โรงงานปุ๋ยเคมีและอุตสาหกรรมเคมีปิโตร นอกจากนี้ยังพยายามส่งเสริมอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมย่อย ซึ่งใช้ผลผลิตจากอุตสาหกรรมหนักเหล่านี้เป็นวัตถุดิบ ด้วยการสร้างถนน ให้เช่าสถานที่-ราคาถูก ให้น้ำและไฟฟ้าราคาต่ำ ให้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ยและให้ความคุ้มครองภาษีขาเข้าและภาษีธุรกิจ เนื่องจากชาวกาตาร์ไม่สามารถทำอะไรได้เอง จึงต้องจ้างบริษัทต่างชาติให้ทำทั้งสิ้น แม้แต่คนงานก็ต้องนำมาจากต่างประเทศ เท่าที่เป็นมาอุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นไม่สามารถผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องขาดทุนอยู่เสมอ

การอาศัยคนงานจากภายนอกในกิจการทุกอย่างทำให้ประชากรในกาตาร์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึง 275% ในระหว่างปี พ.ศ. 2516-2540 หรือปีละราว 7% จนปัจจุบันนี้คนในกาตาร์เป็นชาวต่างประเทศเสียกว่า 80% ฉะนั้นถึงแม้ชาวต่างประเทศจะเข้าไปช่วยขยายการผลิตได้บ้าง แต่การขยายนั้นทำได้เพียงเล็กน้อย ราว 86% ในเวลา 24 ปีหรือเพียงปีละ 2% กว่า ๆ

ผลพวงของการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วในขณะที่การขยายตัวทางการผลิตเป็นไปอย่างเชื่องช้า ได้แก่ การลดลงของรายได้ต่อคนซึ่งต่ำลงถึงราว 50% ในเวลา 24 ปี กาตาร์จึงเป็นอีกกรณีหนึ่งซึ่งเราอาจจัดเข้าเป็นพวกยิ่งพัฒนายิ่งจน

ผมลองเปรียบเทียบตัวเลขของกาตาร์ซึ่งมีรายได้ต่อหัวสูงถึง 6,040 เหรียญสหรัฐ ฯ ในปี พ. ศ. 2516 กับประเทศเล็ก ๆ เช่น ฟินแลนด์ ซึ่งไม่มีน้ำมันและมีรายได้ต่อหัวเพียง 3,600 เหรียญสหรัฐ ฯ ในปีนั้น ผลปรากฏว่าเศรษฐกิจของฟินแลนด์ขยายตัวได้เร็วกว่าของกาตาร์เสียอีก (กรุณาดูตาราง 1)

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติของกาตาร์และฟินแลนด์

	2516	2540	เพิ่ม/ลด
กาตาร์			
ประชากร (ล้านคน)	0.18	0.675	275%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	1,090	2,030	86%
เป็นรายได้ต่อหัวคน (เหรียญ)*	6,040	3,010	-50%
ฟินแลนด์			
ประชากร (ล้านคน)	4.7	5.0	6.4%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	16,920	32,200	90%
เป็นรายได้ต่อหัวคน (เหรียญ)*	3,600	6,440	79%

*คิดตามค่าเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

นอกจากนั้น เนื่องจากประชากรของฟินแลนด์เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ผลลัพธ์คือ ชาวฟินแลนด์มีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น หรืออยู่ในกลุ่มประเทศที่ยังพัฒนาอย่างรวดเร็วถึงแม้จะไม่มีน้ำมันดิบของตัวเอง

ดังที่กล่าวถึงในเรื่องประเทศสหรัฐอเมริกา การพัฒนาของกาตาร์อยู่ในภาวะขาดทุน 3 ต่อ นั่นคือ การนำชาวต่างประเทศเข้ามาเพื่อผลิตสิ่งของต่าง ๆ นั้น นอกจากการผลิตจะไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทำให้ขาดทุนแล้ว กาตาร์ยังต้องลงทุนให้คนเหล่านั้นบริโภคอีกด้วย ต้องลงทุนกลั่นน้ำทะเลให้

ดื่ม ผลิตไฟฟ้าให้ใช้ สร้างโรงพยาบาลให้รักษาโรค สร้างโรงเรียนและจ้างครูสอนให้ลูก ฯลฯ สิ่งเหล่านี้รัฐให้บริการด้วยราคาต่ำกว่าต้นทุนทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้น คนเหล่านี้ยังก่อให้เกิดปฏิญญาพอกพูนขึ้นในสิ่งแวดล้อมซึ่งวันหนึ่งอาจกลายเป็นพิษได้ นอกจากการถ่ายจากร่างกายโดยตรงซึ่งรัฐมีหน้าที่ลงทุนสร้างโรงงานขึ้นกำจัดแล้ว การขับถ่ายทางอ้อม เช่น ควั่นเสียจากยานพาหนะ เศษขยะจากการผลิตและการบริโภค ฯลฯ ล้วนสะสมอยู่ในสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

ผลพวงของการขาดทุน 3 ต่อเนื่องเห็นได้จากความพยายามสูบน้ำมันขึ้นใช้ในอัตราสูงมากและการขาดดุลของงบประมาณ เนื่องจากรัฐต้องลงทุนมากทั้งเพื่อการผลิตโดยตรง และเพื่อการให้บริการแก่คนงานจำนวนมากจากต่างประเทศ ปัจจุบันนี้กาดาร์สูบน้ำมันขึ้นใช้ในอัตราสูงสุดเมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่ม “โอเปค” ด้วยกัน คือสูบน้ำมันในอัตรา 1 บาร์เรลต่อคนต่อวัน (รองลงไปได้แก่คูเวตซึ่งสูบน้ำมันในอัตรา 0.9 บาร์เรล) เนื่องจากกาดาร์มีน้ำมันไม่มากนัก การสูบน้ำมันในอัตรานี้ อีกประมาณ 17 ปีน้ำมันดิบก็จะหมด

ถึงแม้จะสูบน้ำมันขึ้นใช้ในระดับสูงสุดแล้วก็ตาม กาดาร์ยังมีเงินไม่พอใช้ งบประมาณของรัฐบาลต้องขาดดุลอยู่เป็นประจำโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่น้ำมันดิบราคาตก

ตามที่เราเล่ามานี้ คุณคงพอมองเห็นแล้วว่า แน่นนอน น้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการยกระดับชีวิตของชาวกาตาร์ จากระดับความยากจนสุด ๆ ไปสู่ความอยู่ดีกินดีเทียบกับชาวโลกได้ แต่หลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ ๆ กาตาร์ได้ลงทุนพัฒนาประเทศเพื่อหวังจะให้เศรษฐกิจก้าวหน้าขึ้นอีก แต่การใช้ยุทธการไม่เหมาะสมดูจะยังผลให้เกิดภาวะยิ่งพัฒนายิ่งจนลง หากกาตาร์ไม่ยอมเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศและแนวโน้มนี้ยังดำเนินต่อไป เราน่าจะกล่าวได้ว่า น้ำมันซึ่งเคยเป็นพรสวรรค์อันสูงส่งน่าจะกลายเป็นคำสาปในสักวันหนึ่งข้างหน้า

ลิเบีย

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- ตอนเหนือของทวีปแอฟริกา
ขนาด	- 1,759,500 ตารางกิโลเมตร (3.4 เท่าของ เมืองไทย)
ประชากร	- 6.2 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 29,500 ล้านบาร์เรล (4,758 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 1.3 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีกราว 62 ปีจึง จะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 1.3 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (212,100 ลูกบาศก์ เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ๗	- 6.1 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 590 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 3,530 เหรียญสหรัฐ ๗ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2543 = 7,181 เหรียญสหรัฐ ๗ (ที่มา: OPEC) คิดตามค่าของเงินเหรียญใน ปี 2516 ได้ = 1,735 เหรียญ

ผมจำได้คลับคล้ายคลับคลาว่าเมื่อสมัยเราชอบไปดูหนังกลางแปลง ซึ่งบริษัทขายยานำไปฉายที่นอกตลาดอำเภอบ้านนา เราได้ดูหนังเกี่ยวกับ สมรภูมิรบในแอฟริกาเหนือระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น การเข้าชิง บ่อมป็นโทบรุก และการโจมตีเมือง เอลอะลาเมน ที่ผมจำได้แม่นเห็นจะได้แก่ แม่ทัพของเยอรมนีชื่อ พลเอกเออร์วิน รอมเมล ซึ่งมีมันสมองและยุทธการในการรบเป็นเลิศ เป็นที่เกรงขามของฝ่ายพันธมิตร จนได้รับสมญานามว่า "จิ้งจอกทะเลทราย" นั่นเป็นความประทับใจครั้งแรกของผมเกี่ยวกับทวีปแอฟริกา ต่อมาความรู้สึกของผมค่อย ๆ เปลี่ยนไป เมื่อเอ่ยถึงทวีปแอฟริกา สิ่งที่เกิดขึ้นในมโนภาพมักได้แก่ความอดอยากยากจนของคนผิวดำ ภาพพจน์นั้นมีความเป็นจริงอยู่มากโดยเฉพาะทางตอนกลางและตอนใต้ของทวีป ผมมารู้ทีหลังว่าทางตอนเหนือของแอฟริกา ประชาชนส่วนมากไม่ใช่คนผิวดำ และก็ไม่ยากจนนัก บางประเทศอยู่ในข่ายผู้มีเงินเสียด้วยซ้ำ

ลิเบียเป็นสนามรบสำคัญอันเป็นที่มาของหนัง เช่น เรื่องบ่อมป็นโทบรุก และต่อมาเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศมีเงินในแอฟริกา เพราะในปี พ.ศ.2516 ชาวลิเบียมีรายได้ต่อหัวถึง 3,530 เหรียญสหรัฐ ฯ ซึ่งสูงกว่าประเทศในทวีปยุโรปเกือบทั้งหมด แม้แต่ประเทศออสเตรเลียซึ่งนับว่าเจริญมากในขณะนั้นยังมีรายได้ต่อหัวเพียง 3,510 เหรียญสหรัฐ ฯ เท่านั้น

น้ำมันดิบเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการยกระดับรายได้ของลิเบียให้สูงถึงขนาดนั้น เพราะก่อนจะค้นพบน้ำมันในปี พ. ศ. 2502 ลิเบียเป็นประเทศยากจนที่สุดประเทศหนึ่ง เหมือน ๆ กับประเทศในแอฟริกาทั่วไป จริงอยู่เมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่ม "โอเปค" ด้วยกัน ลิเบียมีน้ำมันไม่มากนัก แต่ลิเบียมีคนเพียง 6 ล้าน ฉะนั้นไม่จำเป็นต้องสูบน้ำมันขึ้นมาขายมากนัก ก็ได้เงินพอใช้ ตามอัตราการผลิตปัจจุบัน ลิเบียยังมีน้ำมันดิบให้สูบน้ำมันมาใช้ได้อีกกว่า 60 ปี นอกจากนั้น ลิเบียยังมีก๊าซธรรมชาติอีกเป็นจำนวนมาก ตามอัตราที่นำออกมาใช้ในปัจจุบัน ลิเบียจะใช้เวลาไปอีกเกือบ 600 ปี

ถึงอย่างไรก็ตาม หลังจากน้ำมันขึ้นราคาและนำเงินมาให้ลิเบียจำนวน

มหาศาล ชาวลิเบียกลับยากจนลงอย่างเห็นได้ชัด ตามตัวเลขในตารางที่แนบมานี้ จะเห็นว่ารายได้จริงต่อคนของชาวลิเบียลดลงไปกว่า 50% ในระหว่างปี พ.ศ.2516 และ 2543 ในทางตรงข้าม ออสเตรเลียซึ่งไม่มีน้ำมันดิบเลย และต้องซื้อน้ำมันราคาสูงลิ่วเป็นเวลานานกลับร่ำรวยขึ้น จนในปัจจุบันมีรายได้ต่อคนเป็นเกือบ 4 เท่าของลิเบีย (กรุณาดูตาราง 1)

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติของลิเบียและออสเตรเลีย

	2516	2543	เพิ่ม/ลด
ลิเบีย			
ประชากร (ล้านคน)	2.2	6.2	182%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	7,620	10,760	46%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	3,530	1,735	-51%
ออสเตรเลีย			
ประชากร (ล้านคน)	7.5	8.0	9.6%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	26,325	52,630	100%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	3,510	6,580	87%

*คิดตามค่าเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

แน่นอน การเพิ่มของประชากรถึง 182% มีส่วนทำให้ชาวลิเบียโดยเฉลี่ยยากจนลง แต่ตัวเลขสำคัญที่ผมอยากให้คุณสังเกต ได้แก่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพียง 46% ในช่วงเวลา 26 ปีที่กล่าวถึง ซึ่งนับว่าน้อยมาก

เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น ?

ขอสารภาพว่า ถึงแม้จะได้ศึกษาประเทศนี้มานานพอสมควรพร้อมทั้งได้มีโอกาสเดินทางไปที่นั่นเมื่อหลายปีก่อน ผมคงไม่สามารถให้คำตอบแน่นอนชนิดดินไม่หลุดได้ ถึงอย่างไรก็ตาม ผมคิดว่า พฤติกรรมของผู้นำ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างการเลี้ยงดู

ซึ่งลิเบียมีเพียงสองคนหลังจากเป็นเอกราชในปี พ.ศ. 2594 มีบทบาทสำคัญยิ่งในการทำให้ประเทศนี้เข้าข่ายยังพัฒนายังจน

หลังจากเป็นเมืองขึ้นของใครต่อใครมาหลายพันปี ลิเบียได้เอกราชจากอิตาลีเมื่อปี พ.ศ. 2494 หัวหน้าเผ่าหนึ่งซึ่งเป็นผู้นำชาวลิเบียในการต่อสู้กับอิตาลี สถาปนาตัวเองขึ้นเป็นกษัตริย์ชื่อว่า พระเจ้าไอเดริส

ลิเบียมีเนื้อที่กว้างใหญ่กว่า 3 เท่าของเมืองไทย แต่เป็นทะเลทรายเกือบทั้งหมด ยกเว้นเลี้ยวที่ติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเท่านั้น ชาวลิเบียส่วนมากตั้งหลักแหล่งอยู่ในแถบนี้ แต่คนบางเผ่ายังเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ไปในทะเลทรายหรือไม่ก็ตั้งหลักทำมาหากินอยู่ตามเนื้อที่ซึ่งมีแหล่งน้ำใต้ดินเป็นหย่อม ๆ ที่เรียกว่า โอเอซิส ชาวเผ่าในทะเลทรายนี้ไม่เห็นด้วยกับการสถาปนาตัวขึ้น

ครองราชย์ของพระเจ้าไอลริสนัก แต่ไม่ได้ก่อการณ์รุนแรงเพราะนอกจากชาติตะวันตกจะสนับสนุนพระเจ้าไอลริสแล้ว ชาวลิเบียในทะเลทรายเองยังมีกิจสำคัญที่ต้องเผชิญอยู่ทุกวัน นั่นคือ การหาเลี้ยงชีพแบบตามมีตามเกิดในดินแดนแสนกันดารนั้น

พระเจ้าไอลริสปกครองดินแดนยากจนนี้อยู่ไม่นานก็ประกาศว่า ได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าให้กวาดล้างชาวลิเบีย ให้อยู่กันอย่างสมณะตามคำสอนของนิกายหนึ่งในศาสนาอิสลาม คำประกาศนั้นสร้างความมั่นใจไม่น้อยให้ชาวลิเบียซึ่งอาศัยอยู่ตามเมืองริมทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เพราะพระเจ้าไอลริสเองมิได้ทำตัวให้เป็นสมณะด้วย ชอบบออยู่อย่างหรูหราฟุ่มเฟือย แม้ว่ารวยได้ของรัฐจะมีอย่างจำกัดจำเขี่ย โดยเฉพาะเงินตราต่างประเทศซึ่งมาจากเงินช่วยเหลือของอังกฤษและจากเงินที่ได้จากให้สหรัฐ ฯ เช่าสนามบิน

ลิเบียพบน้ำมันดิบในปี พ. ศ. 2502 และเริ่มมีรายได้มากขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่แทนที่จะใช้เงินจากการขายน้ำมันเพื่อพัฒนาประเทศ พระเจ้าไอลริส กลับใช้เงินส่วนมากเพื่อความสำราญของตัวเอง เครื่องอุปโภคบริโภคและพาหนะรถสปอร์ตพลอรรบ ๆ ภายใต้นั้น เมื่อมีเสียงต่อต้านจากสภาผู้แทนราษฎร พระเจ้าไอลริสก็ยุบสภา ฯ และยกตัวเองขึ้นปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยสมบูรณแบบ สร้างความเกลียดชังให้ประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะชาวเผ่าในทะเลทราย ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการสถาปนาตัวเองขึ้นเป็นกษัตริย์ของพระเจ้าไอลริสอยู่แล้ว ในจำนวนผู้เกลียดชังพระเจ้าไอลริสนี้มี **มูอัมมาร์ คัดดาฟี** รวมอยู่ด้วย คุณอาจเคยได้ยินชื่อของ มูอัมมาร์ คัดดาฟีบ่อย ๆ แต่อาจไม่รู้จักความเป็นมาของเขามากนัก จึงขอเล่าถึงชีวิตของการกำชะตาของประเทศลิเบียอยู่ในกำมือ และการกระทำอื่น ๆ ของเขาซึ่งทำให้ลิเบียยากจนลงทั้ง ๆ ที่ขายน้ำมันดิบได้จำนวนมากกว่า 40 ปี

มูอัมมาร์ คัดดาฟี เกิดเมื่อปี พ. ศ. 2485 ในกระซุ่ม (กระโจม) ทำด้วยหนังแพะ ในค่ายกลางทะเลทรายของชนชาติเผ่าหนึ่ง พ่อแม่มีอาชีพต้อนสัตว์

เยาวชนในโรงเรียน

เลี้ยงร้อนเร่ไปในส่วนต่าง ๆ ของทะเลทรายเพื่อแสวงหาแหล่งน้ำและหญ้า มูอัมมาร์เป็นลูกคนสุดท้ายในครอบครัวซึ่งมีลูก 4 คน เป็นครอบครัวยากจน เหมือนพวกพเนจรต้อนสัตว์ทั่วไป เกร่งครัดในศาสนาอิสลาม จงรักภักดีต่อ ประเพณีของเผ่า และเกลียดชังชาวต่างประเทศชนิดเข้ากระดูกดำ ทั้งนี้เพราะปู่ ของนายมูอัมมาร์ตายด้วยน้ำมือของกองทัพอิตาลีซึ่งยกเข้าโจมตีลิเบีย เมื่อ ปี พ.ศ. 2454 ทั้งพ่อและลุงของมูอัมมาร์ถูกทหารอิตาลีจับขังคุก เมื่ออิตาลี หมดอำนาจไป ทั้งสองหันมาต่อต้านอังกฤษอีก ฉะนั้นหนุ่มน้อยมูอัมมาร์โต ขึ้นท่ามกลางเรื่องราวของความเกลียดชังชาวต่างประเทศอย่างรุนแรง ความ เกลียดชังนั้นโยงไปถึงพระเจ้าไอดริส ซึ่งพวกชาวเผ่าทะเลทรายถือว่าเป็นเพียง ลูกไล่ของมหาอำนาจตะวันตกเท่านั้น

มูอัมมาร์ มีแววจลาตจนเป็นที่ประทับใจของคนในเผ่า เมื่ออายุ 10 ขวบ พ่อแม่และเพื่อนบ้านจึงเรียไรสินกันเพื่อส่งเขาไปเรียนหนังสือในเมือง มูอัมมาร์เริ่มสนใจการเมืองตั้งแต่เล็กและเกิดประทับใจกับรัฐธรรมนูญอียิปต์ชื่อ ดั่ง อับเดล นัสเซอร์ ซึ่งเป็นผู้นำในการปฏิวัติล้มบัลลังก์พระเจ้าฟารูก พอแตก

เนื้อหนุ่ม มูฮัมหมัดก็เริ่มรวมสมัครพรรคพวกในโรงเรียนตั้งกลุ่มปฏิวัติขึ้น จนในที่สุดถูกไล่ออกจากโรงเรียน ถึงอย่างไรก็ตาม มูฮัมหมัด สามารถเข้าเรียนต่อในเมืองอื่นได้และพยายามแนะนำเพื่อน ๆ ให้เข้าเรียนโรงเรียนทหารให้มากที่สุด เมื่อตัวเองเรียนจบมหาวิทยาลัยก็สมัครเข้าเรียนในโรงเรียนนายทหารด้วย

เนื่องจากหนุ่มมูฮัมหมัดเรียนเก่งมาก หลังจากเรียนจบทหารจึงได้รับคัดเลือกให้ไปเรียนต่อวิชานานเกราะในอังกฤษ ตามธรรมเนียมคนหนุ่มจากประเทศที่เคยเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจ มักเกิดความเลื่อมใสในสังคมแบบเสรีและบริโภคนิยมของประเทศตะวันตก เมื่อมีโอกาสไปใช้ชีวิตที่นั่น บางคนถึงกับหลงใหลในความอิสระและความสะดวกสบายจนไม่ยอมกลับบ้าน แต่สำหรับนายร้อยหนุ่มคัตตาฟี เขากลับเห็นว่าสังคมอังกฤษขาดศีลธรรม มีวิถีชีวิตขัดกับประเพณีอันดีของชาวเผ่าในทะเลทรายและคำสอนของศาสนามุสลิมของเขา หรือในอีกนัยหนึ่ง แทนที่อังกฤษจะให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจและการทหารล้างสมองนายร้อยหวั่งกะทิจากดินแดนทะเลทราย กลับสร้างความต่อต้านอังกฤษในใจของเขาให้เข้มข้นยิ่งขึ้น

เมื่อกลับเข้าประจำการในกองทัพลีเบีย คัตตาฟีเริ่มวางแผนปฏิวัติโดยพยายามส่งเพื่อนสนิท ซึ่งมีความคิดในแนวเดียวกัน ไปอยู่ในกองทหารหน่วยสำคัญ ๆ ต่อมาในปี พ. ศ. 2512 เขาก็นำกองพันยานเกราะเข้าปฏิวัติโค่นบัลลังก์พระเจ้าไอดริส

เมื่อปฏิวัติสำเร็จ คัตตาฟีให้รางวัลตัวเองด้วยการเลื่อนยศจากร้อยเอกเป็นพันเอกและสถาปนาตนเองเป็นผู้นำของประเทศลิเบีย ขณะนั้นเขาอายุเพียง 27 ปี

คัตตาฟี เริ่มเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาประเทศทันที เริ่มจากการทุ่มเทเงินสร้างปัจจัยพื้นฐานสำหรับเศรษฐกิจและสังคม เช่น ถนน โรงงานไฟฟ้า โรงเรียน โรงพยาบาล การคมนาคม การชลประทานและที่อยู่อาศัยให้

ประชาชน หลังจากนั้นรัฐยึดโรงงานสำคัญ ๆ และที่ดินแปลงใหญ่ ๆ ของเอกชน แบ่งที่ดินส่วนหนึ่งให้ผู้เคยเช่าทำมาหากินต่อไป ส่วนรัฐเข้าลงทุนทำอุตสาหกรรมหนัก การเกษตรแบบใหม่และกิจการใหญ่ ๆ เอง ถึงแม้จะมีคนต่อต้านอยู่บ้าง นโยบายนี้สร้างความนิยมในตัวคัตตาฟีในหมู่ประชาชนคนเดินถนน และชาวเผ่ายากจนในทะเลทรายโดยทั่วไป เมื่อน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่หลังจากเขายึดอำนาจได้ 4 ปี คัตตาฟีมีเงินจำนวนมากมหาศาลที่จะทำอะไร ๆ ให้เห็นผลทันตาได้มากขึ้น สิ่งใดที่ขาดเหลือก็นำเข้าจากต่างประเทศ รวมทั้งคนงานก่อสร้าง นายช่างและวิศวกร ทำให้คนนิยมคัตตาฟีมากขึ้น

ดังที่คุณอาจเคาได้ คนเราเมื่อมีอำนาจและมีคนยกยอปอับันอยู่ไม่ขาดมักจะหลงอำนาจและหลงตัวเอง เกี่ยวกับเรื่องนี้คุณอาจได้ยินคำคมซึ่งนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ ลอร์ด แอคตัน เขียนไว้ในปี พ. ศ. 2430 ว่า *"Power tends to corrupt and absolute power corrupts absolutely."* ซึ่งคงแปลเป็นภาษาไทยง่าย ๆ ได้ดังนี้

"ผู้คุมอำนาจมัก จ้อราษฎร์และบังหลวง ผู้คุมอำนาจหมดทั้งปวง ย่อม บังหลวงและจ้อราษฎร์"

นั่นคือสิ่งที่เกิดขึ้นกับนายพันเอก มูฮัมหมัด คัตตาฟี

หลังจากครองอำนาจได้ระยะหนึ่ง คัตตาฟี เริ่มหลงตัวเอง แทนที่จะพยายามพัฒนาประเทศต่อไปดังที่เริ่มต้นไว้เมื่อตอนขึ้นเถลิงอำนาจใหม่ ๆ เขาเริ่มมุ่งใช้เงินเพื่อครองอำนาจตลอดชีพและพยายามที่จะสร้างตัวเองให้เป็นรัฐบุรุษระดับโลก การจ้อราษฎร์บังหลวงของคัตตาฟี ไม่ใช่การยกยอเกียรติยศของชาติเพื่อสร้างความร่ำรวยให้ตัวเองโดยตรงดังที่คนส่วนมากตีความคำว่า "corrupt" การหลงตัวเองอยู่ในข่ายของคำว่า "corrupt" ด้วยเหมือนกัน นั่นคือ อำนาจทำให้คนเริ่มเปลี่ยนความคิด จนในที่สุดคิดว่าตัวเองเป็นเทวดา หลงในความสำคัญของตัวเอง พร้อมกันนั้นก็ใช้ทรัพย์สินของชาติไปในทางสนับสนุนการหลงผิดนั้น

กิจกรรมสำคัญเพื่อครองอำนาจตลอดชีพของคัตดาฟี ได้แก่ การรวมอำนาจไว้ในตัวเองและเพื่อนสนิท การเอาใจกองทัพด้วยการให้เงินเดือนสูง สร้างแสนยานุภาพขนาดใหญ่ และซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ทันสมัยที่สุดอย่างไม่จำกัด นอกจากนั้นยังสร้างหน่วยตำรวจลับให้คอยสอดส่องดูแลความสงบและติดตามกำจัดผู้ที่ไม่เห็นด้วย รวมทั้งการลอบสังหารฝ่ายต่อต้านทั้งในและนอกประเทศ

คัตดาฟีประกาศตั้งประเทศเป็นประเทศแบบสังคมนิยมของประชาชนด้วยการเปลี่ยนชื่อเป็น *Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya* คำว่า จามาฮีริยะ (*Jamahiriya*) เป็นคำใหม่ในภาษาอาหรับ ซึ่งคัตดาฟีคิดขึ้น มีความหมายกว้าง ๆ ว่า “พลังประชาชน” “อำนาจประชาชน” หรือ “รัฐของประชาชน” ในประเทศลิเบียประชาชนเป็นใหญ่เป็นผู้บริหารประเทศ ไม่ใช่รัฐบาล ความคิดของเขาดูเหมือน ๆ จะเหมือนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ในการปฏิบัติเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนที่เห็นด้วยกับคัตดาฟีเท่านั้นจึงจะอยู่ได้โดยปลอดภัย

กิจกรรมเพื่อสร้างตัวเองให้เป็นรัฐบุรุษระดับโลกเพราะความหลงผิดของมูอัมมาร์ คัตดาฟี มีหลายอย่างและมีผลพวงไปในทางลบทั้งสิ้น

คุณคงเคยได้ยินเรื่อง “สมุดปกแดง” ของ เหมา เจ๋อ ตุง (เหมา เซ ตุง) นักปฏิวัติชื่อกระฉ่อนโลก ซึ่งเปลี่ยนการปกครองจีนเป็นระบบคอมมิวนิสต์เมื่อปี พ. ศ. 2492 หลังจากตั้งตัวเป็นผู้นำของประเทศเล็ก ๆ ซึ่งมีคนเพียงหยิบมือเดียวได้ไม่นาน คัตดาฟีคงคิดว่าตนเองเป็นรัฐบุรุษระดับโลก ผู้มีความคิดหลักแหลมลึกซึ้งไม่น้อยกว่า เหมา เจ๋อ ตุง ซึ่งเป็นผู้นำของประเทศจีนและคนเกือบพันล้านคน เพราะเขาพิมพ์ “สมุดปกเขียว” ออกมาเผยแพร่ความคิดเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาประเทศ

ผมได้อ่าน “สมุดปกเขียว” ก่อนเดินทางกับคณะของธนาคารโลกไปเจรจากับรัฐบาลของลิเบีย เมื่อสมัยลิเบียเริ่มเลือดเข้าตาเพราะราคา

น้ำมันตก ผมคิดว่าแทนที่ “สมุดปกเขียว” จะเป็นสื่อให้คนยกย่อง คัดดาฟีมันกลับเป็นคำประจานความคิดแบบ “บ้องตัน” ของเขาเสียมากกว่า สิ่งที่ชาวตะวันตกหัวเราะเยาะเขามากที่สุดเห็นจะเป็นความคิดของเขาเรื่องผู้หญิง เขาให้คำจำกัดความว่า “ผู้หญิงคือสตรีเพศ”! ฉะนั้น ผู้หญิงจะมีสิทธิทัดเทียมกับผู้ชายไม่ได้ เขาพยายามเอาความคิดแบบพันทางของเขา ซึ่งไม่ใช่ระบบสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์และไม่ใช่ระบบทุนนิยมแบบตลาดเสรี มาใช้พัฒนาประเทศลิเบีย ผลที่ออกมาย่อมเป็นที่ประจักษ์แล้ว นั่นคือ ยิ่งพัฒนา ยิ่งจน

นอกจากจะนำความคิดของตนมาลองใช้ในประเทศแล้ว คัดดาฟีพยายามขยายความคิดและอิทธิพลไปในต่างประเทศด้วยการใช้ทรัพย์สินจำนวนมาก การใช้ทรัพย์สินนั้นนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาและความอยู่ดีกินดีของชาวลิเบียแล้ว ยังนำความหายนะมาให้ลิเบียบ่อย ๆ อีกด้วย

กิจกรรมที่ใกล้บ้านเราที่สุด ได้แก่ การช่วยเหลือชาวมุสลิมทางภาคใต้ของฟิลิปปินส์ในการต่อสู้กับรัฐบาลเพื่อแยกตัวออกเป็นเอกราช คุณอาจทราบแล้วว่าชาวฟิลิปปินส์ส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์คล้ายชาวไทยนับถือศาสนาพุทธ แต่มีชนกลุ่มน้อยอยู่ทางภาคใต้ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ชาวฟิลิปปินส์ที่นับถือศาสนาอิสลามได้จับอาวุธขึ้นต่อสู้ เพื่อแยกตัวจากชนส่วนใหญ่มาเป็นเวลานาน คัดดาฟีให้การสนับสนุนแก่ชนกลุ่มน้อยอย่างเปิดเผย พร้อมทั้งให้ความคุ้มครองแก่หัวหน้าของกลุ่มซึ่งไปลี้ภัยอยู่ในลิเบียอีกด้วย

คัดดาฟีไม่จำกัดการสนับสนุนพวกต่อต้านรัฐบาล หรือต้องการแยกตัวซึ่งเป็นมุสลิมอย่างเดียว เขาชอบสนับสนุนกลุ่มต่อต้านรัฐบาลโดยทั่วไป จนอาจเรียกได้ว่าเห็นกลุ่มต่อต้านรัฐบาลที่ไหนเป็นต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือทันที มีหลักฐานว่าเขาให้เงินช่วยเหลือกลุ่มกบฏในไอร์แลนด์เหนือซึ่งต่อสู้กับรัฐบาลอังกฤษมาเป็นเวลานาน ในเวเนซุเอลา ในเอริโอเปีย ในโอมาน

ในเปรู ในญี่ปุ่นและแม้แต่ในสหรัฐอเมริกา

นอกจากนั้นคัสดาฟียังมีกิจกรรมสำคัญอีกสามด้าน ซึ่งสร้างความเดือดร้อนมาให้ชาวโลกและชาวลิเบียอย่างสม่ำเสมอ เพิ่งจะมาเพลามีลงเมื่อไม่นานมานี้เอง

ด้านหนึ่ง ได้แก่ การต่อต้านอิสราเอลและการช่วยเหลือชาวปาเลสไตน์ กิจกรรมของคัสดาฟีย่อหนึ่งได้แก่ การช่วยเหลือให้กลุ่มผู้ก่อการร้ายตั้งค่ายฝึกในลิเบีย และใช้ลิเบียเป็นฐานออกไปสร้างความเดือดร้อนในต่างประเทศ เรื่องที่โด่งดังที่สุดเห็นจะได้แก่พวกก่อการร้ายกลุ่ม “กันยา ๙ ทมิฬ” (Black September) พวกนี้มีค่ายฝึกอยู่ในลิเบียและได้รับความช่วยเหลือจากลิเบีย ให้นำอาวุธผ่านสถานทูตลิเบียเข้าไปในเยอรมนี ในระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ณ กรุงมิวนิคในปี พ.ศ.2515 พวกก่อการร้ายเหล่านี้บุกเข้าไปในที่พักนักกีฬาและสังหารนักกีฬาอิสราเอลไป 11 คน ในการต่อสู้กับตำรวจ พวกก่อการร้ายเสียชีวิต 5 คน ถูกจับ 3 คน แต่อีก 3 คนหลบหนีกลับไปประเทศลิเบียได้ อีกไม่นานต่อมา กลุ่มผู้ก่อการร้ายนี้บุกเข้ายึดสายการบินของเยอรมนีเพื่อแลกกับพรรคพวกที่ถูกจับได้ และไปลี้ภัยอยู่ในลิเบียภายใต้ความคุ้มครองของคัสดาฟี่

อีกด้านหนึ่งได้แก่การสนับสนุนให้ผู้ก่อการร้ายข้ามชาติก่อวินาศกรรม เพื่อทำลายทรัพย์สินและผลประโยชน์ของชาติตะวันตก โดยเฉพาะของสหรัฐอเมริกา นึกถึงเรื่องนี้แล้วผมอดเสียวสันหลังไม่ได้ เพราะผมต้องเดินทางผ่านยุโรปโดยสายการบินของประเทศตะวันตกเป็นประจำ โดยเฉพาะสายการบินแพนอเมริกัน ก่อนที่สายการบินนั้นจะยุบกิจการไป ตัวอย่างกิจกรรมของพวกก่อการร้ายข้ามชาติมีมากมาย

- บุกเข้ายิงสนามบินกรุงเอเธนส์ ผู้โดยสารตายไป 3 คนและบาดเจ็บอีก 50 คน

- บุกเข้ายิงสนามบินกรุงโรม ผู้โดยสารตายไป 31 คนและบาดเจ็บจำนวนเกินนับ

● ยิงปืนจากหน้าต่างสถานทูตลิเบียในกรุงลอนดอนถูกตำรวจอังกฤษตาย

● วางระเบิดสำนักงานของสายการบินอเมริกันในเดนมาร์ก

● เผาสถานทูตอเมริกันในลิเบีย

● วางระเบิดร้านอาหารติดกับสถานทูตอเมริกันในกรุงโรม

● บุกยึดเรือเดินทะเลในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และฆ่าผู้โดยสารชาวอเมริกัน 1 คน

● ยึดเครื่องบินโดยสารระหว่างบินเหนือทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ฆ่าผู้โดยสารอเมริกัน 2 คน และบังคับเครื่องบินให้ลงที่เกาะมอลต้า การต่อสู้กับหน่วยจู่โจมที่นั่นทำให้คนตาย 59 คน

● วางระเบิดร้านค้าของอเมริกันในกรุงแฟรงค์เฟิร์ต ทำให้คนบาดเจ็บ 35 คน

● โยนระเบิดและยิงปืนกลเข้าสนามบินกรุงโรม และกรุงเวียนนา คนตาย 20 คน เป็นอเมริกัน 5 คน

● ยึดสายการบินอเมริกันขณะบินอยู่ในน่านฟ้ากรีซและฆ่าผู้โดยสารชาวอเมริกัน 14 คน

● วางระเบิดสายการบินแพนอเมริกันซึ่งไปตกในสกอตแลนด์ ผู้โดยสารและลูกเรือ 259 คนเสียชีวิตทั้งหมด

กิจกรรมเหล่านี้สร้างความเดือดดาลให้รัฐบาลของประเทศตะวันตกอยู่ไม่ขาด แต่สหรัฐ ฯ เท่านั้นที่มีแสนยานุภาพพอที่จะสู้รบตอบโต้กับลิเบียได้ ฉะนั้น สหรัฐ ฯ จึงส่งกองทัพอากาศไปถล่มลิเบียสามครั้งใหญ่ ๆ ครั้งแรกในปี พ.ศ.2524 สหรัฐ ฯ ส่งทัพเรือเข้าไปในอ่าวโกล์ลิเบีย เมื่อลิเบียส่งเครื่องบินขับไล่ออกเผชิญหน้า ทหารอเมริกันก็ยิงตกไปสองลำ อีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นในตอนต้นปี พ.ศ.2529 สหรัฐ ฯ ส่งทัพเรือเข้าไปที่เดิมอีก เมื่อลิเบียส่งเรือรบออกรับมือ ทหารอเมริกันจมเรือรบของลิเบียไปสองลำ และส่งเครื่องบินเข้า

ทำลายสถานีเรดาร์ชายฝั่งของลิเบียด้วย หลังจากนั้นอีกประมาณ 1 เดือน สหรัฐฯ ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิดจำนวนร้อยกว่าลำไปถล่มเมืองต่าง ๆ ในลิเบีย ในตอนกลางคืน ชาวว่าต้องการจะสังหารคัตตาฟีด้วย แต่เนื่องจากคัตตาฟีคอยระวังภัยอยู่แล้ว และคืนนั้นพอดีไปกางมุ้งนอนอยู่กลางทะเลทราย จึงรอดตัวปล่อยให้ลูกซึ่งนอนอยู่ในบ้านรับเคราะห์แทน ลูกสาวตายหนึ่งคนและลูกชายบาดเจ็บสองคนเมื่อบ้านถูกระเบิด ไม่มีใครทราบว่าชาวลิเบียตายไปเท่าไร

ด้านที่สามได้แก่ การทะเลาะและการทำสงครามกับเพื่อนบ้านในเขตตะวันออกกลางและทวีปแอฟริกา เริ่มด้วยการส่ง "อาสาสมัคร" เข้าไปในจอร์แดนเพื่อจะช่วยเหลือพวกปาเลสไตน์โค่นบัลลังก์ของพระเจ้าฮุสเซน ต่อมาให้การสนับสนุนฝ่ายขวาซึ่งพยายามโค่นบัลลังก์และรัฐบาลในอียิปต์ ในมอริออคโค ในตูนิเซีย และในซูดาน นอกจากนั้นยังใช้แสนยานุภาพของตนก่อสงครามกับอียิปต์และประเทศเพื่อนบ้านทางใต้ชื่อว่าประเทศแชด (Chad) ซึ่งคุณอาจไม่เคยได้ยินชื่อมาก่อน อียิปต์เป็นประเทศใหญ่กว่าลิเบียเป็น 10 เท่าและมีกองทัพใหญ่โต ซึ่งเคยทำสงครามในตะวันออกกลางมาหลายครั้ง ฉะนั้นไม่นานหลังจากลิเบียเริ่มก่อวุ่นและฆ่าทหารอียิปต์ตามชายแดน อียิปต์ก็ส่งกำลังเข้าเล่นงานลิเบียทันที กำลังของลิเบียถอยร่นอย่างไม่เป็นท่า กลุ่มประเทศอาหรับเข้าโกล่เกลี่ย สงครามจึงยุติลงภายในไม่กี่วัน ในทางตรงข้าม สงครามกับประเทศแชดยืดเยื้อมาก เพราะแชดเป็นประเทศเล็กมีคนเท่า ๆ กับลิเบียและยากจนมาก สงครามเริ่มจากลิเบียสนับสนุนคณะปฏิวัติในประเทศนั้น เมื่อฝ่ายรัฐบาลซึ่งถูกโค่นปฏิวัติขึ้น ลิเบียเริ่มส่งทหารไปช่วยโดยตรง ลิเบียกับแชดทำสงครามกันอยู่ 7 ปี คัตตาฟีจึงประกาศเลิกรบเมื่อเดือนพฤษภาคม พ. ศ. 2531

เมื่อคุณอ่านมาถึงตรงนี้ ผมคงไม่ต้องอธิบายอะไรอีกว่า ทำไมชาวลิเบียจึงยังพัฒนายังจน ทุกครั้งที่ผมนึกถึงเรื่องนายพันเอกมุฮัมมาร์ คัตตาฟี และ

ความเสียโอกาสของประเทศลิเบียที่จะใช้เงินจำนวนมหาศาลเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่แล้ว ผมอดคิดถึงคำที่พ่อผมสอนเรื่องการดูลำไผ่ไม่ได้ พ่อผมสอนว่าลำไผ่ที่คดตอนกกแต่ตรงตอนปลายนั้นใช้จักสานได้ ส่วนลำไผ่ที่ตรงตอนกกแต่คดตอนปลายนั้นไร้ประโยชน์ เป็นกรรมของชาวลิเบียที่ได้ผู้นำชนิดตันตรงปลายคด

น้ำมันดิบช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวลิเบียได้มาก แต่เงินจำนวนมหาศาลมีส่วนทำให้ผู้นำลิเบียสำคัญผิด คิดว่าตัวเองฉลาดและมีอำนาจล้นฟ้า เป็นผลทำให้ลิเบียยากจนลง

ในกรณีเช่นนี้ จะว่าน้ำมันเป็นพรสวรรค์ก็คงไม่ผิด แต่จะว่ามันเป็นคำสาปก็คงได้ คุณคิดว่าอย่างไร ?

ในอนาคตข้างหน้า เราคงพอคาดได้ว่า คัดดาฟิควงจะอยู่ไปอีกนาน เพราะเขาอายุยังไม่ถึง 60 ปี และหลังจากครองอำนาจมา 32 ปี เขาคงจะไม่เปลี่ยนแปลงง่ายนัก นอกจากนั้นการครองอำนาจนาน ๆ ก็คล้ายการขี่หลังเสือ คงทำให้เขาลงยาก เขาคงไม่ยอมให้ศัตรูขึ้นไปครองอำนาจแทนเพราะโอกาสที่เขาจะเป็นอันตรายมีอยู่สูง ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งเติบโตมากับการปกครองของเขา พวกนี้คงไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลงที่จะกระทบผลประโยชน์ของตน ฉะนั้น นโยบายต่าง ๆ ของลิเบียคงเป็นไปในแนวเดิมและลิเบียคงจะไม่พัฒนาไปเร็วนัก

แอลจีเรีย

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- ตอนเหนือของทวีปแอฟริกา
ขนาด	- 2,382,000 ตารางกิโลเมตร (4.6 เท่าของเมืองไทย)
ประชากร	- 30.3 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 11,314 ล้านบาร์เรล (373 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 0.75 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 41 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 4.5 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (149,300 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ๙	- 85.8 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 145 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 570 เหรียญสหรัฐ ๙ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2542 = 1,550 เหรียญสหรัฐ ๙ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าของเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 390 เหรียญ

จำไม่ได้ว่าเคยบอกคุณหรือเปล่า เรื่องที่ในสมัยหนึ่งผมชอบดูหนังเกี่ยวกับโจรสลัด โดยเฉพาะเมื่อดาราหน้าียวนชวนหมั่นไส้ เออรอล ฟลินน์ แสดงเป็นหัวหน้าโจร ในสมัยนั้นผมไม่รู้หรือว่าเรื่องเบี่ยงหลังเป็นอย่างไร แต่ชอบการผจญภัยและการต่อสู้อย่างดุเดือดโลดโผน ผมมารู้ตอนเริ่มศึกษาเกี่ยวกับประเทศอาหรับว่า แหล่งหนึ่งซึ่งมีโจรสลัดชุกชุมที่สุดได้แก่ ตามชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนกับทวีปแอฟริกา โจรสลัดพวกนี้มีความสามารถเป็นพิเศษ เป็นพวกมัวร์ (Moors) ซึ่งเป็นเลือดผสมระหว่างอาหรับกับชนเผ่าเบอร์เบอร์ (Berbers) และมีถิ่นฐานบ้านเดิมอยู่ทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา ครั้งหนึ่งพวกนี้เคยมีอำนาจถึงขนาดยกพลขึ้นไปโจมตีและปกครองท้องถิ่นทางยุโรปตอนใต้เป็นเวลาหลายร้อยปี ปัจจุบันท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ประเทศสเปนและโปรตุเกส ต่อมาเมื่อถูกขับไล่ออกจากยุโรป พวกนี้จึงกลับไปทำมาหากินที่บ้านเดิม ทางหากินทางหนึ่งของพวกเขาได้แก่ การจับเรือสินค้าที่เดินเข้าออกทะเลเมดิเตอร์เรเนียนจากมหาสมุทรแอตแลนติก

การก่อกรวนของโจรสลัดสร้างความเดือดร้อนแค้นอย่างมากรให้ชาติที่มีเรือค้าขายทางทะเล จนในที่สุดฝรั่งเศสเป็นชาติหนึ่งที่ตอบโต้ด้วยการล่าทหารและในปี พ.ศ.2373 ก็เข้าครอบครองแผ่นดินผืนใหญ่ทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา แผ่นดินผืนนั้นต่อมาได้เอกราชจากฝรั่งเศสในปี พ.ศ.2505 กลายเป็นประเทศแอลจีเรียในปัจจุบัน

ก่อนแอลจีเรียจะได้เอกราช 6 ปี บริษัทเอกชนพบน้ำมันจำนวนมากที่นั่น ฉะนั้นแอลจีเรียจึงเริ่มความเป็นประเทศอิสระด้วยการเป็นผู้ผลิตน้ำมันสำคัญทันที นอกจากนั้นน้ำมันของแอลจีเรียมีคุณภาพสูงมากเพราะมีสิ่งเจือปน เช่น สารกำมะถัน อยู่น้อย ทำให้ขายได้ราคาสูงกว่าน้ำมันดิบทั่วไป เมื่อน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ แอลจีเรียจึงกอบโกยเงินตราต่างประเทศได้เป็นจำนวนมาก

จริงอยู่เมื่อเทียบกับประเทศผู้ขายน้ำมันใหญ่ ๆ ด้วยกัน แอลจีเรียมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในระดับปานกลาง แต่ถ้าวแอลจีเรียนำทรัพยากรนี้

ออกมาใช้ในอัตราปัจจุบัน แอลจีเรียจะมีน้ำมันใช้ไปอีกกว่า 40 ปีและจะมีก๊าซให้สูบใช้ได้อีกราว 145 ปี นับว่ายังมีโอกาสพัฒนาประเทศไปอีกนานก่อนที่จะเตรียมตัวรับวันที่น้ำมันหมด แต่อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์บ่งว่าเมื่อถึงวันนั้น แอลจีเรียอาจยังไม่พร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์ใหม่ เพราะเท่าที่เป็นมาแอลจีเรียพัฒนาไปอย่างเชื่องช้าทั้ง ๆ ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ มากทีเดียว เช่น แร่เหล็ก ฟอสเฟต สังกะสี ปอท ที่ดินและอากาศรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งเหมาะแก่การเกษตรและการท่องเที่ยว ตัวเลขในตาราง 1 บ่งไว้อย่างชัดเจน

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติของแอลจีเรียและเกาหลีใต้

	2516	2542	เพิ่ม/ลบ
แอลจีเรีย			
ประชากร (ล้านคน)	14.7	30	104%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	8,379	11,654	39%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	570	390	-32%
เกาหลีใต้			
ประชากร (ล้านคน)	32.9	47	43%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	13,250	99,724	653%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	400	2,128	432%

*คิดตามค่าเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

จะเห็นว่าในเวลา 26 ปีหลังจากน้ำมันขึ้นราคา เศรษฐกิจของแอลจีเรียขยายตัวเพียง 30 % ซึ่งนับว่าน้อยมาก เนื่องจากในช่วงนั้นประชากรเพิ่มขึ้นถึง 104 % รายได้ต่อคนจึงตกไป 32 % ในทางตรงข้าม เกาหลีใต้ซึ่งไม่มีน้ำมันเลยและมีรายได้ต่อคนต่ำกว่าแอลจีเรียราว 30 % ในปี พ.ศ. 2516

ได้ก้าวกระโดดข้ามแอลจีเรียและพัฒนาหนีไปแบบไม่เห็นฝุ่นทีเดียวละ เมื่อถึงปี พ.ศ. 2542 รายได้ต่อคนของเกาหลีจึงสูงกว่าแอลจีเรียเกือบ 5 เท่าครึ่ง

แอลจีเรียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ยังพัฒนายังจน

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ? คำตอบมีทั้งในด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง ในด้านเศรษฐกิจ ลองดูตัวเลขกันก่อน (อย่าเพิ่งหาวนอนเสียละ) จะเห็นว่าโดยทั่วไปแล้วการลงทุนในแอลจีเรียอยู่ในระดับใกล้เคียงกับเกาหลี โดยเฉพาะตอนน้ำมันขึ้นราคาใหม่ ๆ อัตราการลงทุนในแอลจีเรียสูงกว่าในเกาหลีเสียอีก (ตาราง 2) แต่การลงทุนนั้นได้ผลน้อยมากจนขนาดเรียกได้ว่าต่างกับเกาหลีราวฟ้ากับดิน คำถามต่อไปจึงต้องมีว่า ทำไมการลงทุนในแอลจีเรียจึงมีประสิทธิภาพต่ำขนาดนั้น ?

ตาราง 2 : อัตราการลงทุนในแอลจีเรียและในเกาหลีใต้
(% ของรายได้ประชาชาติ)

	2519	2523	2528	2533	2538	2542
แอลจีเรีย	50	39	36	29	32	27
เกาหลีใต้	25	32	30	38	37	27

ผมคงไม่สามารถหาตัวเลขหรือผลการวิจัยมาสนับสนุนข้อสรุปของผมอย่างดินไม่หลุดได้อีกเช่นเคย แต่จากการอ่านประวัติการพัฒนาของแอลจีเรียและจากประสบการณ์ในประเทศอื่น ผมค่อนข้างแน่ใจว่า สาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้แอลจีเรียยังพัฒนายังจนได้แก่การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามระบอบสังคมนิยมหลังจากได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส

ก่อนกล่าวถึงนโยบายสังคมนิยมของเขา ขอย้อนกล่าวถึงการปกครองของฝรั่งเศสในระหว่างเวลาที่แอลจีเรียเป็นส่วนหนึ่งของฝรั่งเศสสักนิดหนึ่ง ผมคิดว่าสิ่งที่มีผลพวงเลวร้ายที่สุดในระหว่างเวลา 132 ปีที่ฝรั่งเศสปกครองแอลจีเรียอยู่นั้นได้แก่ ฝรั่งเศสตั้งหน้าตั้งตาสูบทุกอย่างออกไปและแทบจะไม่ได้ทำอะไรในทางที่จะช่วยยกฐานะของชาวพื้นเมืองเลย ตัวเลขที่บ่งถึงความเลวร้ายของฝรั่งเศสอย่างเด่นชัดที่สุดเห็นจะได้แก่เมื่อแอลจีเรียเป็นเอกราช ชาวแอลจีเรียเพียงไม่ถึง 10% เท่านั้นที่อ่านออกเขียนได้ในขณะที่ชาวฝรั่งเศสเกือบ 100% อ่านออกเขียนได้ นอกจากนี้จะไม่สร้างโรงเรียนให้แล้ว ฝรั่งเศสยังพยายามทำลายระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองซึ่งได้แก่การศึกษาจากสุเหร่าและการอ่านพระคัมภีร์กูรอ่าน และไม่ยอมถ่ายทอดวิชาความรู้ในการทำงานและการบริหารจัดการให้ชาวพื้นเมืองเลย ยิ่งไปกว่านั้นฝรั่งเศสแทบไม่ได้เหลียวแลเรื่องสุขภาพของชาวพื้นเมืองด้วย เรื่องนี้จะเห็นได้จากตัวเลขที่บอกว่าเด็กแอลจีเรีย ซึ่งเกิดในช่วงเวลาที่แอลจีเรียได้เอกราช มีอายุตามคาดเพียงประมาณ 46 ปี ในขณะที่อายุตามคาดของชาวฝรั่งเศสสูงถึง 70 ปี

การตั้งหน้าตั้งตาดูดเลือดดูดเนื้อของฝรั่งเศส คงมีที่มาจากภูมิหลังตั้งแต่เรือสินค้าของฝรั่งเศสถูกโจรสลัดจากแอลจีเรียปล้น ฝรั่งเศสไม่มีโอกาสตอบโต้ จึงสะสมความเป็นเคียดเป็นแค้นไว้เป็นเวลานาน เพราะในระหว่างนั้นฝรั่งเศสต้องทำสงครามกับคูรีในยุโรปอย่างไม่หยุดไม่หย่อน คุณคงจำได้ว่าในระยะนั้นจักรพรรดินโปเลียนปกครองฝรั่งเศสอยู่ นโปเลียนใช้เวลาไม่น้อยในการขับเคี่ยวทำสงครามกับมหาอำนาจยุโรป เช่น อังกฤษและรัสเซีย เมื่อฝรั่งเศสหมดสงครามในยุโรปจึงหันมาเล่นงานพวกโจรสลัดและผู้คนในถิ่นนั้นจนสมแค้น

ความโหดร้ายของฝรั่งเศสสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้ชาวแอลจีเรียอย่างยิ่ง ทำให้ชาวแอลจีเรียต่อต้านฝรั่งเศสอย่างรุนแรงตลอดเวลาร้อยกว่าปี ในขณะที่ฝรั่งเศสก็พยายามกดขี่ผู้ต่อต้านเอาไว้ การต่อต้านนั้นจบลงด้วย

สงครามกัฐาติอันเหี้ยมโหดเป็นเวลาถึง 8 ปี ทำให้ชาวแอลจีเรียเสียชีวิตเสียเนื้อไปเป็นจำนวนมาก ไม่มีใครทราบแน่นอนว่าชาวแอลจีเรียเสียชีวิตไปเท่าไร ตัวเลขที่ผมเห็นบอกว่าระหว่าง 350,000 ถึง 1.5 ล้านคน แต่ตัวเลขที่แน่นอนคงไม่สำคัญนัก สิ่งที่สำคัญกว่าคือคนที่เหลืออยู่โดยทั่วไปมีการศึกษาน้อยมาก ไม่มีประสบการณ์ในการปกครองประเทศ ไม่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการและไม่มีความรู้ทางเทคนิคในด้านต่าง ๆ เพียงพอ

เกี่ยวกับเรื่องนี้คุณคงได้ยินอยู่เสมอแล้วว่า การปฏิวัติล้มล้างรัฐบาลนั้นทำได้ไม่ยากนัก แต่สิ่งที่ยากกว่า ได้แก่ เมื่อล้มรัฐบาลสำเร็จแล้ว ผู้ชนะจะปกครองและพัฒนาประเทศอย่างไร นักปฏิวัติมักไม่ได้คิดข้อนี้ ตัวอย่างที่ใกล้บ้านเราที่สุด ได้แก่ เขมรและลาวซึ่งผมเล่าไว้ในหนังสือเล่มล่าสุดของผมเรื่อง สามแผ่นดิน

สำหรับแอลจีเรีย เราอาจสรุปได้ว่าชาวแอลจีเรียปลดแอกอาณานิคมได้สำเร็จ ได้เอกราช แต่พวกเขาซึ่งมีความรู้พออ่านออกเขียนได้เพียงไม่ถึง 10% และไม่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการและการปกครองประเทศ ไม่พร้อมที่จะพัฒนาประเทศในโลกยุคใหม่นี้ให้สำเร็จได้

ทางด้านเกาหลีใต้ ในช่วงเวลานั้นพอดีเป็นระยะที่ นายพล ปัก จุง อี กำลังจะเริ่มพัฒนาประเทศอย่างจริงจังหลังจากยึดอำนาจในปี พ. ศ. 2504 ตอนนั้นประชาชนเกาหลีถึง 72% อ่านออกเขียนได้ มองจากแง่ี้ เกาหลีมีความพร้อมที่จะพัฒนาประเทศมากกว่าแอลจีเรียอย่างเทียบกันไม่ได้

สงครามกัฐาติ 8 ปี นอกจากจะทำให้ชาวแอลจีเรียเสียชีวิตจำนวนมากแล้ว ยังทำลายทรัพย์สินอีกมหาศาล โดยเฉพาะปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ถนนหนทางและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ฉะนั้น พอได้เอกราชแอลจีเรียต้องลงทุนซ่อมแซมสิ่งที่เสียไปอย่างรีบเร่ง นอกจากนั้นยังต้องรีบลงทุนสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล และสาธารณูปโภคซึ่งฝรั่งเศสละเลยที่จะ

สร้างไว้ การลงทุนชนิดนี้มักไม่เห็นผลทันทีทันใด

ในด้านนโยบายเศรษฐกิจซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพของการลงทุน อย่างยิ่ง ได้แก่ รัฐบาลนำประเทศเข้าสู่ระบบสังคมนิยมทันทีเมื่อได้เอกราช รัฐเข้าไปเป็นเจ้าของกิจการและแทรกแซงในการดำรงชีวิตของชาวแอลจีเรียทุกด้าน ยึดที่ดินแปลงใหญ่มาเป็นของรัฐและนำมาทำเป็นนารวม ยึดโรงงานอุตสาหกรรมแล้วรัฐเข้าทำเสียเอง ยึดธุรกิจการบริการสารพัด ควบคุมราคาสินค้าและผูกขาดการจัดจำหน่าย ฯลฯ

รัฐเป็นผู้ลงทุนและทำกิจการเกือบทุกอย่างเอง ผลปรากฏว่ากิจการจำนวนมากล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง

ตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุด และอาจเป็นความล้มเหลวที่มีผลพวงร้ายแรงที่สุด ได้แก่ การเกษตร เมื่อตอนได้เอกราช แอลจีเรียผลิตอาหารจำพวกธัญพืช (ข้าวสาลีและข้าวบาร์เลย์เป็นส่วนใหญ่) ได้เองมากกว่า 90% อาศัยซื้อจากภายนอกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น รัฐเข้าทำกิจการเองด้วยจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มการพึ่งตัวเองเป็น 100% ไม่ต้องซื้อจากภายนอกเลย หลังจากพัฒนาไปราว 20 ปี แอลจีเรียกลับต้องซื้ออาหารจำพวกนี้จากภายนอกถึงกว่า 80% เพราะเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น ไม่มีความรู้ ละเอียดงาน บริหารจัดการไม่เป็น ข้อโกงและลักขโมย เรื่องนี้คุณคงพอนึกภาพออกถ้าเราให้ข้าราชการไทยออกไปทำไร่ไถนา

การผลิตอาหารเองได้น้อยลงทำให้รัฐต้องจ่ายเงินซื้ออาหารเพิ่มขึ้น เนื่องจากรัฐตั้งราคาอาหารไว้ต่ำเพื่อเอาใจประชาชน รัฐต้องขาดทุนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในระหว่างที่รัฐมีรายได้ดีเพราะราคาน้ำมันสูง การขาดทุนไม่สร้างปัญหามากนัก แต่เมื่อราคาน้ำมันและรายได้ตกต่ำ รัฐต้องประสบปัญหาพอรัฐจะขึ้นราคาข้าวและขนมปังเพื่อลดภาระการขาดทุน ประชาชนก็ต่อต้านทันที ในปี พ.ศ.2531 การต่อต้านร้ายแรงมากจนกลายเป็นจลาจลถึงกับเลือดตกยางออก ทำให้ประชาชนตายไปกว่า 500 คน เท่านั้นยังไม่พอ

เมื่อรัฐขาดเงินและการผลิตตกต่ำมากเพราะอากาศแห้งแล้งในปี พ. ศ. 2537 ประชาชนต้องอดอยากจนตายไปกว่า 1,000 คน

คุณคงจำได้ว่าเรื่องทำนองนี้ไม่ใช่ของใหม่ ผมเล่าไว้บ้างใน **จดหมายจากวอชิงตัน** เช่น รัฐไม่เคยทำการเกษตรเองสำเร็จ และนโยบายเอาใจประชาชนด้วยการสร้างนิสัยเสียให้เขาหวังได้ “ของเปล่า” จากรัฐนั้นไม่เคยยั่งยืน ในที่สุดจะสร้างปัญหาจนทำให้หลายประเทศต้องไปพึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) และในบางกรณีอาจนำไปสู่การจลาจล (ถ้าคุณยังไม่เบื่อเรื่องทำนองนี้ คราวหน้าพบกันผมจะนำหนังสือเรื่อง **ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ** ซึ่งผมเขียนไว้เมื่อปีที่แล้วมาให้อ่าน)

รัฐบาลแอลจีเรียก็เหมือนรัฐบาลประเทศด้อยพัฒนาเป็นจำนวนมาก ซึ่งหลงผิดคิดว่าประเทศต้องมีอุตสาหกรรมหนักจึงจะเจริญเหมือนอารยประเทศ ฉะนั้นรัฐลงทุนในอุตสาหกรรมหนักหลายอย่างรวมทั้งโรงงานเหล็กกล้าทั้ง ๆ ที่ไม่มีประสบการณ์พอที่จะบริหารจัดการได้ ไม่มีกำลังคนที่มีความรู้ทางเทคนิค และปัจจัยอื่น ๆ มากพอ โรงงานเหล่านี้จึงขาด

พาเหรดอูฐในงานฉลอง

ประสิทธิภาพ และส่วนมากใช้ศักยภาพในการผลิตเพียงครั้งเดียว สำหรับโรงงานเหล็กกล้าราคาแพงซึ่งใหญ่และทันสมัยมากที่สุด ใช้ศักยภาพเพียง 20% เท่านั้น ในภาวะเช่นนี้ แอลจีเรีย ย่อมขาดทุนย่อยยับ

ปัญหาใหญ่ของแอลจีเรียไม่จำกัดอยู่เพียงแค่ลงทุนไม่คุ้มค่าเท่านั้น เพราะนอกจากจะใช้เงินรายได้จากการขายน้ำมันแล้ว แอลจีเรียยังกู้เงินจำนวนมากมาจากต่างประเทศเพื่อการลงทุน ในระหว่างที่น้ำมันราคาสูง ใคร ๆ ก็อยากให้กู้ ทำให้แอลจีเรียมีหนี้พอกพูนขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อน้ำมันราคาตกและอุตสาหกรรมขาดทุน แอลจีเรียต้องใช้เงินเกือบทุกบาททุกสตางค์จากการขายน้ำมันเพื่อชำระหนี้ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2536 แอลจีเรียต้องใช้เงินจากการขายน้ำมันถึง 96% เพื่อชำระดอกเบี้ยและเงินต้นซึ่งถึงกำหนดชำระในปีนั้น ในที่สุดชำระไม่ไหว ต้องไปขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) ดังที่เมืองไทยเราต้องทำในปี พ. ศ. 2540

ที่กล่าวมานั้นเป็นเรื่องเศรษฐกิจ ตามธรรมดาเราจะแยกปัญหาเศรษฐกิจออกจากปัญหาสังคมและการเมืองไม่ได้ โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนาเป็นส่วนมาก ซึ่งระบบสังคมและการเมืองยังวิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว สาเหตุที่ผมแยกมาเล่าเพราะอยากชี้ให้เห็น (อีกครั้ง) ถึงความล้มเหลวของนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งรัฐเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นรัฐวิสาหกิจเพื่อผลิตสิ่งต่าง ๆ การผูกขาดในการจำหน่าย หรือการควบคุมราคานอกจากนั้นยังอยากจะชี้ให้เห็นถึงผลพวงของการสร้างความเคยตัวให้กับประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการให้เงินสนับสนุนเพื่อให้ประชาชนซื้อสินค้าด้วยราคาต่ำกว่าความเป็นจริง หรือการ “ให้เปล่า” ของรัฐบาล นโยบายเหล่านี้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ยั่งยืน ตรงกันข้ามมันจะค่อย ๆ สะสมปัญหาขึ้นจนไประเบิดขึ้นในวันข้างหน้า เรื่องทำนองนี้เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในประวัติศาสตร์พัฒนา แต่รัฐบาลมักไม่เข็ด หรือไม่อ่านประวัติศาสตร์ก็ไม่รู้ ถ้าคุณไม่แน่ใจว่าเรื่องนี้มีความเป็นจริงจนอาจเรียกได้ว่าเป็นสัจธรรม กรุณาคิดเรื่องการส่งข้าราชการไปทำไร่ทำนาดังที่ผมกล่าวแล้วข้างต้นว่าอะไรจะเกิดขึ้น หรือเรื่อง

ค่าโดยสารรถเมล์ในกรุงเทพ ฯ ซึ่งคุณคุ้นเคยดีในสมัยอยู่ที่นั่น ¹

เนื่องจากเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นลูกโซ่เกี่ยวพันจนแยกกันไม่ออก ปัญหาของแต่ละด้านจึงโยงไปถึงและเสริมปัญหาอีกด้านหนึ่ง ในกรณีของแอลจีเรียก็เช่นเดียวกัน การพัฒนาในระบบสังคมนิยม รัฐเป็นผู้จัดหาสิ่งจำเป็นในชีวิตให้ประชาชนเสียเป็นส่วนมาก สำหรับในแอลจีเรีย ในขณะที่รัฐบาลทุ่มเทลงทุนเพื่อจะเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่รัฐละเลยได้แก่เรื่องที่อยู่อาศัยของประชาชน ซึ่งมีที่อยู่อาศัยไม่พอเพียงพออยู่แล้ว เมื่อได้เอกราช รัฐบาลหวังว่าเศรษฐกิจจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว รัฐและประชาชนจะสามารถแก้ปัญหาได้โดยอัตโนมัติ เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและประชาชนส่วนมากยากจน ประกอบกับการขยายตัวของเศรษฐกิจไม่ได้เป็นไปตามคาด ปัญหาเรื่องการขาดที่อยู่อาศัยพอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นปัญหาสังคมร้ายแรงปัญหาหนึ่ง และเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งสร้างความไม่พอใจต่อรัฐบาลอย่างยิ่ง

ดังที่คุณทราบดีว่าความหิวเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่สุดแรงหนึ่งที่ทำให้คนลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ในสมัยหนึ่งความยากจนทำให้ประชาชนในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย ต้องการเป็นคอมมิวนิสต์ คนส่วนมากไม่รู้หรือถ้ามาระบบคอมมิวนิสต์ที่แท้จริงนั้นมีข้อดีข้อเสียหรือไม่อย่างไร แต่ความหิวโหยทำให้เขาคิดว่าคงไม่มีอะไรเลวร้ายไปกว่าระบบที่เป็นอยู่ ทำให้เขาถูกชักจูงได้ง่าย สำหรับในประเทศแอลจีเรียซึ่งเกือบจะเป็นคอมมิวนิสต์เต็มตัวอยู่แล้ว ทางเลือกที่มีผู้นำมาเสนอจึงไม่ใช่ระบบคอมมิวนิสต์ หากเป็นอีกแนวคิดหนึ่งซึ่งอิงศาสนาอิสลามและมี

¹ ได้ข่าวว่ารัฐบาลปัจจุบันมี "ความคิดใหม่" หลายเรื่อง เกี่ยวกับเรื่องนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค อาจจัดอยู่ในจำพวกเดียวกันกับเรื่องค่าโดยสารรถเมล์ แต่ต้องดูไปอีกระยะหนึ่งว่ารัฐบาลจะทำอย่างไรต่อไป ถ้าโครงการนี้ขยายไม่เรื่อย ๆ และวันหนึ่งกลายเป็นภาระหนัก ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถหาเงินมาสนับสนุนได้พอ โอกาสที่มันจะก่อปัญหาให้มีอยู่สูงมาก การจัดการศึกษาแบบ "ให้เปล่า" ก็เช่นเดียวกัน สำหรับเรื่องการให้รัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการขายปลีกในหมู่บ้าน ถ้าทำจริง ผลคงไม่ต่างกับประสบการณ์ของประเทศอื่น

นักบวชหรือศาสตราจารย์มุสลิมเป็นหัวเรือใหญ่

แนวคิดเพื่อแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจซึ่งอิงศาสนาอิสลามในแอลจีเรียมีหลายรูปแบบ แนวคิดหนึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่ฝ่ายรัฐบาลและประชาชนบางกลุ่มอย่างยิ่ง เพราะพวกเขาตีความหมายว่า พวกนักบวชจะปกครองและพัฒนาประเทศทุกแง่มุมตามหลักศาสนาอิสลามหมด แนวคิดแบบนี้จะใช้ได้เพียงใ้ยมคงไม่สามารถประเมินได้ แต่มันได้รับการประณามจากรัฐบาลและประชาชนส่วนหนึ่งว่าตกขอบ และจะพาประเทศกลับเข้าสู่สมัยหินมากกว่าจะแก้ปัญหาความแตกต่างทางความคิดนำไปสู่การจับอาวุธขึ้นต่อต้านรัฐบาลและชนเผ่ากลุ่มที่ไม่เห็นด้วย การปราบปรามของรัฐและการต่อสู้กันในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดกลายเป็นสงครามกลางเมืองขึ้นทั่วไปในปี พ.ศ. 2535 ชาวแอลจีเรียฆ่าฟันกันเอง จนถึงปี พ.ศ. 2537 จึงเลิกกันไป ในระหว่างเวลาเกือบสองปีนั้น ชาวแอลจีเรียเสียชีวิตไปราว 30,000 คนและสูญเสียทรัพย์สินอีกเกินที่จะประมาณได้

นอกจากการฆ่าฟันกันเองแล้ว ชาวแอลจีเรียกลุ่มหนึ่ง ซึ่งโทษชาวต่างประเทศว่าเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาของตน ยังทำร้ายชาวต่างประเทศอีกด้วย ในระหว่างสงครามกลางเมือง ชาวต่างประเทศถูกฆ่าถึง 68 คน ทำให้พวกที่เหลือหนีออกจากแอลจีเรียไป รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงประกาศคว่ำบาตรแอลจีเรีย ทำให้ผลกระทบของสงครามกลางเมืองเลวร้ายเพิ่มขึ้นอีก

หลังจากพยายามพัฒนาประเทศด้วยระบบสังคมนิยมอยู่เกือบ 30 ปี แอลจีเรียทิ้งระบบนั้นพร้อม ๆ กับสหภาพโซเวียตละทิ้งระบบคอมมิวนิสต์ และพยายามเอาระบบตลาดเสรีเข้าไปใช้แทนที่ แต่การเปลี่ยนแปลงมีอุปสรรคใหญ่หลวง นอกจากการต่อต้านของชาวอัลจีเรียซึ่งต่างความคิดกันที่อาจจะปะทุขึ้นเป็นสงครามกลางเมืองอีกเมื่อไรก็ได้แล้ว ภาระในการเปลี่ยนแปลงนั้นยากยิ่ง นโยบายเก่าได้สร้างกลุ่มผู้ได้ผลประโยชน์จำนวนหนึ่ง

กลุ่มนี้จะเป็นผู้เสียประโยชน์ในระบบใหม่ และจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอย่างแข็งขัน ไม่ต้องการให้ระบบใหม่ได้รับความสำเร็จ เรื่องนี้คุณคงเห็นไม่ยาก เมื่อรัฐต้องการแปลงรัฐวิสาหกิจเป็นระบบเอกชน ทั้งฝ่ายจัดการและคนงานมักจะออกต่อต้านเต็มที่

นอกจากนั้น ระบบตลาดเสรีมีข้อกำหนดมากมายจึงจะทำได้สำเร็จ ขอยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น การทำนา ในระบบสังคมนิยมซึ่งรัฐเป็นเจ้าของ นาเอง ผู้ทำนาเป็นคนงาน ไม่จำเป็นต้องรู้เรื่องการทำนาทั้งระบบ ไม่ต้องตัดสินใจอะไรเองทั้งสิ้น ตัวแทนของรัฐหรือผู้จัดการเป็นผู้ตัดสินใจให้ว่าจะทำอะไร เมื่อไร อย่างไร จะไปหาปัจจัยหรือขายผลผลิตที่ไหน ฯลฯ เมื่อเปลี่ยนเป็นระบบตลาดเสรี ชาวนาได้รับที่ดินและเป็นเจ้าของกิจการเอง จะต้องรู้การทำนาโดยตลอด จาก ก ไก่ ถึง ฮ นกฮูก แต่พวกเขาไม่เคยมีความรู้อะไร นอกจากสิ่งที่ถูกกำหนดให้ทำ ไม่รู้เรื่องการตัดสินใจ เรื่องการบริหารจัดการ เรื่องที่มาของเมล็ดพันธุ์ เรื่องปุ๋ย และเรื่องตลาดของผลผลิต ฯลฯ ชาวนาต้องใช้เวลาไม่น้อยในการปรับตัวให้เข้ากับระบบใหม่ มีคนจำนวนมากทำไม่สำเร็จ

ในระหว่างที่ชาวแอลจีเรียพยายามปรับตัวให้เข้ากับระบบตลาดเสรีนั้น โลกภายนอกมิได้หยุดรอ เทคโนโลยียังเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันให้กับคู่แข่งตลอดเวลา พร้อมกันนั้นภาวะเก่าของแอลจีเรีย เช่น หนี้สินยังมีอยู่เหมือนเดิม ไม่มีใครยกหนี้ให้ ฉะนั้นถึงแม้จะมีน้ำมัน แอลจีเรียคงพัฒนาไปได้ไม่เร็วนักในอนาคต

อินโดนีเซีย

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ขนาด	- 1,905,000 ตารางกิโลเมตร (3.7 เท่าของเมืองไทย)
ประชากร	- 207.7 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 4,980 ล้านบาร์เรล (24 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 1.2 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 11 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 4.5 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (21,600 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ฯ	- 66 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 185 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 130 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก)
	- พ. ศ. 2542 = 580 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าของเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 145 เหรียญ

นกเขาชวา เกาะบาหลี่ สองชื่อนี้ผมจำได้ตั้งแต่สมัยเป็นหนุ่มกระทง พ่อเคยเลี้ยงนกเขาชวาลายตัว ต่อมาปล่อยมันไปเพราะคิดว่ามันนำโชคร้ายมาให้ เรื่องเกาะบาหลี่สร้างความสนใจให้ผมเพราะมีคนเล่าว่า ... อ้า...อย่าหาว่าผมคิดสกปรกนะ ... มีคนเล่าว่าสาว ๆ ที่นั่นเปลือยอก ผมไม่รู้จะไรมากไปว่าเกาะชวาและเกาะบาหลี่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินโดนีเซียซึ่งอยู่ทางใต้ของไทย คิดว่าถ้ามีเงินจะต้องไปเที่ยวเกาะบาหลี่ให้ได้ ปัจจุบันนี้พอมีเงินไปเที่ยวได้ แต่ความกระตือรือร้นที่จะไปเที่ยวลดไปพร้อม ๆ กับความหนุ่มอีกอย่างหนึ่งได้ข่าวว่าสาวบาหลี่ไม่เปลือยอกกันอีกแล้ว ผมจึงยังไม่ได้ไปเที่ยวบาหลี่มาจนถึงปัจจุบัน

คนหนุ่มคนสาวสมัยนี้คงได้ยินเรื่องประเทศอินโดนีเซียมากกว่าสมัยผมเป็นหนุ่ม นอกจากข่าวสารจะเผยแพร่ได้รวดเร็วกว่าเมื่อก่อนแล้ว อินโดนีเซียเป็นข่าวใหญ่บ่อย ๆ ในระยะปีสองปีที่ผ่านมา เรื่องหนึ่งได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับเกาะติมอร์ตะวันออก ซึ่งประกาศแยกตัวเป็นเอกราชจากอินโดนีเซีย แล้วถูกทหารอินโดนีเซียบุกและฆ่าชาวเกาะนั้นราว 30% องค์การสหประชาชาติเข้าแทรกแซงและส่งทหารไปประจำเพื่อรักษาความสงบที่นั่น ทหารไทยจำนวนหนึ่งเดินทางไปร่วมกับกองกำลังสหประชาชาติด้วย อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องยุ่ง ๆ ทางการเมือง ประธานาธิบดีถูกกล่าวหาว่าขาดสมรรถภาพและฉ้อฉล จนในที่สุดรองประธานาธิบดีเข้ารับตำแหน่งแทน เป็นประธานาธิบดีหญิงคนแรกของอินโดนีเซียซึ่งมีประชาชนเป็นมุสลิมราว 87%

อินโดนีเซียเป็นประเทศในตะวันออกไกลประเทศเดียวที่เป็นสมาชิกขององค์การผู้ส่งน้ำมันออก (OPEC) แต่เมื่อเทียบกับประเทศสมาชิกอื่น ๆ แล้ว อินโดนีเซียมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติไม่มากนัก ตามอัตราที่สูงขึ้นมาใช้นปัจจุบัน อินโดนีเซียจะสูบน้ำมันที่พบแล้วมาใช้ได้อีกเพียงประมาณ 11 ปีเท่านั้น และมีก๊าซให้นำออกมาใช้ได้อีกราว 185 ปี การมีน้ำมันไม่มากเหมือนเพื่อนสมาชิกองค์การผู้ส่งออก อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้อินโดนีเซียไม่หลงผิดคิดจะทำอะไร ๆ เกินตัวคล้ายประเทศอื่น ฉะนั้นหลังจากน้ำมันขึ้น

ราคาครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2516-2517 อินโดนีเซียสามารถพัฒนาประเทศไปได้ดีพอสมควร ดังที่ตัวเลขในตาราง 1 บ่งไว้อย่างชัดเจน

ตาราง 1: ประชากรและรายได้ประชาชาติของอินโดนีเซียและศรีลังกา

	2516	2542	เพิ่ม/ลด
อินโดนีเซีย			
ประชากร (ล้านคน)	124	207	66%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	15,980	29,950	87%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	130	145	12%
ศรีลังกา			
ประชากร (ล้านคน)	13	19	44%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	1,560	3,935	152%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	120	205	71%

*คิดตามค่าเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

คุณจะเห็นว่าในปี พ.ศ. 2516 ชาวอินโดนีเซียมีรายได้ต่อคนประมาณ 130 เหรียญสหรัฐ ฯ หลังจาก 26 ปี รายได้นั้นเพิ่มขึ้น 12% เป็น 145 เหรียญ เมื่อคิดตามค่าของเงินเหรียญในปีเดียวกัน การขยายตัวของรายได้ต่อคน 12% ในเวลา 26 ปีนี้อาจตีความหมายไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ ผมจะพยายามอธิบายว่าเพราะอะไรเราอาจตีความหมายได้ทั้งสองทาง

ในทางบวก เราอาจกล่าวว่ายานอินโดนีเซียพัฒนาประเทศได้สำเร็จระดับหนึ่ง ในแง่ที่ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวได้รวดเร็วว่าการเพิ่มของประชากร สิ่งนี้ประเทศในกลุ่มผู้ส่งน้ำมันออก ยกเว้นซาอุดีอาระเบีย ทำไม่ได้ ยิ่งถ้าเรามองให้ลึกลงไปในด้านต่าง ๆ ของอินโดนีเซียก่อนวันน้ำมันขึ้นราคาด้วยแล้ว

ศิลปะการแสดงของชาว

เราอาจมองได้ว่าอินโดนีเซียได้รับความสำเร็จอย่างงดงามพอสมควรทีเดียว เพราะสามารถเอาชนะอุปสรรคได้หลายอย่าง เช่น

- เนื้อที่ของประเทศกว้างใหญ่มาก ประกอบด้วยเกาะถึงเกือบ 14,000 เกาะ ทำให้ยากต่อการติดต่อสื่อสารและขนส่ง
- ประเทศมีภูเขาไฟมากที่สุดในโลกคือราว 400 ลูก ในจำนวนนี้ราว 100 ลูกยังคุกรุ่นอยู่ จะระเบิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ เป็นภัยธรรมชาติที่สร้างความเสียหายบ่อย ๆ
- ประเทศมีประชากรกว่า 300 เผ่าพันธุ์และเกือบ 700 ภาษา ทำให้ยากแก่การสื่อสาร และเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งอยู่ไม่ขาด
- ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ขัดแย้งกันตลอดมา บางครั้งความขัดแย้งปะทุออกมารุนแรงถึงขนาดฆ่าแกงกันเป็นจำนวนมาก

อุปสรรคสำคัญอย่างอาจ ได้แก่ ตอนก่อนน้ำมันขึ้นราคา อินโดนีเซียเดิน
หลงทางอยู่เป็นเวลานาน ทั้งในด้านนโยบายเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้
เสียทรัพยากรและเสียเวลาเป็นจำนวนมาก เมื่อตอนน้ำมันขึ้นราคา การพัฒนา
ของอินโดนีเซียยังอยู่ในระดับต่ำและอาจเรียกได้ว่าไม่พร้อมที่จะพัฒนามาก
นัก เรื่องนี้มีสาเหตุความเป็นมาค่อนข้างยืดเยื้อ ผมจะพยายามเล่าอย่าง
รวบรัด หวังว่าคุณยังสนใจอยู่

เมื่ออินโดนีเซียประกาศเอกราชจากฮอลันดาหรือเนเธอร์แลนด์เมื่อ
พ. ศ. 2488 บริษัทเอกชนในอินโดนีเซียผลิตน้ำมันดิบมาแล้วเกือบ 60 ปี
ฉะนั้น ประเทศมีแหล่งพลังงานและสินทรัพย์จำนวนหนึ่งเพื่อใช้ในการพัฒนา
ทันที แต่ประธานาธิบดีซูการ์โนของอินโดนีเซียในขณะนั้นไม่สนใจการ
พัฒนาเศรษฐกิจมากนัก หากสนใจการเมืองระหว่างประเทศและการประกาศ
เกียรติคุณของตัวเอง ที่เราเรียกกันว่า “ตีป๊อป” นั่นแหละ เพื่อจะเป็นรัฐบุรุษ
โลกมากกว่า เริ่มด้วยการร่วมเป็นผู้นำของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดใน
สงครามเย็นระหว่างค่ายตะวันตกกับค่ายคอมมิวนิสต์ กลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด
ประกาศตัวเป็นกลาง แต่ในทางปฏิบัติแล้วเอนไปทางค่ายคอมมิวนิสต์ นอก
จากนั้น ซูการ์โนยังจะพยายามรวบเอาประเทศมาเลเซียไปเป็นส่วนหนึ่งของ
อินโดนีเซียอีกด้วย เมื่อมาเลเซียไม่ยอม ซูการ์โนประกาศนโยบาย
“เผชิญหน้า” ทันที นโยบายนั้นทำให้ต้องเสียเงินในการเตรียมพร้อมทาง
ทหารเป็นจำนวนมาก

นโยบายต่าง ๆ นำไปสู่การใช้เงินอย่างสุรุ่ยสุร่าย มุ่งใช้เงินไปในทางก่อสร้าง
สิ่งที่จะแสดงความยิ่งใหญ่ของตนเอง มากกว่าเพื่อการพัฒนาประเทศ
เช่น อนุสาวรีย์ใหญ่โต สนามกีฬาระดับโลก และตึกกรมใหญ่โตโอฬาร พร้อม
กับความพยายามแสวงหาอาวุธไว้เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังยึดหรือ
บังคับซื้อบริษัทต่างประเทศมากมายไว้เป็นของรัฐ นโยบายเหล่านี้เป็นปัจจัย
ทำให้การลงทุนในประเทศอยู่ในระดับต่ำมากดังปรากฏในตาราง 2 คุณจะ
เห็นว่าอัตราการลงทุนอยู่แค่ 11% ของรายได้ประชาชาติ ในปี พ.ศ. 2503

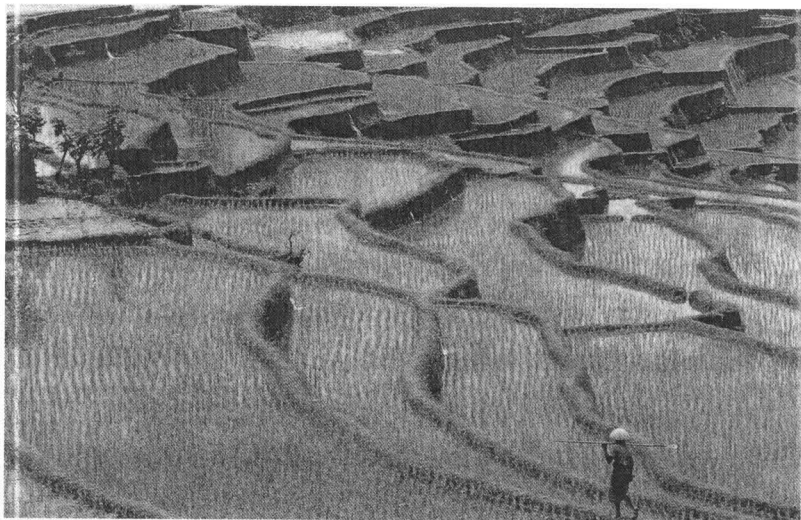
ตาราง 2 : อัตราการลงทุนและการออมทรัพย์ในอินโดนีเซีย
และในศรีลังกา (% ของรายได้ประชาชาติ)

	2503	2508	2519	2523	2528	2533	2538	2542
อัตราการลงทุน								
อินโดนีเซีย	11	8	23	24	30	31	38	14
ศรีลังกา	15	12	13	34	25	22	25	25
อัตราการออมทรัพย์								
อินโดนีเซีย	13	8	25	37	32	33	36	24
ศรีลังกา	12	13	13	11	13	14	14	19

และเพียง 8% ในปี พ.ศ. 2508 เท่านั้น ยิ่งถ้าการลงทุนนั้นมีประสิทธิภาพไม่สูงนัก โอกาสที่เศรษฐกิจจะขยายตัวย่อมมีน้อยเต็มที

การใช้เงินอย่างสุรุ่ยสุร่ายอย่างเดียวน่าจะไม่สร้างปัญหาร้ายแรงนักถ้าอินโดนีเซียสามารถหาเงินได้เอง แต่เนื่องจากในช่วงเวลานั้นรัฐยังเก็บภาษีไม่ได้มาก รัฐบาลของประธานาธิบดีซูการ์โนจึงแก้ปัญหางบประมาณขาดดุลโดยการกู้ยืมจากต่างประเทศบ้าง และจากการพิมพ์ธนบัตรบ้าง (ในรูปของการยืมเงินจากธนาคารชาติ) คุณอาจเดาได้ว่าการแก้ปัญหาแบบนี้จะทำให้เกิดอะไรขึ้น

แน่นอน สิ่งแรกคือ ในปลายสมัยของประธานาธิบดีซูการ์โนอินโดนีเซียมีหนี้สินต่างประเทศมากมายเสียจนเงินที่ส่งสินค้าออกได้ทั้งปี ยังไม่พอชำระดอกเบี้ยและเงินต้นบางส่วนที่ถึงกำหนดในปีนั้น ๆ เรื่องนี้ไม่ต่างกับเหตุการณ์ในสมัยเมื่อเรายังอยู่ที่อำเภอบ้านนา ตอนนั้นมีข้าราชการบางคนใช้เงินเกินเงินเดือน ทำให้ต้องซื้อของเพื่อไว้สารพัด พอวันเงินเดือนออกพวกพ่อค้าไปรอที่อำเภอกันหน้าสลอน ข้าราชการบางคนรับเงินเดือนแล้วไม่พอจ่ายหนี้ที่ถึงกำหนดในวันนั้นจึงต้องซื้อเชื่อต่อไปอีก แต่อินโดนีเซียไม่

การทำนาข้าวในอินโดนีเซีย

สามารถจะซื้อเชื่อต่อได้ทุกอย่าง ทำให้ประชาชนอดอยากเพราะไม่มีเงินพอที่จะซื้ออาหารจากต่างประเทศ

ผลลัพธ์ที่สองได้แก่เงินเฟ้ออย่างรุนแรง เช่น ในปี พ. ศ. 2508 อัตราเงินเฟ้อสูงถึง 1,500% ถ้าคุณไม่แน่ใจว่าเงินเฟ้อขนาดนั้นหมายความว่าอะไร ลองคิดง่าย ๆ ว่าถ้าคุณไปเที่ยวงานปีใหม่เมื่อวันที่ 1 มกราคมปีที่แล้ว คุณกินกล้วยเตี้ยหวมราคาชามละ 20 บาท พอคุณไปเที่ยวงานปีใหม่ปีนี้ คุณเดินเข้าไปร้านเดิมเพราะติดใจรสชาติมาแต่ปีก่อน คุณสั่งกล้วยเตี้ยหวมเหมือนเดิม แต่คุณจะต้องจ่ายชามละ 30,000 บาท นั่นแหละคือสิ่งที่ชาวอินโดนีเซียต้องเผชิญเพราะรัฐบาลปิดงบประมาณขาดดุลด้วยการพิมพ์ธนบัตร เป็นนโยบายที่เลวร้ายที่สุดอย่างหนึ่งซึ่งรัฐบาลที่ยังมีสติดีอยู่จะไม่ทำเด็ดขาด !

นโยบายเศรษฐกิจที่ผิดพลาดนี้ถูกซ้ำเติมด้วยความไม่ลงตัวทางการเมืองและความขัดแย้งทางสังคม นั่นคือ ในขณะนั้นอินโดนีเซียมีการ

ปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐเป็นผู้นำทาง เขาเรียกของเขาว่า Guided Democracy ทำนองเดียวกับที่เราเรียกของเราในสมัยหนึ่งว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” แน่ละ ผู้นำทางคือประธานาธิบดีชุกการโน การนำทางของเขา ได้แก่ การใช้หลัก ปัญจศีล ซึ่งเขาคิดขึ้นเป็นปรัชญาชี้ทางของประเทศ ปัญจศีลของเขาได้แก่ (1) นับถือพระเจ้าเพียงองค์เดียว (2) มีมนุษยธรรม (3) อินโดนีเซียเป็นหนึ่ง แยกไม่ได้ (4) ประชาชนเป็นนายตามหลักประชาธิปไตย และ (5) มีความเป็นธรรมในสังคม ผมจะไม่ขยายละว่าเขานำหลักปัญจศีลไปใช้อย่างไร ในฐานะนักพัฒนาเศรษฐกิจ ผมมองง่าย ๆ ว่า **จะเขียนปรัชญาหรือคำขวัญสวยหรูอย่างไรก็คงไม่ทำให้ประเทศพัฒนาได้สำเร็จ ถ้ารัฐบาลดำเนินนโยบายเศรษฐกิจไม่เหมาะสม**

ปัญหาใหญ่ของประธานาธิบดีชุกการโนได้แก่การ “เล่นกับไฟ” นั่นคือ ทั้ง ๆ ที่ประกาศตัวเป็นกลางในสงครามเย็นระหว่างค่ายตะวันตกกับค่ายตะวันออก ชุกการโนเอียงไปทางค่ายตะวันออกอย่างเต็มที่ ถึงกับเสนอการขีดเส้นต่อต้านค่ายตะวันตกตามแนว “จาการ์ต้า-พนมเปญ-ฮานอย-ปักกิ่ง - เปียงยาง” นอกจากนั้น รัฐบาลชุกการโนยังมีสัมพันธภาพกับสหภาพโซเวียตอย่างใกล้ชิดและกู้เงินจำนวนมากจากประเทศนั้น โดยเฉพาะเพื่อการซื้ออาวุธ พร้อมกันนั้นก็ปล่อยให้พรรคคอมมิวนิสต์ขยายตัวอย่างรวดเร็วในอินโดนีเซีย เพื่อใช้เป็นฐานทางการเมืองส่วนหนึ่งของตน

ชาวอินโดนีเซียส่วนมากไม่เห็นด้วยกับนโยบายเอียงซ้ายของชุกการโน นอกจากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์กับฝ่ายทหารและกลุ่มมุสลิมบางกลุ่มขัดแย้งกันรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดนำไปสู่การปฏิวัติโดยพรรคคอมมิวนิสต์และการปฏิวัติซ้อนโดยทหารในตอนปลายปีพ.ศ. 2508 การปฏิวัติและปฏิวัติซ้อนครั้งนั้นรุนแรงมาก กว่าที่จะสงบชาวอินโดนีเซียที่เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนและชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในประเทศนั้นเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ตัวเลขที่แท้จริงไม่มีใครทราบแน่นอน มีผู้

ประเมินว่าอยู่ระหว่าง 78,000 ถึง 2 ล้านคน นอกจากนั้นทรัพยากรสินจำนวนมหาศาลยังถูกทำลาย โดยเฉพาะธุรกิจของชาวจีนและชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจ ถูกเผาผลาญย่อยยับ

ฉะนั้น เมื่อประธานาธิบดีซูการ์โนหมดอำนาจและประธานาธิบดีซูฮาร์โตเข้ามาแทนในปี พ.ศ. 2510 เศรษฐกิจของอินโดนีเซียอยู่ในภาวะใกล้ล้มละลาย รัฐบาลของประธานาธิบดีซูฮาร์โตต้องใช้เวลาหลายปีกว่าจะสามารถวางรากฐานเศรษฐกิจใหม่ให้อินโดนีเซียได้สำเร็จ

รัฐบาลใหม่เริ่มวางรากฐานเศรษฐกิจด้วยมาตรการและนโยบายหลายอย่าง เช่น การขอความช่วยเหลือทางการเงินและการผ่อนผันหนี้จากกลุ่มประเทศตะวันตก การใช้นโยบายการเงินอย่างเข้มงวด การส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น การยินยอมให้ชาวต่างประเทศเข้าไปลงทุน การมุ่งเน้นการพัฒนาการเกษตร และการลงทุนเพื่อสร้างสาธารณูปโภคและปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การมุ่งพัฒนาประเทศอย่างจริงจังทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในเวลาประมาณ 20 ปีก่อนที่อินโดนีเซียจะประสบวิกฤติเศรษฐกิจพร้อม ๆ กับประเทศไทยในปี พ.ศ. 2540 และในปัจจุบันอินโดนีเซียสามารถผลิตอาหารได้เกือบพอกินสำหรับประชากรกว่า 200 ล้านคน

ที่เล่ามานั้นเป็นการมองในทางบวก เพราะทั้ง ๆ ที่มีอุปสรรคมากมาย อินโดนีเซียในระยะ 20 กว่าปีหลังน้ำมันขึ้นราคา พัฒนาสำเร็จระดับหนึ่งสำหรับในทางลบ เราอาจกล่าวได้ว่าอินโดนีเซียน่าจะพัฒนาได้เร็วกว่านั้นหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่เป็นครั้งแรก เพราะนอกจากจะมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแล้ว อินโดนีเซียยังมีทรัพยากรอย่างอื่นอีกมาก รวมทั้งดินบุก ทองคำ ทองแดง แร่อะลูมิเนียม และป่าไม้เมืองร้อน โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับประเทศยากจนมาก ๆ เช่น ศรีลังกา ซึ่งไม่มีน้ำมันและทรัพยากรอย่างอื่น

มากเท่าอินโดนีเซีย นอกจากนั้นศรีลังกายังมีสงครามกลางเมืองมาเป็นเวลานาน ศรีลังกาสามารถพัฒนาได้รวดเร็วกว่าอินโดนีเซียมากดังปรากฏตามตัวเลขในตาราง 1 คุณจะเห็นว่าในปี พ.ศ. 2516 ชาวศรีลังกามีรายได้ต่อหัวคน 120 เหรียญสหรัฐ ฯ ซึ่งต่ำกว่าของอินโดนีเซีย แต่ในปี พ.ศ. 2542 ชาวศรีลังกา มีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น 71% หรือมากกว่าของชาวอินโดนีเซียถึง 41%

อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจของอินโดนีเซียขยายตัวช้ากว่าที่ควรจะเป็นหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่เป็นครั้งแรก ?

ขอสารภาพว่าผมไม่มีคำตอบแน่นอนชนิดดินไม่หลุด แต่อยากพาคุณกลับไปดูเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงไว้แล้ว นั่นคือ เรื่องประสิทธิภาพของการลงทุน เพราะจากตัวเลขในตาราง 2 คุณจะเห็นว่าอัตราการลงทุนในอินโดนีเซียหลังจากน้ำมันขึ้นราคา มักอยู่ในระดับสูงกว่าของศรีลังกา ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อินโดนีเซียต้องลงทุนมาก แต่ได้ผลตอบแทนต่ำ อาจเกี่ยวกับลักษณะของประเทศซึ่งเป็นเกาะมากมายและกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณกว้างถึงกว่า 5,000 กิโลเมตร ทำให้การติดต่อลำบาก ต้องใช้เงินจำนวนมากลงทุนเพื่อการสร้างปัจจัยพื้นฐานราคาแพง เช่น สนามบิน ท่าเรือ ถนนและดาวเทียมเพื่อเชื่อมชุมชนซึ่งอยู่ห่างไกลกัน

อีกปัจจัยหนึ่งได้แก่การลงทุนผิดพลาดในบางด้าน การได้เงินจำนวนมากในรูปของลาภลอยจากการขายน้ำมัน ทำให้บริษัทใหญ่ ๆ ของรัฐ ตัดสินใจลงทุนในกิจการบางอย่างซึ่งตัวเองไม่มีศักยภาพพอที่จะทำให้อำนาจได้ เช่น การลงทุนทำโรงงานถลุงเหล็กและเหล็กกล้าแบบครบวงจร ซึ่งใช้เงินทุนจำนวนมากแต่ตัวเองไม่มีทั้งประสบการณ์และความสามารถทางเทคนิค การลงทุนซื้อเรือขนส่งน้ำมันขนาดยักษ์จำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ตลาดการขนส่งน้ำมันกำลังเปลี่ยนไป และการลงทุนทำเครื่องบินเพราะผู้นำในรัฐบาลคนหนึ่งมีความสนใจด้านนั้น แต่ไม่มีปัจจัยสำคัญอื่น ๆ ที่จะช่วยทำให้สำเร็จได้ การลงทุนจำพวกนี้ขาดทุนย่อยยับ และเป็นตัวถ่วงให้ระดับประสิทธิภาพของการลงทุนทั่วไปต่ำลงด้วย

อีกปัจจัยหนึ่ง ได้แก่ การจ่อราษฎร์บังหลวง เรื่องนี้วัดไม่ได้ง่ายนัก ฉะนั้นขอให้นำทั้งตัวเลขและเรื่องที่เพื่อน ซึ่งทำงานโดยตรงกับประเทศ อินโดนีเซีย และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเทศนี้กล่าวถึงในหนังสือต่าง ๆ มาเล่าต่อ

สำหรับเรื่องตัวเลข องค์การ Transparency International ซึ่งศึกษาเรื่อง การจ่อราษฎร์บังหลวงและผมอ้างถึงในหนังสือ **ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ** (พิมพ์ กรกฎาคม 2543) ได้จัดอินโดนีเซียไว้ในอันดับเกือบสุดท้าย ในเรื่องของความโปร่งใส นั่นคือ จากคะแนนเต็ม 10 ซึ่งหมายถึงมีการจ่อ ราษฎร์บังหลวงน้อยที่สุด เมื่อปีที่แล้ว (2543) อินโดนีเซียได้ 1.7 คะแนน และเป็นที่สามรองจากสุดท้ายในบรรดา 96 ประเทศที่ถูกสำรวจ สำหรับการสำรวจและจัดอันดับในปีนี้ อินโดนีเซียได้คะแนน 1.9 และเป็นที่สามรองจาก สุดท้ายในจำนวน 91 ประเทศ พุด่ง่าย ๆ ว่าถ้าคุณคิดว่าเมืองไทยมีการคดโกงมาก ไปดูอินโดนีเซียแล้วคุณจึงจะเห็นของจริง การจ่อราษฎร์บังหลวง ทำให้ต้นทุนของทุกอย่างสูงขึ้น เช่น แทนที่จะสร้างถนนได้ด้วยราคากิโลเมตรละ 10 ล้านบาท อาจจะต้องใช้เงินถึงกิโลเมตรละ 15 ล้านบาท แทนที่จะสร้างอาคารราชการได้ด้วยเงิน 100 ล้านบาท ต้องใช้เงินถึง 125 ล้านบาท ฯลฯ ในภาวะเช่นนี้ ประสิทธิภาพของการลงทุนย่อมต่ำแน่นอน

สำหรับในด้านของเรื่องเล่า เรื่องหนึ่งซึ่งผมแน่ใจว่าเป็นเอกลักษณ์ของ อินโดนีเซีย ได้แก่ แนวคิดและการปฏิบัติที่ทหารของเขามีหน้าที่สองด้านคือ ด้านป้องกันและด้านพัฒนาประเทศ ในด้านป้องกันประเทศนั้นคงเป็นที่รู้จักกัน ดีอยู่แล้ว ส่วนในด้านการพัฒนาประเทศ มีสิ่งที่เด่น ๆ อยู่สองอย่างได้แก่ นายทหารระดับสูงมีตำแหน่งหน้าที่ในส่วนราชการอื่นอยู่ทั่วไป และกองทัพ ต้องทำธุรกิจเพราะจำเป็นต้องหาเงินมาบำรุงกองทัพ เนื่องจากรัฐบาลให้ งบประมาณเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ฉะนั้น กองทัพต้องเข้าไปทำธุรกิจมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ การนำสินค้าเข้าแบบ

ผูกขาด หรือการร่วมทุนกับเอกชน ภาวะเช่นนี้เปิดโอกาสให้นายทหารระดับสูงหาส่วนเกินจากหน้าที่หรือต้องกันเงินไว้เพื่อกองทัพบก ฉะนั้นเราเองได้อีกแง่หนึ่งว่า ตัวเลขที่แสดงอัตราการลงทุนนั้นสูงกว่าความเป็นจริงเพราะเงินส่วนหนึ่งถูกกันเอาไว้แล้ว อาจจะตกอยู่ในกระเป๋าผู้เกี่ยวข้องส่วนหนึ่ง และไปเป็นงบประมาณทางอ้อมของกองทัพอีกส่วนหนึ่ง

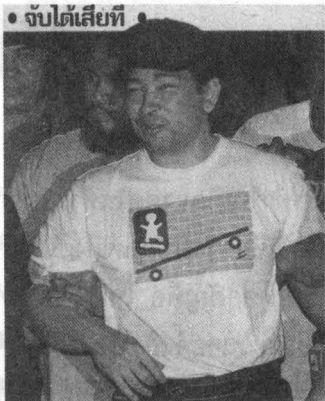
ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้รับเลือกตั้งติดต่อกันหลายครั้งและครองอำนาจอยู่ถึง 31 ปี การครองอำนาจอยู่นานมีข้อดีในด้านความต่อเนื่องของนโยบาย และความมั่นคงทางการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อินโดนีเซียพัฒนาได้สำเร็จระดับหนึ่ง ทำให้ผู้นิยมชมชอบและได้รับผลประโยชน์ยกย่องประธานาธิบดีซูฮาร์โตว่าเป็นรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ เขาคงมีความสามารถจริงจึงครองเก้าอี้ได้นานขนาดนั้น แต่ฝรั่งมีคำคมหนึ่งซึ่งแปลได้ง่าย ๆ ว่า “เบื้องหลังรัฐบุรุษย่อมมีสตรีเพศ” ในกรณีของประธานาธิบดีซูฮาร์โตก็เช่นกัน สุภาพสตรีนั้นเป็นภรรยาของเขาชื่อว่า “เทียน ลิน” หรืออะไรทำนองนั้น แต่พวกฝรั่งเอามาออกเสียงกันเป็นเซ็งลื้อเล่นลับหลังว่า “Ten Percent” เพราะมีข่าวลือลือว่า ใครก็ตามที่หวังจะชนะการประกวดราคาเพื่อทำโครงการของรัฐบาล ต้องมีเงินปากถุงให้ภรรยาของประธานาธิบดี 10% เรื่องนี้จะจริงเท็จแค่ไหนผมไม่ทราบ แต่ผมค่อนข้างแน่ใจในคำพังเพยไทยที่ว่า “ไม่มีผลประโยชน์ไม่...”

ถึงแม้เรื่องที่เล่ากันนั้นจะไม่จริง แต่สิ่งที่น่าคิดอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ เรื่องสาเหตุที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตตกจากเก้าอี้ ไม่ใช่เพราะแพ้การเลือกตั้ง หากเพราะกำลังถูกกล่าวหาว่าขโมยเงินของรัฐเป็นจำนวนมาก ชาวความร่ำรวยมหาศาลของเขามีออกมาเรื่อย ๆ แต่เนื่องจากอินโดนีเซียไม่มีกฎหมายห้ามข้าราชการการเมืองมีส่วนร่วมในธุรกิจซึ่งอาจได้ผลประโยชน์จากตำแหน่งของเขา ฉะนั้นความร่ำรวยในขอบเขตของประธานาธิบดีจึงเป็นเรื่องธรรมดา แต่เขาร่ำรวยเกินปกติจนพรรคพวกของเขาเองก็อดรอนทนไม่ได้ ฉะนั้นเรื่องนี้จะต้องร้ายแรงจริงเพราะเขาอยู่ในตำแหน่งเป็นเวลานาน ได้สร้าง

บารมีไว้มากมาย ถ้าไม่เหลือปากว่าแรงจริง ๆ พรรคพวกหรือลูกน้องคงไม่ลุกขึ้นมาเชียร์ให้เขาตกเก้าอี้ไปแน่

ประธานาธิบดีซูฮาร์โตครองตำแหน่งอยู่ได้ 31 ปีเพราะสามารถควบคุมคนอื่นได้ ทั้งทางพระเดชและทางพระคุณ แต่สิ่งที่เขาคุมไม่ได้คือลูก 4 คน ทายาทของเขามีธุรกิจสารพัดซึ่งล้วนได้ผลประโยชน์จากรัฐทั้งนั้น เช่น การผูกขาดการนำเข้าสินค้า การรับเหมาก่อสร้างงานของรัฐ การเป็นตัวแทนซื้อของให้รัฐ ฯลฯ นอกจากการใช้อำนาจของรัฐแล้ว ลูกบางคนยังใช้อิทธิพลในรูปของอันทพาลอีกด้วย ในสมัยพ่อมีอำนาจไม่มีใครกล้าแตะต้อง เมื่อพ่อหมดอำนาจลูกชายคนเล็กถูกจับข้อหาวางระเบิดฆ่าคนทันที

• จับได้เสียที •

นายฮูโตโม มันทาลา บุตร “ทอมมี”
ลูกชายอดีตประธานาธิบดีซูฮาร์โต
ถูกตำรวจควบคุมตัว

ปัจจัยในทางลบเช่นนี้สั่งสมขึ้นเรื่อย ๆ เป็นเวลานาน เมื่อถึงจุดหนึ่งระบบจะไม่สามารถรองรับได้และจะปะทุขึ้นเป็นวิกฤติรุนแรง ฉะนั้นวิกฤติเศรษฐกิจของอินโดนีเซียซึ่งเกิดพร้อม ๆ กับของไทยในกลางปี พ.ศ. 2540 นั้นร้ายแรงกว่าของไทยเสียอีก เช่น ในระหว่างปี พ.ศ. 2540-2541 รายได้ประชาชาติของเราตกลงไปราว 15% แต่ของเขาตกไปถึงเกือบ 30% ค่าเงินบาทตกไปราว 40% แต่เงินรูเปียของเขาตกไปราว 80% ฯลฯ วิกฤติของเขาร้ายแรงมากถึงขนาดนำไปสู่การจลาจลทั่วไปและการฆ่าแกงกันในระหว่างคนต่างเผ่าพันธุ์และต่างศาสนา

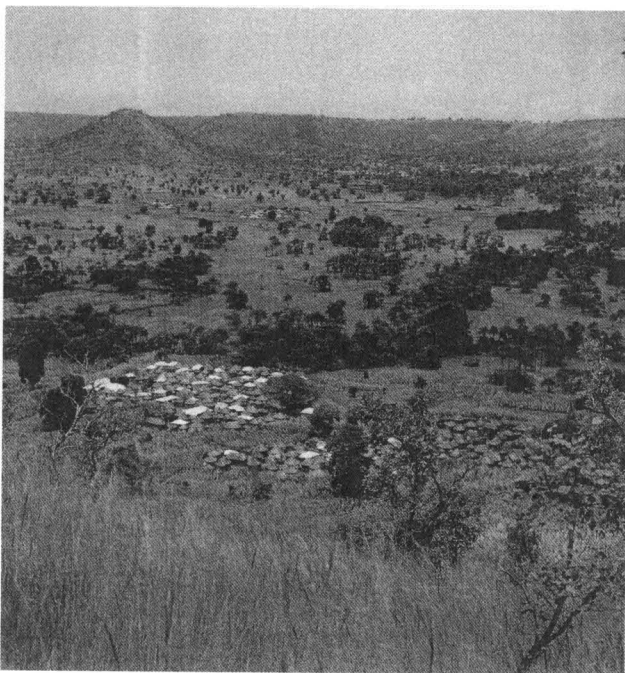
วิถีชีวิตชาวอินโดนีเซีย

สถานการณ์ในเวลา 4 ปีที่ผ่านมาทำให้เกิดแง่คิดในทำนองว่า นอกจากจะพัฒนาอย่างยากลำบากแล้ว อินโดนีเซียอาจมีปัญหาลึกถึงกับแตกสลายไม่เป็นประเทศอยู่เหมือนเดิมก็ได้ สาเหตุสำคัญคือ ใหญ่ได้แก่การต่างเชื้อชาติและต่างศาสนา กัน นอกจากติมอร์ตะวันออกแล้ว ยังมีอีกสองจังหวัดที่ประกาศตัวเป็นเอกราช ถ้าสองจังหวัดนี้ทำสำเร็จ จังหวัดอื่นอาจทำตามก็ได้ ถึงแม้จะไม่มีใครทำสำเร็จและอินโดนีเซียยังเป็นประเทศอยู่เหมือนเดิมก็ตาม การขัดแย้งอย่างรุนแรงทางสังคมและการเมืองจะคงคุกรุ่นต่อไปจะปะทุขึ้นมาเป็นสงครามกลางเมืองเมื่อไรก็ได้ จะไม่มีใครสามารถครองอำนาจอยู่ได้นานแบบประธานาธิบดีซูฮาร์โตอีก การขาดเสถียรภาพทางสังคมและการเมือง และความไม่ต่อเนื่องของนโยบายเศรษฐกิจ จะเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงต่อการพัฒนาของอินโดนีเซียในอนาคต

ไนจีเรีย

ข้อมูลเบื้องต้น (2544)

ที่ตั้ง	- ตอนกลางของทวีปแอฟริกา
ขนาด	- 924,000 ตารางกิโลเมตร (1.8 เท่าของเมืองไทย)
ประชากร	- 125.2 ล้านคน
น้ำมันดิบที่พบ	- 22,500 ล้านบาร์เรล (180 บาร์เรลต่อคน)
อัตราการสูบน้ำมันดิบ	- 1.9 ล้านบาร์เรลต่อวัน (สูบได้อีก 32 ปีจึงจะหมด)
ก๊าซธรรมชาติที่พบ	- 3.5 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (28,000 ลูกบาศก์เมตรต่อคน)
อัตราการผลิตก๊าซ ฯ	- 6.5 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ผลิตได้อีก 1,480 ปีจึงจะหมด)
รายได้ต่อคนต่อปี	- พ. ศ. 2516 = 210 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) - พ. ศ. 2542 = 310 เหรียญสหรัฐ ฯ (ที่มา: ธนาคารโลก) คิดตามค่าของเงินเหรียญในปี 2516 ได้ = 78 เหรียญ

หมู่บ้านในไนจีเรียตอนกลาง

ผมได้ยินเรื่องประเทศไนจีเรียครั้งแรกเมื่อสมัยเรียนอยู่ที่วิทยาลัย
 วิชาการศึกษา ประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน)
 ตอนนั้นไนจีเรียเป็นข่าวใหญ่เพราะสงครามกลางเมือง ซึ่งปะทุขึ้นเมื่อภาค
 ตะวันออกของประเทศประกาศแยกตัวเป็นเอกราชและรัฐบาลเข้าโจมตี
 สองฝ่ายผลัดกันรุกผลัดกันรับอยู่เกือบ 3 ปี สร้างความเสียหายให้แก่ชีวิตและ
 ทรัพย์สินจำนวนมาก ก่อนที่ฝ่ายประกาศแยกตัวเป็นเอกราชจะยอม
 จำนวน หลังจากนั้นผมได้ยินเรื่องทั้งดีและไม่ค่อยดีบ่อย ๆ เกี่ยวกับประเทศ
 นี้ เรื่องที่เด่นมากเห็นจะได้แก่นักประพันธ์ชาวไนจีเรียได้รับรางวัลโนเบลสาข
 วรรณกรรมเมื่อปี พ. ศ. 2529 ชาวนีโด่งดังเพราะนักประพันธ์จากประเทศ
 ด้อยพัฒนาไม่ได้รับรางวัลอันมีเกียรติสูงส่งนี้บ่อยนัก นอกจากนั้น ก็เป็นเรื่อง

ชาวไนจีเรียซึ่งไม่มีชื่อเสียงโด่งดังในการเล่นกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในสหรัฐอเมริกา และนักกีฬาฟุตบอลของไนจีเรียชนะเลิศเหรียญทองในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกเมื่อปี พ. ศ. 2539

สำหรับทางด้านไม่ค่อยดี เรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการลงโทษนักเขียนซึ่งไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐและพฤติกรรมของผู้นำ นักเขียนซึ่งได้รับรางวัลโนเบลก็เคยถูกจับขัง และเมื่อปี พ. ศ. 2538 รัฐบาลแสดงความโหดถึงกับสังหารชนคนนักเขียนชื่อดังคนหนึ่ง พรรคพวกของผมเคยเล่าให้ฟังว่า ไนจีเรียเป็นประเทศที่เขาไม่ประสบความสำเร็จเลย คือ ก่อนไปประเทศนั้นได้จองห้องในโรงแรมไว้ล่วงหน้า แต่พอไปถึงโรงแรมจริง ๆ พนักงานต้อนรับบอกว่าไม่มีชื่อเขาเป็นผู้จอง ต้องถกเถียงกัน ต่อมาเขาจึงรู้ว่าชาวต่างประเทศที่เขาเข้าไปไนจีเรียมักโดนไม่เต็มใจ เพราะเจ้าพนักงานต้อนรับต้องการสินบน อีกเรื่องหนึ่งเพื่อนคนไทยของผมได้รับเชิญจากชาวไนจีเรียให้ไปทำธุรกิจที่นั่น พอไปถึงเขาจึงรู้ว่าถูกต้ม ผมเคยได้ข่าวเรื่องชาวไนจีเรียถูกจับเพราะเข้ามาค้าขายยาเสพติดในเมืองไทย ไม่ทราบว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นบ่อยหรือเปล่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดคงเป็นเพราะไนจีเรียมีกลุ่มนักค้ายาเสพติดข้ามชาติ ซึ่งเห็นว่าเมืองไทยเข้าออกง่ายพร้อมกับมีชื่อเสียงในด้านการเป็นแหล่งค้ายาเสพติดขนาดใหญ่ ไม่ทราบว่าเป็นความเข้าใจนั้นผิดหรือถูกแค่ไหน

ผมเก็บประเทศไนจีเรียไว้เล่าหลังสุด เพราะเขาเป็นประเทศในกลุ่มผู้ส่งน้ำมันออกที่ยากจนอย่างไม่น่าเชื่อ

ไนจีเรียยากจนขนาดไหน ?

ยากจนขนาดที่เกือบครึ่งหนึ่งของคนทั้งประเทศอยู่ในภาวะอดอยาก หิวโหยอยู่ตลอดเวลา ยากจนกว่าประเทศที่เราจะได้ยินว่าจนสุด ๆ เช่น บังกลาเทศ และยากจนขนาดธนาคารโลกจัดให้เป็นหนึ่งใน 15 ประเทศที่ยากจนที่สุดในโลกเมื่อไม่นานมานี้

ตาราง 1 : ประชากรและรายได้ประชาชาติของไนจีเรียและของไทย

	2516	2542	เพิ่ม/ลด
ไนจีเรีย			
ประชากร (ล้านคน)	71	124	74%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	15,050	9,500	-37%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	210	78	-63%
ไทย			
ประชากร (ล้านคน)	39	62	57%
รายได้ประชาชาติ (ล้านเหรียญ)*	10,600	30,326	186%
เป็นรายได้ต่อคน (เหรียญ)*	270	490	82%

*คิดตามค่าเงินเหรียญสหรัฐ ฯ ในปี 2516

สมัยหนึ่ง ไนจีเรียมิได้ยากจนขนาดนั้น ผลิตอาหารได้เหลือกิน จากตัวเลขในตาราง 1 คุณจะเห็นว่า ย้อนไปเมื่อก่อนน้ำมันขึ้นราคาขนานใหญ่ เขามีรายได้ต่อคนใกล้เคียง ๆ กับของไทยในปี พ.ศ. 2516 คือ 210 เหรียญสหรัฐ ฯ เทียบกับของไทย 270 เหรียญสหรัฐ ฯ หลังจากน้ำมันขึ้นราคา ไนจีเรียร่ำรวยขึ้น

- อย่างรวดเร็ว และในปี พ.ศ. 2523 มีรายได้ต่อคนถึง 1,010 เหรียญสหรัฐ ฯ มากกว่าของไทย (670 เหรียญสหรัฐ ฯ) ถึง 50% แต่ความรวยของเขาอยู่ได้ชั่วแล่นเท่านั้น

ไนจีเรียมีประชากรมากที่สุดในบรรดาประเทศในทวีปแอฟริกา และจัดว่ามีทรัพยากรมากที่สุดประเทศหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นน้ำมันปิโตรเลียม แร่ธาตุอื่น ๆ หรือภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศอันเหมาะสมสำหรับการเกษตร แต่เขามีปัญหามากมายจนนักวิชาการของเขาคนหนึ่งเขียนหนังสือขึ้นชื่อว่า

Crippled Giant (คงจะแปลได้ง่าย ๆ ว่า “ยักษ์ง่อย”)¹ ปัญหาสารพัดของเขา ทำให้รายได้ต่อคนตกต่ำลงถึง 63% เมื่อเทียบกับรายได้เมื่อก่อนน้ำมันขึ้นราคา

ไนจีเรียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ยังพัฒนายังล่าหลัง ยิ่งพัฒนายิ่งจน และจนถึงขนาดตกไปอยู่ในกลุ่มของประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก เป็นเรื่องซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้สำหรับประเทศผู้ผลิตน้ำมันขนาดใหญ่ แต่ทว่ามันเป็นความจริง

ถ้าดูจากตัวเลข การพัฒนายิ่งจนของชาวไนจีเรียดูได้ง่าย ๆ จากรายได้ประชาชาติซึ่งลดลงถึง 37% หลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ 26 ปี พร้อมกันนั้นประชากรเพิ่มขึ้น 74% ถ้าคุณดูตัวเลขในตารางที่ 2 คุณจะเห็นว่าอัตราการลงทุนของเขามีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด ลงทุนน้อยด้วยความเจริญเป็นของธรรมดา นอกจากจะลงทุนน้อยแล้ว ประสิทธิภาพของการลงทุนยังต่ำอีกด้วย ผมจะไม่นำตัวเลขมาแสดงสำหรับเรื่องนี้ แต่คิดว่าเมื่อคุณอ่านต่อไปจะเข้าใจเองว่าทำไมการลงทุนของเขาจึงมีประสิทธิภาพต่ำ ยิ่งไปกว่านั้นการออมทรัพย์ของเขาตกลงมาจนถึงศูนย์ซึ่งตามปกตินักพัฒนาเศรษฐกิจอย่างผมไม่ค่อยเห็นบ่อยนัก นอกเสียจากในประเทศที่กำลังมีปัญหาทางสังคมและการเมืองอย่างร้ายแรง

ฉะนั้นเรื่องสังคมและการเมืองน่าจะเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ไนจีเรียพัฒนายังล่าหลัง ยิ่งพัฒนายิ่งจน และมีปัญหามากมายจนกลายเป็น “ยักษ์ง่อย” ทั้ง ๆ ที่มีน้ำมันและทรัพยากรอย่างอื่นมากมาย

¹ Eghosa E. Osaghae. Crippled Giant. Nigeria since Independence. Bloomington: Indiana University Press, 1998.

ย้อนกลับไปสมัยก่อนที่จะกลายมาเป็นประเทศไนจีเรีย พื้นที่แถบนั้นประกอบด้วยชนชาติมากมายหลายร้อยเผ่าพันธุ์ซึ่งกระจัดกระจายกันอยู่ทั่วไป ส่วนมากเป็นคนผิวดำซึ่งเราเรียกตามฝรั่งว่านิโกร ในยุคที่ฝรั่งผิวขาวออกล่าคนเพื่อเอาไปเป็นทาส พื้นที่แถบแอฟริกาตะวันตกเป็นแหล่งใหญ่ที่ฝรั่งไล่ต้อนคนไปขาย โดยมากเพื่อเอาไปใช้ทำไร่ไถนาในอาณานิคมใหม่ในทวีปอเมริกา เมื่อหมดยุคของการค้าทาส ฝรั่งหันไปเน้นการขนทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่น และหลายชาติเข้าไปมีอิทธิพลเหนือดินแดนในย่านนั้น เนื้อที่ซึ่งจะเป็นไนจีเรียในเวลาต่อมาเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ

ตาราง 2 : อัตราการลงทุนและการออมทรัพย์ของไนจีเรียและของไทย (% ของรายได้ของประเทศ)

	2508	2519	2523	2528	2533	2538	2542
อัตราการลงทุน							
ไนจีเรีย	19	33	22	10	15	18	11
ไทย	20	26	29	23	41	43	21
อัตราการออมทรัพย์							
ไนจีเรีย	17	37	32	14	29	20	0
ไทย	21	22	23	21	34	36	32

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 อาณานิคมทั่วโลกเริ่มเคลื่อนไหวเพื่อปลดแอกของฝรั่ง ไนจีเรียเป็นประเทศหนึ่งซึ่งได้เอกราชเมื่อปี พ.ศ.2503 ในเนื้อที่ประมาณเกือบสองเท่าของประเทศไทยนั้น ปัจจุบันมีประชากรกว่า 124 ล้านคน ประกอบด้วยชนชาติ 250-400 เผ่าพันธุ์ แต่ละเผ่ามีภาษาและวัฒนธรรมของตัวเอง เนื่องจากชนเหล่านี้มีความแตกต่างกันทั้งในด้านวัฒนธรรมและการทำมาหากิน ต่างคนต่างอยู่และมีความจงรักภักดีต่อเผ่า

วิถีชีวิตของชาวไนจีเรีย

มาก่อน ทำให้การรวมตัวกันเป็นประเทศมีปัญหามากมาย ไม่สามารถที่จะจัดการปกครองให้ลงตัวจนทำให้ทุกกลุ่มพอใจได้ ฉะนั้นตั้งแต่เป็นเอกราชมา ไนจีเรียได้เปลี่ยนการจัดการปกครองโดยแบ่งส่วนต่าง ๆ ของประเทศออกถึง 5 รูปแบบแล้ว เริ่มจากการแบ่งเป็น 4 ภาค กลายเป็น 14 รัฐ 19 รัฐ 30 รัฐ จนมาถึงปี พ.ศ. 2539 จึงแบ่งเป็น 36 รัฐซึ่งยังไม่แน่ว่าจะอยู่ได้ถาวรหรือไม่

จุดมุ่งหมายของการเปลี่ยนรูปแบบของการแบ่งเนื้อที่เพื่อการปกครอง ได้แก่ ความหวังที่จะถ่วงอำนาจของเผ่าใหญ่ ๆ ไม่ให้เผ่าหนึ่งเผ่าใดผูกขาดอำนาจแต่เพียงผู้เดียว และเพื่อหาจุดสมดุลในการปันผลประโยชน์ของเผ่าต่าง ๆ หลังจากเป็นเอกราชมากกว่า 40 ปีแล้วดูจะยังไม่ลงตัวนัก ผลประโยชน์มักนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งกันเสมอ บางครั้งเผ่าต่าง ๆ ทะเลาะกันรุนแรงถึงขนาดเลือดตกยางออก ครั้งที่รุนแรงที่สุดได้แก่สงครามกลางเมือง 31 เดือน ซึ่งเกิดขึ้นหลังประเทศได้เอกราช 7 ปี และคร่าชีวิตคนไป 1-3 ล้านคน พร้อมกับทำลายทรัพย์สินอีกเหลือคณานับ

นอกจากต่างกันทางเผ่าพันธุ์แล้ว ประชาชนยังต่างกันทางศาสนา ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดการปกครองประเทศอีกด้วย ชาวไนจีเรียราวครึ่งหนึ่งนับถือศาสนาอิสลาม พวกนี้ส่วนมากเป็นเผ่าที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศราว 40% นับถือศาสนาคริสต์ พวกที่นับถือศาสนาอิสลามบางกลุ่มต้องการที่จะนำเอากฎเกณฑ์ของศาสนาอิสลามมาใช้ในการบริหารจัดการประเทศอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการปกครองหรือด้านเศรษฐกิจ แต่กลุ่มอื่นไม่เห็นด้วย เรื่องนี้ใครจะผิดหรือถูกคงไม่สำคัญอะไร ที่สำคัญคือความขัดแย้งที่ตามมา จนบางครั้งความแตกต่างทางศาสนากลายเป็นข้ออ้างที่ทำให้คนกลุ่มต่าง ๆ ยกพวกเข้าหาหั่นกัน การทะเลาะกันเพราะศาสนาครั้งใหญ่เกิดเมื่อปี พ. ศ. 2523 ซึ่งมีคนตายไปถึง 4,177 คน

การที่ไนจีเรียไม่สามารถจัดการปกครองได้ลงตัว จนทำให้คนหลายร้อยเผ่าพันธุ์พอใจและเลิกทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรง เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศ

ในระหว่างที่ชาวไนจีเรียพยายามหาทางปกครองตัวเองให้ลงตัว และยังทะเลาะกันอยู่นั้น โลกภายนอกมิได้อยู่เฉย ๆ ยังวิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว ตอนได้เอกราชเมื่อปี พ. ศ. 2503 ไนจีเรียเพิ่งจะส่งน้ำมันออกได้เพียงสองปี ส่งออกได้เพียงเล็กน้อยและด้วยราคาต่ำ ฉะนั้นจึงไม่มีรายได้ที่จะต้องบริหารจัดการมากนัก สถานการณ์เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อน้ำมันขึ้นราคาลากลอยมาให้จำนวนมาก ชาวไนจีเรียจะเข้าใจสถานภาพใหม่ของตนมากน้อยเพียงไรยากที่จะหยั่งถึง แต่ถ้าจะให้ผมเดา ผมค่อนข้างแน่ใจว่า ส่วนมากไม่เข้าใจเพราะตอนนั้น ชาวไนจีเรียราว 20% เท่านั้นที่มีความรู้พออ่านออกเขียนได้ และที่ผมแน่ใจคือ คนทุกกลุ่มจะมีความคาดหวังว่าจะได้ส่วนแบ่งจากลาภลายนั่น และจะร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็ว ในภาวะเช่นนั้น ไนจีเรียต้องการผู้นำที่มีความสามารถยอดเยี่ยมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย แต่สิ่งนั้นไนจีเรียหาไม่ได้มาจนปัจจุบันนี้

ไนจีเรียเริ่มต้นด้วยการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐบาลไม่

สามารถจะปกครองอย่างมีประสิทธิภาพได้ เพราะความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ร้ายยิ่งกว่านั้นศรัทธาในรัฐบาลและข้าราชการลดลงอย่างรวดเร็ว เมื่อผู้นำรัฐบาลใช้ตำแหน่งและอำนาจเพื่อยักยอกเอาเงินของรัฐไปทำประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวก นอกจากนั้นยังโกงการเลือกตั้งอีกด้วย เมื่อประชาชนประท้วง รัฐบาลก็ตอบโต้อย่างรุนแรง ไม่นานการประท้วงและการตอบโต้อย่างรุนแรงกลับปกลับมานี้ กลายเป็นวงจรอุบาทว์ที่ล้อมรัดประเทศจนไปไหนไม่รอด ทหารจึงเข้าทำรัฐประหารครั้งแรกเมื่อต้นปี พ. ศ. 2509 หลังจากไนจีเรียเป็นเอกราชได้ 5 ปีกับ 3 เดือน จากนั้นมาไนจีเรียก็มีรัฐบาลทหารมาตลอด ยกเว้นช่วงเวลาราว 4 ปีระหว่าง พ.ศ. 2522-27 เมื่อประเทศทดลองมีรัฐบาลพลเรือนซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งอีกครั้ง ทหารเข้าปกครองประเทศอีกจนถึงปี พ. ศ. 2542 จึงมีการเลือกตั้งซึ่งนายพลนอกราชการคนหนึ่งเป็นผู้ชนะได้เป็นประธานาธิบดี

กล่าวได้ว่าไนจีเรียมีรัฐบาลเผด็จการมาเกือบตลอด พอได้ยินคำว่า “เผด็จการ” คุณคงจินตนาการเหมือนคนส่วนมากว่าต้องมี “เผด็จโกง” ซึ่งตรงกับข้อสังเกตของนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษที่ว่า **ผู้คุมอำนาจ มักใช้อำนาจและบังหลวง ผู้คุมอำนาจหมดทั้งปวง ย่อม บังหลวงและใช้อำนาจ** (“Power tends to corrupt and absolute power corrupts absolutely.” Lord Acton, 2430) ถึงแม้จะมีมูลความจริงอยู่มากแต่เรื่องนี้คงจะไม่จริงทุกกรณีไป เรื่องที่ผมคิดว่ายากเย็นเห็นจะเป็นรัฐบาลเผด็จการของนายพล บัก จุง ฮี ซึ่งผมเล่าไว้ในบท “ไปดื่มโซมอาระเบีย ปล่อยเมียนอนหนาว” ในหนังสือเรื่อง **จดหมายจากวอชิงตัน** (พิมพ์ เมษายน 2543) ผมแน่ใจว่าเกาหลีใต้พัฒนาได้สำเร็จเพราะการวางรากฐานอันมั่นคงของรัฐบาลสมัยนายพล บัก จุง ฮี แต่ไนจีเรียไม่โชคดีขนาดนั้น เพราะนายพลที่ผลักดันเสนอหน้าเข้ามาปกครองประเทศ ดูจะเข้ามาสร้างปัญหาให้เพิ่มขึ้นมากกว่าเข้ามาแก้ปัญหา จนในที่สุดก็ถูกโค่นลงด้วยการปฏิวัติ เป็นการสร้างวงจรอุบาทว์ในทางการเมืองการปกครองในอีกรูปแบบหนึ่ง

รัฐบาลเผด็จการของไนจีเรียทำอะไรจึงทำให้เศรษฐกิจถอยหลังเข้าคลอง ?

คุณคงไม่หวั่นเสียก่อนถ้าผมมยกรายละเอียดทางเศรษฐกิจมาแล้วจะนั้นขอจำกัดอยู่เพียงสองสามเรื่องเท่านั้น

เรื่องแรกเกี่ยวกับยุทธการในการพัฒนา รัฐบาลไนจีเรียก็คล้ายรัฐบาลของประเทศด้อยพัฒนาเป็นจำนวนมากที่คิดว่า รัฐบาลจะสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจในแง่ต่าง ๆ ได้ ถ้ารัฐเข้าไปลงมือทำกิจการโดยตรงเสียเอง หรือโดยร่วมมือกับเอกชน และมุ่งเน้นการทำอุตสาหกรรมเป็นหลัก ฉะนั้นรัฐบาลไนจีเรียจึงตั้งรัฐวิสาหกิจและบริษัทร่วมทุนกับเอกชนขึ้นมาจำนวนมาก ผลลัพธ์คือ ไนจีเรียก็คล้ายประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ ที่พบว่าการทำธุรกิจมิใช่ของง่าย ไม่เหมาะสมที่จะเป็นหน้าที่ของรัฐ และส่วนมากทำไม่สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ทำให้การลงทุนขาดประสิทธิภาพ ได้ผลตอบแทนน้อยและในบางกรณีทำให้สูญต้นทุน

นอกจากนั้นการมุ่งเน้นอุตสาหกรรมทำให้ละเลยการเกษตร ยังผลให้ไนจีเรียซึ่งเคยเป็นผู้ส่งออกอาหารออกกลายเป็นผลิตอาหารได้ไม่พอกิน ต้องซื้อจากต่างประเทศและมีผลให้ประชาชนอดอยาก เมื่อประเทศไม่มีเงินตราต่างประเทศเพียงพอ การลงทุนในเมือง พร้อมกับการละเลยการเกษตร เป็นทั้งแรงจูงใจและแรงผลักดันให้คนชนบทอพยพเข้าเมืองเพื่อหวังงานทำ เมื่อเศรษฐกิจไม่ขยายตัวเร็วตามคาด ผู้อพยพกลายเป็นคนว่างงาน ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาชญากรรม โรคเอดส์ หรือการไร้ที่อยู่อาศัย

อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การบริหารจัดการเป็นอีกวิชาชีพหนึ่งซึ่งคนจำนวนมากมักคิดว่าใคร ๆ ก็ทำได้ ความเข้าใจในอาชีวนี้นี้ถูกอยู่บ้างถ้าเราไม่ต้องการผลอะไรมากนัก นั่นคือ ไม่ต้องการประสิทธิภาพ แต่การจัดการประเทศซึ่งไม่ได้อยู่แต่ลำพัง หากต้องอยู่กับสังคมโลก ต้องการผู้มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ หรือที่เรียกว่า “มืออาชีพ” ซึ่งไนจีเรียขาดอย่างสาหัส เรื่องที่ถือกันว่าเป็นตัวอย่างที่เด่นที่สุดและยกมาเล่ากันอยู่

บ่อย ๆ ได้แก่ เรื่องทำเรือใหญ่ที่สุดของไนจีเรียเมื่อสมัยได้ลาภลอยจำนวนมากจากการขายน้ำมันราคาสูง มีเรื่องเล่าว่าไนจีเรียสั่งของจากต่างประเทศสารพัด ทั้งเพื่อการบริโภคและเพื่อการลงทุนในโครงการต่าง ๆ มากมาย ผลปรากฏว่าในระยะเวลาหนึ่งที่ทำเรือมีเรือสินค้าทอดสมอเพื่อรอขนสินค้าลงอยู่ 400 ลำ ในจำนวนนั้นมี 250 ลำที่บรรทุกปูนซีเมนต์จำนวนทั้งหมด 1.5 ล้านตันรวมอยู่ด้วย เรือพวกนี้ต้องรออยู่ถึง 15 เดือนจึงสามารถขนสินค้าลงได้ คุณคงพอเดาได้ว่าต้องเสียค่าใช้จ่ายไปเท่าไร

ถ้ามีคนแย้งว่านั่นเป็นเรื่องซึ่งเกิดขึ้นมานานพอสมควรแล้ว ผู้เล่ามักยกเรื่องอื่นมาแก้แค้นได้อีก เรื่องที่ยกมามากเกี่ยวกับเรื่องน้ำมันซึ่งทำให้ผู้แย่งยอมจำนน เพราะไนจีเรียเป็นประเทศเดียวที่ผลิตน้ำมันได้มากมายแต่น้ำมันขาดตลาดอยู่เสมอ รถต้องเข้าแถวรอเติมน้ำมันกันเป็นชั่วโมง ๆ เป็นการเสียเวลาทำมาหากินและเสียอารมณ์ของผู้ประสบปัญหา การบริหารจัดการอันไร้ประสิทธิภาพของรัฐวิสาหกิจเกี่ยวกับการกลั่น การขนส่งและการจำหน่ายน้ำมันเป็นต้นเหตุของปัญหานี้

กลับมาเรื่องปูนซีเมนต์อีกครั้ง เมื่อขนสินค้าลงได้แล้ว ปรากฏต่อมาว่าปูนจำนวนมากด้อยคุณภาพ เมื่อนำเอาไปก่อสร้างทำให้ตึกพังบ้างต้องรื้อบ้าง เรื่องนี้นำไปสู่ปัญหาอีกเรื่องหนึ่งซึ่งไนจีเรียมีชื่อเสียงโด่งดังทั่วโลก นั่นคือ เรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งคนไทยเรามักเรียกทับศัพท์ฝรั่งว่า คอรัปชั่น (corruption) ตามที่ผมได้ยินมาจากพรรคพวกซึ่งรู้จักประเทศนี้ดี ไนจีเรียมีปัญหาเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงชนิดเข้ากระดูกดำทีเดียว ก้าวไปไหนต้องเจอ ไม่ว่าจะเป็นการจัดซื้อของราคาแพงให้รัฐ การฮั้วกันของผู้รับเหมา การกินสินบนของข้าราชการ หรือแม้แต่ความไม่เชื่อของพนักงานต้อนรับของโรงแรมดังที่กล่าวถึงข้างต้น

องค์กรชื่อ Transparency International ได้พยายามศึกษาเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงในประเทศต่าง ๆ และได้พิมพ์ข้อมูลออกมาทุกปีเป็นเวลาราว 10 ปีแล้ว ตัวเลขที่เขานำมาเสนอพบว่าไนจีเรียเป็นประเทศที่มีการ

คดโกงหรือฉ้อราษฎร์บังหลวงมากที่สุดในโลก หรือไม่ก็อยู่ในอันดับสอง มาตลอด สำหรับตัวเลขล่าสุดในปี พ. ศ. 2544 เขาสำรวจ 91 ประเทศ ประเทศที่ได้คะแนนสูงสุด หรือมีการคดโกงน้อยที่สุด ได้แก่ ฟินแลนด์ซึ่งได้คะแนน 9.9 จากคะแนนเต็ม 10 ในจีเรียได้ 1.0 คะแนนซึ่งเป็นลำดับที่ 90 ประเทศที่ได้คะแนนต่ำสุดได้แก่บังกลาเทศ แต่ผู้สำรวจทำหมายเหตุไว้ว่า ผลที่ได้นั้นยังไม่น่าเชื่อถือนัก เพราะฉะนั้นยังไม่ควรนำมาเปรียบเทียบสรุปว่า ในสายตาของนักธุรกิจ นักวิชาการและนักวิเคราะห์ความเสี่ยงในการลงทุน ในจีเรียยังขณะทีหนึ่งในด้านการมีการฉ้อราษฎร์บังหลวงกว้างขวางที่สุด

ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่เหมาะสม ประกอบกับการบริหารจัดการที่ไร้ประสิทธิภาพ ข้ำเติมด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงแบบสุด ๆ เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่ทำให้ไนจีเรียยังพัฒนายังล่าหลัง ยังพัฒนายังจน

รัฐบาลเป็นสถาบันที่คนสร้างขึ้น ฉะนั้นเราจะว่ารัฐบาลเป็นต้นเหตุของปัญหาหลาย ๆ คงไม่ได้ ทุกอย่างย่อมโยงกลับไปที่คน เราอาจกล่าวได้ว่า ชาวไนจีเรียขาดประสบการณ์จึงทำให้วางยุทธศาสตร์การพัฒนาไม่เหมาะสม และบริหารจัดการอย่างขาดประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาทางเทคนิค ซึ่งสามารถแก้ได้เมื่อชาวไนจีเรียมีการศึกษาและประสบการณ์มากขึ้น แต่หลังจากเป็นเอกราชมา 40 ปี ชาวไนจีเรียมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการประเทศของตัวเองเป็นเวลานานพอควร พร้อม ๆ กับการศึกษาทางด้านเทคนิคมากขึ้นด้วย เพราะเมื่อตอนได้เอกราช ชาวไนจีเรียประมาณ 15% เท่านั้นที่อ่านออกเขียนได้ และไม่กี่ปันคนกำลังเรียนอยู่ในสถาบันระดับอุดมศึกษา ในปัจจุบันนี้ชาวไนจีเรียกว่า 60% มีการศึกษาอย่างน้อยพออ่านออกเขียนได้ และหลายแสนคนกำลังเรียนอยู่ในสถาบันระดับอุดมศึกษา ฉะนั้นเราอาจกล่าวได้ว่า ชาวไนจีเรียน่าจะมีความรู้และประสบการณ์ทางเทคนิคพอที่จะวางยุทธศาสตร์การพัฒนาได้เหมาะสม พร้อมกับสามารถบริหารจัดการ

ทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพพอที่จะอยู่ในโลกยุคใหม่ได้ดีพอควร

คำถามจึงมีว่า ทำไมชาวไนจีเรียไม่ใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ทางเทคนิคให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ? ทำไมผู้นำจึงใช้ตำแหน่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องมากกว่าเพื่อทำประโยชน์ให้ประเทศ ? ทำไมผู้นำจึงทำตัวเสมือนอยู่เหนือกฎหมาย ไม่ยอมให้ใครตรวจสอบ ? ทำไมผู้นำจึงใช้อำนาจรัฐข่มเหงประชาชนถึงขนาดทำวิสามัญฆาตกรรมผู้ไม่เห็นด้วย ? ทำไมผู้นำจึงมีความจงรักภักดีต่อเผ่าและเผ่าคู่แข่งผลประโยชน์ให้เผ่ามากกว่าจงรักภักดีต่อประเทศและรักษาผลประโยชน์ของประเทศ ? ทำไมทหารและตำรวจทั้งในและนอกเครื่องแบบมีส่วนในมิชฉาชีพ ไม่ว่าจะเป็นในธุรกิจที่ถูกหรือผิดกฎหมาย ? ทำไมชายฉกรรจ์รวมทั้งทหารกองหนุนจึงรวมกลุ่มกันเพื่อออกปล้นชิงทรัพย์ และจับตัวเพื่อเรียกค่าไถ่ในชนบท ? ทำไมจึงมีคนคอยจ้างลักขโมยจากเรือที่ทอดสมอ รอขนถ่ายสินค้าอยู่ท่าเรือ ? ทำไมพนักงานโรงแรมจึงหวังเงินสินบนจากแขก ?

คุณคงเดาแล้วว่า คำถามเหล่านี้ชี้ไปที่ศีลธรรมจรรยาของคน เราคงวัดไม่ได้ว่าศีลธรรมจรรยาของชาวไนจีเรียถดถอยลงหรือไม่หลังจากเป็นเอกราชมา 40 ปี หรือหลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่มา 27 ปี แต่การที่คำถามเหล่านี้ถูกตั้งขึ้น และการที่นักธุรกิจ นักวิชาการและนักวิเคราะห์ความเสี่ยงด้านการลงทุน ลงความเห็นว่ ไนจีเรียมีการคดโกงระดับสูงสุดในโลก ชี้บ่งว่า รากฐานทางศีลธรรมจรรยาของสังคมไนจีเรียยังไม่แน่นพอที่จะทำให้ประเทศพัฒนาได้ หรือในอีกนัยหนึ่ง ความรู้ความสามารถทางเทคนิคของชาวไนจีเรียไร้ประโยชน์เพราะไม่มีฐานทางศีลธรรมจรรยามันคงพอที่จะใช้มันให้เกิดประโยชน์ ตรงกันข้าม บ่อยครั้งพวกเขาใช้มันไปในทางเกิดโทษด้วยซ้ำ

เมื่อสองปีที่แล้ว ไนจีเรียมีการเลือกตั้งทั่วประเทศอีกครั้ง เป็นความ

พยายามครั้งที่สามที่จะมีรัฐบาลพลเรือนในระบอบประชาธิปไตย ผู้ได้รับเลือกเป็นนายพลนอกราชการผู้ประกาศว่า จะพยายามนำไนจีเรียออกจากวงจรอุบาทว์ของความยากจน โดยการแก้ไขความผิดพลาดที่ผ่านมา แต่โอกาสที่จะทำสำเร็จดูจะมีไม่มากนัก นอกจากปัญหาเศรษฐกิจแท้ ๆ เช่น หนี้สินต่างประเทศจำนวนมาก การขาดเงินทุน โครงสร้างเศรษฐกิจที่ขาดประสิทธิภาพ และการว่างงานระดับสูง ไนจีเรียยังมีปัญหาทางด้านสังคมและการเมือง เช่น การแบ่งแยกกันตามเผ่าพันธุ์และตามศาสนา ระบบอุปถัมภ์ การให้และรับสินบนของผู้มีอำนาจ การกดโกงระดับเข้ากระดูกดำ ไนจีเรียต้องพยายามแก้สิ่งเหล่านี้ในขณะที่โลกภายนอกมิได้หยุดรอไนจีเรียเลย แคมป์จะไปเร็วขึ้นอีกด้วยซ้ำเพราะวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี ถ้าทุกอย่างไม่ดีขึ้นตามความคาดหวัง โอกาสมีอยู่สูงที่ทหารจะปฏิวัติอีก ถ้าสิ่งนั้นเกิดขึ้นก็หมายความว่า ไนจีเรียยังตกอยู่ในวังวนของวงจรอุบาทว์ทางการเมืองต่อไป และโอกาสที่จะหนีออกจากวังวนของความยากจนได้สำเร็จมีน้อยเต็มที นั่นคือ ไนจีเรียคงจะเป็น “ยักษ์ง่อย” ไปอีกนาน

บทส่งท้าย

เป็นอย่างไรบ้าง เดือน ? เปื้อนหรือยัง ? หรือว่าหลับไปหลายตื่นแล้ว ?

ถ้าอ่านมาถึงตอนนี้แล้วยังไม่หลับก็แสดงว่าคุณฝันได้เก่งมาก ดีแล้วที่ “โอเปค” มีสมาชิกเพียง 11 ประเทศ ถ้ามีมากกว่านี้ บางเรื่องคงซ้ำซากจนทำให้คนเขียนเบื่อกัน ไม่ทราบว่าคุณอ่านแล้วคิดอะไร สำหรับผมเขียนไปก็คิดไปสารพัด ฉะนั้นขอรวบรัดตัดความเอาข้อคิดบางอย่างมารวมกันไว้ก่อนจบ

ก่อนถึงตอนนั้น ขอบอกอีกครั้งว่าการกลับมา บ้านนา ทำให้ผมมีชีวิตชีวาขึ้นอีก เวลาเขียนเล่าเรื่องประเทศต่าง ๆ มีความรู้สึกว่ายากแต่งกลอนสักบทคล้ายเมื่อยังเป็นหนุ่มกระซพ แต่เขียนให้หวานจ้อยเหมือนสมัยนั้นไม่ได้แล้ว ฉะนั้นขอฝากบทดอกสร้อย ๆ เชย ๆ มาให้อ่านก่อนจะเขียนต่อไป

พัฒเอยพัฒนา
เศรษฐกิจการเมืองรุ่งเรืองครัน
สามเส้านี้มีปัจจัยหนุนให้เกิด
รู้วิชาแต่อย่ารู้้อย่างเดียว

ชาวประชาทั่วไปต่างไฝฝืน
ประกอบกันกับสังคมที่กลมเกลียว
ยังผลเลิศหากยึดมั่นหมั่นแลเหลียว
มีธรรมเหนี่ยวรั้งใจไว้มันเอย

คุณเห็นแล้วว่าใน 11 ประเทศ ซึ่งขายน้ำมันได้เงินจำนวนมหาศาล หลังจากน้ำมันขึ้นราคาครั้งแรกเมื่อสิ้น พ.ศ.2516 – 2517 อินโดนีเซียและซาอุดีอาระเบียเพียงสองประเทศเท่านั้น ที่มีรายได้ต่อคนเพิ่มขึ้น หลังจาก 26 ปี 2 ใน 11 หรือ 18% เป็นอัตราความสำเร็จที่ต่ำมาก นอกจากนั้น เราอาจมองทั้งอินโดนีเซียและซาอุดีอาระเบียว่าได้รับความสำเร็จระดับหนึ่งก็ได้ หรือจะมองว่าล้มเหลวระดับหนึ่งก็คงได้เช่นกัน

ถ้าเรามองในแง่ดี ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สองประเทศนี้พัฒนาได้สำเร็จมากกว่าประเทศอื่น คงเป็นเสถียรภาพทางการเมืองและความต่อเนื่องของนโยบาย เขาส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาทสูง ส่วนรัฐมุ่งสร้างปัจจัยพื้นฐานให้ เช่น ถนนหนทาง ท่าเรือ และเสถียรภาพทางการเงินและการคลัง แต่สองประเทศนี้ต่างกันในเรื่องที่อินโดนีเซียขาดเงินทุน ต้องกู้ยืมจากภายนอก ส่วนซาอุฯ มีเงินทุนเหลือและให้คนอื่นยืมอยู่เป็นเวลานาน

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าการขาดเงินทุนอย่างเดียวไม่ใช่ปัญหาใหญ่ที่สุดสำหรับการพัฒนา

คุณอาจจะไม่เห็นด้วยกับระบบกึ่งเผด็จการของอินโดนีเซีย และระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของซาอุดีอาระเบีย และอาจจะไม่เห็นด้วยในนโยบายบางด้าน แต่เราจำเป็นต้องยอมรับว่าเขาพัฒนาประเทศของเขาได้สำเร็จมากกว่าเพื่อนสมาชิก “โอเปค” ด้วยกัน ส่วนการพัฒนาของเขาจะยั่งยืนต่อไปหรือไม่เป็นอีกประเด็นหนึ่ง ปัญหาของอินโดนีเซียเริ่มโผล่ออกมาให้เห็นแล้วในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา การฉ้อราษฎร์บังหลวงระดับสูง และความขัดแย้งระหว่างคนหลายกลุ่ม อาจทำให้อินโดนีเซียขาดเสถียรภาพทางสังคมและการเมืองต่อไป และการพัฒนาในอนาคตมีอุปสรรคถึงขนาดถอยหลังเข้าคลองได้ สำหรับด้านซาอุดีอาระเบีย จริงอยู่เขาสร้างนิสัยเสียให้ประชาชนในด้านการคาดหวังที่จะได้ “ของเปล่า” จากรัฐ แต่ระบบของเขาและเงินจำนวนมากจากการขายน้ำมัน น่าจะทำให้เขามีเสถียรภาพไปได้อีกนานพอสมควร ฉะนั้นผมคิดว่าเขาจะพัฒนาไปได้เรื่อย ๆ ตราบใดที่น้ำมันยังไม่หมด

และโลกยังต้องการน้ำมันเป็นจำนวนมาก

หากเรามองในแง่ร้าย ทั้งอินโดนีเซียและซาอุดีอาระเบียล้มเหลวในแง่ที่ว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ไม่มีน้ำมันและมีรายได้ต่อคนใกล้เคียงกันตอนก่อนน้ำมันขึ้นราคาครั้งใหญ่ เช่น ศรีลังกาและฮ่องกง ผู้ไม่มีน้ำมันพัฒนาไปได้รวดเร็วอย่างมาก หรือในอีกนัยหนึ่ง สองประเทศนี้ไม่ต่างกับประเทศสมาชิก "โอเปค" อีก 9 ประเทศ ซึ่งผมได้เปรียบเทียบกับประเทศอื่นในทำนองเดียวกันไว้ด้วย

นั่นน่าจะหมายความว่า การมีหรือไม่มีน้ำมันมีปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาเลย

ผมค่อนข้างแน่ใจว่า คุณเวตวางยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าวได้เหมาะสม และได้รับความสำเร็จอย่างสูงอยู่ระยะหนึ่งที่สามารถนำเงินจากการขายน้ำมันไปลงทุนไว้ในประเทศที่มีเศรษฐกิจก้าวหน้า และได้ผลตอบแทนเกินกว่าการขายน้ำมันดิบแล้ว นั่นคือ เขาสามารถเปลี่ยน "ของเก่า" ซึ่งจะหมดไปในวันข้างหน้า ให้เป็นของใหม่ซึ่งจะนำรายได้มาให้อย่างต่อเนื่อง ตราบใดที่เศรษฐกิจของประเทศอุตสาหกรรมยังมั่นคง และเขายังสามารถบริหารจัดการทรัพย์สินของเขาได้ตามปกติ แต่คุณเวตต้องถอยหลังเพราะความโลภไม่สิ้นสุดของชาวคูเวต ทำให้แก๊งกำไรในตลาดหุ้นกันจนสร้างความเสียหายมหาศาล และเพราะถูกอิรักโจมตี การมีเพื่อนบ้านเป็นอันธพาลนั้นชาวคูเวตเลือกไม่ได้ แต่ความโลภอยู่ในวิสัยที่พวกเขาจะควบคุมได้ เรื่องนี้คล้ายกับเหตุวิกฤติในเมืองไทยเมื่อกลางปี พ.ศ. 2540

ความโลภจนเกินขอบเขตของประชาชนซึ่งนำไปสู่การกระทำเพื่อหวังรวยทางลัด เช่น การแก๊งกำไรอย่างกว้างขวาง อาจมีผลทำให้เกิดความหายนะทางเศรษฐกิจได้

สำหรับสาเหตุของความล้มเหลวโดยทั่วไป มีเรื่องน่าคิดหลายด้าน ขอรวบรัดตัดความเป็น 3 ด้านกว้าง ๆ ก็แล้วกันนะ

ด้านแรกเกี่ยวกับสภาพสังคมและระบบการเมืองของประเทศ ซึ่งเป็นกรอบเบื้องต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในบางประเทศ เช่น ไนจีเรีย และแอลจีเรีย ความแตกต่างในด้านเผ่าพันธุ์ ศาสนาและแนวความคิดของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ รุนแรงถึงกับฆ่าแกงกันเอง เป็นอุปสรรคใหญ่หลวงต่อการพัฒนา ในบางประเทศ เช่น เวเนซุเอลา อิหร่าน ไนจีเรีย และแอลจีเรีย การเมืองขาดเสถียรภาพ ยิ่งไปกว่านั้น อิหร่าน ลิเบียและแอลจีเรียยังอยู่ในระหว่างการแสวงหาแนวคิดทางสังคม ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของตัวเอง การขาดแนวคิดที่แน่นอนและเหมาะสมเป็นอุปสรรคอีกด้านหนึ่ง ในบางประเทศเสถียรภาพทางการเมืองเกิดจากเผด็จการชนิดเหี้ยมโหด เช่น ในอิรักและในลิเบีย เงินจากการขายน้ำมันและอำนาจทำให้ผู้นำหลงตัวเอง อยากอยู่ค้ำฟ้าและเป็นรัฐบุรุษระดับโลก ความหลงผิดนำไปสู่การสร้างแสนยานุภาพ การรุกรานผู้อื่น และการกระทำเพื่อยกยอตัวเอง พร้อม ๆ กับละเลยการพัฒนาประเทศ

จึงกล่าวได้ว่า ฐานทางสังคมและการเมืองยังไม่เอื้ออำนวยให้บางประเทศพัฒนาได้ ช้ำร้าย ในบางกรณีกลับเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเสียอีก

อีกด้านหนึ่งได้แก่ยุทธการในการพัฒนาและนโยบายเศรษฐกิจ เรื่องนี้นอกจากแนวคิดซึ่งยังหาข้อตกลงไม่ได้ เช่น ในอิหร่านแล้ว แยกออกไปได้อีกหลายแง่ ในแง่หนึ่งได้แก่การใช้ระบบสังคมนิยม เช่น ในแอลจีเรียและในลิเบีย ผมคงไม่ต้องกล่าวถึงแล้วว่า ระบบสังคมนิยมแบบตกขอบจนเกือบจะเป็นระบบคอมมิวนิสต์ และการให้รัฐเข้าไปทำธุรกิจเองนั้น ย่อมล้มเหลวเหมือนกับระบบคอมมิวนิสต์ ในอีกแง่หนึ่งได้แก่การมุ่งลงทุนในอุตสาหกรรมซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพของประเทศ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมหนัก ไม่ว่าจะเป็นการทำเหล็กกล้าในไนจีเรียและแอลจีเรีย หรือการสร้างอุตสาหกรรมในสหรัฐอาหรับ การลงทุนเช่นนี้ ประกอบกับการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานเกินความจำเป็น เช่น สนามบินที่หรูหราจำนวนมากและถนน

ชั้นเยี่ยม เป็นการใช้เงินทุนไม่คุ้มค่า หรือที่เรียกว่าประสิทธิภาพของการลงทุนต่ำ ในอีกด้านหนึ่งได้แก่การนำคณงานจำนวนมากเข้ามาพัฒนาประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกาและในกาตาร์ นอกจากคณงานเหล่านี้จะไม่ช่วยให้การลงทุนมีประสิทธิภาพตามคาดแล้ว ยังบริโภคทรัพยากรเพิ่มขึ้นอีกด้วย ทำให้ประเทศเจ้าภาพเสียทุนถึงสองต่อ

สำหรับด้านนโยบายเศรษฐกิจ สิ่ง que เห็นง่ายที่สุดอาจเป็นวินัยในทางการคลัง และการใช้เงินสนับสนุนให้ประชาชนซื้อของได้ในราคาต่ำกว่าความเป็นจริง บางประเทศ เช่น เวเนซุเอลาและแอลจีเรีย ใช้เงินเกินรายได้จำนวนมากและปิดงบประมาณขาดดุลด้วยเงินกู้ จนในที่สุดมีปัญหาหนี้สินล้นพ้นตัว ต้องไปขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) การเปลี่ยนนโยบายตามแนวของไอเอ็มเอฟนำไปสู่การจลาจลถึงมีคนตาย บางประเทศ เช่น สหรัฐอาหรับ ชาติแม่กระทั่งระบบเบื้องต้น-ทางด้านการคลังและการธนาคารที่จะเอื้ออำนวยให้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้ ทำให้ต่างประเทศทำอะไรได้ตามอำเภอใจและขาดการประสานกันในระดับประเทศ

การขาดยุทธการซึ่งเป็นกรอบระยะยาวอันเหมาะสมสำหรับการพัฒนา และการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจผิดพลาดในระยะสั้น ล้วนสร้างอุปสรรคต่อการพัฒนาทั้งสิ้น

ด้านสุดท้ายเกี่ยวกับคุณภาพของคน เรื่องนี้จะรวบรัดตัดความและพูดตามคำขวัญซึ่งคนไทยมักพูดกันว่า “การพัฒนาชาติต้องพัฒนาคน” ก็คงได้ แต่ผมคิดว่านั่นมันง่ายเกินไปเพราะการพัฒนาคนต้องมีตลอดเวลาอยู่แล้ว การขาดคนที่มีคุณภาพเป็นอุปสรรคในการพัฒนาของทุกประเทศ ไม่ใช่เฉพาะแต่ประเทศในกลุ่ม “โอเปค” หรือในประเทศด้อยพัฒนาเท่านั้น แม้แต่สหรัฐอเมริกาเองยังต้องแสวงหาผู้เชี่ยวชาญพิเศษจากต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา แน่ละ! เขาประกาศแสวงหาคนที่มีคุณภาพสูงทางด้านเทคนิค แต่เขาละไว้ในฐานที่เข้าใจว่า คนที่เขาต้องการนั้นต้องมีคุณธรรมสูงด้วย เช่น

เขาอาจต้องการผู้เชี่ยวชาญระดับสุด ๆ ทางด้านคอมพิวเตอร์ แต่ถ้าเขารู้ว่า
ผู้นั้นเคยใช้ความเชี่ยวชาญของตนทำลายระบบเครือข่ายข้อมูลของคนอื่น
หรือเป็นอาชญากร เขาจะไม่ให้คนนั้นเข้าประเทศเด็ดขาด

ประเทศกลุ่ม “โอเปค” ขาดคนที่ความรู้ความชำนาญทางด้านเทคนิค
ทุกประเทศ มากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป ความรู้ทางเทคนิคนี้รวมถึง
ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญทางการบริหารจัดการด้วย นอกจากการ
ขาดคนที่มีความรู้ทางด้านเทคนิคแล้ว ประเทศเหล่านี้โดยทั่วไปยังขาดคนที่มี
คุณธรรมสูงอีกด้วย การขาดคุณธรรมของคนอาจมองได้สองแง่ ในแง่หนึ่ง
ได้แก่ระดับการฉ้อราษฎร์บังหลวงซึ่งองค์กร Transparency International
สำรวจทุกปี และผมนำมาวิเคราะห์ร่วมระดับการพัฒนาเศรษฐกิจในหนังสือ
ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ ผมแน่ใจอย่างยิ่งว่าโดยทั่วไป คนที่มี
คุณธรรมสูงช่วยให้ประเทศพัฒนาต่อไปได้สูง แต่อีกแง่หนึ่ง คนทั่วไปอาจ
มีคุณธรรมสูง แต่ถ้ามีผู้นำเผด็จการซึ่งขาดคุณธรรม เช่น ในอิรัก และในลิเบีย
โอกาสที่ประเทศจะพัฒนามีน้อยเต็มที

การขาดคนที่มีคุณภาพเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา แต่การ
พัฒนาคนให้มีคุณภาพจะต้องครอบคลุมทั้งการพัฒนาทางด้านเทคนิค
ซึ่งอาจเรียกว่าฝึกคนให้เป็นคนเก่ง และการพัฒนาทางด้านคุณธรรม
ซึ่งอาจเรียกว่าฝึกคนให้เป็นคนดี

ในฐานะที่ร่ำเรียนมาทางการศึกษา ก่อนที่จะไปทำงานด้านพัฒนา
เศรษฐกิจ ผมเห็นด้วยกับข้อคิดที่ว่า การพัฒนาคนนั้นกว้างมาก ในโลก
ปัจจุบันซึ่งเทคโนโลยีเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว การพัฒนาคนในด้านเทคนิคจะต้อง
มีทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน และต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ทัน
กับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป เรื่องนี้ประเทศเทศด้อยพัฒนามีอุปสรรคมากมาย
ทั้งการขาดทุนทรัพย์และการขาดวัฒนธรรมในการใฝ่รู้ของประชากรโดยทั่วไป
การไม่อ่านหนังสือเป็นตัวชี้บ่งชี้ที่เด่นที่สุดอย่างหนึ่ง แต่การพัฒนาคนทางด้าน
เทคนิคคงไม่ยากเท่ากับการพัฒนาคนในด้านคุณธรรม เพราะวิธีเดียวที่จะ

พัฒนาคุณธรรมสำเร็จคือ ผู้ใหญ่และผู้นำในสังคมต้องเป็นต้นแบบ เรื่องนี้เป็นปัญหาวงจรอุบาทว์ เพราะเมื่อผู้ใหญ่และผู้นำมีคุณธรรมต่ำเสียเองแล้ว จะเอาต้นแบบที่ไหนมาให้เด็กและคนทั่วไปดู เรื่องนี้เราเก็บไว้ถกเถียงกันในโอกาสหน้าดีไหม ?

คงจะจบเท่านี้ละ **เดือน** หวังว่าในอนาคต เมื่อคุณได้ยืนเพื่อนคนไทย พูดว่า ถ้าเรามีน้ำมันประเทศไทยคงจะเจริญรุ่งเรืองกว่านี้ คุณจะมีข้อโต้แย้งหรือไม่ก็ส่งจดหมายนี้ให้เขาอ่านแทน

ด้วยรักและปรารถนาดี

ไสว

เกิด

12 กุมภาพันธ์ 2488
ที่บ้านดอนแก้ว ต.พิบูลออก
อ.บ้านนา จ.นครนายก

การศึกษา

ป. 4 โรงเรียนวัดแหลมไม้ย้อย
ป. 6 โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”
ป.กศ.สูง วิทยาลัยครูเทพสตรี ลพบุรี
นักเรียนทุน AFS
นิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร
ปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ วิทยาลัยชายแคลร์มอนต์
(Claremont Men's College)
ปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัยแคลร์มอนต์ สหรัฐอเมริกา

การทำงาน

2518 - 2521 ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (ADB)
2521 - 2541 ธนาคารโลก (The World Bank)
ปัจจุบัน นักเขียนอิสระ

ผลงาน

1. จดหมายจากบ้านนา (พิมพ์ครั้งที่ 2)
2. ฟังอย่างไรจะได้ยิน
3. จดหมายจากวอชิงตัน
4. เศรษฐกิจพอเพียง : ภูมิปัญญาชาตไทย
5. ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ ไอเอ็มเอฟ
6. เสือ สิงห์ กระต๊อง แรด
7. สามแผ่นดิน

การขาดเงินทุนอย่างเดียวไม่ใช่ปัญหาใหญ่ที่สุดสำหรับการพัฒนา

การมีหรือไม่มีน้ำมันไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนา

การขาดคนที่มีคุณภาพเป็นอุปสรรคในการพัฒนาของทุกประเทศ
มิใช่เฉพาะแต่ประเทศในกลุ่ม "โอเปค" หรือในประเทศด้อยพัฒนาเท่านั้น

การขาดคนที่มีคุณภาพเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา แต่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ
จะต้องครอบคลุมทั้งการพัฒนาทางด้านเทคนิค ซึ่งอาจเรียกว่า ฝึกคนให้เป็นคนเก่ง
และการพัฒนาทางด้านคุณธรรม ซึ่งอาจเรียกว่า ฝึกคนให้เป็นคนดี